

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

YETİŞKİNLERDE TANRI TASAVVURU VE BENLİK ALGISI

Yüksek Lisans Tezi

Şeyma ŞERİFOĞLU

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

YETİŞKİNLERDE TANRI TASAVVURU VE BENLİK ALGISI

Yüksek Lisans Tezi

Şeyma ŞERİFOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

YETİŞKİNLERDE TANRI TASAVVURU VE BENLİK ALGISI

Yüksek Lisans Tezi

Şeyma ŞERİFOĞLU

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu
2. Üye: Dr. Öğr. Üyesi Zehra Işık
3. Üye: Dr. Öğr. Üyesi Saliha Uysal

İstanbul, 2025

ÖZET

YETİŞKİNLERDE TANRI TASAVVURU VE BENLİK ALGISI

“Tanrı Tasavvuru” ve “benlik algısı” Din Psikolojisi alanının önemli kavramlarındanıdır. Çalışma, “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı” hadis-i şerifinden yola çıkılarak ilahi isimler teorisinin kaideleri ışığında Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki benzerlikleri detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamıştır. İlahi isimler teorisindeki “özel Rab” ve “özel yön” kavramları, her bireyin kendine özgü birkaç ilahi isme dayandığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada her katılımcının Tanrı tasavvurunun ve kendisi hakkındaki algılarının hangi ilahi isimlerle örtüştüğü belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya 23-40 yaş arasındaki beş yetişkin kadın katılmıştır. İlahi isimlerle ilişkilendirilerek katılımcıların Tanrı tasavvuru ile benlik algıları arasındaki ilişkiyi incelenmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada yetişkin kadınların Tanrı tasavvurlarının benlik algıları ile uyumlu olup olmadığı, bu iki algı arasındaki benzerliklerin hangi ilahi isimlere işaret ettiği ve işaret edilen bu isimlerin onların Tanrı tasavvuru ile benlik algısı üzerindeki psikolojik etkilerinin ne olduğu araştırılmıştır. Ayrıca, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı arasındaki benzerliklerin kimi zaman bulunup kimi zaman bulunmamasının nedenini anlamak için her bir ismin psikolojik yansımaları derinlemesine incelenmiştir. İnsanın üzerinde her an ilahi isimler tecelli etse de bireysel psikolojik faktörler nedeniyle bu isimlerin ya sağlıklı ya da patolojik bir biçimde ortaya çıkabileceği gözlemlenmiştir. Çalışma sonucunda, ilahi isimlerin psikolojik yansımaları insanda ne kadar sağlıklı olursa, kişinin Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının da o kadar birbirine uyumlu olabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca ilahi ismin kişi üzerindeki psikolojik yansımaları patolojik düzeyde olduğunda, birey ya Tanrısına ve kendisine yönelik olumsuz algılarıyla paralel şekilde tasavvur eder veya Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında bir uyumsuzluk yaşanabilir. Katılımcıların Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında bir ilahi ismin sağlıklı veya patolojik düzeyde tecelli etmesinin, başka bir ilahi ismin tecelli etmesine yol açtığı da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Tanrı tasavvuru, Benlik algısı, İlahi isimler

ABSTRACT

GOD-IMAGE AND SELF-IMAGE IN ADULTS

This study aimed to meticulously examine the similarities between one's conception of God and their self-perception, drawing insights from the holy hadith, "Allah created Adam in His own image," and guided by the principles of the Divine Names theory. This theory's concepts of "special Lord" and "special aspect" suggest that each individual's essence is rooted in unique Divine Names. Accordingly, the research sought to identify which Divine Names resonated with each participant's understanding of God and their self-perceptions. Five adult women, aged 23 to 40, participated in this qualitative research. The study's primary objective was to investigate the intricate relationship between their conception of God and self-perception through the lens of Divine Names. Specifically, it explored whether their God-conceptions aligned with their self-perceptions, pinpointed which Divine Names signified these similarities, and explored the psychological effects these Names had on both their God-conception and self-perception. Furthermore, to comprehend why similarities between God-conception and self-perception sometimes varied, the psychological manifestations of each Name were examined in depth. It was observed that while Divine Names continuously manifest in human beings, individual psychological factors can lead these manifestations to emerge in either a healthy or a pathological manner. The study concluded that the healthier the psychological reflections of Divine Names in a person, the more congruent their conception of God and self-perception would be. Conversely, when a Divine Name's psychological reflection was pathological, individuals either formed a negative God-conception paralleling their self-perceptions, or they experienced an incongruence between these two domains. It was also determined that the manifestation of one Divine Name, whether healthy or pathological, could trigger the manifestation of another Divine Name in participants' God-conception and self-perception.

Keywords: Psychology of Religion, God-image, Self-image, Divine names

ÖNSÖZ

“Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı” (Buhari, “İsti’zan”, 1) hadis-i şerifinde belirtildiği gibi önceki semavi dinlerde de “Sonra Tanrı şöyle dedi: insanı kendi suretimizde yaratalım” (Yaratılış, 1:26-27) ifadesi yer almaktadır. Bu ortak vurgunun semavi dinlerde tekrarlanması, Tanrı tasavvurunun insan psikolojisini anlamak açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu ifade, insanın hem Tanrı hakkındaki algılarıyla hem de kendini algılaması arasında derin bir bağ olduğunu göstermektedir.

Kutsal metinlerin “suret” kelimesine verdiği önem açıktır. Ancak İslam’ı bu konuda özgün kılan, bu “suret”i açıklayan sağlam bir anlayış sunmasıdır. Bu anlayış, İlahi isimler teorisi ile somutluk kazanmıştır. Dolayısıyla, çalışma bu teoriden ilham alarak İlahi isimlerin psikolojik yansımalarına önem vermiştir. Çalışmada ilahi isimlerin yetişkin kadınların Tanrı tasavvuru ve benlik algısı üzerindeki etkisinin incelenmesine çalışılmıştır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, ilgili araştırmalar ve sınırlılıklar yer almaktadır. İkinci bölümde teorik çerçeve oluşturulmuştur. Tanrı tasavvuru ve benlik algısı kavramları ile ilahi isimler teorisi ve ilahi isimlerin psikolojik yansımaları tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. Dördüncü bölüm, yapılan görüşmeler ve bu görüşmelerin yer aldığı bulgular ve tartışma kısmından oluşmaktadır. Araştırma, sonuç ve önerilerle neticelendirilmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında bana rehberlik eden, değerli yorumlarıyla ufku genişleten saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ali Ulvi Mehmedoğlu'na en derin şükranlarımı sunarım. Yüksek lisans yolculuğumun başında, Din Psikolojisi alanının derinliğini ve eşsiz önemini bana öğreten kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ali Ayten ve Doç. Dr. Sevde Düzgüner'e de şükran borçluyum. Tasavvuf düşüncesine olan bakışımı şekillendiren, ilahî isimler teorisine ilgimi uyandıran değerli hocam Doç. Dr. Muhammed Bedirhan'a da müteşekkirim. Kendisinin tuttuğu bilimsel ışık, bu çalışmanın temelini oluşturmuştur.

Yüksek lisans sürecine başladığımdan beri hem maddi hem manevi destekleriyle daima yanımda olan ve her zaman beni destekleyen canım babama ve anneme minnettarlığımı da ifade etmek isterim.

Şeyma ŞERİFOĞLU

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi.....	2
1.2. Araştırmanın Soruları	5
1.3. Konuyla İlgili Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar	5
1.4. Konuyla İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	13
KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
2.1. Tanrı Tasavvuru	15
2.1.1. Tanrı Tasavvuru ve Tanrı Kavramı Arasındaki Ayrımlar	15
2.1.2. Tanrı Tasavvuru ve Tanrı İmajı/İmgesi Arasındaki Ayrımlar	16
2.1.3. Öznel Tanrı Tasavvuru ve Toplumsal Tanrı Tasavvuru Arasındaki Ayrım	16
2.1.4. Tanrı Tasavvurunun Ebeveyn İmgesi ve Dünya Algısı ile İlişkisel Boyutu.....	17
2.1.5. Tanrı Tasavvurunun Telafi Edici İşlevi.....	18
2.2. Benlik Algısı	19
2.2.1. Benlik Kavramı ve Benlik Algısı Arasındaki Ayrım	19
2.2.2. Benlik Algısının Öz ile İlişkisi	20
2.2.3. Benlik Algısının Benlik Saygısının Kaynağı Olarak İşlevi	21
2.2.4. Benlik Algısı ve Kişilik Özellikleri Arasındaki Ayrım	22
2.2.5 Benlik Algısı ile İlişkili Kavramlar.....	22
2.2.6 Benlik Algısı ile İdeal Benlik	23
2.3. Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı	23
2.3.1. Tanrı Tasavvurunun Benlik Algısını Yansıtırma İşlevi.....	23

2.3.2 İki Organizasyon Olarak Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı	25
2.3.3 Allah Tasavvuru ve Benlik Algısı Arasındaki Klinik Etkilere Genel Bakış.....	30
2.4 İlahi İsimler Teorisi	30
2.4.1 Teorinin Temel İddiası	30
2.4.2 Teorinin İki Dayanak Noktası.....	31
2.4.3 “Suret” Kelimesinin Açıklaması.....	31
2.4.4 İlahi İsimler Teorisinin Kaideleri.....	34
2.4.5 Özel Rab	51
2.4.6 Özel Yön.....	53
2.5 İlahi İsimlerin Psikolojik Yansımaları	54
2.6 Yetişkinlik Dönemi	55
2.6.1 Yetişkinliğin Tanımlanması.....	55
2.6.2 Yetişkinlik Kurumları	56
2.6.3 Yetişkinlikte İnanç Gelişimi	60
YÖNTEM	63
3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	64
3.2 KATILIMCILAR VE ÖZELLİKLERİ	64
3.3 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	65
BULGULAR VE YORUM	66
1. Birinci Katılımcı’nın (1.K) Analizi.....	67
1.1 Müheymin İsmi	67
1.2 Rahim İsmi.....	74
1.3 Mühiymen ve Rahim İsimlerinin Arasındaki Psikolojik Etkileşim.....	78
2. İkinci Katılımcı’nın (2.K) Analizi	81
2.1 Latif ismi.....	81
2.2 Kayyum İsmi.....	85
2.3 Kayyum ile Latif İsimlerinin Arasındaki Etkileşim	92
3. Üçüncü Katılımcı’nın (3.K) Analizi	96
3.1 Kerim İsmi	96
3.2 Hadi ismi.....	102

3.3 Kerim İsmi ile Hadi İsmi Arasındaki Etkileşim.....	109
4. Dördüncü Katılımcı'nın (4.K) Analizi	113
4.1 Latif ismi.....	113
4.2 Hadi İsmi	121
4.3 Latif İsmi ile Hadi İsmi Arasındaki Etkileşim.....	126
5. Beşinci Katılımcı'nın (5.K) Analizi	128
5.1 Bedi/Mussavir İsimleri:.....	128
5.2 Veli İsmi:.....	137
5.3 Veli ile Bedi/Mussavir İsimleri Arasındaki Etkileşim	153
SONUÇ VE ÖNERİLER	159
KAYNAKÇA:.....	169
EKLER.....	175

KISALTMALAR

APA	: American Psychological Association
Çev.	: Çeviren
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Yay.	: Yayınlayan, yayınevi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri.....	65
Tablo 2. Müheymin İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları	67
Tablo 3. Müheymin ismi'nin 1.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk).....	69
Tablo 4. Müheymin ismi'nin 1.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumluluk)	71
Tablo 5. Rahim İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları...	74
Tablo 6. Rahim ismi'nin 1.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk).....	76
Tablo 7. Rahim ismi'nin 1.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumluluk)	77
Tablo 8. Mühiymin ile Rahim İsimlerinin, 1.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvuru, Benlik Algısı ve Ebeveyn Algısı Arasındaki Psikolojik Etkileşimi (Rahim Anne ve Müheymin olmak İsteyen Çocuk)	79
Tablo 9. Özet (1.Katılımcı).....	80
Tablo 10. Latif İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları....	81
Tablo 11. İsmi'nin 2.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)	84
Tablo 12. Kayyum İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları	86
Tablo 13. Kayyum İsmi'nin 2.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)	89
Tablo 14. Kayyum İsmi'nin 2.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumluluk)	91
Tablo 15. Kayyum ile Latif İsimlerinin, 2.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvuru, Benlik Algısı ve Ebeveyn Algısında Arasındaki Etkileşim (Kahhar ve Hafız İsimleri)	92
Tablo 16. Özet (2.Katılımcı).....	95
Tablo 17. Kerim İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları .	96
Tablo 18. Kerim İsmi'nin 3.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)	100
Tablo 19. Kerim İsmi'nin 3.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)	102
Tablo 20. Hadi İsmi'nin Temel Anlamının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları.....	103
Tablo 21. Hadi İsmi'nin 3.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)	106
Tablo 22. Hadi İsmi'nin 3.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)	108
Tablo 23. Hadi ile Kerim İsimlerinin 3.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki Etkileşim (Kavi İsmi)	111
Tablo 24. Özet (3.Katılımcı).....	112
Tablo 25. Latif İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları..	113

Tablo 26. Latif İsmi'nin 4.Katılımcı'nın Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk).....	117
Tablo 27. Latif İsmi'nin 4.Katılımcı'nın Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk).....	120
Tablo 28. Hadi İsmi'nin Temel Anlamının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları.....	121
Tablo 29. Hadi İsmi'nin 4.Katılımcı'nın Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk).....	124
Tablo 30. Hadi İsmi'nin 4.Katılımcı'nın Benlik Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk).....	126
Tablo 31. Özet (4.Katılımcı)	127
Tablo 32. Bedi İsmi'nin Temel Anlamının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları..	129
Tablo 33. Bedi/Mussavir İsimlerinin 5.Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)	133
Tablo 34. Bedi/Mussavir İsimlerinin 5.Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)	136
Tablo 35. Veli İsmi'nin Anlamının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları	137
Tablo 36. Veli İsmi'nin 5.Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)	141
Tablo 37. Veli İsmi'nin 5.Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)	144
Tablo 38. Veli ile Cebbar İsimlerinin 5. Katılımcı'nın Allah-Tanrı Tasavvurunda Arasındaki İlişkisi....	147
Tablo 39. Veli ile Zü'l-Celal ve'l-ikram İsimlerinin 5. Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi.....	148
Tablo 40. Veli ile Batın/Zahir İsimlerinin 5. Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi.....	150
Tablo 41. Veli ile Mukkadim/Muhhir İsimlerinin 5. Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi.....	151
Tablo 42. Veli ile Kabız/Basıt İsimlerinin 5. Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi.....	152
Tablo 43. Veli ile Bedi/Mussavir İsimlerinin 5. Katılımcı'nın Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki Etkileşimi (Kayyum İsmi)	154
Tablo 44. Özet (5.Katılımcı)	156
Tablo 45. Tüm Katılımcıların Analizlerinin Özeti	158

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

“Tanrı Tasavvuru/God İmage” ve “benlik algısı/self image” Din Psikolojisi alanının önemli kavramları arasında yer almaktadır. Psikanalitik, ilişkisel ve bilişsel teorilere dayanan genel çalışmalarda Tanrı tasavvurunun “ebeveyn imgesi/algısı”na dayalı olduğuna işaret edilmiştir. Ulusal ve uluslararası çalışmalarda ulaşılan bulgular ise Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalara göre, olumlu ve olumsuz Tanrı tasavvurları ile olumlu ve olumsuz benlik algısı karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir. Tanrıyı merhametli olarak algılayan kişilerin, kendilerini merhametli, saygılı ve olumlu gördükleri, Tanrıyı cezalandırıcı olarak algılayan kişilerin ise kendilerini cezalandırma, aşağılama ve olumsuz görme eğiliminde oldukları gösterilmiştir. Ancak merhamet-olumlu ve ceza-olumsuz boyutları dışında Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının diğer boyutlarının birbiriyle ilişkili olup olmadığı, ilişkili ise ilişkinin zeminini şekillendiren temel unsurların ne olduğunu araştıran bir çalışma görülmemektedir.

Bu çalışmada Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişkinin “benzerlik” ve “çok boyutluluk/biçimlilik” unsurlarına dayandığı hipotezinin incelenmesi hedeflenmektedir. Bu hipotezin, Tasavvuf geleneğinin Tanrı tasavvuru ile ilgili olarak sunduğu İlahi isimler teorisinden kaynaklandığı söylenebilir. İlahi isimler teorisine göre, “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı” (Buhari, “İsti’zan”, 1) hadis-i şerifinde kast edilen suret, ilahi isimlerdir. Burada bir benzerlik söz konusudur. Bunun yanında, İlahi isimler teorisinde, herkesin belli İlahi isimlere dayanan, özel yönde gerçekleşen, kendine has bir Tanrı tasavvuru olduğunu açıklamak için “Özel Rab” ve “Özel yön” kavramları kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu tasavvura dayalı olarak herkesin kendine özel bir benlik algısının olduğu söylenebilir. İlahi isimlerin çeşitliliğinden dolayı Tanrı tasavvuru ve benlik algısının da çeşitli ve çok boyutlu/biçimli oldukları düşünülebilir. Başka bir deyişle, insan her ne kadar bütün İlahi isimleri yansıtmaya yeteneğine sahip olsa da hangi İlahi isimlerin hazretinde bulunuyorsa o isimlerin etkisi altında Tanrısını ve kendisini tanıma ve algılama şeklinin oluştuğu düşünülebilir. Dolayısıyla, bu çalışmada İlahi isimler teorisinden hareketle Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının benzer ve çok boyutlu yönlerinin ilişkisi araştırılmaktadır.

İlahi isimler teorisinin temel iddiası, insan tasarruflarından her bir tasarrufun ancak bir ilahi isim üzerinden açıklanabileceğidir. Bunda hareketle, her bir psikolojik sürecin bir ilahi isim üzerinden açıklanabileceği de söylenebilir. Bunun için, İbn Arabî der ki: “(Hakk’ın) isimlendirdiği her bir vasf, biz kendimiz olduk”. Yani, bütün ilahi isimlere sahip olduk. İnsanda her ilahi isimden bir pay vardır ve onda bulunan herhangi bir şeyin hükmü bu esasa dayanır. Bu bakımdan insanın tüm niteliklerinin, ilahi isimler açısından bir açıklaması vardır. Bunun yanı sıra, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının, insan üzerine tecelli eden isimlerin bir göstergesi olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, bireyin Tanrı’yı ve kendini algılayış biçimi, ona yansıyan ilahi isimlerin bir tezahürüdür. Dolayısıyla bu çalışma, İlahi İsimler Teorisi’ni bir

referans çerçevesi olarak benimseyerek bu teorinin Tanrı tasavvuru ve benlik algısı üzerindeki etkilerini psikolojik bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma, Din Psikolojisi alanında son yıllarda gelişmekte olan Tanrı tasavvuru ile benlik algısı konusuna katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu konuda yapılan çalışmaların daha çok Yahudi-Hristiyan kültüründe yaşayan bireyler üzerinde yapıldığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın, Müslüman kültürde yaşayan bireyler üzerinde yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında bir “benzerlik” olup olmadığı, varsa bu benzerliklerin “çok boyutluluk” taşıyıp taşımadıklarının araştırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla bu çalışmada ilahi isimler teorinin kullanılması tercih edilmiştir. Sadece Rahman ve Kerim (olumlu Tanrı tasavvuru) ya da Kahhar ve Müntakim (olumsuz tanrı tasavvuru) gibi Cemal ve Celal’e işaret eden bariz isimler değil, aynı zamanda diğer tüm isimlerin, kişinin Tanrısı ve kendisine dair algıları üzerindeki etkisine dikkat çekilmesi hedeflenmektedir. Psikolojide yaygın olan Tanrı tasavvurunun ebeveyn algısına atfetme eğiliminden farklı olarak bu çalışma, Tanrı tasavvuru ile benlik algısının birbirini karşılıklı olarak etkilediği hipotezini incelenmeyi amaçlamaktadır. Bunun da Psikolojinin öz farkındalık konusuna bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bir başka deyişle çalışma, İlâhi isimlerin sadece manevi rolünü değil, aynı zamanda psikolojik rolünün önemine de dikkat çekmeyi hedeflemektedir. İlâhi isimler teorisindeki Özel Rab ve Özel yön kavramlarının Tanrı tasavvuru ve benlik algısı ile bağdaştırılıp bağdaştırılamayacağını araştırmak çalışmanın diğer hedeflerinden biridir. Başka bir deyişle, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki benzerliklerin tespit edilmesi durumunda bu benzerliklerin bir cihetle İlâhi isimler ile birleştirilip birleştirilemeyeceğinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın, kendi benliğini tanımaya, kendi Tanrı tasavvurunun farkına varmaya ve İlâhi isimler teorisini ve İlâhi isimlerin psikolojik yansımalarını incelemeye çalışan herkese de katkı sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca Tanrı tasavvuru, benlik algısı ve ilâhi isimler teorisinin daha önce nitel bir çalışmada bir arada kullanıldığı araştırmalara rastlanmamıştır. Bu araştırmanın geleneksel İslam psikoloji teorilerinin modern psikoloji alanında yer almasına ve onu zenginleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tanrı tasavvuru, son yıllarda Din Psikolojisi alanında önem verilen ve yapılan araştırmalarla gittikçe gelişen araştırma konularından biri haline gelmiştir. Aynı zamanda “benlik algısı” da modern psikolojinin önemli konulardan biridir. Aslında psikanalitik ekolün temsilcileri olan Freud ve Jung'un teorileri ile birlikte Tanrı tasavvurunun psikolojik kökleri de geçmişten günümüze pek çok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Teorilerinde Tanrı tasavvurunun oluşumunda ebeveynin rolü büyük anlam ve önem kazanmıştır. Ayrıca Nesne ilişkileri ekolünün en seçkin ismi Ana-Maria Rizzuto'nun *The Birth Of The Living God* adlı eserinde Tanrı tasavvuru kavramı farklı boyutlar kazanmıştır. Rizzuto, ebeveynin rolünün yanı sıra benlik algısının rolüne de işaret etmiştir. Teorilerinde Tanrı tasavvuru ve Benlik algısı arasındaki

ilişkilere dikkat çekmiştir. Çalışmalarında Tanrı tasavvuru ve benlik algısının karşılıklı olarak birbirini etkilediği ve bu etkinin bilinçli ya da bilinçsiz olabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca Rizzuto görüşlerinde Tanrı tasavvurunun çok biçimli (multi-faceted), dinamik ve dönüşme potansiyeline sahip olduğuna işaret etse de bu konuda yapılan araştırmalar Tanrı tasavvuru kavramına sınırlı perspektiflerden bakıldığını göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın teorik bölümünde Rizzuto'nun görüşlerine yer verilmesi de hedeflenmektedir. Ayrıca, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı konusunu derinlemesine ele alan çalışmalar incelendiğinde, bu alanda öne çıkan tek araştırmacının Rizzuto olduğu görülmüştür. Literatürde yer alan diğer çalışmaların ise büyük ölçüde Rizzuto'nun sunduğu bulgulara dayandığı veya bu bulgular etrafında şekillendiği dikkat çekmiştir. Bu durum, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı ilişkisine dair yapılan araştırmalarda önemli bir boşluğun bulunduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Rizzuto'nun Tanrı tasavvur ve benlik algısı konusunda ulaştığı bulgular ile İlahi isimler teorisinin kaideleri arasındaki uyumluluk yönlerinin ortaya konulması da amaçlanmaktadır.

Çalışmada yetişkin kadınların Tanrı tasavvurlarının benlik algıları ile uyumlu olup olmadığı, bu iki algı arasındaki benzerliklerin hangi ilahi isimlere işaret ettiği ve işaret edilen bu isimlerin onların Tanrı tasavvuru ile benlik algısı üzerindeki psikolojik etkilerinin ne olduğu araştırılmaktadır. Ayrıca, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı arasındaki benzerliklerin kimi zaman bulunup kimi zaman bulunmamasının nedenini anlamak için her bir ismin psikolojik yansımalarının derinlemesine incelenmesine önem verilmiştir.

İnsanın üzerinde her an ilahi isimler tecelli etse de bireysel psikolojik faktörler nedeniyle bu isimler ya sağlıklı ya da patolojik bir biçimde ortaya çıkabilir. Bu durum ilahi isimlerin özünden ziyade, bu isimlerin taşıdığı “anlamaların” ve “niteliklerin” bireydeki “yansıma şekilleri” ile ilgilidir. Zira her birey, ilahi isimlerin anlamlarını kendi algı dünyasına göre yorumlar ve içselleştirir. Bu kişisel içselleştirme, o isimlerin bireydeki tezahür şeklini doğrudan belirler. Kimi kişilerde sağlıklı yansımalar görülürken, kimilerinde patolojik sonuçlar doğurabilir. Ayrıca, ilahi isimlerin psikolojik yansımaları bu faktörlere bağlı olarak hem sağlıklı (fonksiyonel) hem de patolojik (işlevsiz) düzeyde olabilir. Bu nedenle çalışmada, Tanrı tasavvuru ve benlik algısında yansıyan İlahi isimlerin psikolojik etkileri; bu etkilerin Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki uyum ya da uyumsuzluk üzerindeki rolü ve bu yansımalar arasındaki psikolojik etkileşimler İlahi İsimler Teorisi'nin kaideleri ışığında incelemek de amaçlanmaktadır.

Hem Türkiye’de hem Türkiye dışında Tanrı tasavvuru ve benlik algısı belirli boyutlarla değerlendirilmiştir. Türkiye’de çalışmanın konusuna ilişkin yapılan çalışmalar Türkiye dışındaki çalışmalara göre oldukça sınırlıdır. Aynı zamanda, konu yetişkin Müslüman örneklemeler üzerinde yeterince araştırılmamıştır. Buradan yola çıkarak bu çalışmada İslam teorilerinden biri olan İlahi isimler teorisinden

hareketle yetişkin Müslüman örneklem üzerine Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Soruları

Çalışmanın temel soruları şöyle özetlenebilir:

- İlahi isimler teorisine dayanarak, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında benzerlik ve çok boyutluluk içeren bir ilişki var mıdır?
- Kişinin kendisini tanımlaması ile Tanrısını tanımlaması arasında bir benzerlik var mıdır? Yani İnsan Tanrısını nasıl tanımlıyorsa kendisini de aynı şekilde mi tanımlamaktadır?
- Kişinin kendisi hakkında algıladığı tüm sıfatlar, nitelikler, kişilik özellikleri, sosyal ilişki biçimleri, tercihleri, güçlü ve zayıf noktaları, düşünceleri, amaçları ve arzuları bu benzerliği kapsıyor olabilir mi? Kapsıyorsa bunlar hangi cihetten kendi Tanrı tasavvuruna benzer olabilir?
- Tanrı tasavvuru, benlik algısıyla her zaman uyumlu mu? Değilse ne zaman ve neye göre uyumlu veya olumsuz olur?
- Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında farklılık veya uyumsuzluk çıkarsa bunun nedeni nedir?
- İslam dininin Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişkiyi açıklayan belli bir metodolojisi var mıdır? Yani İslam düşünce geleneğinde bu konuda herhangi bir görüş, teori ve anlayış mevcut mudur?
- Konuyu, ilgilenen herkese açıklayan bir referansımız olabilir mi? Bu konuda İlahi isimler teorisinin katkısı nedir?
- İlahi isimler teorisindeki Özel Rab ve Özel yön anlayışı ve onun kaideleri, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişkiyi açıklamada işlevsel midir?

Araştırmada, tüm bu soruların cevaplarının aranması amaçlanmaktadır.

1.3. Konuyla İlgili Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

Yetişkinler üzerinde yapılan genel çalışmalarda, Tanrı tasavvuru olumlu (koruyup gözetin) ya da olumsuz (cezalandıran) olmak üzere iki boyut içerisinde ele alınmıştır. Aynı şekilde benlik algısı kavramı da olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutta incelenmiştir. Bu nedenle çalışmalarda benlik algısının büyük oranda benlik saygısı ve öz yeterlik açısından incelendiği gözlemlenmektedir. Tanrı tasavvuru ve benlik algısı kavramlarına ilişkin bu sınırlı bakış açıları hem yerli hem de yabancı literatürde açıkça görülmektedir. Bu çalışmalarda Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişkinin hem psikolojik boyutu hem de dini

boyutunun üzerinde durulmaktadır. Ancak araştırma konusunda, yerli çalışmalarda benzer bir incelemeye rastlanmamıştır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda olumlu ve olumsuz tanrı tasavvurunun, olumlu ve olumsuz benlik algısıyla ilişkilendirildiği görülmektedir.

Karaçelik’in (2023: 88-89), “Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısının Toplumsal Cinsiyet Roller, Anne-Baba Tutumları ve Tanrı Algısı ile İlişkisinin İncelenmesi” adlı araştırmasında, bireylerin olumlu Tanrı algısına sahip olmalarının benlik saygılarını arttırdığı, olumsuz Tanrı algısına sahip olmalarının benlik saygılarını azaltmış olduğu saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda sevgi yönelimli Tanrı algısı olan bireylerin kendilerini daha olumlu algıladıkları; korku yönelimli Tanrı algısına sahip olan bireylerin ise kendilerini daha olumsuz algılamış oldukları bulunmuştur. Bunun yanında, araştırmada otoriter anne baba tutumlarının artması ile olumlu Tanrı algısının azaldığı ve olumsuz Tanrı algılarının arttığı saptanmıştır. Aynı zamanda, koruyucu anne baba tutumlarına sahip olan bireyler olumsuz Tanrı algısı geliştirmektedirler.

Güler’in (2007: 147) araştırmasında, Tanrı algısı ile benlik algısı ve günahkârlık duygusu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip bireylerin benlik algıları, korku yönelimli Tanrı algısına sahip olanlardan daha olumlu çıkmıştır. Bireylerin günahkârlık duyguları ile Tanrı algıları ve benlik algılarının ilişkili olduğu gözlenmiştir. Korku yönelimli Tanrı algısına sahip bireylerin (Tanrı’yı cezalandıran ve affetmeyen olarak algılayanların) günahkârlık duyguları daha yüksek çıkmıştır.

Koç’un (2011: 92) araştırmasında, öğrencilerin Tanrı tasavvurlarıyla Benlik algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Olumlu (sevgi yönelimli) Tanrı tasavvuruna sahip bireylerin benlik algıları, olumsuz (korku yönelimli) Tanrı tasavvuruna sahip olanlara göre daha olumlu çıkmıştır. Tüm sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, olumlu Tanrı tasavvuruna sahip olmanın bireylerin benlik saygıları, ruhsal iyilik halleri, daha az öfke yaşantılarının olmasının, yaşam memnuniyetleri açısından son derece önemli olduğu saptanmıştır.

Öte yandan, bazı araştırmalarda Tanrı tasavvuru ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği de görülmektedir. Öztürk’ün (2019: 87) araştırmasında, katılımcıların tanrı tasavvurlarının olumlu olduğu diğer bir ifade ile sevgi ağırlıklı olduğu, kişilik yapılarının dışadönüklük grubunda yoğunlaştığı gözlenmiştir. Katılımcıların duygusal tutarsızlık kişilik yapısının olumlu tanrı tasavvuru (sevgi), öz-disiplin kişilik yapısının da olumsuz tanrı tasavvuru (korku) üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Oktay’ın (2021: 89-90) araştırmasında, öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleri, Tanrı algıları ve dini tutumları belirlenmiş ve farklı kişilik özelliklerinin olumlu, olumsuz Tanrı algıları ve dini tutumları ile ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. Kişilik özellikleri ile Tanrı algısı arasındaki ilişkileri gösteren bulgulara göre, nevrotiklik ile olumlu Tanrı algısı arasında negatif yönde ilişki olduğu, olumsuz Tanrı algısı

arasında ise pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç nevrotiklik kişilik özelliği yüksek olan öğrencilerin Tanrı'yı affetmeyen, korkutucu, cezalandırıcı, uzak gibi olumsuz sıfatlarla algıladığını göstermektedir. Dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özellikleri ile olumlu Tanrı algısı arasında pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk düzeyi yüksek olan öğrenciler Tanrı'yı daha çok seven, koruyan, affeden gibi olumlu sıfatlarla algılamaktadır. Açıklık kişilik özelliği ile Tanrı algısı arasında ise ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hacıkeleşoğlu'nun (2020: 253) "Ebeveyn Tutumları ve Kişilik Özelliklerinin Tanrı Tasavvuru ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasında, deneyime açıklık, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özellikleri ile dengeli ve sevgi yönelimli Tanrı tasavvuru arasında pozitif yönlü; uyumluluk ve sorumluluk kişilik özellikleri ile korku-ceza yönelimli ve ilgisiz Tanrı tasavvuru arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca olumsuz bir kişilik özelliği olarak nevrotiklik ile korku-ceza yönelimli ve ilgisiz Tanrı tasavvuru arasında pozitif; sevgi yönelimli Tanrı tasavvuru arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu durum olumlu kişilik özellikleri ile olumlu Tanrı tasavvuru; olumsuz kişilik özellikleri ile de olumsuz Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkilerin uyumunu ortaya koymaktadır.

Mehmedoğlu'nun (2011: 249-259), *Tanrıyı Tasavvur Etmek* adlı araştırmasında, katılımcıların Allah tasavvurunun genel görüntüsü, boyutların benimsenme düzeyine göre sırasıyla şu şekildedir: Yetkin/Aşkın (Kadir-i Mutlak), Merhametli (Rahman ve Rahim), Aşırı Talepte Bulunmayan, Teslim Olunan (Takdir-i İlahi), Yakın/İçkin, Dost(Veli), Koruyup Gözeten, Müdahale ve Kontrol Eden, Seven, İntikam Alan ve Cezalandıran. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcılar, Allah'ı en fazla Yetkin/Aşkın oluşuyla tasavvur etmektedir. Ancak, Dost, Koruyup Gözeten, Müdahale ve Kontrol Eden ve Seven Allah tasavvurları öteki tasavvurlara nispetle daha az yoğunluktadır.

Hayta'nın (2017: 246) *Bağlanma Kuramı ile Allah Tasavvuru* adlı araştırmasında, yakın ilişkilerde ortaya çıkan bağlanma stilleriyle Tanrı'ya bağlanma stilleri arasında tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ana babaya güvenli bağlanma geçmişi olan öğrencilerin Tanrı'ya bağlanma davranışları da büyük oranda güvenli gerçekleşmiş, ana babaya güvensiz bağlanma geçmişi olan gençlerin Tanrı'ya bağlanma davranışı da büyük oranda güvensiz bağlanma olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca bu çalışma hazırlanırken yetişkinlerde Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen ulusal bir makaleye veya nitel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bununla birlikte, Türkiye'de İlahi isimler teorisini açıklayan birkaç çalışma yapılmıştır. Musakhanov'un (2021), "İlahi İsimler Teorisi" adlı bölümü; Keklik'in (1977), *Sadreddin Konevi Felsefesinde Allah-Kâinat ve İnsan* eserindeki "Sübjektif-Pasif Tanrı Tasavvuru" adlı bölümü,

Rakipoğlu'nun (2022), "Öznel Tanrı Tasavvurlarının Kaynağı Olarak Sabit Aynalar: İstidat Ve İlah İsimler Bağıntısı Üzerine Metapsikolojik Bir İnceleme" adlı makalesi; Mehmedoğlu'nun (2014), "İnsanın Zat-i İlahiye Teveccühünde/Yöneliminde Bir İmkân Olarak Vech-i Has Kavrayışı" adlı makalesi; Şen'in (2014), "Konevi'ye Göre Hak Teâlâ İle Yaratıklar Arasında Özel Bağlantı" adlı makalesi; Öztürk'ün (2023), "İbn Arabî'de İlahi İsimlerin Derecelenmesi Ve Muhyi-yi Gülşen'in Konuya Dair İki Risalesi" adlı makalesi ve Alkış'ın (2010), "Vahdet-i Vücut Ariflerine Göre Eimme-i Seba (Ümmehat-ı Esma) İmamül-Eimme Ve Cenab-ı Hakk'ın Saysız İsimleri" adlı makalesi bu çalışmalar arasında sayılabilir.

1.4. Konuyla İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Konuyla ilgili Türkiye dışında klinik ya da normal yetişkin örneklemeler üzerinde yapılan çalışmaların da aynı perspektiften incelendiği görülmektedir. Çalışmaların çoğunda çeşitli örneklemelerde olumlu (ilgilendiren) ve olumsuz (cezalandıran) Tanrı tasavvurunun, pozitif ve negatif benlik algısıyla da ilişkilendirildiği görülmektedir. Ayrıca bazı çalışmalarda benlik saygısının benlik algısının bir anlamı olarak kullanıldığı da görülmektedir.

Eppig (2000: 302), "God-image and Self-image in Conversion Testimonies of Ex-Slave Women" adlı araştırmasında, kadın katılımcıların anlatılardan, dönüşüm deneyiminin sembolleri, imgeleri ve Tanrı tasavvurlarıyla genellikle kendilerini tanımlama ve kendilerine değer vermede büyümeyi teşvik ettiğinin anlaşıldığını ifade etmektedir. Buna karşılık, bu iki karakter özelliği sıklıkla kadınlarda daha fazla özerklik ve eylemliliği teşvik etmiştir. Tanrı'nın mevcut, kabul edici, şefkatli, meydan okuyan ve koruyucu olduğu algılandığında kişisel gelişim artmıştır.

Boylan'ın (1988: 92-105) "Self-image/God-image: A Study of Recovery from Addiction" adlı araştırmasında, bağımlıların iyileşme aşamasından itibaren Tanrı/yüksek güç tasavvurlarının daha olgun bir hal aldığı, yani tasavvurların çocuksu olandan evrensel ve samimi olana doğru hareket ettiği görülmektedir. Tanrı tasavvurlarındaki bu değişiklikler, benlik saygısının artışına paraleldir. Boylan, "Tanrıyı gördüğüm gözle kendimi gördüğüm göz aynıdır" sözünü kullanarak Tanrı tasavvurları ve benlik algılarının birbirine güçlü bir şekilde bağlandığını ve insanların tanrı tasavvurlarının kendi algılarına benzediğini savunmaktadır. Boylan'a göre, benlik algısında karşılık gelen bir değişiklik olmadan Tanrı tasavvurunda bir değişiklik olamaz ya da Tanrı tasavvurunda buna karşılık gelen bir değişiklik olmadan benlik algısında bir değişiklik olamaz. Eğer ikisi aynı değilse, tanımlanamayacak kadar bağlantılıdır ve ayrımlar anlamını yitirir.

Robison'un (1996: 176), "Images of God, Parents and Self in Substance Abuse Recovery" adlı araştırmasında, çocuklukta istismar ve olumsuz ebeveyn ilişkilerinin, madde bağımlılığı olan veya iyileşmekte olan birçok kişi üzerinde sıklıkla uzun süreli etkiler yarattığı görülmektedir. Tanrı tasavvuru,

benlik algısı ve ebeveyn imgesi toksik utanç, acı ve öfke duygularından güçlü bir şekilde etkilenmektedir. Bu duygular, tasavvurlar ve algılar iyileşme sürecinde önemli etkiye sahiptir. Tanrı tasavvurları, benlik algıları ve ebeveyn imgeleri iyileşmenin erken safhalarında genellikle olumsuzdur ancak iyileşmeye doğru genellikle birkaç hafta veya ay içinde büyür. Bu değişikliklerde gerileyici bir sürecin bazı yönleri görülebilir. Danışmanlar, olumsuz Tanrı, ebeveyn ve benlik içselleştirmelerinin yeniden işlenmesini kolaylaştırabilir.

Harber'in (2005: 86-99), "God Image, Self-Image and Length of The Abstinence Among Active Members of Alcoholics Anonymous" başlıklı araştırmasının amacı, alkolizmden kurtulmada Tanrı tasavvurunun yeterli veya gerekli bir faktör olup olmadığını keşfetmeyi amaçlayan bir ön araştırma sağlamaktır. Lawrence'ın (1997) Tanrı İmajı Ölçeği kullanılarak ölçülen perhiz süresi ile daha yüksek bir Tanrı gücüne olan inanç arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Çalışmada nicel yöntem ile ulaşılan sonuçlara göre, Tanrı tasavvuru alkolizmden kurtulmada yeterli veya gerekli bir faktör değildir. Ancak çalışmada nitel yöntem kullanılarak açık sorularla katılımcılardan ayıklık süreleri boyunca kişisel, duygusal ve içsel deneyimlerini açıklamaları istenmiştir. Olumlu temalarla ilgili Tanrı tasavvuru yanıtlarının %83,7'si ve benlik saygısı yanıtlarının %76,6'sı ile aktif AA üyelerinin, ayıklıkları sırasında (during their sobriety) Tanrı tasavvurları ve benlik saygıları ile ilişkilerinde olumlu kişisel, duygusal ve içsel deneyimlere sahip olduklarına dair sağlam göstergelere ulaşılmıştır.

McGovern'in (2003: 132), "The Relationship Between Spirituality, Perception of God and Self-Esteem in Substance Abusing Individuals with AIDS" adlı araştırmasında, HIV ve bağımlılar üzerine yaptığı araştırmasının bulguları, benlik saygısı ile reddedici, cezalandırıcı Tanrı tasavvuru arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Golke'nin (1994: 51-55), "Images of God in Abused and Nonabused College Students" adlı araştırmasında, istismara uğramış ve istismara uğramamış katılımcıların Tanrı, ebeveynleri, aileleri ve kendilerine ilişkin görüşleri arasındaki farklılıklar incelenmiştir. İstismar edilen katılımcıların, istismar edilmeyen katılımcılara göre Tanrı'yı daha olumsuz gördükleri hipotezi desteklenmiştir. Cinsel istismarın derecesi arttıkça deist ve değersiz olarak Tanrı tasavvurları da artmıştır. Ancak bu araştırmadan elde edilen ilgi çekici bir bulgu, istismara uğrayan ve uğramayan gruplar arasında benlik saygısı açısından anlamlı bir farkın olmamasıdır.

Kirk'in (2001: 187-189), "African-American Women Confront an Uncaring God: Transforming God Images and Self-Images" adlı araştırmasının ana odak noktası, orta yaşlı Afrikalı-Amerikalı kadınların yaşadığı sorunlara çözüm bulmakta yetersiz kalan olumsuz Tanrı tasavvurları ve benlik algılarının araştırılması ve dönüştürülmesidir. Çalışmanın ulaştığı önemli sonuçlar, benlik algısı değişmeye başladıkça,

dışsal stres etkenleri hâlâ mevcut olsa bile Tanrı tasavvurunun da dönüşüme uğradığı; danışanlar gerçek benliğin iç sesini dinlemeye ve duymaya başladığında olumsuz Tanrı tasavvurları ve benlik algılarının dönüşüm geçirerek olumsuz yaşam deneyimlerini ele almada daha yeterli hale geldiği; dönüştürülmüş Tanrı tasavvurları sabit kalırken, dışsal stres etkenleri mevcut olduğunda benlik algılarının dalgalandığı şeklindedir.

Kellogg'un (2021: 111), "Self-Esteem, God Image, and Their Effect on The Relationship Between Attachment to Significant Persons and Attachment to God" adlı araştırmasında, benlik saygısının, küresel bağlanma kaygısının Tanrı'ya bağlanma kaygısı üzerindeki etkisini etkileyip etkilemediği ve Tanrı tasavvurunun küresel bağlanma kaçınmasının Tanrı kaçınma bağımlılığı üzerindeki etkisini hafifletip hafifletemeyeceği araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, benlik saygısının, Tanrı'ya bağlanma kaygısı üzerinde güçlü bir olumsuz etkisi vardır ve benlik saygısı, küresel bağlanma kaygısı ile Tanrı'ya bağlanma kaygısı arasındaki ilişkiyi biçimlendirmektedir. Tanrı tasavvuru ise, Tanrı'dan kaçınmaya bağlanma ile güçlü bir negatif ilişki gösterirken, küresel bağlanmadan kaçınma ve Tanrı'dan kaçınmaya bağlanma arasındaki ilişkiyi değiştirmemiştir.

Benson ve Spilka'nın (1973: 306-309) "God Image as A Function of Self-Esteem and Locus of Control" adlı makalelerindeki en önemli bulgu, benlik saygısının, sevgi dolu Tanrı tasavvurlarıyla olumlu, kişisel olmayan, kontrol edici Tanrı tasavvurlarını reddetmeyle ise olumsuz yönde ilişkili olmasıdır. Ayrıca verilerin, benlik saygısının Tanrı tasavvurlarının önemli bir belirleyicisi olduğu yönündeki açıklamaya bir miktar destek sağladığı ileri sürülmektedir. Ancak benlik saygısı düşük olan kişiler, sevgi ve kabule dayanan Tanrı tasavvurunu rahatsız edici derecede tutarsız bulmaktadırlar. Dolayısıyla, ihtiyaçları, bu tasavvurların yerine, dünyaya sevgi dolu bir yönelimi emretmeyen, daha reddedici bir Tanrı tasavvuru koymalarına yol açmaktadır.

Cecero, Marmon, Beitel, Hutz ve Jones'in (2003: 1677), "Images of Mother, Self, and God as Predictors of Dysphoria in Non-Clinical Samples" adlı araştırmalarında, benlik algısı ve Tanrı tasavvuru arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, benlik algısının reddeden bir anne ile mevcut hoşnutsuzluk arasındaki ilişkiyi açıklamada yararlı bir yapı olduğu kanıtlanırken, reddeden anne ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi etkiliyor gibi görünmemektedir. Tanrı tasavvurunun, reddeden anne ile mevcut ruh hali arasındaki ilişki üzerinde anlamlı bir etkisi olmamıştır. Çalışmanın sonuçları, daha geleneksel bir dini eğitimin yokluğunda, kişinin Tanrı tasavvurunun ebeveynleriyle olan deneyimlerinden daha az, kendi algısından daha fazla etkilendiğine işaret etmektedir.

Paulin-Campbell'in (2010: 194), "The Spiritual Exercises of St Ignatius and Shifts in Images of God And Self: The Experience of Two South African Women" adlı araştırmasında, kadın katılımcılar, ruhsal

egzersizler yaparak hem Tanrı tasavvuru hem de benlik algılarında olumlu bir değişim olduğunu anlatmışlardır. Anlatılar, Tanrı'nın kendilerini kabul etme duygusunun onların benlik algılarında nasıl bir değişime yol açtığını göstermektedir.

Stalsett, Engebald ve Austad'ın (2010: 81), "The Persecuting God and the Crucified Self: The Case of Olav and the Transformation of His Pathological Self-Image" adlı vaka çalışmalarında, hastanın derin dini özlemlerinin gerçek olduğunu kabul etmenin ve doğrulamanın önemi gösterilmektedir. Çalışmada VITA olarak adlandırılan entegre yaklaşımlara sahip terapi modeli, Tanrı hakkındaki duygu ve anlam yapılarına doğrudan değindiği için Olav, Tanrı tasavvurunun savunmacı yönünü görmeye başlayabilmiştir. "Çarmıha Gerilmiş Benlik" şeklindeki katı ve yıkıcı inanç sistemini keşfedip ardından "Olav" olma özgürlüğüne dönüşürebilmiştir.

Toopchi, Cesli ve JanBozorgi'nin (2023: 2), "Predicting Ego Strength Based on God Image, God Concept, Self-Image and Self Concept" adlı makalelerinde, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının ego gücünü negatif yönde yordadığı, benlik kavramı ve Tanrı kavramının ise Ego gücü toplam puanını pozitif yönde yordadığı doğrulanmıştır.

Marcellino'nun (1997: 48-59) "Graced Under Fire: Internalized Homonegativity, Self-Concept and Images of God in Gay and Lesbian Individuals" adlı araştırmasının bulguları, benlik algısı ile Tanrı tasavvurlarının ilişkili olduğunu göstermektedir. Marcellino'ya göre, klinisyenler dini ve teolojik öneme sahip konuları araştırmak üzere eğitilmiş olsunlar ya da olmasınlar, bu tür ilişkilerin mevcut olduğunun farkında olmalıdırlar. Bazı kimseler için, kendini kabul etme süreci, Tanrı'nın kim olduğu, kim olmadığı ve onaylayıcı bir Tanrı deneyiminin nerede bulunabileceği ile uzlaşmayı içerir.

Roberts'in (1989: 375-381), "Imagining God: Who is Created in Whose Image?" adlı makalesinde, Tanrı tasavvurlarının katılımcıların benlik algılarıyla ilişkili olup olmadığını test etmek için, sırasıyla on "ilahi sıfat'a karşılık gelen on "kendilik sıfatı" seçilmiştir. Çalışma, ilahi imgeleri Freud'un yansıtma teorisinin varyantlarından biri olan benlik saygısı teorisi açısından yeniden incelemiştir. Katılımcıların Tanrı tasavvurları, tanrılığın hem ilgilenen hem de terbiye eden olarak iki boyutlu karakterizasyonunun köklü modelini takip etmiştir. Tanrı'nın ilgilenen (veren, bağışlayan, ciddi, kabul eden, başarılı) olduğunu düşünen katılımcıların kendilerini benzer sıfatlarla (cömert, samimi, affedilmesi ve unutulması kolay) tanımladığı kanıtlanmıştır. Kendilerini eleştirel olarak algılayan katılımcıların ise, terbiye eden (cezalandırıcı, talepkâr, eleştirel) bir Tanrı tasavvuruna sahip olduklarını destekleyen bazı kanıtlar sunulmuştur. Özellikle, kendilerini "başkalarının güdülerinden şüphe duyan" kişiler olarak tanımlayan katılımcıların Tanrı'yı büyük olasılıkla terbiye edici olarak görmeleri muhtemeldir. Aynı zamanda, kadınların Tanrı'yı ilgilenen olarak algılama olasılığının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Lunden'in (2005: 24-54), "God-image Through the Lens of Self: Does Personality Predict God-Image?" adlı araştırmasının bulgularına göre, bir birey kendisini ne kadar açık görürse, Tanrı'yı da açık olarak tasavvur etme olasılığı o kadar artar. Özellikle açıklık ve nevroitiklik özelliklerine sahip olduğundan Tanrı'yı benzer kişilik özelliklerine sahip olarak tasavvur etmesi muhtemeldir.

Greenway, Milne ve Clarke'ın (2010: 54-56), "Personality Variables, Self-Esteem and Depression and an Individual's Perception of God" adlı çalışmasında, kişilik özelliklerinin kişinin Tanrı tasavvurunu etkilediği düşüncesi desteklenmektedir. Olumlu özellikler, kişinin kendini kabul etmesi ve sevmesiyle ve Tanrı'nın önemseyişini hissetmesiyle ilişkili tüm özellikler bir arada bulunur. Depresyonla ve kişinin yeterli olmadığı duygusuyla ilişkili olumsuz özellikler, olumsuz bir Tanrı tasavvuruna sahip olmakla birlikte gider. Ancak çalışmada, (Güvensizlik) ile (Tanrı Önemser) arasında beklenmedik pozitif bir ilişkinin bulunmasını anlamının zor olduğu ifade edilmiştir. Belki de insanın düşmanca bir dünyada yaşadığı hissini Tanrı'da bir güven ve ilgi kaynağı bulma ihtiyacını doğurduğu şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

Basett ve Williams'ın (2003: 127-129), "Protestants' Images of Self, God, and Satan as Seen in Adjective Check List Descriptions" adlı makalelerinde katılımcılar Sıfat Listesini kullanarak kendilerini, Tanrı'yı ve şeytanı tanımlamıştır. Çalışmada, Tanrı ve şeytan tasavvurlarının benlik algısına göre değişiklik gösterdiği değerlendirilmiştir. Genelde, olumlu kişisel sıfatlar, olumlu Tanrı sıfatlarıyla ilişkilendirilmiştir. Kendine olumsuz bakışa sahip olma ise şeytanın olumsuz bakış açısıyla ilişkilendirilmektedir. Tanrı, İlgilenen ebeveyn ego durumunda Şeytan'dan daha yükseksen, Şeytan, Eleştirel ebeveyn ego durumunda Tanrı'dan daha yüksektir.

Hodges, Sharp, Gibson ve Tipsord'un (2012: 344), "Nearer My God to Thee: Self-God Overlap and Believers' Relationships with God" adlı araştırmalarında, ateistler ve evanjelikler, benlik algılarının Tanrı tasavvurlarıyla örtüşme derecesi açısından farklı mıdır? sorusuna cevap aranmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, evanjelikler, kendilerini tanımlayan sıfatların çok daha büyük bir yüzdesinin aynı zamanda Tanrı'yı da tanımladığını gördüler. Bu, büyük ölçüde olumlu sıfatların örtüşmesinden kaynaklanan bir etkidir. Öyle ki, evanjeliklerin benlik algısının olumlu tarafı, aynı zamanda Tanrı ile ilişkilendirdikleri niteliklerle neredeyse tamamen uyumluydu. Ateistler aynı zamanda Tanrı ile bazı örtüşmeler de gördüler. Aslında, kendilerini tanımlamak için kullandıkları her beş sıfattan yaklaşık ikisini aynı zamanda Tanrı'yı da tanımlamak için kullanıyorlardı, ancak ateistler sıfatların olumlu ya da olumsuz olmasına bakılmaksızın aynı derecede örtüşmeyi gösterdiler.

Lewis (2012: 18), "What is Man? Or, The Image of God" başlıklı makalesinde "Sonra Tanrı şöyle dedi: insanı kendi suretimizde yaratalım" kutsal sözünden bahsederek ve Hristiyanların bazı kutsal metinlerini inceleyerek Tanrı tasavvuru ve benlik algısına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur.

Mackenna (2002: 337), “Self Images and God Images” başlıklı çalışmasında, İncil’in sayfalarında yer alan Tanrı tasavvurları ve benlik algıları dizilerini izlemiştir. Ardından bir vaka çalışmasını göstererek vakanın Tanrı tasavvurunun benlik saygısını etkilediğini vurgulamıştır. Mackenna, çalışmanın sonucunda Tanrı tasavvurlarının son derece yıkıcı olabileceğini ifade etmiştir. Vaka materyali bu bariz noktanın altını çizmiştir. Ona göre, Tanrı tasavvurları bazı kimseleri kısır kişisel anlayışlara hapsedebilir ve ilkel süperegonun tüm öfkesiyle onları cezalandırabilir. Fakat Tanrı tasavvurlarının başka bir işlevi daha vardır; yeter ki bu tasavvurlar gelişen kişilikle uyumlu olarak yaşasın ve büyüsünler.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 20-40 yaş aralığında beş yetişkin kadınla sınırlıdır. Araştırmada Allah tasavvuru kavramı incelendiği için dindar veya daha önce din eğitimi almış kadınlar tercih edilmiştir. Ancak gönüllü olarak araştırmaya katılan kadınların eğitim seviyelerine özel bir önem verilmemiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği ile sınırlıdır. Araştırmanın bulguları, konuyla ilgili gönüllü katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen cevaplarla sınırlıdır. Bu görüşmelerde katılımcıların ifadelerine yükledikleri anlamlar, ilahi isimlerle ilişkilendirilerek Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişki incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tanrı Tasavvuru

Tanrı tasavvuru “God-image” Din Psikolojisi alanının önemli kavramlarından biridir. Tanrı kelimesinin kullanılma sebebi farklı dinlere bağlı kişilerin iç dünyasında Tanrı tasavvurunun psikolojik süreçlerine işaret etme arzusudur. Hayal etmek, gözünde/hayalinde canlandırmak anlamına gelen Tasavvur kavramı, Arapça bir ifade olarak “تصور” kökünden gelmektedir (Hacıkeleşoğlu 2022: 49).

Ayrıca, literatürde "Tanrı tasavvuru" kavramının, içerik ve anlam bakımından "Tanrı" ve "Tanrı imgesi/imajı" gibi kavramlarla sıklıkla karıştırıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, bu çalışmada özellikle *Tanrı tasavvuru* kavramı tercih edilmiş ve diğer benzer kavramlarla arasındaki ayrımlar açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece kavramsal karmaşanın önüne geçilmesi ve çalışmanın kavramsal çerçevesinin netleştirilmesi hedeflenmiştir.

2.1.1. Tanrı Tasavvuru ve Tanrı Kavramı Arasındaki Ayrımlar

Dinde ve Felsefede büyük ölçüde kullanılan Tanrı kavramı bilişsel bir süreçtir. Bu kavram, kişinin Tanrı hakkında ne hissettiğinden ziyade ne düşündüğü ve ne öğrendiğini ifade eden bir entelektüel, zihinsel-sözlük tanımıdır. Genelde ‘insanlara Tanrı hakkında herhangi bir soru yönetildiğinde, Tanrı kavramından bahsederler (Mehmedoğlu 2011: 30-31). Bir başka deyişle, Tanrı kavramı Tanrı hakkında toplumsal olarak biriken bilgi ve ezberlenmiş sıfatları ve düşünceleri ifade etmektedir. “Tanrı Tasavvuru” kavramı ise, bireyin Tanrı’yı kişisel, içsel ve duygusal olarak tecrübe etmesidir. Lawrence Tanrı tasavvurunu, psikolojik olarak işleyen bir çeşit içsel model olarak tanımlamaktadır. Rizzoto’ya göre, Tanrı tasavvuru birçok duygu, tasavvur ve hatıra sağlar ve uyandırır (Mehmedoğlu 2011: 30).

Aynı zamanda Tanrı kavramı Dinin Tanrı hakkında belirlettiği “gerçek” bilgilere de işaret etmektedir. Din, Tanrının kim olduğunu ve hangi sıfatlara sahip olduğunu incelemektedir. Aslında Dinin temel amacı insanlara gerçekleri belirtmek ve dünyanın üzerine kurulduğu hakiki ilkeleri göstermektir. Din Psikolojisi alanında ise “Tanrı tasavvuru” kavramı insanın zihninde Tanrının özel bir şekilde yer edinmesi, canlanması ve anlam kazanması demektir (Hacıkeleşoğlu 2022: 49).

Tanrı kavramı ve Tanrı Tasavvuru kavramı arasında bir başka ayrım, her birinin bilincin farklı düzeylerine ait olmalarıdır. Genelde Tanrı kavramı kişinin Tanrı hakkında bilinçli olarak edindiği bilgiler ve tanımları ifade etmektedir. Tanrı Tasavvuru kavramı ise içsel, duygusal ve daha derin olmasından dolayı bilinçdışı süreçlere işaret etse de bilinçli ve bilinçdışı süreçleri içerdiği de söylenebilir. Tanrı kavramı ve Tanrı Tasavvuru kavramı arasındaki son bir ayrım ise, Tanrı’nın soyut ya da somut boyutlar ile ifade

edilmesidir. Genelde Tanrı kavramı soyut düşüncelerden ibarettir. Tanrı tasavvuru ise duygusal bir derinlik barındırır.

2.1.2. Tanrı Tasavvuru ve Tanrı İmajı/İmgesi Arasındaki Ayrımlar

Yabancı literatürde Tanrı'yı tanımlamak için “Tanrı imgesi” ve “Tanrı imajı” terimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Çalışmalarında araştırmacılar bu bağlamda katılımcılara “Tanrı'yı nasıl hayal ettiğini çizebilir misin?”, “Tanrı'nın sana nasıl baktığını sorsak aklına güler yüzle mi, öfkeli bir ifadeyle mi bakması geliyor?” (Rizzuto 1979: 131), “Tanrının cinsiyeti nedir? dişil mi eril mi?” ve “Tanrı'nın kişilik özelliklerini ifade eden nitelikleri seçer misin (duygusal istikrar ve dışa dönüklük gibi özellikler)” (Basett, Williams 2003: 130) gibi sorular yöneltmektedirler. Katılımcıların yanıtlarında ise “Sevgi'ye ve dokunmaya önem veren bir Tanrı istiyorum” veya “Dua ederken Tanrı'nın gözlerinde bana olan güvenini gördüm” (Campbell 2010: 183-184) gibi somut imgeler göze çarpmaktadır.

Bu yaklaşımın temelinde, Hristiyan teolojisindeki İsa figürünün etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu yöntem, Tanrı'yı insan zihninin sınırlı imgelem kapasitesiyle tanımlamaya çalışmıştır. Ancak Tanrıyı Sonsuz/Sınırsız/Mutlak Varlık olarak tanımlayanlar için “Tanrı tasavvuru” kavramının daha kapsayıcı ve en doğru ifade olduğu düşünülmektedir. Çünkü insan, tasavvur dünyasında hem fiziksel hem de metafizik bir âlemle bağlantıya girebilmektedir. İnsanın yapısında fiziksel tasavvur imkânı olduğu gibi metafizik tasavvur imkânı da vardır ve iki âlemle bağlantıyı kurarak Tanrısını tasavvur edebilir ve hayatına bir anlam verebilir (Mehmedoğlu 2011: 17). Bunun için tasavvur, birçok izlenimin bileşiminden oluşan, imgeye göre daha kalıcı bir ize sahip olan bir organizasyon olarak düşünülebilir (Hacıkeleşoğlu 2020: 48).

2.1.3. Öznel Tanrı Tasavvuru ve Toplumsal Tanrı Tasavvuru Arasındaki Ayrım

Foster ve Keating, “kültürel Tanrı kavramı” ile “kişisel Tanrı kavramı”nı ayırt etmektedir. Kültürel tanrı kavramı, “çoğu insan Tanrı'yı nasıl tanımlamayı düşündükleri” olarak tanımlanmıştır. Kişisel Tanrı kavramı ise, “kişilerin Tanrı hakkında kişisel olarak ne düşündükleri” şeklinde ifade edilmiştir (Mehmedoğlu 2011: 31-32). Ayrıca, bu ayrımın Tanrı kavramında olduğu gibi Tanrı tasavvuru kavramında da geçerli olduğu düşünülebilir. Bir toplum duygusal ve deneyimsel olarak ortak bir Tanrı tasavvuruna sahip olduğu gibi her bir kişi de içsel olarak kendi özel Tanrı tasavvuruna sahiptir. Öznel Tanrı tasavvuru, toplumsal Tanrı tasavvuruna uyumlu da olabilir uyumsuz da olabilir.

2.1.4. Tanrı Tasavvurunun Ebeveyn İmgesi ve Dünya Algısı ile İlişkisel Boyutu

Freud'a göre, Tanrı tasavvurunun inşası için temel hammadde ebeveyn tasavvurlarıdır. Rizzuto'ya göre ise, Tanrı tasavvurunun üç kaynağı vardır. Bunlar nesne ilişkileri, benlik algısı ve çevresel inanç sistemleridir. Birden fazla malzeme kaynağı mevcutsa, Tanrı tasavvuru daha zengin hale gelecektir (Mehmedoğlu 2011: 75-106). Ancak Rizzuto Tanrı tasavvuru ve ebeveyn imgesi arasındaki ilişkiyi şöyle özetlemektedir: (1) biri ile diğeri arasında doğrudan süreklilik: böylece ihtiyaç durumunda biri diğerinin yerine en az kaygıyla geçebilir; (2) doğrudan karşıtlık: Tanrı verirken ebeveynler sinir bozucudur veya ebeveynler idealize edilirken Tanrı kaçınılması gereken bir nesne olarak görülür; (3) bir kombinasyon: Tanrı'nın bazı yönleri ebeveynlerle aynı çizgidedir ve diğerleri onlara karşıdır. Dolayısıyla, Tanrı tasavvuru, bilinçsizce ebeveynlerle olan ilişkinin büyütülmüş bir düzeyinin devamı olarak kullanılabilir. Bazı insanlar doğrudan anne veya baba ile ilgili bir Tanrı tasavvuru yaratmış ve tutmuşlardır. Diğerlerinin anne ve baba özelliklerine sahip bir Tanrısı vardır. Bazıları, Tanrılarına bazı karakter özellikleri atfetmek için başka bir akrabayı, örneğin bir büyükbabayı veya büyükanneyi dahil etmiştir. Böylece, Tanrı tasavvuru, birincil nesnelerle ilgili öfke, hayal kırıklığı veya umudun yer değiştirmesi için bir nesne olarak da kullanılabilir. Karmaşık Tanrı tasavvurunun ortadan kaldırılması sağlanamaz; yalnızca bastırılabilir, dönüştürülebilir veya kullanılabilir (Rizzuto 1979: 89-90). Anlaşılmaz ve kaotik olarak algılanan bir dünyanın düzenleyicisi olarak kullanılabileceği gibi, nesneler arasında reddeden ve hayal kırıklığına uğratan tek değişmez kişi olma özelliklerine atfedilebilir. Dolayısıyla Tanrı tasavvuru, herhangi bir gelişim düzeyinde çözülmemiş sorunlara bağlı olabilir.

Yaşam döngüsünün gelişimsel süreci, ne zaman yeni bir psikik sentez meydana gelse ya da yeni bir insan ilişkisi, hayatımızdaki insanlarla olan geçmiş tecrübelerimizi gözden geçirmeyi gerektirse, mevcut Tanrı tasavvurunu zorlar. Birey, kendi özel gerçeklerini güncelleme sürecine kendi Tanrısını dahil edebilir veya etmeyebilir. Eğer Tanrı tasavvuru eş zamanlı olarak güncellenmezse birey sessizce inancından vazgeçebilir veya dini bir krize girebilir. Tanrı tasavvurunu güncellemek için kişi, zorunluluktan dolayı, içini ve ruhunu araştıran bir sorgulama ve yenilenme döneminden geçmelidir. Böylece Tanrısına ve kendine verdiği sözlere sadakatle bağlı hissetmesine izin verir. Diğer bazı insanlar ise, Tanrı ile geçici barış yaşayabilirler. Ayrıca yeni bir kriz olduğunda Tanrı tasavvurları test edilir (Rizzuto 1980: 124-131). Çocuk büyüdükçe ebeveynleri ile özdeşleşmeyi kabul etme ya da reddetme sürecinde, benlik algısının ve Tanrı tasavvurunun yeni bir yeniden işlenmesi gerçekleşir. Eğer çocuk gelişim sürecinde ya çok olumsuz bir benlik algısı ya da korkutucu bir Tanrı tasavvuru ile gelmişse, o durumda Tanrı, çocuğun tahammül edebileceğinden daha fazla olabilir. Büyüdükçe bazıları kısıtlayıcı bir Tanrı ile yüklenebilir, bu da çözülmemiş gelişimsel sorunların bir göstergesidir. Diğerleri Tanrı tasavvurlarını ihtiyaçlarına göre dönüştürmeyi başararak inancı gelişimle uyumlu tutar. Yaşam döngüsü boyunca her yeni büyüme krizi

benzer olasılıklar yaratır: inanç anlamını yitirdiği için sona erer veya gelişimsel olarak kısıtlayıcı kalır veya revize edilir (Rizzuto 1979: 78-199-203). Ancak bireyin, ebeveyniyle olgun bir ilişki kurmasının mümkün olduğu gibi Tanrı tasavvuru ile de olgun bir ilişki kurması mümkündür (Mehmedoğlu 2011: 76).

2.1.5. Tanrı Tasavvurunun Telafi Edici İşlevi

İnsanlar zor durumlardan geçtikleri zaman Tanrı tasavvurları bir kurtuluş yolu sağlayabilir. Tanrı tasavvurunun, insanların kendi eksikliklerini, acizyetlerini ve çaresizliklerini çözme konusunda etkisi vardır. Aynı zamanda, Tanrı tasavvuru, anlaşılmaz ve kaotik olarak algılanan bir dünyanın düzenleyicisi olarak kullanılabilir. Bunun yanı sıra, Tanrı sığınma limanı olarak tasavvur edebilir. Örneğin, Greenway, Milne ve Clarke, (Güvensizlik) ile (Tanrı Önemser) arasında beklenmedik pozitif bir ilişkinin bulunmasını anlamının zor olduğunu ifade etmişlerdir. Belki de insanın düşmanca bir dünyada yaşadığı hissini Tanrı'da bir güven ve ilgi kaynağı bulma ihtiyacını doğurduğu şeklinde bir açıklama yapmışlardır (Greenway, Milne, Clarke 2010: 56). Ek olarak, Tanrı tasavvuru herhangi bir gelişim düzeyinde çözülmemiş sorunlara çözme imkânı verebilir. Rizzuto'ya göre, bir kişi için sevgisiz, reddedici ve soğuk olan anne-baba ile birlikte Tanrı sevgi dolu, sıcak ve koruyucu olabilir (Hayta 2017: 16). Tanrı tasavvurunun, insanların aydınlatılmamış kişilik özelliklerini gösterme rolü de vardır. İnsan olgunlaşarak ve kendi Tanrı tasavvurunu güncelleyerek bütün ilişkilerinin sorunlarını giderme yolunu bulabilir. Tanrı tasavvuru, insanın kendisi, hayatı ve dünya ile ilgili anlama ihtiyacı duyduğu ama tek başına ulaşamadığı gerçekleri de gösterebilir. Tanrı tasavvuru, insanın bunalım ve boşluk zamanında karşılaştığı her şeyi anlamlandırmasına yardımcı olur. Tanrı tasavvuru, insanı bütün kâinatla uyumlu haline getirebilir.

Tanrı tasavvuru, benlik-öteki ilişkinin şekillendirilmesi, renklendirilmesi ve olgunlaştırılması üzerine de birincil role sahiptir. İnsan, bu ilişkiye göre kendini, diğerlerini ve bütün dünyayı değerlendirir. İnsan, dışardaki ilişkilere bakmaksızın içindeki öteki ile sağlıklı ilişkiyi kurabiliyorsa huzur ve güveni bulur. Bu ilişkide kendini, içindeki ötekinin sevgisini, kabulünü ve saygısını hak eden bir varlık olarak görüyorsa uyum içerisinde yaşayıp hayatının gerçek amaçlarına doğru gidebilir. İçindeki ötekinin taleplerine uyararak kendini gerçekleştirmeyi başarabilir. O halde onun için Tanrı, içindeki ana öteki olduğunda Tanrı tasavvuru bu ilişkinin şekillendirilmesinde büyük bir rol oynar. Bu ilişkide insan, Tanrı'yı bir dost olarak tasavvur ettiğinde yalnızlık ve ayrılık duygusunu hissetmeden Tanrı'nın her an yanı başında olduğunu hisseder ve "Tanrı'nın her zaman orada olması" fikrine dayanır.

Tanrı ile karmaşık ve çok katmanlı ilişki, bireyi kaygı ve acıdan korumak için kullanılabilir. Günlük yaşamın ilgili nesneleri bir acı kaynağıysa, Tanrı tasavvuru karmaşık değişiklikleri rahatlatmak ve umut

sağlamak için kullanılabilir. Kabul edici ve destekleyiciyse, Tanrı, kararsızlığı ve öfkeli duyguları yerinden etmek için bir hedef olarak kullanılabilir. Nesne sevgisinin ve ilgili benlik algısının düzenlenmesi ve modülasyonu için Tanrı tasavvurunun bu kullanımı çocuklukta başlar, yaşam boyunca devam eder ve ölümden nihai ve kritik potansiyellerini bulur. Tanrı tasavvuru, çocukların ebeveynlerinin kaçınılmaz başarısızlıklarını hafifletmek için de kullanılır. Çünkü Tanrı'nın sunabileceği daha fazla ve daha iyi bir sevgi vardır. Çocuğun isteklerini ve acılarını anlamak, onun Tanrı ile yaşadığı "zorlukları" çözmesine yardımcı olmanın yoludur. Endişeli yetişkinler, kendi yaşamlarında Tanrı tasavvurlarının kaynaklarını ve iniş çıkışlarını izleyerek, çocukların bu "zorluklarla" başa çıkmalarına yardımcı olmak için gerekli duygusal farkındalığı kazanabilirler. Bu tür bir özen gereklidir çünkü her çocuk, deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının doğasına göre özel Tanrısını farklı şekilde kullanacaktır (Rizzuto 1979: 89-204-210).

Rizzuto'ya göre, özel ve resmi Tanrı yeterince iyi bir şekilde bütünleşirse, din aynı zamanda herhangi bir gelişme düzeyinde insan ihtiyaçlarını karşılamak için kalıcı bir özsaygı ikmal kaynağı olabilir. Örneğin, neredeyse yalnızca Tanrı ile olan ilişkide hissedilen özel bir kaynaşma ve koşulsuz sevgi arzusu, bireye yeterli besin ve özsaygı sunabilir (Rizzuto 1979: 90).

2.2. Benlik Algısı

TDK sözlüğünde algı kelimesi, bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma; idrak anlamına gelmektedir. APA Psikoloji Sözlüğünde Benlik Algısı (Self- Perception) ise bir kişinin benliği veya benliğini oluşturan zihinsel veya fiziksel özelliklerden herhangi biri hakkındaki görüşüdür. Böyle bir görüş, gerçek bir kendini tanıma veya değişen derecelerde çarpıtma içerebilir.

Literatürde "benlik algısı" kavramının, içerik ve anlam bakımından "benlik", "benlik saygısı", "öz", "benlik temsili", "benlik imgesi", "kişilik özellikleri" ve "ideal benlik" gibi kavramlarla sıklıkla karıştırıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, bu çalışmada özellikle *benlik algısı* kavramı tercih edilmiş ve diğer benzer kavramlarla arasındaki ayrımlar açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece kavramsal karmaşanın önüne geçilmesi ve çalışmanın kavramsal çerçevesinin netleştirilmesi hedeflenmiştir.

2.2.1. Benlik Kavramı ve Benlik Algısı Arasındaki Ayrım

Benlik kavramı genellikle kişinin kendi varlığı veya kimliği hakkındaki düşüncelerine işaret etmektedir. Çalışmalarda “insan nedir” sorusu sorulduğunda verilen cevaplar aslında insanın benliği ile

ilgilidir. Aynı zamanda, Benlik kavramı bireyin ne olduğu ve çevresinde nasıl tanındığı konularındaki bilinçliliği olarak tanımlamaktadır (Koç 2011: 29). APA Psikoloji Sözlüğünde Benlik kavramı, Psikolojik ve fiziksel özellikler, nitelikler, beceriler, roller vb. dahil olmak üzere kişinin kendini tanımlaması ve değerlendirmesi olarak tarif edilmiştir. Benlik kavramı, zaman içinde bireyin kimlik duygusuna katkıda bulunur. Benlik kavramı genellikle bilinç için bir dereceye kadar mevcut olsa da, insanın içindeki temsilden engellenebilirler, ancak yine de yargı, ruh hali ve davranış kalıplarını etkileyebilirler. Benlik, bireyin kendisi hakkındaki düşüncesi ve kendisine bakışı olarak tanımlanır. Dolayısıyla, benlik kavramı bilişsel bir süreçtir. Purkey'e göre, benlik kavramı "her bireyin kendi kişisel varlığı hakkında doğru olarak kabul ettiği, karmaşık, organize ve dinamik öğrenilmiş inançlar, tutumlar ve görüşler sistemidir". Baumeister'e göre ise, Benlik kavramı, kendimiz hakkında nasıl düşündüğümüz ve kendimizi nasıl değerlendirdiğimizdir. Benlik algısı ise, insanın yaşamsal deneyimlerinden elde ettiği ve içselleştirdiği tüm bilgilerin ve deneyimlerin imgesel, simgesel, içsel ve duygusal bir bütünü olarak tanımlanmaktadır (Enci 2023: 17- 18). Rizzuto'ya göre, benlik algısı, her karşılaşmaya veya ilişkiye getirdiğimiz kendimizin bilinçli veya bilinçsiz karakterizasyonudur (Eppig 2000: 170). Dolayısıyla, benlik algısı din, felsefe, ebeveyn ve çevreden kendisi hakkında aldığı ve öğrendiği bilgilerden ziyade bu bilgilerden hangisini içselleştirdiği ve kendi hayat yolculuğunda kendisi hakkında kavramsallaştırdığı görüşleri ifade etmektedir.

Benlik kavramı ve Benlik algısı kavramı arasındaki bir başka ayrım her birinin bilincin farklı düzeylerine ait olmalarıdır. Genelde benlik kavramı kişinin kendisi hakkında bilinçli olarak edindiği bilgiler ve tanımları ifade etmektedir. Benlik algısı kavramının ise içsel, duygusal ve daha derin olmasından dolayı bilinçdışı süreçlere işaret etse de bilinçli ve bilinçdışı süreçleri içerdiği söylenebilir. Benlik kavramı ve benlik algısı kavramı arasındaki son bir ayrım ise, insan benliğini soyut ya da somut boyutları ile ifade etmeleridir. Genelde benlik kavramı soyut düşüncelere dayanırken, benlik algısı duygusal bir derinlik barındırmasından dolayı daha çok somut boyutlarda bulunmaktadır.

2.2.2. Benlik Algısının Öz ile İlişkisi

Türkçedeki “benlik” kelimesi, İngilizcedeki “self” kelimesine karşılık gelmektedir. Ayrıca, “öz” kelimesi, “true-self” ile eşleştirilmektedir. Ancak her ikisinin farklı anlamı vardır. Öz kavramı, *TDK* sözlüğünde, “Bir şeyin içyapısını ve ayırt edici özelliğini meydana getiren şey; kühn, zübde; hülâsa” anlamına gelmektedir. *Kubbealtı Lügati* sözlüğünde ise, öz kavramı, bir şeyin temel unsuru, aslı ve maksadı olan ana nokta, esas; bir şeyin en kıvamlı kısmı; içine yabancı bir unsur karışmamış olan, arı, saf, hâlis; bir şeyi o şey yapan, onu başkalarından ayıran şey; değişen eşyada değişmeyen, hep aynı kalan, çeşitli sıfatların kendisine yüklendiği temel şey, töz, cevher” anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda, true-self/öz kelimesi,

APA Psikoloji sözlüğünde “Bir bireyin geliştirilebilecek potansiyellerinin toplamı” olarak tanımlanmaktadır.

Diğer yandan, Self/benlik kelimesi APA Psikoloji Sözlüğünde, “bilinçli ve bilinçsiz, zihinsel ve fiziksel tüm karakteristik özelliklerden oluşan bireyin bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Jung, benliğin yavaş yavaş bir bireyleşme "süreci" ile geliştiğini ve bunun geç olgunluğa ulaşılana kadar tamamlanmadığını savunmuştur. Aynı zamanda benlik, kendini gerçekleştirme ve yeterliliğe ulaşma çabası, sürekliliğini korurken değişime de uğraması, geleceğe dönüklüğü ve bütün bu değişik öğelerden farklı bir bütün olarak tanımlanmaktadır (Mehmedoğlu 1999: 44).

Öz kelimesi insanın hammaddesi, gerçek ve otantik potansiyellerini ifade ederken; benlik kelimesi bir bireyleşme sürecinde geliştirilen ve gerçekleştirilen insanın bütününe işaret etmektedir. Eğer bu bireyleşme süreci, insanı özüne yaklaştırıyorsa o zaman insan benliğini gerçekleştirebilir; fakat eğer insanı özünden uzaklaştırıyorsa o zaman benliği dengesiz hale gelebilir. Dolayısıyla, benlik algısı bu sürece tabidir. Benlik algısı her zaman gerçeği yansıtmayabilir. İnsan, benliğini doğru algılayabildiği gibi tamamen yanlış da algılayabilir.

2.2.3. Benlik Algısının Benlik Saygısının Kaynağı Olarak İşlevi

Çalışmaların çoğunda benlik algısı ve benlik saygısı kavramlarının birbirini içerecek anlamda kullanıldığı görülmektedir. Benlik saygısı, bir nesneye karşı olumlu veya olumsuz bir yönelimin göstergesidir (Lunden 2005: 16). Benlik saygısı, insan kendisini ve kendisine dair olan yetenekleri, özellikleri ve duygularını değerli görüp görmediğini anlatan bir kavramdır. Başka bir ifadeyle, benlik saygısı, insanın kendisine karşı genel saygı duygusunu içermektedir. Çalışmaların çoğu bu kavramı kullanarak insanın ne kadar, ne derecede ve hangi yönelimde kendisini değerlendirdiğini, beğendiğini, kendisine önem verdiğini ve saygı gösterdiğini incelemektedir. Rosenberg, benlik saygısı kavramının, bireylerin kendilerine yönelik olumlu ve olumsuz tutumları özelinde, yüksek ve düşük benlik saygısı olmak üzere iki boyuttan meydana geldiğini söylemektedir (Karaçelik 2023: 10). Benlik algısı, insanın kendisine karşı olumlu ve olumsuz bakışı olmadan kendisini nasıl nitelendirdiğine odaklanmaktadır. Yani benlik algısı, insanların kendileri hakkındaki “görüşleri”ni incelerken; benlik saygısı kendilerine karşı “tutumları”nı incelemektedir. Bunun için benlik saygısı, benlik algısının bir sonucudur. Çünkü benlik saygısı, İnsanın “ben kimim” sorunsu verdiği cevaplara bağlıdır. Kişi benlik algısı ile barıştığında benlik saygısı oluşmaya başlar. Dolayısıyla benlik algısının benlik saygısını içerdiği ve ondan daha derin olduğu söylenebilir.

2.2.4. Benlik Algısı ve Kişilik Özellikleri Arasındaki Ayrım

Bazı çalışmaların benlik algısından bahsederken kişilik özelliklerine başvurdukları görülmektedir. Ancak, benlik algısı, kişilik özelliklerinden daha geniştir. Aslında benlik algısı, kişilik özelliklerini de içermektedir. Kişilik özellikleri, insanın kendine özgü sıfatları, özellikleri ve niteliklerini ifade etmektedir. Benlik algısı ise, insanı bir bütün olarak görüp kendisine dair her bakışı ve her algıyı içermektedir. Örneğin, bir kişi, “ben pasif bir insanım” dediğinde kendi kişilik özelliklerinden birine atıfta bulunmuş olur. Hatta kendisi hakkında bir yargıda bulunduğu da hissedilebilir. Ama aynı kişi, “belki annemi pasif olarak gördüğüm için kendimi de pasif görüyorum” dediğinde, sadece bir kişilik özelliğinden bahsetmekle kalmayıp kendi algı ve görüşünden de bahsetmiş olmaktadır. Burada kendi kişilik özelliğini içselleştirmiş olmasının yanı sıra ebeveyn imgesinin de bu özellik üzerindeki etkisini göstermiş ve aralarında bir ilişki olduğunu belirtmiş olmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu kişilik özelliğinin üzerine kurulan imgeler, açıklamalar ve etkileşimler de vardır. Dolayısıyla benlik algısı, insanın kendisi hakkında algıladığı duygular, düşünceler, ihtiyaçlar, imgeler ve hayattaki roller gibi kişilik özelliklerinin kapsamadığı unsurları da içermektedir.

2.2.5 Benlik Algısı ile İlişkili Kavramlar

Psikoloji’de benlik algısı (self-perception), benlik imgesi (self-image), benlik tasarımı/temsili (self-representation) olmak üzere birbirine benzer üç kavram vardır. Uluslararası çalışmalarda Self-image/benlik imgesi kavramının daha fazla ve diğer kavramların yerine kullanılabildiği; Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise, diğer kavramlarla ortak anlamı paylaşan Benlik algısı kavramının daha fazla tercih edildiği gözlemlenmektedir.

Benlik algısı, kişinin kendisi ile ilgili içsel temsiline işaret etmek üzere Nesne İlişkileri Ekolü tarafından geliştirilmiş bir kavramdır.

Benlik imgesi, psikoloji sözlüğünde “kişinin kendisiyle ilgili sahip olduğu fikir, anlayış veya zihinsel imaj” olarak tanımlanmaktadır. Rogers’e göre benlik imgesi, “şahsi deneyimlerden veya başkalarının yargılarını içselleştirerek kendileri hakkında kişiler tarafından öğrenilen zihinsel bir imajdır”. Benlik imgesinin, kişinin kendisi ile ilgili tüm algılarının, kendisine dair zihninde var olan resmin, geçmiş yaşantılarının, gelecekle ilgili planlamalarının ve sosyal rollerinin zihinde temsil edilişi, kavramsal olarak odaklanmasıdır (Şirin 2021: 15).

Perkins’e göre benlik tasarımı, kişinin bireysel özelliklerini yani duygu, düşünce ve değerlerini bir bütün olarak zihinde canlandırmasıdır. Benlik tasarımının oluşumu, bireyin yaşantısına bağlı olarak düşük benlik tasarımı veya yüksek benlik tasarımı olarak gelişebilir (Söner 2019, 23).

2.2.6 Benlik Algısı ile İdeal Benlik

APA sözlüğüne göre İdeal Benlik, benlik kavramı modellerinde, kişinin sahip olmaya çalıştığı veya sahip olmak istediği örnek bir psikolojik özellik kümesinin zihinsel temsilidir.

Benlik algısı ise, kişinin şimdilik sahip olduğunu düşündüğü psikolojik özellik kümesinin zihinsel temsili olarak açıklanabilir. Dolayısıyla, kişinin olması gerektiğini hissettiği ile şu anda olduğunu bildiği şey arasında hissedilen bir uyumsuzluk durumunu oluşturur (Rizzuto: 1979: 54). Bu uyumsuzluk durumu insanın olgunluğa erişmesine neden olur.

2.3. Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı

2.3.1. Tanrı Tasavvurunun Benlik Algısını Yansıtma İşlevi

Tanrı tasavvurunun, insanın kendini anlaması ve tanıması konusunda büyük işlevi vardır. Hadis-i Şerifte Peygamber efendimiz, “Allah Âdem’i kendi suretinde yarattı” diye buyurmuştur. Tekvin’de “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı” sözü yer almaktadır. Hristiyan teolojisinin bir kavramı olarak Imago Dei, Jung tarafından Tanrı tasavvurunu ifade etmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla, Tanrı tasavvurları kendilik algıları olarak işlev görürler. İnsan, Tanrı’da var olduğuna inandığı nitelikleri kendine de layık görür. İnsan kendini nasıl bilirse Tanrı’yı da o şekilde tasavvur eder. Ya da tam tersi: insanın bilinçli ya da bilinçsiz olarak Tanrı tasavvuru neyse, kendi benlik algısı da odur. O yüzden, Tanrı tasavvurları insana rehberlik eder ve gerçek tabiatını göstermesine yardım ederler. Tanrı tasavvurunu araştırmak, insanı araştırmak, anlamak ve tanımak demektir. İnsanın kendini keşfetme serüveni, aynı zamanda Tanrı’yı keşfetme serüvenidir (Mehmedoğlu 2011: 28-83-86).

Rizzuto, benlik algısı ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişki üzerine klinik araştırmalar yapmıştır. Kişinin kendi algısının, kişisel bir Tanrı tasavvuru inşa ettiği aynı psişik maddeye bağlı olduğunu iddia etmektedir. Kişinin benlik duygusu ve kişisel Tanrı tasavvurunun özellikleri karşılıklı olarak birbirini etkiler. Bu etki bilinçli veya bilinçsiz olabilir. Rizzuto'nun teorisini destekleyen Mason, kadınların otobiyografik yazılarında, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında neredeyse belirleyici bir simbiyotik ilişki olduğunu bulgulamıştır (Eppig 2000: 171). Ayrıca benliğin kabulü ve kabul edilen bir Tanrı tasavvuru önemli ölçüde bağlantılıdır. Psikolojik ve sosyal olgunluk, benlik, başkaları ve Tanrı ile yüksek işlevsel ilişkilere dayanmaktadır (Lunden 2005: 16).

İnsan tüm gelişim sürecinde “ben kimim” sorusuna doğrudan ya da dolaylı cevaplar bulmaya ve toplanmaya çalışır. Bu soruya ilk cevap veren ebeveynlerdir. Benlik algısının inşası için temel hammadde kendisi hakkında ebeveyn tasavvurlarıdır. İnsan, ebeveynin ona nasıl baktıklarını, onun hakkında nasıl konuştuklarını, ona hangi nitelikleri atfettiklerini, eylemlerini ve davranışlarını nasıl yorumladıklarını, kişiliğini ve özelliklerini nasıl tanımladıklarını, çelişkilerini nasıl karşıladıklarını ve ona kendisi hakkında hangi mesajları gönderdiklerini gördüğünde kim olduğunu bilmeye başlar. Sonra etrafındaki herkesle aynı şeyi yapar. Tüm bu mesajları alıp zihninde benlik imgesini çizmeye ve kendisi hakkında tanımlamalar koymaya başlar. Bu süreçte yaşadığı toplum da bir rol oynar, çünkü karşılaştırmalar yoluyla kendisine başka açıklamalar ve tanımlar ekler. Birey, kendi fikir ve yeteneklerini değerlendirmek için kendini başkaları ile karşılaştırarak benlik algısını şekillendirmektedir. Toplumdan ve hayat tecrübelerinden birden fazla malzeme kaynağı mevcutsa, benlik algısı daha zengin hale gelmektedir.

Tanrı tasavvurunu şekillendiren süreç ise, aile, sosyal sınıf, örgütlü din ve belirli alt kültürlerin daha geniş bir bağlamında gerçekleşir. Tüm bu deneyimler, çocuğun veya yetişkinin Tanrı tasavvurlarına verebileceği şekil, önem, potansiyel kullanım ve anlam için bir arka plana katkıda bulunur (Rizzuto 1979: 209). Ancak Tanrı tasavvuru ve benlik algısı süreçlerini birbirine bağlayan Rizzuto, *The Birth of The Living God* adlı eserinde, çocuğun yansıtılma ihtiyacının aslında insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğunu anlatmıştır. Bu ihtiyacın önce anne sonra da Tanrı tarafından karşılanabileceğine dikkat çekmiştir. Bunun için Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının oluşumunda çocukla ilk teması kuran annenin rolünün önemini vurgulamıştır. Ona göre, çocuğun, onu çekici, harika ve güçlü bir çocuk olarak görmek için nesneye ihtiyacı vardır. Winnicott ve Kohut bu fenomeni, bir başkası veya ayna tarafından kendini yansıtma ihtiyacı olarak insan olma sürecindeki temel bir deneyim olarak tanımlamaktadırlar. Bu, çocuğun yaşamın çok erken dönemlerinde yaşadığı ve Tanrı tasavvurunun oluşumunda kullanılan ilk doğrudan deneyimdir. Kişinin kendisiyle ilgili ilk bütünleşik deneyimi, annenin ilk bütünleşik deneyiminden ve temsilinden önce gelir.

Anne, çocuğa kendisinin bir algısını vermek, ona nasıl göründüğünü söylemek, onu adıyla çağırmak ve yüzünün ve ardından vücudunun parçalarının adlarını söylemek için oradadır. Winnicott'un dediği gibi, annenin gözleri ve annenin tüm yüzü, çocuğun ilk aynasıdır. Daha sonra deneyim, yansıtma işlevi olan Tanrı'nın ilk tasavvurunda doğrudan kullanılacaktır ve bu tasavvurun yansıtma işlevi, ilginç bir şekilde, insanın yaratılışıyla ilgili Kutsal Kitap'taki kaydı yansıtır: "Böylece Tanrı insanı kendi suretinde yarattı". Aynalama evresi normal bir şekilde geliştiğinde çocuk yavaş yavaş kendi algısını anne temsilinden ayırmaya başlar ve bir sonraki aşama olan ayrışma-bireyleşmeye geçer. Ancak, aynalama deneyimi çocuğa annesi için harika bir yaratık olduğuna dair güvence vermeye yetmemişse, birey gelişiminde kısmi bir duraklama yaşayabilir ve hem psikik aynalamaya yönelik narsistik bir ihtiyaca hem de gerçek bir ayna ihtiyacına saplanıp kalabilir. Tanrı ile özdeşleşme, kişinin kendisi olarak yansıtılmamanın acı verici

durumunu katlanılabilir kılmak için ortaya çıkan yaygın uyum tepkileridir. Ebeveyn aynalaması çocuğun aile bağlamında ihtiyaç duyduğundan daha azsa, çocuk aynanın aslında anne olduğunu kabul etmeyi reddedebilir. Ayna, aynalama deneyiminde kendini ve diğerini bulmaya yönelik boşuna çabaların hizmetinde olan bir nesne olarak kalacaktır. Bu yansıtma dönemindeki diğer başarısızlık, annenin çocuğu o kadar yüceltmesiyle gerçekleşir ki, yansıtma gerçek çocuğu değil, çocuğun kendisi tarafından hayal edileni yansıtır: yani, çocuğu kendi narsistik dengesi için kullanır. Çocuk, böylece, kendisinin daha doğru bir yansımasından mahrum kalır ve aynı zamanda, yansıtan kişi olarak anneden de mahrum kalır. Bunun örneği, Rizzuto'nun çalıştığı hastasının, annesi gibi "sofistike" olmadığını her hissettiğinde, annesinin beklediği kişi olmadığı için utanç duyuyor olmasıdır. Ancak kesin olan bir gerçek çocuğun diğerine ihtiyacı olduğudur: İster anneye, ister Tanrı'ya. Tanrı tasavvurunun bu doğrudan kullanımı, kabul ve sevgi için umut sunan idealize edilmiş bir figür işlevi görmektedir. Bu doğrultuda Rizzuto şunları dile getirmiştir: “Winnicott'a katılıyorum ve her insanın özel Tanrısının "sessiz iletişim" sağlama potansiyeline sahip olduğunu ve böylece gerçek olma hissimizi artırdığını öne sürüyorum. Tanrı tasavvurlarını öznel olarak anlamlı bulmayanlar, kendileriyle karşılaşmak için diğer öznel nesnelere ve geçiş gerçekliklerine ihtiyaç duyarlar” (Rizzuto 1979: 59-185-188-205).

Linn (1994), kişinin, algıladığı Tanrı gibi olduğuna inanmaktadır. Başka bir deyişle, zamanla kişinin kendi benlik algısı, kendi Tanrı tasavvuruna uygun hale gelir. Kişi taptığı Tanrı gibi olur. Araştırmalar, bunun kişinin hayatının birçok alanında ortaya çıktığını göstermiştir. Evlilikte, bir çift Tanrı'yı sevgili olarak ne kadar çok görürlerse, sağlıklı ve sevgi dolu bir evlilikten zevk alma olasılıkları da o kadar artar (Lunden 2005: 22).

2.3.2 İki Organizasyon Olarak Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı

Piaget, Werner, Head ve Schilder, obje temsili konusunu anlatırken Tanrı tasavvuru ve benlik algısını “bir organizasyon veya şema” olarak tanımlamaktadırlar. Aynı zamanda, Schafer, Tanrı tasavvurunu ve benlik algısını içiren nesne temsillerini bir organizasyon, yapı, içerik, şema veya enegram olarak düşünmüştür (Rizzuto 1979: 67-74).

İnsan, tek bir Tanrı tasavvuruna sahip değildir. Birçok Tanrı tasavvuruna sahiptir. Bunun için her kişinin Tanrı tasavvuru çok boyutlu, çok biçimlidir. Aynı zamanda bu tasavvurlar dinamiktir ve değişme potansiyeline sahiptir (Mehmedoğlu 2011: 104). Rizzuto, Tanrı tasavvurundan bahsederken “zihinsel bir içerikten, bir fikirden, bir duygudan bahsetmiyorum. Bir bireyin yaşamından elde edilen deneyimsel düzeylerin bütününe kastediyorum” demiştir. Ona göre, Tanrı tasavvuru genellikle bireyin kendisinde bilinçli olarak veya çoğu zaman bilinç öncesi olarak mevcut olan tasavvur düzeylerinin çoğunu içerir. Ayrıca, tüm tasavvur seviyeleri eşit olarak kullanılmamaktadır. Çoğu bireyde bir seviye diğerlerine üstün

gelir (Rizzuto 1980: 122-123). Tanrı tasavvuru sabit veya statik değildir, dönüşme potansiyeline sahiptir. Her gelişimsel krizde ya da hayatın dönüm noktalarında yeniden gözden geçirilebilir (Mehmedoğlu 2011: 105).

Benlik, kişinin kendisi hakkında sahip olduğu inançların karmaşık ve dinamik bir sistemidir. Jung'a göre benlik bütün kişiliğin merkezidir. Benlik son derece karmaşık bir yüceliktir, verilerin ve duyumların birikimi ve yoğunlaşmasıdır. Ona göre benlik, hiçbir zaman tam değildir, gelişiriz ve değişiriz. Gelecekteki kişiliğimiz çok önceden ordadır, ama karanlıklar içinde gizli bekler (Mehmedoğlu 1999: 46-47). Genellikle, günlük yaşamda, farkında olmadan tüm benlik algı düzeylerini kullanırız (Rizzuto 1979: 57).

İnsan, tek bir benlik algısına sahip değildir. İnsan birçok benlik algısına sahiptir. Bunun için her kişinin benlik algısı çok boyutlu, çok biçimlidir. Aynı zamanda bu algı dinamiktir ve değişme potansiyeline sahiptir. Benlik algısı bireyin doğumundan itibaren başlayan ve devamlılık arz eden bir süreçtir. Bu süreç bireyin kendi kendine yönelik fikir, duygu vb. niteliklerin oluşturduğu aktif bir yapıdır. Bu niteliklerin aktif ve dinamik yapısının olması sürekli değişmesine neden olmaktadır. Benlik algısının dinamik bir yapıya sahip olması bireylerin çevreyle olan etkileşiminde benlik algılarının etkilendiğini göstermektedir (Söner 2019: 24). Dolayısıyla benlik algısı, herhangi bir gelişim düzeyinde çözülmemiş sorunlara bağlı olabilir. Yaşam döngüsünün gelişimsel süreci, ne zaman yeni bir psikik sentez meydana gelse ya da yeni bir insan ilişkisi, hayatımızdaki insanlarla olan geçmiş tecrübelerimizi gözden geçirmeyi gerektirse, mevcut benlik algısını zorlar. Ayrıca yeni bir kriz olduğunda benlik algısı da test edilir. Ancak birey, kendi benlik algısını olgun hale getirebilir. Bununla birlikte, bu süreçte dinin de büyük bir rolü vardır. Dinin insanı tanımlaması ve insana bakışı, kendi benlik anlayışını da etkileyebilir. Bunun yanı sıra, bu süreçte insanın Tanrı ile olan ilişkisinin ve kendi Tanrı tasavvurunun da önemli bir rolü vardır. Çünkü İnsan, Tanrı'da var olduğuna inandığı nitelikleri kendine de layık görür. İnsanın Tanrı tasavvuru neyse, kendi benlik algısını şekillendirir. O yüzden, Tanrı tasavvurları insana rehberlik eder ve gerçek tabiatını göstermesine yardımcı olur.

Kaywin'e göre, benlik algıları sürekli olarak değişikliklere, modifikasyonlara ve yeniden değerlendirmelere maruz kalmaktadır. Aynı zamanda Tanrı tasavvuru, insan hayatı boyunca şekillenmeye devam eder. Doğumdan ölüme kadar tüm yaşam döngüsünü kapsayan gelişimsel bir süreçtir. Gelişim sürecinde, Tanrı tasavvurunu şekillendiren anılar ve onda meydana gelen dönüşümler, değişen benlik algısıyla birlikte güncel tutulur. Çocuk büyüdükçe ebeveynleri ile özdeşleşmeyi kabul etme ya da reddetme sürecinde, benlik algısının ve Tanrı tasavvurunun yeni bir yeniden işlenmesi gerçekleşir (Rizzuto 1979: 72-77-78-179). Ergenliğin son kısmı, büyüyen bireyi yaşam, evlilik ve meslek hakkında önemli kararlar almasına izin verecek daha uyumlu ve birleşik bir benlik algısı bütünleştirme ihtiyacı ile karşı karşıya bırakır. Bu gelişimsel kriz, dünyada kendisi için bir yer bulmaya çalışma bağlamında yoğun bir şekilde kendini arama ve benlik algısını yeniden düzenlemeyle, hem eski hem de yeni Tanrı tasavvurlarıyla yeni

karşılaşmalara yol açar. Her yeni yaşam krizi veya dönüm noktası - hastalık, ölüm, terfiler, âşık olma, çocuk doğumu, felaketler, savaşlar vb. - Tanrı tasavvurunu ve benlik algısını gözden geçirme veya değiştirmeden bırakma fırsatları sunar. Günlük yaşamın basit olayları Tanrı tasavvurunun bir zamanlar çok alakalı veya korkulan bir yönünü hafızaya geri getirebilir. Bir koku, bir melodi, bir bakış, bir hediye, bir kelime, bir tehdit, unutulmuş Tanrı tasavvurunu uyandırabilir. Hayat sürecinde Tanrı ile geçmişte yaşanan duygusal bağları yeniden deneyimleme ve olgu, hayal, istek, korkunun Tanrı'ya karşı ne anlama geldiklerine dair ortaya çıkan yorumlamanın yeniden inceleme fırsatı olduğunda yeni yorumlamada ilk yorumlamadan ortaya çıkan benlik algısı ve Tanrı tasavvuru şekillerini değiştirecektir. Geçmişin hatırlama ve analiz yoluyla yeniden yorumlanması, Tanrı ve kendimiz ile olan geçmiş deneyimlerimiz bağlamında tamamen olgun bir anma faaliyeti gerçekleştirme özgürlüğünü getirebilir. Tanrı tasavvurunun benlik algısı ile olan zenginliği, karmaşıklığı, diyalektik bağlantısı, Tanrı ve benlik hakkında sürekli yeniden işlenen anılara zihinsel yaşamda en büyük önemi veren şeydir. Bu anılar bastırılabilir ancak yok edilemezler. Jacobson, "The Self and the Object World" adlı araştırmasında, çocuğun tasavvur, algı ve yeteneklerinin uzun bir gelişim döneminden sonra, "imgeler birleşir, düzenlenir ve nesne dünyasının ve benliğin az ya da çok gerçekçi görüşlerine entegre olur" demiştir (Rizzuto 1979: 80-84-78-69-200-201).

Hayat boyunca Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının devam eden bu süreçleri değişen denge durumlarını içermektedir. Piaget'e göre, denge geçici olarak bile olsa asla bir durma noktasına ulaşmaz çünkü "sürekli olarak daha iyi bir denge sağlamaya çalışır". Başka bir ifadeyle, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı "belirli denge durumlarından diğerlerine yol açan" sürekli bir süreç içindedirler. Tanrı tasavvuru ve benlik algısı idealleştirme, bastırma, daha önceki bir tasavvura ve algıya gerileme, daha önceden iyi kurulmuş bir özelliğin çarpıtılması veya geçmiş ve yakın deneyimler üzerinden yeniden işlenerek ve elenerek yeni, daha uyumlu bir tasavvura ve algıya ulaşılması yoluyla yeniden şekillendirilebilirler. Tüm bu manevralar dengeyi korumaya yarar (Rizzuto 1979: 65-89).

Bazı kişiler Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının farklı yönleri ile başa çıkamayabilir ve onları bastırabilirler. Bunu yaparken, onları "geliştirme ve dönüştürme" sürecinden uzaklaştırmış olurlar. Dolayısıyla hem Tanrı tasavvuru hem de benlik algısı, tekrarın hizmetinde olan zihindeki somut, ayırık, sabit tasavvur ve algı değildir. Tam tersi, Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının, birçok farklı tasavvur biçimleri ve yönleri vardır (Rizzuto 1979: 64-65)

Tanrı tasavvuru zıtlıkları da içirme niteliğine sahiptir. Bazı kişiler dünya ve kâinatla uyumlu hissettikleri zaman Tanrı'yı merhametli, yakın ve aşkın bir varlık olarak tasavvur edebilirler. Aynı zamanda diğer durumlarda da korkutan özellikleri ile tasavvur edebilirler. Bazı insanlar genelde "sevgi yönelimli" olumlu bir Tanrı tasavvuruna sahip olurlar. Onlar, Tanrı'yı destekleyici, şefkatli ve onları seven bir varlık olarak tasavvur ederler. Bazıları ise genelde "korku yönelimi" olumsuz Tanrı tasavvuruna sahip olurlar.

Onlar Tanrı'yı hep cezalandıran, affetmeyen ve intikam alan bir varlık olarak tasavvur ederler. Olumlu Tanrı tasavvuruna sahip olan kişilerin temel duygusu sevgiye ve güvene dayalı olurken, olumsuz Tanrı tasavvuruna sahip olan kişilerin temel duygusu ise korku ve endişeye dayanmaktadır (Karaçelik 2023: 53). Başka bir deyişle, bazılarının Cemal'e yönelme eğilimleri varken diğerlerinin Celal'e yönelme eğilimleri vardır. Ancak genel anlamda her kişi hem Cemal'e hem Celal'e dayalı bileşik bir Tanrı tasavvuruna sahiptir. Bu bağlamda Jung, Tanrı tasavvurunun “zıtlıkların birliği” olarak tanımından bahsetmektedir (Mehmedoğlu 2011: 89).

Tanrı tasavvuru bizi olgunlaşma sorunlarıyla, yani deneyimsel olmayan bir nesneyi tasavvur etme kapasitesinin gelişimiyle karşı karşıya bırakır. Seven ve sevilen olan Tanrı, duyular için belirgin bir şekilde yok olmaya devam etse de psikolojik olarak güçlü bir şekilde mevcuttur. Utanç, umutsuzluk, suçluluk veya bunların karşılıkları olan gurur, esenlik, iyilik ve Tanrı'nın huzurunda olmanın sevinci duyguları, bir kişi ile Tanrısı arasındaki devam eden alışverişe doğrudan bağlı tipik duygulardır. Tanrı tasavvuru, diğer nesnelerin normal iniş çıkışlarından kaçamaz. Ancak, çelişkili duygular özlemlerle karışır, Tanrı'dan kaçınma istekleri yakınlık istekleriyle iç içe geçer. Sevgi, onay ve rehberlik arayışı, gürültülü ve asi reddetme, şüphe ve bağımsızlık gösterileriyle dönüşümlüdür. Tanrı'ya sadık hizmetin gururu, değersiz olma konusundaki acı dolu şüphelerle tezat oluşturur (Rizzuto 1979: 88).

Aynı zamanda benlik algısı da zıtlıkları içermeye niteliğine sahiptir. İnsan uyumlu ve başarılı olduğunu hissettiği zaman kendisinde olan güzel niteliklerini görür. Ancak uyumsuz ya da başarısız olduğunu hissettiği zaman kendisine olumsuz niteliklerini atfeder. Bununla birlikte, benlik algısı sabit veya statik değildir, dönüşme potansiyeline sahiptir. Her gelişimsel krizde ya da hayatın dönüm noktalarında yeniden gözden geçirilebilir.

Tanrı tasavvuru hem fiziksel hem de metafiziksel unsurları içerebilir. Yani Tanrı tasavvurlarının bazıları birden fazla faktörden dolayı “hayali/oluşturulmuş” olabileceği gibi bazıları fitrata ve dini “gerçeklere” dayalı olabilir. Bazı insanlar için Tanrı, Tanrısal özelliklerine atıfta bulunan ve yansıtmaya yeteneğine sahip bir içsel geçiş nesnedir. Diğer kimselere ise, kurucu/oluşturulmuş unsurlardan kurtularak Tanrı'yı bir gerçek varlık olarak tasavvur edebilirler. Ayrıca, insanların çoğunun Tanrı tasavvurlarının hem kurucu hem hakiki tasavvurlara sahip olabildiği söylenebilir. Winnicott ve Rizzuto'ya göre, Tanrı tasavvurları hem “yaratılmış” ve hem de “bulunmuştur” (Mehmedoğlu 2011: 84).

Özet Olarak;

- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı çok boyutlu, çok biçimli ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda aktif, dinamik, karmaşık ve değişme potansiyeline sahip bir organizasyon, şema, sistem veya bütündür.
- Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının içsel ve dışsal yaşantılardan etkilenen bilişsel, duygusal ve deneyimsel boyutları da vardır.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı bilinç, bilinç öncesi ve bilinçdışı olmak üzere üç düzeyde bulunmaktadır.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı zıtları da içermeye niteliğine sahiptir.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısının tüm seviyeleri eşit olarak kullanılmamaktadır. Bazı tasavvurlar ve algılar diğerlerine üstün gelebilir.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı dönüşme potansiyeline de sahiptir. Onların güncellenme, yenilenme ya da tamamen dönüşme imkânı vardır.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı bireyin doğumundan itibaren başlayan ve devamlılık arz eden bir süreçtir.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı olgunlaşma sürecinden geçebilir veya bir gerileme yaşayabilir.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı “belirli denge durumlarından diğerlerine yol açan” sürekli bir süreç içindedirler.
- İnsan hayat boyunca kendi Tanrı tasavvuru ve benlik algısını test eder, gözden geçirir, yeniden değerlendirir ve yorumlar. Yeni yorumlama ilk yorumlamada mevcut Tanrı tasavvuru ve benlik algısını zorlar ve şekillerini değiştirebilir.
- İnsanın daha uyumlu, birleşik ve bütün bir Tanrı tasavvuru ve benlik algısına ulaşmaya ihtiyacı vardır.
- Tanrı tasavvuru hem fiziksel hem de metafiziksel unsurları içerebilir.
- Tanrı tasavvuru ve benlik algısı yansıtma yeteneğine sahiptir.

2.3.3 Allah Tasavvuru ve Benlik Algısı Arasındaki Klinik Etkilere Genel Bakış

Hasta örneklerini içeren literatür, hastaların çoğunluğunun hasta olmayanlara göre Tanrı'yı daha gazaplı ve cezalandırıcı olarak görme eğiliminde olduğunu bulmuştur. Hastalar, kendilerini hasta olmayanlara göre daha itaatkâr ve düşmanca görme eğilimindeyken, Tanrı'yı daha baskın olarak görürler. Hasta olmayanlar Tanrı'yı kendilerine daha çok benzetme eğilimindedir. Hastaların benlik ve Tanrı tasavvurları, hasta olmayanların tasavvurlardan daha kopuk ve uyumsuz görünmektedir. Bağımlılık döngüsüne odaklanan çeşitli tedavi merkezleri, Tanrı tasavvurunun iyileşmeyi öngörebileceğini bulmuştur. 20.000'den fazla bağımlının tedavi gördüğü iyileşme birimlerine sahip Stuckey, Tanrı'nın korkutucu ve cezalandırıcı bir imajına sahip bağımlılar için iyileşme oranının çok daha düşük olduğunu bulmuştur. Stuckey, "Tanrı'ya karşı çok sert görüşe sahip tedavi gören bağımlılar, hiçbir dini eğitimi olmayan insanlardan daha zor zamanlar geçiriyor" sonucuna varmıştır. Adsız Alkolikler'in kurucusu Wilson (1953), iyileşme sürecinde ilerledikçe kişinin Tanrı tasavvurunun birçok kez değiştiğinden bahsetmiştir (Lunden 2005: 23-24). Blatt ve Blatt, Wild ve Ritzler de benlik algısı düzeyinin Tanrı tasavvuruna paralel olarak geliştiğini öne sürmektedirler. "Psikotik hastalarla terapötik süreçte, temsillerin organizasyonu ve yapısındaki değişimlere sürekli dikkat edilmesi gerektiğini" de öne sürerler. Rizzuto'ya göre, Tanrı tasavvuru çok karmaşıktır, çok bileşiktir. Tanrı tasavvuru ve benlik algısı yalnızca patolojik vakalarda ve belirgin patolojinin sınırları içinde sabit görünebilir. Daha normal bir olay akışında Tanrı tasavvuru psikik denge sürecinin bir parçası olarak mevcut kalacaktır. Bunun yanında, patolojik davranış ve semptomların varlığı, ideallerimizi de içeren kendimiz olma duygusunu bütünleştiremememiz olarak açıklanabilir (Rizzuto 1979: 72-76-200).

2.4 İlahi İsimler Teorisi

2.4.1 Teorinin Temel İddiası

İnsan tasarruflarından her bir tasarrufun veya âlemdeki her bir fiilin, ancak bir ilahi isim üzerinden açıklanabileceğidir. Böylece ilahi isimler, genel manada varlığı ve tabiat olaylarını açıklamada merkezi bir konuma sahiptir (Musakhanov 2021: 1124). Binaenaleyh, her bir psikolojik sürecin bir ilahi isim üzerinden açıklanabileceği söylenebilir.

2.4.2 Teorinin İki Dayanak Noktası

* “O, Âdem’e bütün isimleri öğretti” (el-Bakara 2/31) ayet-i kerimedir.

* “Allah Âdem’i kendi suretinde yarattı” (Buhari, “İsti’zan” , 1) hadis-i şeriftir.

Bu ayet ve hadisi, ilahi isimler teorisini açıklama hususunda birbiriyle irtibatlı bir şekilde ilk defa ele alan kişi İbn Arabî’dir (Musakhanov 2021: 1125). Eserlerinde sıklıkla ilahi isimlerin zuhuru, birbirleri ve âlemle ilişkileri, Allah’ın ismi, sıfatı ve fiillerinin nefis mertebeleri düzleminde nasıl tezahür ettiği gibi konuları inceler (Öztürk 2023: 239). İbn Arabî’ye göre, ilahi isimler ve sıfatlar, özleri gereği âlemin var olmasını arzu ederler. Bu arzunun nedeni, kendilerinin görünmez ışıklarına bir ayna ve gizli sırlarına bir tecelli mahalli bulma isteğidir. Bu bağlamda, insan, ilahi bir suret olarak seçilmiştir. Zira o, ilahi isimlerin hakikatlerini kavrayıcı bir birlik içinde toplayan tek varlıktır (Chittick 2023: 20-23). Dolayısıyla, her insanın ilahi suret üzere olma potansiyeli vardır. İnsan bu potansiyelle yeryüzünde halife olmayı hak etmiştir (Musakhanov 2016: 175). İbn Arabî’ye göre, Allah insana başka bir varlığa göstermediği şekilde inayet etmiş, isimleri bilmekle ona kemal mertebesini vererek ilahi surete göre yaratmıştır. İlahi suretten daha mükemmel bir şey olamaz (İbn Arabî 2010: 12,296).

Buna bir örnek verecek olursak, Tevvab isminin gereği, insanın günah işlemesidir. Yani, O Tevvab olduğu için, günahkârlar tövbe etsinler diye onları yaratmıştır. Buradan şu hadis-i şerifin hikmetini anlayabiliriz: "Allah'a yemin olsun ki, siz hiç günah işlememiş olsaydınız, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip Allah'tan bağışlanma dileyen bir millet getirir de onları bağışlardı" (Müslim, Tevbe, 11). Aynı şekilde, büyük hikmet sahibi bir insanın, Allah Teâlâ'nın Hâkim isminin sırlarına bir tecelli mahalli olduğu da söylenebilir. Bununla birlikte, insan başkasına karşılık beklemeden her türlü maddi ve manevi destek verdiği zaman o destek kendisine değil Allah’a ait bir eylemdir. Allah’ın Vehhab sıfatının kendisi yoluyla kaim olduğu ve onun üzerinde Vehhab isminin hükmü uygulandığı için insan ancak bu verme eylemini gerçekleştirebildi (İbn Arabî 2021: 16,259).

2.4.3 “Suret” Kelimesinin Açıklaması

Peygamber efendimizin buyurduğu “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı” (Buhari, “İsti’zan”, 1) hadis-i şerifinde kast edilen “suret” ilahi isimlerdir. Yani, Âdem Allah’ın mükemmel sıfatlarına göre yaratılmıştır. Sufilerden biri, “O, Âdem’e bütün isimleri öğretti” (el-Bakara 2/31) ayet-i kerimesi ile ilgili olarak şöyle ifadede bulunmuştur: “Yani O, Âdem’in asli mahiyetine (*fitrat*) her bir isminin ince özünü (*latife*) yerleştirmiştir” (Chittick 2023: 20-23).

İnsan, Hakk'ın kendi isim ve sıfatlarını seyrettiği bir ayna hükmündedir. İnsan da kendisinde zuhur eden Hakk'ın sıfatlarına bakarak varlığı vahdet düzleminde kavrayabilir (Öztürk 2023: 240). Bunun için, İbn Arabî der ki: “(Hakk'ın) isimlendirdiği her bir vasıf, biz kendimiz olduk” (Alkış 2010: 256). Yani, bütün ilahi isimlere sahip olduk. Bizde her ilahi isimden bir pay vardır ve bizde bulunan herhangi bir şeyin hükmü bu esasa dayanır (İbn Arabi 2009: 11,169). Hakk'ın isimlerinin hakikatleri her insanda mevcuttur (Musakhanov 2016: 157).

Ancak şunu da belirtmek önemlidir: Allah'ın hiçbir isminde hakiki manasıyla benzeri yoktur. İnsanlardaki bütün kemalat hakiki kemal değildir, mecazdır, yani yoldur. Onunla hakikate geçilir (Tatlisu 2024: 80). Dolayısıyla, kulda Allah'ın isimleri ve sıfatları zuhur eder, fakat kulun özellikleri Allah'ın özellikleri değildir. (Alkış 2010: 244). İbn Arabî'ye göre yaratılmışların tamamı Cenab-ı Hakk'ın yüce sıfatlarıdır fakat eksikleri vardır. Allah'ın sıfatları kulda zuhur eder fakat bunlar asaleten kula ait değildirler (Alkış 2010: 258). Allah tam müstağni, insan ise tam fakir ve bu fakirlikte âlemde müessir olmak isteyen ilahi isimler yönünden Hakkın yerini alır. Hakkın isimleri, onun fakirliğinde ortaya çıkar (İbn Arabi 2009: 11,340).

Abdülkerim Cili, insanın suret ve mana bakımından nasıl bir ilahi nüsha olduğunu anlatır. Suret bakımından insanın ilahi nüsha olması, onun yaratılan vücudunun Hakk'ın sureti olması ve Hakk'ın onun ruhu olması yönündendir. Mana bakımından ilahi nüsha olması da O'nun her bir ismine ve sıfatına insanın kemâl üzere tam olarak kabil olması yönündendir (Alkış 2010: 244). Dolayısıyla, Hakk'ın sunduğu isimlerle insanın aidiyet duygusu oluşur (Mehmedoğlu 2014: 167)

İmam Gazali “suret” manasını şöyle açıklamıştır: “İsmi tarif ve hakikatinin izahı hakkında deriz ki: Eşyanın aslında vücudu, zihinlerde vücudu ve dillerde vücudu vardır. Gerçek ve hakiki olan varlık (vücut), asıldaki varlıktır. Zihinlerdeki varlık ise ilmi ve sureti, lisanlardaki varlık da lafzi ve istidlâlidir. Mesela göğün aslında ve zatında bir vücudu vardır, sonrasında zihinlerimizde ve gönüllerimizde de bir vücudu vardır. Çünkü göğün sureti, gözlerimizde ve dolayısıyla hayalimizde iz bırakmış bulunmaktadır, göğün yok olduğunu, vücuttan kalktığını farz edelim, onun sureti hayalimizde devamlı olarak yaşayacaktır. İlim diye tabir ettiğimiz şey işte bu surettir. O halde ilim malumun bir örneğidir. Maluma benzeyen ve ona muvazi olan bir örnek. Ve o, aynada görünen suret gibidir. Bu suret, dış ve mukabil suretin mümasili ve benzeridir” (Gazali 2005: 18; Gazali 2022: 26). İmam Gazali'nin bahsettiği ‘aynada görünen suret’in doğru anlamını daha iyi kavramak için Tatlisu'nun ifadelerinden yararlanılabilir: “Allah Teâlâ'nın merhameti, içimizdeki merhametli insanlardan sezilir. Eğer dünyada merhametli insanlar olmasaydı ve merhamet denilen manadan ortada hiçbir nişan bulunmasaydı Allah Teâlâ'nın rahmeti öğrenilmez ve merhamet hakkında hiçbir fikir edinilemezdi. İnsanlardaki merhamet sıfatı, Allah'ın Rahmet sıfatına asla benzemez

Çünkü Allah’ın hiçbir sıfatının benzeri yoktur. O bütün sıfatlarında tektir, esizdir. İnsanlardaki merhamet, Allah Teâlâ’nın merhametini bildiren bir iz, bir niandır. Bir şeyin izi ve nianı o şeyin ne benzeridir ne de ondan bir parçadır. Yalnız ona delalet eden bir gölge veya bir akistir. Asıl merhamet, Allah’ın merhametidir” (Tatlısı 2024: 25).

İmam Gazali, Allah’ın isimlerini ancak kendimizle de tanıyabileceğimizi vurgulamıştır. Bunu anlatmak için şöyle der: “Fakat "hiçbir şey O'nun misli gibi değildir; diridir, diğer diriler gibi değil, Kadirdir, diğer Kudret sahipleri gibi değil" diyerek tebihini keseriz. Nitekim "cinsel ilişki, çeker gibi tatlıdır, fakat onun lezzeti elbette buna benzemez, fakat lezzet isminde ortaktır" deriz. Sanki biz Allah- Teâlâ’nın Hay, Alim ve Kadir olduğunu bilince ancak kendimizdekini kavrarız ve O’nu ancak kendimiz vasıtasıyla tanıyabiliriz. Şöyle ki sağır birisinin, "Allah Teâlâ Semi'dir!" sözümüzün manasını anlaması tasavvur edilemez. Doğuştan kr de, "O Basir'dir!" sözümüzün manasını anlayamaz. Nitekim bize, "Allah eşyayı nasıl bilir?" diye sorulsa, "senin eşyayı bilmen gibi!" deriz. "Nasıl Kadir oluyor?" diye sorulsa, "senin Kadir olduğun gibi" deriz” (Gazali 2005: 51; Gazali 2022: 59). Tatlısı da aynı anlamı ifade etmiştir: “Eğer bizde bu kadarcık olsun işitme sıfatı bulunmasaydı, daha doğrusu Allah Teâlâ, kendi kemal sıfatını bize sezdirmek için bizde bu sıfatın izlerini, nianlarını yaratmış olmasaydı Allah Teâlâ’nın Semi sıfatını anlamak için hiçbir yol bulamazdık da bu İlahi sıfatlar bize kapalı kalırdı. Bizdeki işitme kuvvetinin kıymeti bu İlahi sıfatların tercüman olmasından ve O’nu bize öğretmiş bulunmasından ötürüdür” (Tatlısı 2024: 80).

İmam Gazali, Allah’ın insanı kendi sureti üzere yaratmasının, yani Allah’ı tanımanın amacını belirtmek için u rneği verir: “mrnde lezzet duymayan bir insan farz edelim, onu cennete teşvik edecek biçimde cennetin ne olduğunu ona anlatmamızın imkânı yoktur. Cehennem de elem verici sebeplerden ibarettir, hiç acı çekmeyen bir insan farz edelim, cehennemi ona anlatabilmemiz mümkün değildir. Şayet elemi mukayese edecek şekilde tanırsa, o takdirde cehennemi kendisine, tanıdığı en ağır bir elemle benzeterek anlatırız. Aynı şekilde lezzetlerden bir kısmını tattığı vakit de yemek, cinsi münasebet, manzara ve benzeri hazzlardan tattığı en büyük lezzete benzetmek suretiyle cenneti kendisine anlatmaya çalışırız. Şayet cennette bu lezzetlere benzemeyen bir lezzet varsa onu anlatmaya aslen imkân yoktur. Ancak bu lezzetlere benzeterek anlatılabilir. Tıpkı cinselliğin lezzetini ekerin lezzetine benzetirken yaptığımız gibi. Halbuki, cennetin lezzetleri, dünyada tattığımız her çeşit lezzetten, cima lezzetinden, çeker lezzetinden çok uzak ve başkadır. Nitekim onun en doğru tabiri “hiçbir gzn görmediği, hiçbir kulağın iitmediği ve hiçbir beerin kalbine hutur etmediği” şeylerdir. Onu dünya yiyeceklerine benzettiğimiz takdirde “ama buradaki yiyecekler gibi değil” deriz, cinsel ilişkiye benzettiğimiz takdirde “dünyada maruf cimalar gibi değil” diye ilave ederiz (Gazali 2005: 53; Gazali 2022: 60). Gazali, Allah’ı tanıma ve O'nun isimlerini idrak etme yolunun, ancak insanın bu isimleri kuatmasıyla mümkün olduğunu belirtir. Hiç phesiz, insanın bu isimleri en geniş şekilde kuşatması, bu isimlerin kendi benliğinde tecellilerini görmesi ve bilmesiyle

gerçekleşir. Gazali şöyle der: “Allah'ın kudretinin şümulü altına giren eşyanın tafsilatı ve göklerin melekûtundaki üstün sanat eserleri hakkında malumat bakımından kulun ihatası arttıkça kudret sıfatına dair marifetten nasibi daha bol olur. Nitekim bir meyve bir meyveligi gösterir. Tıpkı hocasının ulum ve maarifi hakkında talebinin ihatası arttıkça hocasına dair bilgisi daha olgun ve kendisine karşı hürmeti daha büyük olacağı gibi.” (Gazali 2005: 56; Gazali 2022: 64).

İbn Arabi de bu anlamı vurgulamak adına yaşanan şu olayı anlatmıştır: Birisi, Şeyh Ebu Ahmed Seyyid Bûn'a Allah'ın en büyük ismini soruyordu. Bunun üzerine, kendisine bir taş atarak, ‘sen Allah'ın en büyük ismisin’ diye işaret etmiştir. Çünkü isimler delalet üzere konulmuştur ve bazen onlarda ortaklık gerçekleşir. İnsan ise, Allah'a en büyük ve en açık delildir (İbn Arabi 2008: 10,195).

Bu bakımdan insanın tüm niteliklerinin, ilahi isimler açısından bir açıklaması vardır. İbn Arabi bunu izah etmek için şu çelişkiyi anlatır: İnsan, kendi doğasında yaratılıştan gelen acizlik, zayıflık, en basit bir şeye muhtaçlık ve hatta dikenden bile acı duyma gibi özellikleri bulur. Buna rağmen insan, başkanlık ve üstünlük arzusunu açığa vurur. Bir başkasına tesir etme imkânı bulunca, bunu kullanır ve kendisinde bu arzuyu hisseder. Çünkü Allah insanı kendi suretinde yaratmıştır: Allah ise izzet, büyüklük ve azamet sahibidir. Bu özellikler, insanın yaratılışında olduğu için kula da yansımıştır (İbn Arabi 2011: 14, 373).

Buna göre, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının, insan üzerine tecelli eden isimlerin bir göstergesi olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, bireyin Tanrı'yı ve kendini algılayış biçimi, ona yansıyan ilahi isimlerin bir tezahürüdür.

2.4.4 İlahi İsimler Teorisinin Kaideleri

İlahi isimler insan üzerinde rastgele değil, belirli hükümlere göre tecelli eder. Bu hükümleri anladığımızda, içimizdeki suretin nasıl işlendiğini ve bu iki suretin (ilahi ve insani) birbiriyle nasıl etkileşime girdiğini kavrayabiliriz. Bu sebeple İlahî isimlerin neye tecelli edeceğine dair koşulları belirleyen ilahî usullerden bahsetmek normaldir (Öztürk 2023: 230).

İbn Kasiyy, ilahi isimleri teşhisi anlatırken bunların yaratılmışlardaki hükümlerini ve her bir ismin onlarda icra ettiği görevi belirtmiştir. Sanki bu isimler birer şahıslarmış gibi, her bir ismin ‘devlet’inden bahsederek, şöyle demiştir: “Her bir ismin kendi devletinde, gönderdiği resul ve vazettiği bir şeriati olmalıdır” (Alkış 2010: 256). Muhyî Gülşeni'ye göre de ilahi isimlerin saltanatları ve devletleri vardır. Her bir ilahi isim kendi saltanatına hâkim olur; ancak başka bir ilahi isim bu saltanata son verebilir. Ayrıca, tüm

ilahi isimler insanlarda hükümlerini icra ederler. İbn Arabi, İnsanda ilahi isimlerin hükümlerinin nasıl gerçekleştiği ve ilahi isimlerin kontrolü altına nasıl girdiği sorularına cevap vermeye çalışmıştır. Nitekim İbn Arabi, *İnşâ'u'd-Devâ'ir* adlı eserinde ilahi isimlerin âlemde zuhurunun, hakikatleri ve zatları ile değil misalleri, eserleri ve hükümleri ile bilinmesi gerektiğini ifade eder. Çünkü en başından beri ilahi isimler, eserleri ve hakikatleri arasındaki fark ortaya çıksın diye müstakil nispetler olarak var olmayı ve kendilerinde taşıdıkları hükümlerin belirmesini dilemişlerdir. Bu yüzden âlemdeki her bir varlığın hakikati ilahi isimlere dayanır. O varlıkla ilgili ilahi isim arasında doğrudan bir ilişki vardır. Dolayısıyla insan, ilahi isimlerin kendi hükümleri altındaki mazharlarda görünmelerinden ibarettir (Öztürk 2023: 231- 235-240-244).

İlahi isimler teorisinin bazı kaideleri şunlardır:

1- Bir Hiyerarşi Şeklinde İsimler Arasında Derecelenme ve Üstünlük Vardır

İbn Arabi'ye göre ilahi isimlerin kendileri arasında derecelenme vardır. Bu nedenle ilahi isimlerin mazharları arasında da derecelenme olur. Âlemdeki nizam, bu derecelenmenin bir dış görünüşüdür. Başka bir deyişle derecelendirme, âlemin nizamının ilkesidir. Dolayısıyla, derecelendirme, iç düzenin ilkesidir denebilir (Öztürk 2023: 240). Öyleyse, isimlerin bir kısmı diğerlerinden üstündür. İsimler birbirlerine göre genellik ve özellik itibarıyla dereceli olur (İbn Arabi 2010: 13,387). Başka bir deyişle, İlahi isimler içerisinde genel ve daha genel olanlar veya özel ve daha özel olanlar vardır. Dolayısıyla, ilahi isimler arasında bir öncelik, sonralık ve belirli bir düzen (tertîp) mevcuttur (İbn Arabi 2010: 12,325). Böylece, ilahi isimler arasında, en geniş kapsama alanına sahip olandan en dar olana doğru bir hiyerarşi bulunur. Kapsama alanı en geniş olan ilahi isim, diğer isimler üzerinde yöneticilik yapar ve onların Rabbi konumundadır (Bedirhan 2023: 69). Bu durumda, İlahi isimler arasındaki fark ve üstünlükten dolayı onların tezahür ettiği insanlar arasında da bir üstünlük ortaya çıkar (Konuk 2021: 3,224).

İlahi isimler, farklı derecelere sahip olduğu için bir kısmı diğerlerine dayanırken bir kısmı diğerleri üzerinde reisi, imamı ve hüküm sahibi olur. Bir kısmı ilgi bakımından daha genel ve âlemde diğerlerine göre daha etkindir. Bir ismin ihatası altında bulunan isim, üzerinde egemen olan isme eğilir (İbn Arabi 2007: 6,188). Mesela, Hay ismi, bütün isimlere egemendir. Âlim ismi ise, Mürid ve Kadir isimlerinden daha genel bir kapsama sahiptir. Öyleyse, isimlerin hakikatleri derece derece olur (İbn Arabi 2006: 3,299). Müdebbir ve Mufassıl isimleri de Âlim isminin ihatası altındadır (İbn Arabi 2008: 10,307). Melik ismi, bütün isimlere hâkimdir. Diğer isimler ise onun bekçileridir (İbn Arabi 2007: 6, 215).

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının, çok boyutlu, çok biçimli ve dinamik bir yapıya sahip olduğu ve bu yapının, aktif, karmaşık ve sürekli bir değişim potansiyeli taşıyan bir organizasyon, şema veya bütünler sistemi olduğu anlaşılır. Bunun temel nedeni, Tanrı tasavvurunda ve

benlik algısında tecelli eden isimlerin, hiyerarşik bir düzen içinde birbirleriyle etkileşim halinde olduğu olmasındır.

2- Külli İsimler ve Cüzi İsimler Vardır

Her bir külli ismin altında birçok cüzi isimler vardır. Her bir küllî isim kendisine münâsib olan cüzi isimleri ihata etmiştir. O küllî isim bu cüzi isimlerin imamı ve hâkimidir. Cüzi isimler ise tâbî' oldukları küllî isimlerin ümmetleri ve yardımcıları olur. Küllî isimler Kuran-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde (99) adet olarak belirtilmiştir. Sonsuz cüzî isimler bunların kapsamı altındadır. Bunu açıklamak için Konuk şu örneği verir; doksan dokuz isimden birisi olan "Mûsâvvir" ismi, fezadaki büyük cisimlerden yeryüzündeki saydam parçalara varıncaya kadar ne kadar suretler ve şekiller varsa hepsi bu küllî ismi olan Mûsavvir isminin mazharıdır. Bu külli isim dörtgen, üçgen, uzun, yuvarlak, bombeli, çukur ve benzerleri sonsuz isimlerin lideri ve hâkimidir. Lider olan "Mûsâvvir" ismi, bir suret açığa çıkaracağı zaman kendi yardımcıları bu isimlerden birine veya birkaçına emreder (Konuk 2021: 4,127).

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının tüm seviyelerinin eşit düzeyde işlev görmediği ve bazı tasavvur ve algıların diğerlerine üstün gelebileceği anlaşılır. Bunun temek nedeni, Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında tecelli eden isimlerin arasında bir üstünlük olmasıdır.

3- İlah İsimlerin Tecellileri Sürekli Yenilir

İbn Arabî'ye göre âlem kendini sürekli tekrar eden kapalı bir mekanik sistem değildir. Çünkü tecelli tekrarsız, sürekli yeni ve biriciktir (Rakipoğlu 2022: 25).

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının dinamik bir dönüşüm potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Her iki algı da zaman içinde güncellenebilir, yenilenebilir ve hatta köklü bir değişim geçirebilir. Bu dönüşümün ardındaki temel sebep, bu algılara kaynaklık eden ilahi isimlerin tecellilerinin sürekli yenileniyor olmasıdır.

4- İlâhi İsimler Her Varlıkla Her An Kesintisiz Bir İrtibat Halindedir

Her insan doğrudan ilahi isimlerin hükmü, tasarrufu ve etkisi altındadır (Rakipoğlu 2022: 31). Her ilahi isim, kendisinde taşıdığı müstakil hüküm üzerinden âlemle ilişkilidir. İbn Arabî'ye göre, Zât, önder

isimlere hakikatlere tecelli etmelerini söyleyerek âlemin ortaya çıkmasını emrettiğinde, bütün isimler sevinç ve neşeyle mümkünlere yönelmişlerdir (Öztürk 2023: 231-238).

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının, bireyin doğumundan itibaren başlayan ve yaşam boyu devamlılık arz eden bir süreç olduğu ifade edilebilir. Zira bu algıları şekillendiren ilahi isimler kesintisiz ve sürekli bir tecelli içindedirler.

5- İnsanın Tüm Fiilleri, Düşünceleri, Duyguları ve Mizaçları İlâhi İsimlere Dayanır

Tilimsani'ye göre, insana ait tasarruflardan bir tasarruf İlâhi bir isme istinaden gerçekleşir (Musakhanov 2016: 153). İbn Arabi'ye göre, insandan ortaya çıkan fiiller, Zahir isminden ortaya çıkan nispet ve bağıntıdır. İnsanın istidatları, kendilerinde ortaya çıkan fiillerde Zahir ismine etki eder (İbn Arabi 2006: 5,324). Yani, İnsanın yaptığı her fiil, aslında Allah'ın Zahir isminin bir tecellisidir. Ancak insan, kendi yeteneklerine ve istidatlarına bağlı olarak Zahir ismini farklı şekilde yansıtır. Bununla birlikte, bütün fiiller isimlerinin eserleridir ve tüm fiiller Kadir ve Kahir isimlerinden kaynaklanır. Binaenaleyh Allah Kahir ismiyle o fiili oluşturma eden 'kahreder'. Aynı zamanda, fiil de Kadir isminin eseridir. Bu durumda Kahir isminin hükmü Kadir isminde ortaya çıkmış olur ve bu isim bir fiili var etmede kendisine ortaktır. Başka bir ifadeyle Kahir ismi fiilini Kadir ismi aracılığıyla gerçekleştirir (İbn Arabi 2008: 10,126). Nitekim fiiller ortaya çıktığında Zahir ismine bir hüküm verip kendisine verilen bir isim döner ve bu isim Halik, Zar, Nafi ve Kadir olarak da söylenebilir (İbn Arabi 2006: 5,329).

İnsanın mizacı da isimlerin tecellilerinin çeşitliliğinden dolayı çeşit çeşit olur. Üstelik insanın hüviyeti (kimliği) ve batını, mazhar olduğu İlâhi isimlerden bir isimdir. Bu isim, onun idare edicisi ve ruhu olur ve onu harekete geçirir. İnsanın zahiri ise, o ismin ortaya çıkıp zahir olmasıdır. Başka bir deyişle, insan o ismin zahiridir (Konuk 2021: 3, 215-306-337).

İnsanın düşünceleri, isimlerin hükümlerine tabidir. İnsan iki düşünce arasında bir tereddüt yaşarsa, bu durum iki İlâhi ismin hükümleri altında kalmasından kaynaklanır (İbn Arabi 2008: 9,53). İnsanın duyguları da isimlere göre hissedilir. Mesela, tereddüt, hoşlanmama, korku ve öfke, Kabız isminin hükümlerindendir. Halbuki Vasi ismi, ihata bakımından en büyük isimlerden biridir. Vasi ismi, genişliği nedeniyle, bütün varlıkların talep ettiği İlâhi isimleri içeren bir isimdir (İbn Arabi 2008: 9,278). Bununla birlikte, ünsiyet duygusu, belirli bir İlâhi isim ile olur. Âlemde belirli bir kişi adına bir durum, ancak belli bir isimden meydana gelebilir. Ünsiyet, genişlik ve rahatlık anlamına gelirken, kaçış ise daralma (kabz) anlamına gelir (İbn Arabi 2008: 9,362). İnsanın mutluluğundan uzak olması da ancak bu mutluluğu gerektiren İlâhi isimlerden uzaklaşmasından kaynaklanır (İbn Arabi 2008: 9,419).

İnsanın zihinsel süreçleri de, üzerine tecelli eden isimlerden etkilenir. Mesela, insanın hafızası üzerinde tecelli eden isim, Hafız ismidir. Onun tasvir eden gücünün üzerinde ise, Musavvir ismi tecelli eder (İbn Arabi 2010: 12,76). Onun idrak gücü, Nur ismine tabidir. Başka bir deyişle, idraki mümkün kılan nurun isimleridir. Çünkü idrak edilen her şeyin nurla ilişkisinin olması gerekir ve ancak bu sayede o şeyin idrak edilmeye istidadı olur (İbn Arabi 2010: 12,314). İnsanın hayalinde de isim ve sıfatlarda tecelli eder (İbn Arabi 2011: 14,255). Ayrıca ferasetle bakan insan, Mümin isminin hükümlerine bağlıdır. Çünkü bir insan, bir şeye ne kadar çok iman ederse onun hakkındaki feraseti o kadar artar. Bu durumda gecikme veya yanılma olmadan hüküm verme yeteneğine sahip olur (İbn Arabi 2011: 17,314).

İnsanın özellikleri de isimlere tabidir. Mesela, cimrilik ve hırs özelliği, isimlerde Mâni isminden kaynaklanır (İbn Arabi 2006: 4,425). İnsanın kabiliyeti de isimlerin hükümlerini etkiler. Mesela, elem ve azap gibi ıstırap halleri, onları kabul edecek bir istidat ve kabiliyete bağlılardır. Elem veya azabı kabul edeceği bir istidat (kabiliyet) geride kalmayınca, elem veya azab da ortadan kalkar. Kabiliyetlerin kalkması nedeniyle, o hükümlere özgü isimlerin nispetleri de kalkar. Ancak, bazı isimler iki yönlü bir hükme sahiptir. Bu nedenle, kabul eden kişide iki hükmü olan isimler geride kalır. Buna örnek olarak ‘örtten’ anlamındaki Gafir ismidir. Günahı örtten Gâfir ismi, günah ortadan kalksa bile, örtme işlevi nedeniyle var olmaya devam eder. Çünkü onun ‘perde’ olması bakımından perde özelliği de vardır. Muntakim isminin ise hükmü kalmaz. Çünkü onu kabul edecek kabiliyet ortadan kalkmış, dolayısıyla bu özel isim de artık hükmünü yitirmiştir. Bütün bunlar aslında rahmetin her şeyi kuşatmasına dayanır. Rahmetle çelişen eserler ortadan kalktığında, bu eserlerin belirlediği isimlerin bağı da kalkar. Çünkü nihayetinde tüm isimler, tek bir hakikate döner. (İbn Arabi 2010: 12,129).

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının, bilişsel (zihinsel), duygusal ve deneyimsel boyutları olan çok katmanlı yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu çok boyutluluğun temel nedeni, insanın tüm yönlerinin ilahi isimlerin tecellilerine dayanmasıdır. Diğer bir deyişle, her boyutta farklı ilahi isimlerin tezahür etmesi, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının bu çok boyutlu yapısını oluşturur.

6- Bir İlâhi İsim Başka Bir İlâhi İsmine Tecelli Etmesine Yol Açabilir (Yardımcı)

İbn Arabi’ye göre, İlâhi bağış, isimlerin yardımcılarından bir yardımcı eliyle olmaktan başka bir yolla verilmesi mümkün değildir. İbn Arabi şöyle der: “Allah kimi zaman kuluna Rahman’ın iki eliyle bağışta bulunur. Böyle olduğunda, bağış, o anda hoşla gitmeyen veya istenen şeye uymayan veya buna benzer her türlü kusurdan arınıktır. Ve kimi zamanlar Allah, bağış, Vasi’nin iki eliyle verir ve böyle olduğunda verilen bağış genel bir nitelik taşır. Veya Hâkim’in iki eliyle verir ve böyle olduğunda O, en

uygun düşeni verir veya nimet verdiğinde Vahib İsmi'nin iki eliyle verir ve bağışı alanın, bu verilen için şükretme veya amelde bulunma yükümlülüğü yoktur. Veya Cebbar İsmi'nin iki eliyle verir ve böyle olduğunda da kulun bulunduğu yere ve hale bakarak verir. Eğer içerisinde bulunduğu hal cezayı gerektiriyorsa, onun bu halini örter veya eğer cezayı gerektirmiyorsa, onu, cezayı gerektirecek halden korur-böylesi bir kimseye "masum", "inayet olunmuş" ve "korunmuş" ve benzeri isimler verilir. Veren, kendindeki hazinelerin sahibi olmasından dolayı, Allah'tır. Ve o, bağışı özgül isminin iki eliyle, bilinen kader üzere dağıtır. Adil ismiyle ve benzeri isimlerle, her şeye halkını verir". Konuk bunu açıklarken tüm İlahi isimlerin "Allah" ve "Rahman" isimlerine hizmet eden "yardımcılar" oldukları belirtmiştir. Dolayısıyla, Hâkim, Vasi, Vahib, Cebbar ve Gaffar gibi isimlerin hizmetiyle rahmet ortaya çıkabilir. Mesela, bir hasta Şafi ismiyle kulluk eder ve ihtiyacını bu isimden talep eder. Hâkim ismi, ihtiyacı olan Rabbine götürmeye yardımcı olur. O durumda, Şafi ismi, Rahman isminin altına girer (Konuk 2020: 1, 226-229). Başka bir deyişle, Hâkim ismi, Şafi isminin tecelli edebilmesi için hazırlık zemini oluşturur. Şafi isminin, Rahman isminin tecelli etmesine yol açtığı söylenebilir.

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının "belirli denge durumlarından diğerlerine yol açan" sürekli bir süreç içinde olduğu anlaşılabilir. Zira kişinin Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında tecelli eden bir ismin, başka bir ismin tecelli etmesine yol açabileceği de düşünülebilir. Bu yeni tecelli eden isim de bir diğerinin ortaya çıkmasına vesile olabilir. Böylece bu dinamik etkileşim, yaşam boyu devam eden bir dönüşüm oluşturur.

7- Zıt Manalara Sahip Olan İsimlerin Tecellileri Beraber Zahir Olabilir

İlâhî isimlerin birbirleri ile ilişkileri zıtlık ve paralellik gibi farklı kategorilerde gerçekleşir. İbn Arabî'ye göre ilahî isimler mazharları celâl-cemâl ve gazab-rıza ayrımları ile insana zuhur ederler. İnsana tezahür eden her bir gerçeklik, ilahî isimlerde ortaya çıkan tenakuz ve derecelenmenin bir dış görünüşüdür (Öztürk 2023: 230-232). Tilimsani'ye göre, Hak, kendi nefsinde zıt manaları bir arada toplayan ve kabul eden Vahiddir. Bu yönüyle Hak, zıt hükümlere sahip isimlerin manalarını cem eder. Ancak her hükmünün zahir olduğu kuvveti vardır. Dolayısıyla, zıt hükümlerin kuvvetleri beraber zahir olabilir ve aynı kişide bir yerde bulunabilir (Musakhanov 2016: 153-154). Ayrıca buradan anlaşılıyor ki, zıt anlamlara sahip isimler tecelli ettiğinde, biri zahir (görünür) olabilirken, diğeri batın (gizli) olabilir. Başka bir deyişle, zıt anlamlara sahip isimler tecelli ederken hepsinin birden görünür olması şart değildir.

İbn Arabî bunu açıklamak için şöyle der: "İnsan Muiz ismiyle izzet kazanırken aynı zamanda kendisine göre konum sahibi birisine göre Müzil ismiyle zelil ve hor olabilir. İnsan böyle biriyle karşılaşır,

ona saygıda bulunur, onun izzetinden yararlanmak ister. Aynı anda Müzil ismi tanımadığı bir şahsı kendisine musallat eder ve o şahıs bu kişiyi zelil edebilir. Böylelikle bir adam yönünden aziz olmuş iken başka birinin vasıtasıyla zelil olabilir. Bu ikisinin hükmü de aynı anda gerçekleşirken hükmü kabul eden tek hakikattir” (İbn Arabi 2006: 5,294). İnsanların görüş ayrılığı da ilahi isimlerden özellikle de zıt anlamlı isimlerden kaynaklanır (İbn Arabi 2010: 12,17).

İnsan, İlâhi bir isim nedeniyle kabz (daralma), heybet ve celal halinde bulunabilir veya ilâhi bir isim nedeniyle ünsiyet, cemal ve bast (açılma) halinde olur (İbn Arabi 2006: 3,348). Davud el-Kayseri’ye göre, Cemal ve Celal sıfatları Lütuf-Kahr, Rahmet-Gazap, Rıza-Saht ve benzerlerini birleştirip bir araya getirir. Zira lütufla ilgili sıfatlar Cemal, kahrıyla ilgili sıfatlar ise Celal’i ifade eder. Keza her Cemal’in bir Celali vardır ve her Celalin de bir Cemali vardır. Bu da İlâhi kahrıda gizli olan lütuftur. Dolayısıyla, Cemalde Celal, Celalde Cemal olması durumu karşıt (mütekabil) iki sıfat arasında bir berzaktır (el-Kayseri 2023: 38).

Bu kaideye dayanarak Tanrı tasavvuru ve benlik algısının zıt nitelikleri de barındırabileceği anlaşılabilir. Bireyler hem Tanrı’ya hem de kendilerine yönelik olarak birbirine zıt özellikler atfedebilirler. Bu durumun temelinde, zıt özelliklere sahip ilâhi isimlerin birlikte tecelli etmesi yatmaktadır.

8- İnsan, İlâhi İsimler Arasında Hüküm Verebilen Varlıktır

İbn Arabi, insanın ilâhi isimler karşısındaki görevini açıklarken, yalnızca bu isimleri yansıtmaya rolüyle sınırlı tutmayıp, aynı zamanda ilâhi isimler arasında bir imamet (öncülük) rolü oynadığını da vurgular. Ona göre, insan, İlâhi isimlere imamlık eder (İbn Arabi 2006: 3,400). İbn Arabi bunu şu şekilde ifade eder: “İsimler bizimledir, bize aittir, bize dayanır, bizde zuhur eder, hükümleri bizdedir, bizde sona ererler, bizden ifade edilirler, başlangıçları da bizdendir. Şiir; O isimler olmasaydı, biz de olmazdık. Biz olmasaydık, onlar da olmazdı. Onlarla göründük, (kendimizle) görünmedik” (İbn Arabi 2007: 6,298).

Üstelik İlâhi isimler, âlemdeki tartışmanın kaynağıdır. Onlardan dolayı dünyada tartışma ortaya çıkar. Çünkü Muiz ve Müzil isimleri birbirine hasım olduğu gibi Dar ve Nafi isimleri ve Muhyi ile Mümit, Mu’ti ve Mâni isimleri birbirlerine hasımdır. Öyleyse her ismin hükümde ve terazide mukabili olan bir isim vardır. Bu isimler arasında denge unsuru olarak yerleştirilen terazi ise, Hakem ismidir ve terazi hükümdeki adaleti temsil eder. Hakem ismi, bulunduğu yerin ve mahallin istidadına ve kabiliyetine göre iki zıt ve çelişen isimden birinin hükmünü belirler ve hakkı istidada göre o ismin tarafına yerleştirir. Bu durumda insan hem manevi hem de duysal düzlemde farklı tarzlarına göre ortaya konulmuş terazileri öğrenince

onlara göre hüküm verebilir ve bu konuda Allah'ın âlemdeki vekili olabilir. Böyle bir durumda terazi onun elindedir ve 'haklı' ve 'haksız' hükmünü verir (İbn Arabi 2009: 11,199).

İlahi isimleri inceleyen kimse, isimler kendilerini ona açarlarsa veya kendi hâli onu isimler üzerinde tasarruf sahibi kılırsa, onları nasıl yönlendireceğini bilir (İbn Arabi 2006: 5,271). Bu durumda, insan, İlahi isimlerin arasında bağ kurar, uyum sağlar ve hakkıyla hükmeder; böylece kâmil olur (İbn Arabi 2017: 17, 151). Konevi de bunu açıklarken insan türünün en mükemmelinin, ilahi isimler arasında ahlaki erdemlerle donanarak ve bu isimlerin nitelikleriyle vasıflanarak uyum sağlayan kişi olduğunu söyler. O kişi, İlahi isimlerin etkileri ortaya çıktığında ve onların hükümlerini müşahade ettiğinde, sınırları ve edebi gözetir. Bu durum, nefsin arındırılması, kalbin saflaştırılması ve ruhun cilalanması yoluyla ilahi isimlerin işleyişindeki değişimlerde, tecellilerinde, sonuçlarının ortaya çıkışında ve kemalatlarının belirginleşmesinde kendini gösterir (Konevi 2014: 216).

Bu kaideden yola çıkılarak, insanın hayat boyunca kendi Tanrı tasavvurunu ve benlik algısını test edebileceği, gözden geçirebileceği, yeniden değerlendirebileceği ve yorumlayabileceği anlaşılr. Bu dönüşümün temelinde, tecelli eden ilahi isimler arasındaki dinamik etkileşimin ve insanın bu isimlerin hükümlerini içsel olarak değerlendirebilme kapasitesinin yattığı düşünülebilir.

9- Her İsmin Zahiri ve Batını Vardır

İbn Kasiyy, her bir ismin bir zahiri bir de bätını olduğunu açıklar. İsmin bätın olanının ruhani ve melekuti ulvî âlemde; zahirinin ise zahir âlemde hükmü vardır (Alkış 2010: 256). İsmin batını “fail/etken” olur ve ismin zahiri “kabil/edilgen” olur (Konuk 2021: 3, 310). Başka bir açıdan, isim sıfatın zahiri ve sıfat ismin batınıdır. Dolayısıyla isim, sıfat ile zahir olur (Konuk 2004: 38). Hakkın bir gaybı ve bir mazharı vardır. Gayb, Batın ismine aittir. Mazhar ise, Zahir ismine aittir (İbn Arabi 2008: 10, 312). Dolayısıyla, dış dünyada bulunan her şey Zahir isminin altındadır (el-Kayseri 2023: 44).

Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının hem bilinçli hem de bilinçdışı süreçlerde şekillendiği söylenebilir. Zahir (görünen) boyutu bilinç düzeyine işaret ederken, Batın (gizli/içrek) boyutu bilinçdışının derinliklerine uzanır. İlahi isimlerin bu çift katmanlı yapısı insan psikolojisinin de hem bilinçli hem de bilinçdışı düzeylerde işlediğini gösterir. Dolayısıyla, tecelli eden her ilahi ismin, insanın hem farkında olduğu hem de derinlerde saklı kalan katmanlarını aynı anda etkilediği düşünülebilir.

10- “Allah” İsmi, Sonsuz Sayıdaki İsimleri Kapsamaktadır

Allah ismi, kuşatıcı, toplayıcı, cami ve birleştirici bir isimdir ve bütün isimlere ayrı ayrı delalet etmiş olur. Çünkü Allah ismi bütün İlahi isimlerin manalarını ve hakikatlerini toplayan bir isimdir. Bu bakımdan, Allah isminin saltanatı altında İlahi isimlerin imamları yer alır. İnsan da bu irtibatları -Allah isminin ilahî isimleri toplayıcı olması gibi- kendinde birleştiren bir varlıktır (Öztürk 2023: 230-232). Allah isminin sırnı anlayan kimse, zıtların bir hakikatin hükmüyle birleştğini kavrar. Ancak onu gerçekten kavrayabilen kişi, onu içinde bulan ve onunla nitelenen kişidir. Bu yüzden kişi, kendisi hakkında verdiği bir hükmün zıddını da kabul eder ve böylelikle hükmünü tamamlar (İbn Arabi 2008: 9,193).

Bu kaideden hareketle, insanın daha uyumlu, birleşik ve bütüncül bir Tanrı tasavvuru ile benlik algısına ulaşmaya ihtiyacı olduğu anlaşılır. Bunun nedeni, kişinin Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında ilahi isimleri bir araya getirip bütünleştirmeye ihtiyaç duymasıdır.

11- Her İsim Bir Berzahdır

Her İlahi isim hem Tanrı hakkında bilgi taşır hem de o İlahi bilginin tesirinin ve hükmünün neticesi olan varlık ile Tanrı arasında bir “berzah” haline gelir (Demirli 2003: 289). Bu kaideden yola çıkılarak, Tanrı tasavvurunun hem fiziksel hem de metafizik unsurlar barındırabileceği anlaşılabilir. Zira Tanrı tasavvurunda tecelli eden isimlerin hem Tanrı’ya hem de dünyadaki eserlerine işaret ettiği düşünülebilir.

Buraya kadar sıralanan kaideler, Rizzuto'nun kişinin Tanrı tasavvuru ve benlik algısıyla ilgili olarak belirttiği sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. Bu kaidelerin, söz konusu sonuçların ardındaki nedenleri açıkladığı söylenebilir. Ancak İlahi isimler teorisinin başka kaideleri de mevcuttur;

12- İsimler Birbirleriyle İrtibatlı ve İç İçedir

İbn Arabi, isimlerin birbirleri ile irtibatı ve hatta birbirleri ile iç içe olduğunu belirtir. Bu görüş isimler arasında bir sınıflandırma gerekliliğine işaret eder (Alkış 2010: 257). Tilimsani’ye göre de “Muhtelif itibarlarla her isim her isme dahil olur.” (Musakhanov 2021: 1126). Ona göre isimler, her birinin anlamı diğerinin içine girecek hatta her isim kendinde bilkuvve her ismi içerecek şekilde iç içedir ve onların karşılıklı etkileşimleri vardır (Musakhanov 2021: 1132).

13- Bir İlahi İsim, Başka Bir İlahi İsmi İçerebilir

İbn Arabi buna örnek vererek şöyle der: “Muğni ismi insanı davet edebilir. Bu isim çağırdığı kişide Muiz isminin hükmünü içerir. Çünkü kişi, zenginleştğinde izzet kazanır. Oysa izzet, Muiz isminden kaynaklanır. Öyleyse, burada kişi Muğni ismiyle zenginleştiği için izzet kazanmıştır. Zenginlik niteliği bu kişiye izzet kazandırmıştır. Eğer Muğni ismi, Muiz ismini içermeseydi, bu kişinin zenginlikten dolayı kazandığı izzet açığa çıkmazdı” (İbn Arabi 2006: 5,322).

14- Her Bir İlahi İsim Bütün İsimleri İçerisinde Barındırır

İbn Arabi, her bir ilahi ismin bütün isimleri içerisinde barındırdığını belirtir. Ona göre, her bir isim, ufkunda bütün isimler ile vasıflanır, onların özellikleriyle nitelenmesi mümkündür (Alkış 2010: 257). İbn Arabi, İbn Kasiyy’nin “Her bir İlahi isim bütün isimlerle isimlenmiş ve onlarla nitelenmiştir” külli kaidesini doğrulamıştır. Tilimsani de şöyle der: “Her isimde her isim vardır” (Musakhanov 2021: 1126). Buna bir örnek verilirse, İbn Arabi, “Rab” isminin zât isimlerinden olduğunu, aynı zamanda da “ıslah eden/Muslih” anlamı bakımından “ef’al” isimlerinden, “Malik” anlamı bakımındansa “sıfat” isimlerinden olduğunu zikretmiştir (Rakipoğlu 2022: 24). Konevi de şu örneği eklemiştir: Bir kişinin birçok sıfatları ve isimleri vardır. Mesela, “Mussavir” isminin tecelli ettiği bir ressam, tasvir edici olur. Ama aynı zamanda o kişi diri, bilici, iştici, görücü, dileyici, gücü yetici, söyleyici, icad edici, sanatkâr, akıllı ve hakîm gibi farklı sıfatlara sahiptir. İşte o şekilde her bir isim bütün isimleri içinde toplamış olur (Konuk 2021: 3, 224). Başka bir örnek vererek şöyle der: “Zehir Dar isminin görünme yeridir; fakat hastalara ayarlı bir dozda verilecek olursa Şafi isminin hükümleri de kendisinden açığa çıkar. Ve aynı şekilde çok verilirse hayat sâhibini öldürür. O vakit Mümit isminin görünme yeri olur. İşte böylece her bir ismin görünme yerinden diğer isimlerin hükümleri ve eserleri de açığa çıkar. Çünkü her bir isim diğer isimleri de taşımaktadır. Fakat Dar isminden zarar çıkması asıldır ve bu asıl asla değişmez. Ondan açığa çıkan diğer isimlerin hükümleri fer’dir. Bundan dolayı Dar ismi bütünselliğiyle zarar vericidir” (Konuk 2004: 257).

15- Her İlahi İsim Diğer İlahi İsimlerden Hem Farklıdır Hem Onlarla Ortaktır

Her ilahi isim bir açıdan diğer İlahi isimlerden farklıdır ve bir açıdan onlarla müşterektir. Çünkü kendilerine özgü anlamları ve her birinin ortak anlamları vardır. Konevi şöyle der: “İsimler, kendilerini tek felek birleştirse de hakikatleri yönünden birbirlerinden farklıdır”. Bu yüzden İlah isimler arasında bir yönüyle benzerlik ve bir yönüyle farklılık vardır (Demirli 2003: 286-287).

16- Her Bir İlahi İsim Birbirine Tesir-Teessür İlişkisi ile Bağlanır

Her bir ilahi isim birbirine tesir-teessür, galip-mağlup, kahir-makhur ilişkisi ile bağlanmış olur. İbn Arabi bu ilişkiyi bazen etkenlik-edilgenlik ilişkisine işaretle nikâh olarak da tanımlar. Bununla insanda tezahür eden nispetler gayeli bir düzen içerisinde konumlarını bulurlar ve hükümleri ortaya çıkar. Tesir isimi, kendinde saklı olan hükümleri müessir olduğu isimde tezahür ettirir. Ayrıca bu tesirin gerçekleşmesi için hükümler ile kabul edici ismin birbirine benzeme veya birleşme üretecek bir münasebetinin bulunması gerekir. İlahî isimlerin birbirleriyle ve mümkünlerle ilişkisinin doğası budur (Öztürk 2023: 245-246). Her müessir, tesir yönünden tesir edilenden üstündür. Ancak bazen daha aşağı derecede olan başka bir yönden ondan üstün olabilir (İbn Arabi 2010: 13, 379). Aynı görüşü benimseyen Konevi'ye göre iki şey arasında bir tesir-teessür ilişkisi varsa, mutlaka bunların ilişkisini temin eden bir “münasebet” vardır (Demirli 2003: 291).

17- Her İki İsimden Doğan İki Yönlü Bir İsim Vardır

İlahi isimler arasında müteakıl isimler vardır. Bunun örnekleri; Dar (zarar veren) ve Nafi (yarar veren), Muiz (aziz eden) ve Müzil (zelil eden), Muhyi (hayat veren) ve Mümit (öldüren) gibi isimlerdir (İbn Arabi 2006: 5, 65). Birbirinin karşıtı (*müteakıl*) olan her iki isim arasında, bu ikisinden doğan ve bir berzah olan iki yönlü bir isim olduğu gibi, karşıt iki sıfat arasında da bu iki sıfattan doğan iki yönlü bir sıfat bulunur. Yine, bazı isimlerin birbiriyle buluşmasından, bunlar ister birbirinin karşıtı olsun ister olmasın, sonsuz isimler ortaya çıkar ve bunların her birinin hem bilgisel (*ilmi*) hem de olgusal (*ayni*) varlık düzeyinde bir mazharı olur (el-Kayseri 2023: 42). Başka bir deyişle, iki isim, üçüncü bir ismin tecelli etmesine hazırlık zemini oluşturabilirler. İbn Arabi şöyle der: “Birbirine tamlama olan iki şeyden, her birinde tamlamanın verdiği bir isim ortaya çıkar. Zeyd dediğinde, bir insandan söz etmekte ve bundan başka bir şey de anlaşılmaz. Ömer dediğinde, o da bir insandır ve bundan başka bir şey anlaşılmaz. ‘Ömer’in oğlu Zeyd’ ya da ‘Zeyd’in oğlu Ömer’ dediğinde ise, hiç kuşkusuz, Ömer’in oğlu olduğu için Zeyd adına evlatlık ismi meydana gelmiş, Ömer için de Zeyd’in babası olduğunda babalık adı meydana gelmiştir. Başka bir ifadeyle Zeyd’in evlatlığı, Ömer’e babalığı; Ömer’in babalığı ise, Zeyd’e evlatlığı verdi. Tamlama olan iki şeyden her biri, bir diğerinde tamlamadan önce nitelenmemiş olduğu bir anlam meydana getirir”. Şeyler, isimlerin tecellileridir. Dolayısıyla, isimlere aynı şekilde bakmak doğaldır. Tamlama olan iki isimden her biri, bir diğerinde tamlamadan önce nitelenmemiş olduğu bir anlam meydana getirir (İbn Arabi 2002: 2,75).

18- Her İsim Bir Hazinedir

Her ismin hazinesinde mevcut olan ayrıntılı hükümleri yüklenmiştir. Her ismin hazinesinde kendi bilgisi, güçleri, zuhur keyfiyeti, bağışları, tecellileri, eserleri, nispetleri, halleri ve şuanatı ve zuhur hikmeti vardır (Konuk 2004: 24-88). Bu nedenle, insanın, kendisine gelen herhangi bir şeyin hangi ismin hazinesinden geldiğini anlamak için onun mahiyetini inceleme sorumluluğu vardır (Konuk 2004: 156). O hazinelerde, eşyanın saklandığı ‘imkân hazineleri’ bulunur (İbn Arabi 2010: 12,88).

İbn Arabi’ye göre, her bir ismin tek bir hakikati var ama tecellileri sonsuzdur. Bu tecelliler hiç bitmez veya tükenmez. Çünkü her ismin bir hazinesi var. Bu hazineden ortaya çıkan tecelliler sonsuzdur (Konuk 2020: 1, 232-234). Başka bir deyişle, her isim, tecellilerde sonsuz suretleri kabul eder (İbn Arabi 2007: 2,365).

19- İlahi İsimlerin Hükümleri İnsanın Kabiliyetlerine Göre Tecelli eder

Davud el-Kayseri’ye göre, eğer insanın tüm isimlerin hüküm ve etkilerinin ortaya çıkmasına kabiliyeti varsa her an ilahi isimlerin tasarruflarından birinin mazharı olur. Ancak, eğer tüm ilahi isimlerin hükümlerinin zuhuru kabiliyetli değilse, o zaman sadece bir kısmını izhar etmeye kabiliyetli olurken başka bir kısmını izhar etmeye, yani açığa vurmaya kabiliyetli olmaz (el-Kayseri 2023: 44). Konuk, insanlardan bazılarının istidadı ve kabiliyetlerinden dolayı Latif, Cemil ve Hadi gibi Cemali isimleri talep ettikleri ve bunların görünme yerleri olduklarını belirtir. Bu Cemali isimler, onlarda kemaliyle açığa çıkıp kendi hazinelerindeki hükümleri ve eserleri bunlarda açığa çıkarırlar. Diğer bazı insanlar ise aslî istidadının olmayışı dolayısıyla, Kahhar, Celil ve Müntakim gibi Celali isimleri talep eder ve bunların görünme yerleri olurlar. Bu Celali isimler, eserlerini ve hükümlerini bunlarda açığa çıkarmaktan geri kalmazlar (Konuk 2021: 3,93).

20- Her İsmın Rahmetten Payı ve Nasibi Vardır

“Allah, Adem’i Rahman suretinde yarattı” (Buhari, “İsti’zan”, 1) hadis-i şerifinde suret kelimesi Rahman ismi ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, Allah’ın rahmeti her şeye kuşatmıştır, dediğimiz zaman, İlahi isimler de "her şey" ifadesi altına dâhil olur; çünkü ilâhî isimler de eşyadandır. Rahman ismi ise toplayıcı isimdir (ism-i camidir). Bundan dolayı her bir ismin rahmetten payı ve nasibi vardır (Konuk 2021: 4,4). Başka bir deyişle, Rahman ismi, bütün isimleri içine almıştır ve bütün karşılıklı yönlerde

mevcuttur (Konuk 2021: 3,317). Ancak rahmet her ne kadar rahmet türlerinin hepsini toplamış ise de, farklı isimlere göre farklı olur. Çünkü her bir isim, kendi mazharına ve onunla dua edene, kendi hakikatinin ettiği rahmetle rahmet eder. Örneğin hasta olan kimse "Ya Şafi, rahmet et", karnı aç olan kimse "Ya Rezzak, rahmet et", fakir olan kimse "Ya Ganiyy, rahmet et" ve günahkâr olan kimse de "Ya Gaffar, rahmet et" diye dua eder. Hak Teâlâ da Şafi, Rezzak, Ganiyy ve Gaffur isimlerinin gereğine göre tecelli buyurup onlara rahmet eder. Aynı zamanda özel rahmeti istenen kimse "Ya Settâr, rahmet et" ve kendisine zulmeden zalimden intikam almayı ve bu şekilde kendi azabın hafifletilmesini isteyen kimse "Ya Müntakim, rahmet et" diye dua eder. Bu da aynı şekilde özel bir rahmettir. Burada da Hak Teâlâ, Sattar ve Müntakim isimlerinin gereğine göre tecelli ederek onlara rahmet eder (Konuk 2021: 4, 18). Rahman isminin kapsadığı her şeyde hükmünün sabit olmasına göre her şeyin varacağı yer rahmettir. Acı, azap, hastalıklar araya girse bile Rahman'ın hükmü onlara da eşlik eder. Bunlar dünya ve ahirette varlıklara ilişkin birtakım arazlardır. Çünkü Rahman, güzel isimlerin sahibidir. Onun isimleri arasında, Dar, Müzil, Mümit isimleri de vardır. Bu nedenle, âlemde rahmetin gerektirmediği şeyler geçici durumlar nedeniyle ortaya çıkar. Bu geçici nedenlerin ortadan kalkmasında da bir rahmet vardır. Bu rahmet, sadece acının kalkmasının ardından nimetin ve rahatlığın katlanması bile olsa yeterlidir. Bu yüzden, bir şeyin tadı anlatılırken 'korkan kişi için güvenliğin tadından daha tatlı denilir. Dolayısıyla, nimetlerin hazları, ancak onların zıtlarıyla bilinebilir. Böylelikle insanın değerinin kendisinde bulunduğu bilgileri elde etmek üzere acılar konulmuştur. Bu acılar, insanın zevk alarak öğrenmesini sağlayan birer delil ve rehberdir (İbn Arabi 2008: 9,85). Ancak merhamet edenlerin rahmeti, isimlerin rahmeti demektir. Merhamet edenler İlâhi isimlerin hükmüne göre merhamet ederler. Dolayısıyla, İlâhi isimler onlarda hüküm sahibi olur ve Allah onları merhamet ettikleri isme göre ödüllendirir (İbn Arabi 2012: 18,87).

İbn Arabi'ye göre, Rahman ismi, ona tahsis edilen ve kendisine nispet edildiği güç insanın koklama gücüdür. Bu güç kokular, onlar ise nefeslerle ilgilidir. Bir kişinin nefeslerle ilgili bilgisi, Rahmanidir. Kitap veya Sünnette Rahman ismine nispet edilen her iş, bu şahsa da nispet edilir. Çünkü bu isim, ona yardım edendir. Başka herhangi bir ilâhi ismin onun üzerindeki otoritesi, hangi türde olursa olsun, Rahman ismi vasıtasıyla olabilir (İbn Arabi 2002: 2,165).

21- Her İlâhi İsmi Hakikati “Aktif” veya “Pasif” Mana Verebilir

Bu mana, ismin işaret ettiği ve kendisiyle diğer isimlerden farklılaştığı özel yönüdür (Demirli 2003: 286). İbn Kasi'nin düşüncesini aktaran İbn Arabi'ye göre her bir ilâhi isim iki yöne sahiptir: pasif yön ve aktif yön (Demirli 2015: 11). İbn Arabi İlâhi isimleri nitelerken her isim için 'iki eliyle' ifadesini

kullanmıştır. Konuk, her ilahi ismin biri “fail” diğeri “münfail/kabil” olmak üzere iki eli olduğunu açıklamıştır (Konuk 2020: 1, 228). İsmi fail eli, aktif yönüne; münfail eli ise pasif yönüne işaret eder. İsmi aktif yönü, kendisine mahsus anlamını gösterir. İsmi pasif yönü ise ismi hükümleri ve etkilerinin pasifleşmesi ve gizli kalmalarını gösterir. Bu nedenle, ismi pasif yönü, ismi tecelli etmemesi anlamına gelmez. Çünkü Konevi’nin belirttiği gibi hiçbir isim etkisiz kalmaz. Konevi, insanların “kötü” diye niteledikleri bir olayın kaynağı olan ismi başka bir isim tarafından etkisiz bırakılmasının mümkün olamayacağını da belirtir (Demirli 2003: 251).

Zıt şeklinde zuhur eden çelişikler, kuvvet-zayıflık gibi, ismi aktif ve pasif yönlerinin tecellilerini gösterebilir. Öyleyse, çelişikler aynı ismi tecellileri olabilir. Buna bir örnek olarak, İbn Arabi, Cami ismine dayanarak kuvvet ve zayıflığın her birinin aynı isim olan Kavi ismi tecellileri olduklarını açıklamıştır. İbn Arabi şöyle der: “Bu bilgi iç içe girme ve tedahül bilgisindendir ve kuvvetin hükmünün varlığı olmasaydı böyle bir şey olamazdı. Çünkü zayıflık güçlü bir engeldir. Kuvvetin hükmünün zayıflığa nasıl işlediğine bakmalısın. Zayıflığı pekişip hareket edemez hale geldiğinde, kuvveti zayıflığa nispet eder ve onu zıddıyla nitelersin. Buradan Ebu Said el-Harraz’ın ‘Allah’ı neyle bildin?’ diye sorulduğunda verdiği şu cevabın anlamını öğrenirsin: ‘Allah’ı, iki zıddı birleştirmesiyle bildim’. Sonra şu ayeti okumuştur: ‘*O Evveldir, Ahirdir, Zahirdir ve Batındır*’ (Hadid: 3/57). Kuvvet ile zayıflık güçlenirken daha güçlü olanla kuvvet zayıflar. En güçlü ile güçlü arasındaki fark, en yakın ile yakın arasındaki fark gibidir. En yakın olan yakın iken yakın olan en yakın değildir; en güçlü olan güçlü olsa bile güçlü olan herkes en güçlü değildir” (İbn Arabi 2017: 17,84). Aynı yolda yürüyen Konevi’ye göre, Kavi olan, sahip olduğu izzet ve zıtları birleştirmek gücüyle güçlü olandır. Ayrıca zayıf olan hakkında ‘zayıflığı güçlendi’ ve ‘ona karşı zayıflığı güçlendi’ denilir. Zayıflık, harekete karşı güçlü bir engeldir. Böylece kuvvet, zayıflığa nispet edilmiş ve zıddıyla nitelenmiştir (Konevi 2014: 169-170). Dolayısıyla kuvvetin hükümleri ve etkileri zayıflık suretinde gizli kalmıştır. Binaenaleyh, Kuvvet, Kavi ismi aktif yönünün tecellisiyken zayıflık, Kavi ismi pasif yönünün tecellisi olarak anlaşılabilir. Tüm İlahi isimlere aynı şekilde bakılabilir.

İsmi aktif ve pasif yönlerinin, ilahi isimler arasındaki işlem veya kaplam ilişkisi konusunda büyük bir rolü vardır. Çünkü herhangi bir isim (aktif yönüyle) tezahür edince başka bir ismi hükümleri ve etkileri (pasif yönleriyle) onun altında gizlenir (el-Kayseri 2023: 44). Bundan dolayı, her bir isim pasif (mağlup) yönüyle öteki isimleri de içerirken, aktif yönüyle (galip) kendisine mahsus bir anlama sahiptir. Bu durumda her isim bir yönüyle bütün manaları havi iken aynı zamanda kendisine baskın bir mana nedeniyle farklılaşır. Sufiler bu durumu her ismi galip-mağlup yönü diye tasnif eder (Demirli 2015: 11). Buradan hareketle, Davud el-Kayseri şöyle der: “Birbirine zıt olanların ve (zıt şeklinde tecelli eden) başka birtakım şeylerin suretlerini izhar eden O’dur. Bundan da (yani O zıtların suretinde zuhur ettiği için) çelişik olan iki şeyin arasını birleştirdiği sonucu ortaya çıkar; zira bunlardan her biri diğerini pasifleştirmeyi (*selb*) gerektirir.

Selbi (yani olumsuzlanan) sıfatlar yokluğa ait (yani yoklukla ilgili bir şey) olmakla birlikte, bir açıdan da varlığa aittir” (el-Kayseri 2023: 16).

22- İlahi İsimler Hallere Tabidir

İnsanın içinde bulunduğu anda haline hâkim olan İlahi isimler vardır (İbn Arabi 2008: 7,66). İlahi isimlerin çokluğu nedeniyle farklı haller de vardır (İbn Arabi 2006: 4,400). Haller ise, isimlerin hükümlerine göre çoğalır (İbn Arabi 2008: 8,155). Her hal, kendisi bakımından olumsuzlama, olumlama (ispat) ya da her ikisiyle delil olduğu bir ismi anlatır (İbn Arabi 2007: 6,420). Hallerin başkalaşması, insanın İlahi surete göre yaratılmış olmasından kaynaklanır. Çünkü 'O, her gün bir iştedir.'(Rahman 55/29) (İbn Arabi 2007: 6,397). İnsanda o isimleri meydana getiren şey bu başkalaşmanın ta kendisidir (İbn Arabi 2010: 13,109).

Haller, isimlerin hükümlerinin değişmesi nedeniyle değişir (İbn Arabi 2008: 9,356). Bir İlahi ismin herhangi bir hâlde ortaya çıkması durumunda, o hâlde hüküm ona aittir; anında tecelli ile, gelecekte ise etkisiyle (eseriyle). Ta ki başka bir isim gelip birincinin hükmünü ortadan kaldırıncaya kadar (İbn Arabi 2006: 5,49). Örneğin, üzüm ve şaraptır. Burada onların isimlerinin değişmesi nedeniyle o belirli cisimdeki İlahi hüküm de değişir. Yani, üzüm helal iken şarap haline gelir. Haller değiştiği için de bazı şeylerde hükümler değişir. Bu konuda değişen şey, ismin başkalaşmasını sağlayan İlahi ismin hükmüdür ve bu nedenle de hüküm de değişmiştir (İbn Arabi 2006: 5,66). Dolayısıyla, İlahi isimler eşya üzerinde eşyanın kabul istidatlarıyla hüküm verebilir. Onların kabul istidatları, kendiliklerinde bulundukları hale göre gerçekleşir (İbn Arabi 2006: 5,270).

23- İnsan Bedeni Üzerine İlahi İsimler Tecelli Eder

İbn Arabi'ye göre baş, insanın bütün güçlerinin mekânı ve ruhani güçlerinin toplandığı bir yerdir. Bu toplayıcılık nedeniyle diğer organlardan farklı olarak burada bir hüküm dikkate alınmıştır. Başa ait olan İlahî isim, Allah ismidir. Çünkü baş, toplayıcılık özelliğine sahiptir. Eğer onun güçlerinden biri bozulmuş olsaydı, bu bozulma ya düzeltilmesi mümkün bir bozukluğa veya giderilmesi imkânsız bir bozukluğa yol açardı (İbn Arabi 2006: 5,297).

Kalp ise bütün nitelik ve isimleri kendinde toplar (İbn Arabi 2009: 11,282). Dolayısıyla, Kalbi çeviren, isimlerdir (İbn Arabi 2007: 6,395). Hadis-i şerifte belirtildiği gibi, kalp Rahman'ın iki parmağı arasındadır ve Rahman onu bir hâlden başka bir hâle çevirir. Rahman ismiyle birlikte kalbe başka bir isim

etki edemez. Bu nedenle, Rahman ismi, hakikatinde bulunan şeyi insana bahşeder. Öyleyse, Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Gözlemlediğimiz her başkalaşma bazen sıkıntıya, azaba veya bedbahtlığa yol açabilse de bir rahmeti içerir. Çünkü değişim, Rahman'ın parmaklarıyla gerçekleşir (İbn Arabi 2008: 8,181).

Beden de, herhangi bir İlâhi ismin kendisinde etkin olmasından yoksun kalmaz. Beden kendisinde o esnada hüküm sahibi olan isimden başka İlâhi bir ismin kendisinde hüküm sahibi olmasına istidatlı ise, o ismin hükmü kaybolur ve istidadın talep ettiği ismin hükmü onun yerini alır. Bunu açıklamak için İbn Arabi'nin sağlık ve hastalık arasında bulunan mide haline dair verdiği örnek alınabilir. Mesela, bir şehir halkının hükümdarlarına karşı çıkararak önceki hükümdarın izni olmaksızın başka bir hükümdar getirmeleridir. Birinci isim, hükmünü yitirir ve hüküm istidadın talep ettiği İlâhi isme döner. Öyleyse hüküm sahibi, her zaman istidattır. İstidadı meydana getiren İlâhi ismin hükmü ise, ebedi olarak kalıcıdır ve hüküm sahibi olmaktan azledilemez. Örnekte Şehir halkının onun arkasından hile ve tertip düzenlemesi uygun değildir. İstidadın istediği o hükümdar da, ölümden veya diriyken, birlik ve ayrım halindeyken asla onlardan ayrılmaz. Tanrı'nın Hafız, Kavi ve bu isimlerin kardeşleri de kendisine yardım eder (İbn Arabi 2006: 5,62).

24- İnsan Üzerindeki Tecelliler, Zahir ve Batın İsimlere Bağlıdır

İnsanın zatı genel olarak latif ve kesif olmak üzere ikiye ayrılır. Onun üzerine tecelliler duyuşal olarak Zahir isminde, mana olarak Batın isminde gerçekleşir. Bu halde insan iki tecelliyi de kabul etmek zorundadır (İbn Arabi 2006: 4,25). Dolayısıyla, insan her nefes zahirdeki bir İlâhi isim ile batındaki ilâhi isim arasında bulunur (İbn Arabi 2010: 13,276). Zahir isminde tafsil ve ayrıntılar gerçekleşir, Bâtın isminde ise icmal, bütünlük ve özet gerçekleşir. Bu nedenle, insanın ayrıntıları Zahir ismiyle, bütünü ise Bâtın ismiyle ilişkilidir (İbn Arabi 2011: 13,307).

25- Tüm İlâhi Sıfatlar Potansiyel Olarak İnsanda Vardır

İlâhi sıfatlar, potansiyel olarak her insanda mevcuttur. Ancak bu sıfatlar bazı insanlarda fiilen ve bazı insanlarda potansiyel olarak mevcut olur. Yani, insanlardan bazıları, kendilerinde var olan bu sıfatları açığa çıkararak onların eserlerinin fiilen zahir olmasını sağlar. Bütün ilâhi isimlerin hükümleri ve eserleri tam olarak fiilen zahir olduğunda, insan kâmil olur. Ancak bazı isimlerin hükümleri fiilen zahir olmuşken, bazılarının hükümleri sadece (batında) potansiyel olarak kaldığında, insan noksan olur. İnsan, bu sıfatları açığa çıkardığında kendisini daha derin bir şekilde tanımış olur. Örneğin, bir kimse kendisinde gülme,

ağlama ve konuşma sıfatlarının mevcut olduğunu bilir. Hiç gülmemiş, ağlamamış ve konuşmamış olsa bile, bu sıfatların kendisinde bulunduğunu bilme konusunda bir ilme sahiptir. Ancak ne zaman ki bu potansiyel sıfatlar fiilen açığa çıkar, yani kişi gerçekten güler, ağlar ve konuşursa, o zaman 'Ha! İşte benim gülme, ağlama ve konuşma tarzım böyleymiş' diyerek bu tarzı idrak etmiş olur. Önceden kendisi hakkında sahip olduğu bilgi, genel (icmalî) bir bilgiydi; ancak sonrasında edindiği bilgi, ayrıntılı bir bilgi olur. Ayrıca, bu bilgi, yaşanan bir deneyim ve geçilen bir imtihanın ardından gelen zevki bir bilgi hâline dönüşür (Konuk 2021: 4,83).

İbn Arabî'ye göre, kâmil insandan daha mükemmel bir varlık yoktur. Bu dünyada kemale ulaşmamış insan ise sadece suretin parçası olan konuşan hayvandır ve insan derecesine ulaşamaz. Onun insan olmakla ilişkisi, ölü bedeninin insanla ilişkisi gibidir. Böyle biri, hakikati bakımından değil, şekil bakımından insandır, çünkü ölü bedeni bütün güçlerini yitirmiştir. Kemale ulaşmamış insan da öyledir. İnsanın kemali, halifelik ile gerçekleşir. Halife, ancak hak ediş, yani kabul edebileceği özel bir terkibe göre İlâhî isimleri elde etmekle mümkün olabilir. Çünkü her terkip bunu kabul etmez (İbn Arabî 2008: 9,95).

26- İnsanın Hâllerinin Değişimi Üç İlâhî İsme Dayanır: Çağırın isim, Çağrılan İsim ve Getiren İsimdir

İbn Arabî, insanın ruhsal ve fiziksel değişimlerinin üç temel ilâhî isimle bağlantılı olduğunu ifade eder. İnsan, karşılaştığı hâllerde sebebini bilmediği bir daralma veya açılma hissedebilir. Bu durum, insanın iradesini gözetmede dikkatsiz olması ve içinde bulunduğu hâlin, onu ortaya çıkaran asıl sebep ile ilişkisini tam olarak kavrayamamasından kaynaklanır. Oysa insanın hâllerinin değişimi üç ilâhî isme dayanır: çağırın isim, çağrılan isim ve getiren isim. Çağırın isim, insanın mevcut hâlini hükmü altına alan, yeni hâli çağırın ilâhî isimdir. Çağrılan isim, insanın yeni hâlinin hangi ilâhî isimden kaynaklandığını gösterir. Yeni hâl, bu isimden talep edilir. Getiren isim, insanın yeni hâlini getiren isimdir. Başka bir deyişle, getiren isim, çağrılan isme hizmet eder ve onun aracılığıyla insan yeni hâline ulaşır. Öyleyse, bir isim çağırır (talep eder), bir isim çağrılır (kaynak olur) ve bir isim sonucu getirir (gerçekleştirir). Böylece insanın yaşadığı her durum, bu üç ilâhî ismin etkileşimiyle şekillenir. İbn Arabî, bu yaklaşımıyla ilâhî isimlerin insanın hâl değişimindeki rolünü açıklayan bir yapı sunar (İbn Arabî 2006: 3,156). O zaman da insan, etkisi altında bulunduğu bir İlâhî ismin hükmünden çıkıp onu davet eden başka bir İlâhî isme yönelebilir. Getiren isim ise, ne insanın hükmünden çıktığı isim ve ne de ulaştığı isimdir. Bu isim, insanı davet eden isminin hükmünü kendisine ulaştırandır (İbn Arabî 2006: 5,74).

27- İnsan, İlahi isimler Aracılığıyla Yolculuk Yapar

Hak, İlahi isimler aracılığıyla kullarında zuhur eder. İnsan da bu isimler nedeniyle hallerinde halden hale ve renkten renge girer. Öyleyse, isimler Hakta ‘isimler’ olarak bulunurken insanlarda ‘renklenmeler’ şeklinde tecelli eder (İbn Arabi 2010: 13,108). Dolayısıyla, insan İlahi isimler aracılığıyla yolculuk yapar. Yolculuğun en azı, bir isimden başka bir isme geçmektir. Yolculuğun çoğunun ise sınırı ve haddi yoktur (İbn Arabi 2006: 5,69-72). İnsan, bir İlahi isimden, İlahi bir isme, İlahi bir isim içinde, başka bir İlahi isim ile yolculuk yapar ve onlara dayanıp istinat edebilir (İbn Arabi 2008: 8,341; 2008: 10,231). Aslında, İlahi isimlerle yolculuk yapmak, kişi İlahi isimleri kendisine yerleştirmiş demektir (İbn Arabi 2012: 18,72). İnsanın her bir İlahi isminin kulu olarak yerleşmesinin amacı, İlahi isimlere dair bilgileri elde etmesi ve hakikatler arasındaki farkın gerçekleşmesidir (İbn Arabi 2008: 9,269). Diğer yandan, isim insanın kalbinde oluşursa, onda hazır olarak bulunursa ve insan da onu müşahade ederse ismin eserinin zuhurunu kendinde veya ufuklarda görür. İşte bu isim, insan kendisini gördüğü için, şahit diye isimlendirilir (İbn Arabi 2008: 9,435). Bu nedenle, İbn Arabi’ye göre, İlahi isimlerde çokluğun olmadığı bir arayışta gücünü harcamayan kişi, bir müşrik olarak görülür (İbn Arabi 2010: 13,231).

İnsan, ilahi surete göre yaratılmıştır ve bu nedenle insanın isimlerle ahlaklanması mümkündür (İbn Arabi 2008: 10,302). Ancak, mutlak anlamda İlahi isimlerle ahlaklanmak, en çetin ahlakıdır. Bunun nedeni İlahi isimlerin uyum ve farklılıkları içermesidir (İbn Arabi 2011: 17,282). Üstelik Allah bir kişiyi talep ettiği tüm İlahi isimlerle donatırsa, o kişi bu isimlerle süslenmiş, taçlanmış bir halde olur. Bu sayede İlahi isimlerin ona kazandırdığı ziynet ve güzellik, onun üstünü altını, ortasını, içini dışını ve her yanını kaplar (İbn Arabi 2009: 11,301).

2.4.5 Özel Rab

Rab kelimesi Arap dilinde “efendi” (seyyid), “yöneten”, “çekip çeviren”, “eğiten/terbiye eden” anlamına gelir. Rablik (Rububiyet) ve ilâhlık (ulûhiyet) aynı anlamda olarak tanrılığı ifade edebilirler ancak aralarında bir eşleştirme söz konusu değildir. Bu nedenle İbn Arabi açıkça bir çoğulluk içerir tarzda özel rabler tabirini kullanıyor ama özel ilahlar demiyor çünkü gerçekte tek bir ilâh vardır. “Özel Rab/ Rabb-ı Has” kavramı ise kulun rabbi olan isme işaret etmektedir. Bu özel isim, Allah’ın isimlerinden bir ilahi isim olarak, kendini insanda gösterir ve gerçekleştirir (Rakipoğlu 2022: 26). Dolayısıyla bir ilahi ismin insanın özel rabbi olması demek, onun için Rabb isminin vazifelerini üstlenmesi demektir.

İnsan ham haliyle, Allah'ın bütün isimlerinin tecelli ettiği bir surette yaratılmışsa üzerindeki bazı isimlerin diğerlerine göre tecellileri daha büyük veya daha üstündür. İbn Arabi bu çerçevede 'her kulun bir ismi vardır ki o isim o kulun rabbidir. Kul beden, bu isim ise onun kalbidir' şeklinde bir ifadeye bulunmaktadır (Mehmedoğlu 2014: 167).

Konevi'nin "insanın kendisini var kılan o ilahi isim" ifadesiyle kastettiği, ferdin özel Rabi'dir. Bireyde tasarruf eden, kendini tekrar etmeyen, o olmasını sağlayan, ona kimliğini kazandıran, istidadında içerilen imkânları, yatkınlıkları ve yetenekleri gerçekleştiren ve onun en gizli isteğine uyarak tapındığı "Özel Rabbi"dir (Rakipoğlu 2022: 23-25). Bu isim, insanın zıt unsurlardan oluşmasına rağmen, ayakta kalmasını temin eder, ona vahdet özelliğini kazandırır ve Tanrı hakkında ulaşabileceği bilgiyi belirler (Demirli 2003: 287). Nitekim insanın özel Rabbini tanınması, kendi özüyle, mâhiyetiyle, istidadıyla bütünlemesi ve tamamlanması olur. İbn Arabi'nin, isminin yükümlülüğünün ve hükmünün dışında kalır dediği kimseler, kimliklerine yabancılaşmış veyahut onunla henüz tanışmamış ve özel rablerine gereken saygıyı göstermemiş kimselerdir. Ancak ismini önder yapan insan betimlemesiyle özüyle barışık, öz farkındalığı yüksek, gerçekleştirmekte olan kendi iç imkânlarının hakikatine gereken saygıyı gösteren kimseler kastedilmiştir (Rakipoğlu 2022: 30). Çünkü insanın, onda tecelli eden ve onun Özel Rab'ını temsil eden isim ile bütünleşmesi durumunda kendisini gerçekleştirebilir, biricik ve yegâne olur, Tanrı'ya dair bilgisi, idraki, istekleri, beklentileri, tasavvurları ve her türlü ilişkileri bu isim yoluyla olur. Tanınma ve müşahade imkânı da bu ismin hakikatinin elverdiği ölçüde olur. Diğer tüm varlıklar ve eşya ile bağlantısı bu isim aracılığıyla şekillenir (Şen 2014: 223). Öyleyse, İbn Arabî'nin "Özel rab" ve Konevi'nin "Özel yön" kavramlarına göre, her bir ferdin Rabbi ile kendine özgü olarak gerçekleşen ve başka bir kişi için aynısı olmayan sayısız irtibat biçimlerinin kendine özgü formlar içinde gerçekleştiği söylenebilir (Rakipoğlu 2022: 8). Nitekim her insanın Tanrı ile ilişkisi bu isimle gerçekleşir (Demirli 2003: 287).

İnsanın aidiyeti, üzerine tecelli eden ismi sayesinde belirgin olur. Bunun için bir isminin olması halinde Rabbine aidiyeti yönüyle kendini anlar. Öyleyse, ismi olanın Tanrı'ya ait olması kendiliğinden ortaya çıkan zorunlu bir ilişkidir. Bu bakımdan, kişi, hem kendisiyle birlikte hem de diğer varlıklardan ayrı olarak aidiyetinin hususiyetini belirleyecek yegâne bir isme ihtiyaç duyar (Mehmedoğlu 2014: 167).

Ancak Konuk'a göre, bir insan, bir İlâhi ismin terbiyesi altındayken, o terbiyeden çıkıp başka bir ismin terbiyesi altına girmez. Yani insan, özel rabbi olan ismin saltanatından çıkarılıp, kendisine özel olmayan başka bir ismin rububiyetine davet edilmez. Ayrıca, insan geçtiği yollardan birer sıfat kapar ve onların renklerine boyanabilir. Dolayısıyla, bu kaptığı sıfatlar hangisi diğer sıfatlar üzerine galip gelmişse o insanda, o sıfatın saltanatı zahir olur. Bu durumda, o insan, o sıfatın uygun olduğu ismin tecellisini üzerine çekip kendisinde onun hükmü galip olur. Şu halde, o ismin terbiyesi altına girmiş olur. Fakat bunların hepsi geçicidir, asli değildir. Mesela, Nafi isminin mazharı olan bir kimsenin zevki, herkese fayda vermektir. O

kimse her ne kadar âlemden kaptığı bir takım nefsanî sıfatlarının rengine boyanmış olsa da, yine de özel rabbi olan Nafi isminin zevkinden tam olarak uzaklaşmaz. Bu geçici sıfatları sebebiyle birtakım yanlışlar yapsa bile, yine herkese fayda vermeyi gözetmedikçe kalben rahat olmaz. Eğer insanların zararına sebep olursa kederli olur. Çünkü özel rabbi olan ismin zevki budur ve bu isim, ilahî isimlerin Cemâl sıfatlarından biridir. Binaenaleyh, o kimse, kendisi Cemal isminin mazharı olmuştur (Konuk 2020: 1, 289). Bu nedenle, bir kişinin asıl rabbi olan isimden uzaklaşamayacağı ama geçici olarak başka sıfatların terbiyesi altında olabileceği anlaşılabılır. Başka bir deyişle, insanın hakikati bir İlâhî isim tarafından belirlenir, ancak farklı ilahî isimlerin etkisiyle şekillenir. İnsan, bu farklı ilahî isimlerden gelen sıfatların etkisi altında kalsa bile onun özünde baskın ismi vardır. Geçici olarak başka isimlerin terbiyesine girse bile, insan eninde sonunda kendi rabbi olan ismin terbiyesine döner.

Bundan hareketle, her ferdin Tanrı tasavvurunun ve benlik farkındalığının kendine özgü ve farklı olabileceği söylenebilir. Kişinin özgün kimliğini, bakış açılarını ve algı dünyasını idrak etmesinde onun özel isminin etkili olacağı düşünülebilir.

2.4.6 Özel Yön

Konevî, özel yön/ *vech-i has* kavramını insanın Rabbi ile arasındaki özel, özgün, benzersiz irtibat ve yönelimin yönünü ifade etmek için kullanır. Rahman Suresi 29. ayette “*O, her gün bir şe'n'dedir*” buyurulmaktadır. Demek ki onun her varlıkla kesintisiz devamlı bir bağlantısı vardır (Şen 2014: 223). Her insanın kendi Tanrı’sına özel bir nisbet’i vardır ki, Tanrı bu “yön” ile o insanda tecelli eder (keklik 1977: 99). Konevî bunu şöyle ifadelendirmektedir: “Her şey, belirli bir açıdan ve özel bir itibar ile Hakkın bir mazharıdır; Hakkın bir ismi taayyün eder. Bu ismin özelliği şudur ki, bu varlık Hakka ancak bu itibar ile ve bu açıdan istinat eder. Her varlığın Hak ile olan durumu böyledir”. Yani insan her açıdan ve her itibar bakımından değil, sadece “kendisini var eden” belirli bir açı ve özel bir itibar bakımından vardır; dolayısıyla Tanrı’nın ismi o insanda ancak o açı ve o özel itibar bakımından belirir veya kendini görünür kılar (tecelli) (Rakipoğlu 2022: 22).

Bu yönelme ilişkisi bir 'muvacehe, yüzünü dönme ve yüzünü o tarafa çevirme' ilişkisidir. Dolayısıyla insanın Rabbi ile irtibat tarzına göre Tanrı tasavvuru olur. Ayrıca, bu özgün yönelim ve irtibat, yönelineni ve yöneleni de özelleştiren bir ayrılma-kavuşma ilişkisinden ibarettir. Yönelim ilişkisi, tıpkı yüzün bir istikamet mekânına yöneliyor olup benliğini orada sürdürmesine benzer bir ilişkidir. Bu noktada yüz ve benlik ilişkisi, yönelmek ve özelleşmek ilişkisinin anlamlandırılmasına yardım eder (Mehmedoğlu 2014: 169-170). Başka bir deyişle, onun benliği bu özelleşme ilişkisine göre algılanır.

İnsan Tanrı ile doğrudan, yegâne irtibatının bu hususi tarzı/yönü sayesinde hem yaratıcıyı hem kendini anlama gayreti içindedir. Bu yönelimde koşulsuz samimiyet gösterirse insan kendini anlamlandırma çabası içinde, her bir hadisede yeni tanıklıklara adımlar atmış olacaktır (Mehmedoğlu 2014: 171). Bunu yaparken, kişinin hem Tanrı tasavvuru hem de kendi benlik algısı sürekli yenilenir ve güncellenir.

İnsan, belirli isimlere tam olarak yöneldiğinde hem kendisini hem Tanrısını bu isimler perspektifinden anlamlandırır. Ancak bu yönelim dağınık veya eksik olduğunda kişinin bu isimlerden nasibinin dağınık veya eksik olacağı düşünülebilir. Bu yönelimin niteliği ve derinliği, kişide baskın olan ilahi isme bağlıdır. Bu baskın isim, diğer isimlerle bağlantılı olarak bir düzen oluşturur. Tabiri caizse, bu baskın isim onun “geçışı” özel rabbi olur. Dolayısıyla insanın baskın ismin etkisine bağlı olarak hem Tanrı’sını hem de benliğini algılayabileceği söylenebilir.

2.5 İlahi İsimlerin Psikolojik Yansımaları

Bir ilahi isim, bir kişi üzerinde tecelli ettiğinde onun psikolojisini derinden etkiler. Bunun nedeni, ilahi isimlerin taşıdığı anlam ve enerjilerin, bireyin ruhsal ve zihinsel durumunu şekillendirmede önemli bir rol oynamasıdır. Kişi bunun farkında olmasa bile bu etkiyi yaşar ve ondan etkilenir. Kişi, kendi hayatında bilinçli olarak belirli bir ilahi ismi benimsemese de bu ismin taşıdığı anlamlar, değerler, nitelikler ve özellikler ile sürekli bir etkileşim halindedir. Kişi, hayatını şekillendiren bu derin etkilerin kaynağının hangi ilahi isim olduğunu fark etmeyebilir. Zira bu farkındalık eksikliği, o ismin anlamlarının kişinin inanç dünyasını ve yaşamını yönlendirdiği gerçeğini değiştirmez. Nitekim insan, günlük hayatında karşılaştığı dinamikleri doğrudan bir ilahi isme bağlamasa bile, aslında o ismin yansımalarıyla sürekli bir ilişki halindedir.

İlahi isimlerin psikolojik etkileri kişiden kişiye farklılık gösterir. İlahi isimlerin psikolojik yansımaları, kişinin bu isimlerin taşıdığı anlamları, değerleri, özellikleri ve nitelikleri nasıl algıladığı ve idrak ettiği, nasıl dengelediği, kendi iç dünyasına nasıl aktardığı, dışa nasıl vurduğu, hayatına nasıl yansıttığı, yaşamına nasıl entegre ettiği ve değer ilahi isimlerin anlamlarıyla nasıl bütünleştirdiği ile yakından ilişkilidir. İlahi isimlerin kişi üzerindeki psikolojik yansımaları, kişinin bu ilahi ismin niteliklerini özümsemesi, algılama, anlamlandırma ve içselleştirme biçimi, yorum şekli, yüklediği anlamlar, uygulama biçimine bağlı olarak sağlıklı veya patolojik olabilir. Her ilahi isim, kişinin psikolojisini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilecek karmaşık bir dinamik taşımaktadır. Yani, ilahi isimlerin tecellileri, psikolojik düzeyde hem sağlıklı hem de patolojik olarak kendini gösterebilir.

Her insan, bireysel psikolojik yapısına, iradesine, yaşam deneyimlerine, aile dinamiklerine, inanç derinliğine, nörobiyolojik yatkınlıklarına, olgunluk düzeyine ve psikolojik savunma mekanizmalarına göre, bu ilahi tecellilerden farklı şekillerde etkilenebilir. Nitekim bu tecelliler her kişide kendine özgü izler bırakmaktadır. Kimi kişilerde sağlıklı yansımalar görülürken, kimilerinde patolojik sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla, ilahi isimlerin psikolojik yansımaları bu faktörlere bağlı olarak hem sağlıklı (fonksiyonel) hem de patolojik (işlevsiz) düzeyde olabilir.

Sağlıklı düzeyde tecelli eden bir isim, bireyin kişisel gelişimine katkıda bulunurken, bu ismin içerdiği anlamların yanlış, eksik, çarpık, dengesiz, aşırı ve çaptırılmış yorumlanması ve algılanması, çeşitli psikolojik sorunlara zemin hazırlayabilir. Her ilahi ismin sağlıklı tecellileri kişiyi olgunlaştırırken, patolojik tecellileri ise psikolojik dengesizliklere yol açabilir. Bir ilahi ismin niteliğini ve enerjisini doğru anlayıp dengeli bir şekilde içselleştirmek, kişide olumlu psikolojik etkiler oluşturabilir ve güçlü bir pozitif psikoloji kaynağı olabilir. Sağlıklı yansımalar, insanın bu isme bağlı olarak geliştirdiği tutum, davranış ve içsel dinamiklerle ilişkilidir. İsmi nitelikleri sağlıklı bir zemin üzerinde yaşandığında kişiye büyük bir güç, huzur ve içsel sağlamlık kazandırır. Bu nedenle, bu isimlerin taşıdığı anlamlar ve değerlerin derinlemesine anlaşılması, esnek bir şekilde benimsenmesi ve dengeli bir şekilde içselleştirilmesi, sağlıklı bir psikolojik gelişim için büyük önem taşır.

Ancak patolojik sonuçlar genellikle ismin kendisinden değil, isimle ilişkilendirilen katı beklentiler, yüklenen aşırı anlamlar ve kişinin bunlarla baş etme kapasitesinin zorlanmasıyla kaynaklanır. İlahi isimlerin anlamları yanlış yorumlandığında veya mevcut bir psikopatolojiyle birleştğinde patolojik süreçleri tetikleyen veya şiddetlendiren bir faktöre dönüşebilir. Dolayısıyla, ilahi ismin dengesiz bir şekilde tezahür etmesi durumunda onun güçlü anlamları patolojik eğilimlere dönüşebilir ve kişinin hem kendi ruh sağlığını hem de çevresiyle olan ilişkilerini olumsuz etkileyebilir. Bu dinamikleri anlamak, ilahi isimlerin psikolojik süreçlerle nasıl etkileşime girdiğini fark etmeyi gerektirir.

2.6 Yetişkinlik Dönemi

2.6.1 Yetişkinliğin Tanımlanması

Yetişkin (adult) sözcüğü Latince büyüme (adolescere) fiilinin geçmiş zaman ortacından türemiştir, dolayısıyla “yetişkin” bir kişi “büyümüş” bir kişi sayılır. Buradaki tanım sorunu, yetişkinin sadece fiziksel özellikler bakımından değil, psikolojik özellikler bakımından da dikkate alınması gereğinden doğmaktadır. Yetişkin kişinin fiziksel ve psikolojik bakımdan olgunlaşmış olduğu varsayılır. Oysa fiziksel olgunlaşmayı

ölçmek güçtür, psikolojik olgunlaşmayı tanımlamak bile güçtür, çünkü birtakım psikolojik süreçler yaşlılık yıllarına dek gelişmeyi sürdürmektedir. Fiziksel ve psikolojik olgunlaşmayı ölçme güçlüğü nedeniyle birçok gelişimci sorunu atlamış ve sadece yaş düzeyine dayalı bir tanımlı benimsemiştir. Oysa yaş ve yaş sınırları konusunda da bir anlaşma mevcut değildir (Onur 1995 :51).

2.6.2 Yetişkinlik Kurumları

Gelişim psikolojisinde yetişkinlik kuramları çeşitlidir. Öne çıkan kuramlar aşağıda özetlenmiştir.

a. Böhler'in İnsan Yaşamının Akışı Kuramı

Böhler ve öğrencileri yaşam akışını (life course) 1930'larda Viyana da topladıkları yaşam öyküsü ve özyaşam öyküsü verilerini kullanarak incelemişlerdir. Yaşam döngüsünde meydana çıkan olaylar, tutumlar ve başarılarıdaki değişimlere dayanan evrelerin düzenli akışını ortaya koyan bir yöntem bilim geliştirmişlerdir. Aynı zamanda, yaşamöykülerinde ortaya çıkan yaşam akışı ile biyolojik yaşam akışı arasındaki koşutlukla da ilgilenmişlerdir. Böylece beş biyolojik dönem saptamışlardır.

- 1) İlerleyici büyüme, 15 yaşına kadar
- 2) Büyümenin cinsel üretme yeteneğiyle birlikte sürmesi, 15-25 yaşlar;
- 3) Büyümede kararlılık, 25-45 yaşlar;
- 4) Cinsel üretme yeteneğinin yitirilmesi, 45-65 yaşlar
- 5) Gerileyen büyüme ve biyolojik iniş, 65 yaş ve ötesi.

İkinci dönem genç insanın gerçeklikle karşılaşma -temas kurma- isteğiyle nitelenir. İnsanlarla ve mesleklerle ilişkisi bu amaca dönüktür. Kişiliğinde bir 'genişleme' olur. Yaşamının ne getireceğini öğrenebilmek için tutumlarında gösterdiği geçicilik de karakteristiktir. İkinci dönemin sonunda bireyler yaşama karşı kesin bir tutum sahibi olmuşlardır. Üçüncü dönemde canlılık hala en yüksek noktasındadır, ama artık belirli bir yön ve özellik kazanmıştır. Bu nedenle bu dönem çoğu zaman öznel deneyimlerin en yoğun olduğu dönem olma özelliğini taşır. Dördüncü döneme geçiş genellikle bir bunalımla kendini gösterir, çünkü bireyin gittikçe açılan güçleri bu noktada duraklamaya başlamıştır, fiziksel yeteneğe ya da biyolojik gereksinmelere bağlı birçok şeyden vazgeçmesi gerekmiştir. Biyolojik eğrideki ve onunla bağlantılı etkinliklerdeki düşüşe karşın, bu dönem yaşamın üretkenliği ve yararları konusunda yükselen bir ilgi çizgisi gösterir (Onur 1995: 57 vd.).

b. Jung'un Yaşam Evreleri Anlayışı

Jung'a göre kişilik, yaşam döngüsünün birinci ve ikinci döneminde farklı yönlerde gelişir. Birinci dönemde birey dış dünyaya doğru açılır, dış dünyayla ilişki kurma kapasitesini geliştirir, toplumsal ödüller kazanmaya çalışır. Ayrıca, böyle davranmak kadın ve erkek cinsel kimliğinin geliştirilmesi için de gereklidir. Bu dönemde tek yanlılık bir bakıma gerekli, hatta zorunludur. Genç insanların iç doğalarıyla ilgilenmelerinin bir yararı yoktur; görevleri şimdilik yalnızca dış dünyanın isteklerini karşılamaktır. Ruhsal yaşamda 40 yaşına doğru başlayan değişimde birey artık hedeflerinin ve hırslarının önemini yitirdiğini hisseder, kendisini durgun, çökkün ve eksik olarak algılar. Jung'a göre bu olgu toplumsal başarı kazanmış insanlarda bile gözlemlenebilir, çünkü bu toplumsal başarılar kişilikte yaşanmadan kalan özelliklerin bedeli olarak kazanılmıştır. Ancak insan bu bunalımdan çıkış yolunu bulabilir. Bilinçdışı, kişiyi iç dünyasına dönmesi ve yaşamın anlamını araştırması için yönlendirir. Bu dönemde enerjimizi dış dünyayla baş etme çabasından uzaklaştırıp iç dünyamızda odaklaştırmaya başlarız. Böylece ne zamandır gerçekleştirilmemiş gizil güçlerimizi tanımak için bilinçdışını dinlemeye yöneliriz (Onur 1995: 60-61).

c. Erikson: İnsanın Sekiz Çağı

Erikson'a göre yetişkin iki dönemden geçmektedir. Her dönemde aşması gereken bir aşama vardır.

-Soyutlanmaya karşı Yakınlık: Bu dönem, adeta günışığı etkisi yapar ve insanın içini ısıtır. Sevmek ve kendini bir başkasında bulmak, doyum ve haz verir. Ama herkes bu kadar şanslı ve kısmetli değildir. Bu zengin dönemi yaşayamamış kişiler, izolasyon ve yoksunluk hisleriyle karşı karşıya kalırlar. Yaşı ilerleyen kişi, yaşam onu hatırlamaktan keyif alınacak böyle zenginlikler sunmamışsa, bu kayıpların etkisini azaltabilmek adına kendini tamamen sanata, edebiyata veya bilime adayabilir. Bazılarının kendini işlerine, ilgi alanlarına veya yaratıcılıklarına keyifle ve bütünüyle adadıkları görülür.

- Durağanlığa karşı Üretkenlik: Bu dönemde, iş ve aile ilişkileri, kişiyi başkalarına bakım verme ve onlarla ilgilenme görevleri, giderek artan yükümlülükler ve sorumluluklarla karşı karşıya bırakır. Öte yandan, kişinin ilgilenmesi gereken şeyler ve katılması gereken kutlamalar da artmıştır. Tüm bunlar doyurucu bir bütünlük taşıdığına her şey yolunda gider ve gelişir. Etrafının en yakınlarıyla hayatta olmak, başkalarıyla ilgilenmek ve başkalarından ilgi görmek için harika bir zamandır. Üretkenlik: üreme, verimlilik ve yaratıcılığı, dolayısıyla da gerek yeni nesiller gerekse yeni ürünler ve fikirler üretmeyi kapsar. Bunun içinde, kişinin kimliğini oluşturan bileşenleri daha da zenginleştirmek şeklinde ortaya çıkan kendine dönük bir üretkenlik de vardır. Buna karşılık, çözümlemesi gereken herhangi bir sorunla karşılaşmadığında, cansızlık hissi kişiyi kolayca ele geçirebilir (Erikson 2022: 164-165-166).

d. Levinson'un yaşam yapısı kuramı

Levinson, yetişkin gelişiminin incelenmesinin henüz çok yeni olduğunu belirtmektedir. Yaklaşık 1950'lerden beri konuyla ilgilenilmekle birlikte, genel bir yetişkin gelişimi kuramı oluşturmakta çok az yol alınmıştır. İlk çalışmalarından yaklaşık on beş yıl sonra yeni bulgularını yayınlayan Levinson'un yetişkin gelişimi kuramı şu öğeleri içermektedir:

a) Yetişkin gelişimi alanına temel bir çerçeve sağlayan “yaşam akışı” ve “yaşam döngüsü” kavramları,

b) Kişiliğin ve dış dünyanın birçok yönünü içeren, ama bunların hiçbirisiyle ayrı olmayan ve kendi farklı yolunda gelişen “bireysel yaşam yapısı” kavramı,

c) Bireysel yaşam yapısının ilk ve orta yetişkinlikteki gelişimini dile getiren bir “yetişkin gelişimi” anlayışı.

Yaşam yapısı gelişimi kişilik gelişiminden, toplumsal rollerden farklıdır ve onlarla karıştırılmamalıdır. Aşağıda bu kavramlar Levinson'un kendi anlatımıyla birer birer açıklanmaktadır.

Yaşam akışı (life course): Yaşam akışı yüksek düzeyde bir soyutlama olmayıp betimsel bir terimdir ve bir yaşamın başlangıçtan sona gelişimi içindeki somut özelliğine dayanır. Terimin içindeki her iki sözcüğü de dikkatle kullanmak gerekir. “Akış” sözcüğü sırayı, geçici dalgayı, yaşamın yıllar boyunca açılımını inceleme gereksinmesini belirtmektedir. Bir yaşamın akıcılığının incelenmesi, kararlılığı ve değişimi, sürekliliği ve süreksizliği, düzenli ilerlemeyi ve kaotik dalgalanmayı dikkate almayı gerektirmektedir.

Yaşam döngüsü (life cycle): Yaşam döngüsü düşüncesi yaşam akışı düşüncesinin ötesine gitmektedir. “Döngü” imgesi insanın yaşam akışında alttan alta bir düzenin var olduğunu telkin etmektedir; her bireysel yaşam biricik olmakla birlikte, herkes aynı temel sıra içinde yaşar. Yaşam akışı basit, sürekli bir süreç değildir; niteliksel açıdan farklı evreleri ya da mevsimleri vardır. Her çağ ve gelişim dönemi iyi tanımlanmış bir ortalama yaşta başlar ve biter. Birinci çağ olan Yetişkinlik Öncesi, döllenme ile aşağı yukarı 22 yaş arasında yer alır. Bu “oluşum yılları” sırasında birey yüksek ölçüde bağımlı, farklılaşmamış bebeklikten yola çıkıp, çocukluktan ve ergenlikten geçerek, yetişkin yaşamının daha bağımsız ve sorumlu başlangıcına doğru büyür. Yaklaşık 17-22 yaşları insanın İlk Yetişkinliğe Geçiş dönemini oluşturur, bu gelişim döneminde ön yetişkinlik sona erer ve ilk yetişkinlik çağının temelleri atılır. Dolayısıyla bu dönem her iki çağın da parçasıdır, ama tam olarak ikisinin de parçası değildir. Bireyleşmede yeni bir aşama aileyle ilişkilerin değişmesi ve ön yetişkinlik dünyasının diğer öğeleri olarak kazanılır ve yetişkine yetişkinler dünyasında bir yer oluşturmaya başlar. Çocuğu merkez alan bakış açısından gelişimin büyük ölçüde

tamamlandığı ve çocuğun bir yetişkin olarak olgunluk kazandığı söylenebilir. İkinci çağ olan İlk Yetişkinlik yaklaşık 17-45 yaşlar arasında yer alır ve İlk Yetişkinliğe Geçiş'le başlar. Bu, en büyük enerji ve bolluğun, en büyük çelişki ve stresin yetişkin çağıdır. Biyolojik açıdan 20'li ve 30'lu yaşlar yaşam döngüsünün doruk yıllarıdır. Toplumsal ve psikolojik açıdan ilk yetişkinlik güçlü dileklerin biçimlendirilmesi ve izlenmesi, toplumda uygun bir yer kazanılması, bir aile kurulması ve çağın sonunda yetişkin dünyasında daha saygın bir konuma ulaşılması mevsimidir. Bu çağ, aşk, cinsellik, aile yaşamı, mesleki ilerleme, yaratıcılık ve yaşamın büyük hedeflerinin gerçekleştirilmesi konusunda zengin bir doyum zamanı olabilir. Buna karşılık, ezici stresler de burada yer alabilir. İlk yetişkinlik bizim kendi tutkularımızın ve isteklerimizin darbesini en çok yediğimiz çağdır. Uygun koşullar altında bu çağda yaşamının ödülleri de çok büyüktür, ama bedel çoğu zaman yarara denktir, hatta onu aşar. Yaklaşık 40-45 yaşlar arasında yer alan Orta Yaş Geçiş'i ilk yetişkinliği sona erdirir ve orta yetişkinliği başlatır. Bu iki çağ arasındaki ayırım ve onları ayıran ve birleştiren gelişim dönemi olarak Orta Yaş Geçiş'i kavramı bu şemanın en tartışmalı konuları arasındadır. Bununla birlikte, araştırmalar yaşamın niteliğinin ilk ve orta yetişkinlik arasında fark edilir derecede değiştiğini göstermektedir. Benzer gözlemler Jung'un, Erikson'un, Ortega'nın çalışmalarında da yer almaktadır. Değişim süreci Orta Yaş Geçiş'i'nde başlamakta ve çağ boyunca sürmektedir. Bu geçişin gelişim görevlerinden biri bireyleşmede yeni bir aşamaya başlamaktır. Bu olgu bizi daha sevecen, daha düşünceli ve tedbirli, iç çatışmalardan ve dış istemlerden daha az etkilenmiş, kendimizi ve başkalarını daha içtenlikle seven biri yapabilir. Bu olmaksızın yaşamımız saçma ve tatsız olur. Üçüncü çağ olan Orta Yetişkinlik yaklaşık 40-65 yaşlar arasında yer alır. Bu çağ boyunca biyolojik kapasitelerimiz ilk yetişkinlikten daha aşağıdır, ama normalde enerjik, kişisel olarak doyum verici ve toplumsal olarak değerli bir yaşam için hala yeterlidir. Biz yalnız kendimizin ve başkalarının işinden sorumlu değiliz, aynı zamanda yakında egemen kuşağa katılacak olan şimdiki genç yetişkinler kuşağının gelişiminden de sorumluyuz. Bir sonraki çağ olan Son Yetişkinlik yaklaşık 60 yaşında başlar. 60-65 yaşlar arasında yer alan Son Yetişkinlik Geçiş'i orta ve son yetişkinliği birleştirir ve her ikisinin de parçasıdır (Onur 1995: 67 vd.).

e. Gould'un dönüşüm kuramı

Gould'un yetişkinin gelişimine ilişkin kuramı bu gelişimin bir dizi dönüşümden (transformations) geçerek oluştuğunu kabul etmektedir. İnsanlar her dönüşümde benlik-kavramlarını yeniden biçimlendirir, çatışmaları yeniden çözerler. Gould'un kuramı Levinson'ununkiyle aynı tarihlerde (1970'ler) kurulmuştur ve onununkiyle koşutluk gösterir (ancak Gould'un kuramı her iki cinsi de ele almaktadır); Levinson gibi Gould da yetişkinliği kararlı bir duygular ve güdüler zamanı olmaktan çok, bir değişim zamanı olarak görür.

Gould'un dönüşüm kuramına göre genç yetişkinler dört evreden geçerler. Ergenliğin sonunda başlayıp 22 yaşına kadar giden birinci evrede (16-22 yaşlar) insanlar ana babalarının dünyasından ayrılır ve kimliklerini güçlendirirler. Özerkliğin yerleşmesiyle birlikte ikinci evreye (22-28 yaşlar) geçer ve amaçlarını gerçekleştirmeye girerler. 28-34 yaşlar arasında (Levinson'un 30 yaş geçişine benzer) bir geçiş evresinden geçer ve önceki amaçlarını, evliliklerini yeniden değerlendirmeye koyulurlar. Yaklaşık 35 yaşında hoşnutsuzlukları artar ve yaklaşan orta yaşların farkına varmaya başlarlar; yaşam şimdi onlara zor, belirsiz ve acılı gelebilir. 45 yaşına kadar süren bu istikrarsız evrede bazı bekârlar evlenebilir, bazı evliler boşanabilir, bir ev kadını çalışmaya başlayabilir, çocuksuz bir çift çocuk yapmaya karar verebilir. Bu evrede tabloya yeni bir öge katılır: Zaman kavramı. Zamanın baskısı hissedilmeye başlanır ve yaşamda yapılacak önemli değişimlerin hemen yapılması gerektiği fark edilir. Çalışma güdüsü değişir, meslek yaşamı sıkıcı gelmeye başlar. Yaşamın bu evresi, Levinson'un orta yaş geçişinde olduğu gibi, kararsız, çalkantılı, sıkıntılı bir evredir. Buna karşılık 45-50 yaşlar kararlı yıllardır. Evlilik doyumu artar, dostlar daha önemli olur, paranın önemi azalır, yaşama olumlu bakılır. Yaşama bu olumlu yaklaşım ellili yaşlarda artma eğilimi gösterir (Onur 1995: 77 vd.).

2.6.3 Yetişkinlikte İnanç Gelişimi

a. Fowler'ın İnanç Gelişim Teorisi

Fowler'ın inanç gelişim teorisinin temel teorik köklerinin Erikson (1963) ve Levinson'un (1978) psiko-sosyal teorilerinin yanı sıra Piaget ve Kohlberg'in yapısal-bilişsel gelenekleri içerisinde bulunduğu bir gerçektir. Bu teorilere yönelik normatif ilgi Fowler'da çok belirgindir. Onların temel kabulleri, İnanç Gelişim Teorisinde basamak, geçiş, yapı, biliş, genetik gibi kavramlar içinde kendini gösterir. Bu kavramlar ve inanç farklılıkları, bu teorilerdeki bakış açısıyla ele alınmakta ve açıklanmaktadır. İnanç, 6 basamak olarak belirlenen süreçlerin her birinde, bir önceki ve bir sonraki basamağa göre, farklı bir tarz oluşturarak, aşağıda sıralanan boyutlardaki bakış açılarından kendine özgü bir yapılanma meydana getirir: 1-Piaget'e göre mantık gelişiminin evreleri, 2-Selman'a göre perspektif edinimi evreleri, 3-Kohlberg'e göre ahlak gelişiminin evreleri, 4-Sosyal bilinçliliğin sınırları, 5-Otorite odağı, 6-Dünyaya bağlılığın formu, 7-Sembolik anlayışın gelişimi. Ayrıca, Fowler teorisinde, yetişkinlik dönemine karşılık gelen inanç basamakları, Bireysel-Düşünmeye Dayalı İnanç, Birleştirici İnanç ve Evrenselleştirici İnanç basamaklarıdır.

-Bireysel-Düşünmeye Dayalı İnanç Basamağı: Bu dönemde birey, hayatını kurguladığı ve şekillendirdiği inanç ve değerleri sorgulamak, tecrübe etmek ve yeniden yapılandırmak zorundadır. Bu değer ve inançlar, açık ve kesin bir şekilde bilinçli olarak seçilmiş ve eleştiri süzgecinden geçirilmiş bağlılıklar anlamına gelmektedir. Bu süreçte öteden beri elde edilen bağlılıklar ve inançlar mitolojilerden arındırılmayı gerektirmektedir. Dıştaki otoriteden içteki otoriteye yönelen birey, eleştirel bir bakış açısından inanç ve değerlerini yeniden inşa ederek bilinçli bir yönlendirici ego ortaya koyar. Kimlik, bir önceki basamağın aksine artık kendine özgü bir hal alarak, bütün ilişki ve rollere sahip olan ve onları yönlendiren orijinal bir “Ben” oluşur. Kendi hayatını omuzlayan bireyin görüntüsü bireysel tarzda yorumlansa da bireysel olmayı gerektirmez. Artık ait olunan topluluğa itibar edilerek, tercih ve sorumlulukların farkına varılarak bilinçli tasarruflarda bulunulur.

-Birleştirici İnanç Basamağı: Doğrudan yaşantılanması güç olan gerçeklerle daha derin ilişki kurmayı gerektiren karşıtların birleştirildiği sürecin adıdır. Birey, karmaşık bir dünyanın çok boyutlu bakış açılarına açık hale geldiği için diyaloga dayalı bir bilgi ortaya çıkar. Böylece birey, bir önceki basamak içinde gelişen inanç sınırlarını aşarak, gerçeğin hem çok boyutlu hem de kaynağı itibarıyla birbiriyle uyumlu ve bağlantılı olduğuna dair bir yetenek geliştirir. Birbirine zıt olan kutuplar arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi ve uyumlu bir şekilde kabul edilmesi yolunda bir uğraşı içine girilir. Birey, kendine ve öteki geleneklere ait sembol, hikâye, metafor ve mitleri yeniden değerlendirir ve yapılandırır. Geleneklere eleştirel gözle bakmış ve anlamlarını kavramsal anlayışlara dönüştürmüş olarak, sembollerin aracı olduğu gerçeğine varılarak onlarla derin bir ilişkiye özlem duyulur. Böylece derin bir ilişki içinde aslında sembollerin bireyi yönlendirdiğinin farkına varılır.

-Evrenselleştirici İnanç Basamağı: Bu basamağa ulaşan birey, adalet ve sevgiyi etkinleştirip, baskı ve işkenceyi alt etmek için, hayatın anlamı ve Tanrı’nın gücü ile birleşme sürecini yaşar. Fowler, çok az insanın inancın bu aşamasına çıkabileceğini iddia eder. İncanın bu noktasına ulaşan kişiler, toplumun huzuru için kurtarılmış bölgeler oluştururlar ve toplumdaki bireyler onları hem özgürlük için yaşar ve hem de tehditlere karşı kurtuluş için yaşantılarla. Adalet ve sevgi toplumuna karşı olan insanlık dışı yapılarla mücadele eğilimli olan bu bireyler, toplum içinde sevgi ve adaleti yaşayan topluluk olarak yaşarlar. (Mehmedoğlu, Aygün 2006: 5-13).

Yetişkinlikte dini gelişim konusunda çeşitli görüşler de mevcuttur. Bunları özetlemek gerekirse, ilk yetişkinlik döneminde (21-35) ergenlik yıllarındaki şüpheler ve belirsizlikler azalır ve bu döneme kıyasla istikrarlılık söz konusudur. Pek çok araştırmaya göre, bireyin dinini en az yaşadığı dönemlerden biridir. Ancak 30’lu yaşlarından sonra dindarlık artmaya başlar. Dini rolleri benimseyen birey, bunları uygular. Orta yetişkinlik ve son yetişkinlikte (36-60) dini hayat derinlik kazanır (daha deruni boyutta yaşanır). Birey eğer

önceki dönemlerinde dini hayatı yaşamaya karar vermişse, bu dönemde en güzel şekilde ve bütün boyutlarıyla dini yaşamaya gayret eder. 40lı yaşlarda yaşanan krizle kişi hayatının muhasebesini yapma imkânı bulur. Kendi kendiyile hesaplaşma dönemidir. Eğer böyle bir hesaplaşma sonrası dini hayata dair memnuniyetsizlik söz konusuysa mistik içerikli dine dönüş yaşanabilir. Ölüm olgusu ve hayatın manası ciddi anlamda sorgulanarak yeniden anlamlandırılır (Ayten, Köse 2020: 120).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada ilahi isimlerle ilişkilendirilerek Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki benzerlikleri detaylı bir şekilde incelemek amacıyla, ilahi isimler teorisine başvurularak ve ilahi isimlerin psikolojik yansımalarına odaklanılarak, uygulama bölümünde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler, 20-40 yaş aralığındaki beş yetişkin kadınla yapılan derinlemesine görüşmeler (mülakatlar) aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve katılımcılara sorulara herhangi bir sınırlama olmadan istedikleri gibi cevap verme özgürlüğü tanınmıştır. Düşüncelerini açıkça ve süre ya da alan kısıtlaması olmadan dile getirebilmeleri için ihtiyaç duyulduğunda bazı katılımcılarla iki görüşme yapılmıştır. Bu yaklaşım, araştırmanın verimliliği açısından oldukça faydalı olmuştur.

Görüşme tekniği olarak görüşme formu yaklaşımı temel alınmıştır. Bu görüşme formu, benzer soruları içeren iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm Tanrı tasavvuru konusuna odaklanırken ikinci bölümde ise hem benlik algısı hem de ebeveyn algısı ile ilgili sorular sorulmuştur. Ayrıca, araştırmanın benlik algısı konusuna daha fazla odaklanıldığı için ebeveyn ile ilgili sorulara görüşmelerde daha sınırlı yer verilmiştir. Görüşmeler hem önceden hazırlanan sorulara hem de görüşme sırasında doğal olarak ortaya çıkan sorulara dayanarak yürütülmüştür.

Araştırma deseni olarak, nitel araştırma desenlerinden yorumlayıcı fenomenolojik analiz yaklaşımı tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, insanların belirli olgulara ilişkin algılarını, deneyimlerini ve hayat tecrübelerine yükledikleri anlamları ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Fenomenolojik araştırmalarda görüşmeler genellikle uzun sürer ve birden fazla görüşme yapılabilir.

3.2 KATILIMCILAR VE ÖZELLİKLERİ

Araştırmaya beş yetişkin kadın katılmıştır. Katılımcıların en küçüğü 23, en büyüğü 40 yaşındadır. Katılımcıların yaş ortalaması 31.5'dir. Görüşmelerin yüz yüze yapılması gerektiğinden, katılımcılar İstanbul'da ikamet eden kişiler arasından seçilmiştir. Ancak katılımcıların maddi durumu, medeni durumu ve mesleği gibi değişkenlere araştırmanın amacıyla doğrudan ilişkili olmadığı için özel bir önem verilmemiştir. Ayrıca, katılımcılarının eğitim durumuna öncelik verilmesi de katılımcıların bazı dini

bilgilere sahip olmaları önemli görülmüştür. Ancak, katılımcıların farklı eğitim seviyelerine sahip olmaları, araştırmanın çeşitliliğini arttırması açısından faydalı bulunmuştur. Araştırmaya katılan kadınların demografik özellikleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Katılımcılar	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Din Eğitimi	Meslek
K1	40	Lise	Bekâr	Evet	Öğretmen
K2	23	Lisans	Bekâr	Evet	Öğrenci
K3	39	Lisans	Evli	Evet	Öğretmen
K4	35	Ortaokul	Evli	Evet	Ev hanımı
K5	33	Lisans	Bekâr	Evet	Öğrenci

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

3.3 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Bu çalışmada verilerin toplanma sürecinde görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler Şubat 2024-Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mülakatlardan önce katılımcılara araştırma ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler, transkripsiyon çalışması için kayıt altına alınmıştır. Ayrıca, görüşmeler öncesinde tüm katılımcılardan alıntı yapma izni alınmıştır.

Görüşmeler cep telefonunun ses kayıt uygulamasıyla kaydedilmiştir. Görüşmelerin ses kayıtları, metne dönüştürme konusunda uzmanlaşmış bir uygulama kullanılarak yazıya aktarılmıştır. Katılımcıların her birine özel bir numara verilmiştir. Bu şekilde görüşmeler analize hazır hale getirilmiştir.

Her katılımcı için üç ana bölümlü ayrı bir tablo oluşturulmuştur; Tanrı tasavvuru, benlik algısı ve ebeveyn algısı. Görüşme verileri incelendikten sonra bu tablolardaki benzer veriler kategorize edilerek ilgili ilahi isimlerle ilişkilendirilmiştir. Elde eden verilere içerik analizi uygulanarak bulgular yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, her bir katılımcı için mülakatta elde edilen bilgilere dayanılarak, katılımcının Tanrı tasavvuru, benlik algısı ve ebeveyn algısı ile ilgili ifadeleri sırasıyla tablolaştırılmış ve bu ifadelerden yola çıkılarak her bir katılımcı için öngörülen/varsayılan ilahi isim belirlenmiş ve bu doğrultuda yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Birinci Katılımcı'nın (1.K) Analizi

1.1 Müheymin İsmi

a. Müheymin İsminin Genel Anlam Çerçevesi

Sözlükte “bir şeyi gözetimi altına alıp korumak ve onu yönetmek” manasındaki heymene kökünden türeyen Müheymin “kâinatın bütün işlerini idare eden” demektir (Topaloğlu 2020: 31,516). Yine de Müheymin, güçlü, hükmü altına alan, zapt eden, tahakküm sahibi demektir (Demirli 2024: 78). Müheymin de, kontrol eden, kollayan, nezaret eden anlamlarına gelir (Cili 2019: 96).

b. Müheymin İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Müheymin	Sağlıklı	Patolojik
Kontrol etmek	İdare etme yeteneği	Aşırı kontrol ihtiyacı
Bir şey üzerinde hâkimiyet kurmak	Koruyucu otorite	Güç takıntısı

Tablo 2. Müheymin İsminin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- Kendini kontrol etme:** kişi, kendisine bağlı her şeyi kontrol etmek ister. Maddî ve Manevî durumlarını denetlemeye çalışır.
- İdare etme yeteneği:** Denetleyici ama baskıcı olmayan bir liderlik sergileyebilir.
- Güç ve dayanıklılık:** "her şeyin kontrolünde bir kudret var" inancı, stresle başa çıkmada destek sağlayabilir. Bu, kişinin her şeyi kontrol edebilme gücünün artmasına yol açar.

- **Empati ve koruyuculuk:** kişi, başkalarını yargılamadan gözlemleyip anlayabilme yetisi gelişir, sevdiklerinin ya da sorumluluğunda olanların durumunu gözetir; onların güvenliği, iyiliğı ve gelişimi için dikkatli ve ilgili davranır, doğru zamanda yapılması gerekeni yapar.
- **Gözetme eğilimi:** Müheymin'in koruyucu ve gözetleyici niteliğı, her şeyi gözeteme eğilimine yol açar.
- **Huzur ve güven:** bir Müheymin'in denetlediğıne ve kontrol altında tuttuğına inanmak, kişide derin bir güvenlik ve emniyet duygusu oluşturur. Her şeyi kontrol eden bir gücün olması kişiye huzur sağlar.
- **Sorumluluk bilinci:** Kendisini ve çevresini gözetme, kontrol etme ve koruma sorumluluğunu hisseder.
- **Denetimli özgürlük:** Kendisini ve çevresini sağlıklı bir şekilde kontrol eder; ne tamamen kayıtsız ne de aşırı müdahalecidir.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Narsistik eğilimler:** Her şeyin denetçisi ve gözeticisi algısı, kişinin kendi rolünü ve başarılarını abartarak kendine mal etmesine yol açar.
- **Aşırı müdahaleci ve kontrol etme:** kişi, kendi bir Müheymin olarak görmesi, sürekli kendisini veya başkalarını gözetleme, yargılama ve kontrol etme ihtiyacına dönüşebilir.
- **Aşırı sahiplenme:** kişinin, kontrol ettiğı, gözettiğı ve kolladığı şeylerin kendisine ait olduğu hisseder.
- **Kaygı ve güvensizlik:** Sürekli her şeyi denetlemek ister, hiçbir şeye güvenemez.
- **Pasiflik ve güçsüzlük:** bir Müheymin'in her şeyi hâkim olduğuna aşırı inanmak, bireyin kendi yaşamına yön verme kapasitesini zayıflatabilir. Ayrıca, kişi de sürekli kontrol arzusu olduğunda yorgunluk ve tükenmişlik hisseder, her şeyi gözlemleyip fark etmesine rağmen bir türlü harekete geçemez. Bu pasiflik, tembellik ve çaba göstermeme gibi davranışlara yol açabilir.
- **Yetersizlik duygusu:** Müheymin'in her şeyi gözettiğı ve hâkim olması gerektiğı bilinci, bazı bireylerde küçük hatalar karşısında bile aşırı bir suçluluk ve değersizlik hissi yaratabilir. Bu, kişinin kendisine karşı acımasız olmasına, sürekli kendini eleştirmesine ve özsaygısının düşmesine neden olabilir.
- **Paranoya ve kuşkuculuk:** Herkesi izlenmesi gereken bir tehdit olarak görebilir. Sürekli bir tehdit algısı vardır. Başkalarına alan tanımaz.
- **Mükemmeliyetçilik ve katılık:** Her şeyin “gözetlenmesi” ve “doğru olması” gerektiğı inancıyla, kişi hem kendisine hem çevresine katı ve mükemmeliyetçi davranabilir.

c. **Müheymin İsminin Katılımcının Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi**

Sağlıklı Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Yansıma
“Allah her şey üzerinde Hâkim. Dünyaya Hâkim yani daha güçlü” Allah'a çok yakın hissettiğimde onu güçlü görüyorum. Her şey düzen ve uyum içinde. Eğer karşıdaki çok güçlüyse seviyorsan daha çok seversin. (Güçlüyse) güvendeyim.” “Uzaklaşma, yakınlaşma var ama her zaman güvenilir bir liman” “Allah var, Allah büyük, Allah bir dost.”	“Elimden geleni yapıyorum. Ben faydalı olmaya çalışıyorum. “Parayı ben kazanıyorum. Birikim yapacağım, güçlü olacağım, güzelliğim var. Her şeyi ben kendim yapabilirim gibi geliyor. Her şeyi ben yapabilirim, güçlüyüm, yaparım, ederim düşüncesindeyim. Allah beni yaratmış her şeyi yapabilme zekâm var. Her şeyle bana donatmış. Her şey kontrolüm altında.” “Manevi hayatı çok önemsiyorum. Sohbet ortamı, ilim meclisini çok severim. Lezzet alırım oradan, bana huzur veriyor. Huzur benim için çok önemlidir. Mizacım da öyle yani güven varsa huzur var. Güç varsa güven var. Maddi durumun iyiye daha güçlüsün. Manevi olarak da güçlü bir yapıda birisiysen o da güven. Mesela annem güçlü dursa ben kendimi onun yanında daha güvende hissederim ya da arkadaşım eğer ki güçlüyse manevi olarak ben onun yanında daha güvende olurum, daha güvende hissederim kendimi. Güven için güç lazım. Ben hep güven isterim.”	Empati İşleri kontrol etme eğilimi Güçlü olma eğilimi Huzur ve güven arayışı

Tablo 3. Müheymin isminin 1.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında Müheymin isminin yansımaları/tecellileri görülmektedir. Katılımcı **Allah’ı** Hâkim ve güçlü, her şeyin üzerinde etkili, her şeye hâkim, her şeyi düzen içinde ve uyumlu kılma gücüne sahip, var ve büyük, dost, güvenilir bir liman, güçlü olduğu için sevilen ve güvenilen biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı **kendisini**, her şeyi kontrolü altında tutabilen, para kazanabilen, birikim yapan, güçlü, güzel, akıllı, her şeyi kendi yapabilen, her şeyi yapabilme zekâsına sahip, donanımlı, manevi hayatı çok önemseyen, maddi durumunu geliştiren, maddi ve manevi güçlü bir yapıya sahip olmak isteyen,

güçlü olduğunda huzur ve güven hisseden, güçlü birinin yanında olmayı seven, faydalı olmaya çalışan biri olarak tanımlamaktadır.

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında Müheymin isminin “tahakküm sahibi, bütün işleri gözeten ve idare eden, güçlü, kontrol eden” anlamları belirgindir. Katılımcının hem Tanrı hem de kendisi için yaptığı tanımlar güçlü olma eğilimi, işleri kontrol etme yeteneği, huzur ve güven arayışı ve empati yansımalarına işaret etmektedir. Bu yansımalar, Müheymin isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında sayılabilir. **Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun, benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.**

Patolojik Yansımalar

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında patolojik psikolojik yansımalar da bulunmaktadır. Katılımcı **Allah’ı** namaz kılmayanlar olduğu halde üzerlerinde bir etkisi olmayan ve müdahalede bulunmayan, her şeyin onun elinde olmasına rağmen Filistin’deki olaylara izin veren ve müdahale etmeyen, bu olaylarda güçsüz olabilen, bu olayların kendi elinde olup olmadığından şüphelenilen, devre dışı bırakılabilen, pasif, kenarda duran biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı **kendisini** Filistin’deki olaylarda Allah’ın hâkimiyetini sorgulayan, bu olayların onun elinde olup olmadığını sorgulayan, bu olaylarda Allah’ın güçsüz olduğundan şüphelenen, Allah’ı güçsüz görünce güvensiz hisseden, Allah’ın pasifliği düşüncesinden rahatsız olan, bazen Allah’ı devre dışı bırakan, kendisi ekstra pasif olan, kendini göstermeyen, istediği her şeyin var olmasına rağmen kenarda duran, başlangıçta öz saygı ve öz güveni düşük olan ama kendini tanıdıktan sonra gücünün farkına varıp kendine güvenen ve saygı duyan, güçlü hisseden ama bazı durumlarda pozitif bakamayan ve güçlü kalamayan, iyi niyetli ama bazen kullanıldığını ve suiistimale uğradığını düşündüğünde geriye çekilip uzaklaşan ve ilişkilerini sürdüremeyen, pozitif ve saf bir yapıya sahip fakat karşısındakine sınır çizmeyi öğrenen ve çok pozitifliğinden çıkmak isteyen biri olarak tanımlamaktadır.

Bununla birlikte, katılımcı **ebeveynlerini** de pasif, güçsüz, etkisiz, devre dışı bırakılabilen, pasif olduğu için kendisine güvensizlik hissettiren birileri olarak görmektedir.

Bu durumlar pasiflik ve güçsüzlük, yetersizlik duygusu, kaygı ve güvensizlik, mükemmeliyetçilik, paranoya ve kuşkuculuk yansımalarına işaret etmektedir. Bu yansımaların Müheymin isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun, benlik algısıyla ve ebeveyn algısıyla **uyumlu** olduğu görülmektedir. Katılımcı Allah’ı nasıl tasavvur ediyorsa kendisini ve ebeveynlerini de benzer bir yaklaşımla algılamaktadır.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Çevremde çok namaz kılmayanlar var. Ben şaşırıyorum. Allah’ın o kişiler üzerinde bir etkisi yokmuş gibi geliyor bana. Namaz kılmayınca bir şey sorun olmuyormuş gibi. Allah bir müdahalede bulunsa, onlar da namaz kılsalar ya da ibadetlerini güzel yöne geçirselers düşüncesi de oluyor” “Bu Filistin olaylarında evet Allah’ın da planları var diyorum. Öyle tespit ediyorum. Ama bu Siyonistlerin yaptıklarını görünce hani Allah güçlüyse güçlü zaten niye katliam o kadar uzun sürdü. Bu da aslında Allah’ın bir elinde olan, yani izniyle olan şeyler. Ama sanki böyle, güçsüzmüş gibi ya da onun elinde olmadan oluyormuş gibi. Aslında biliyorum her şey Allah’ın elinde zaten. Allah müdahale edebiliyor ama niye bu şekilde ya da niye izin veriyor? Kendimde hani Allah’ı güçsüz görünce bir güvensizlik oluyor. Aslında pasiflik bana zorluk da veriyor.” “Allah’ı devre dışı bıraktığım zamanlar da oluyor bazen” “Ya kenarda duruyor ya devre dışı kaldı. İnsan olarak o düşünce oluyor, rahatsız edici bir düşünce”	“Benim ekstra pasifliğim var. Ben kendimi pasif görüyorum” “Ben geliştirdiğim kadar kendimi göstermiyordum. İstedğim her şeyim var. Ama böyle kenarda duruyorum” “Pasiflik vardı ama sonrasında değişik oldu, daha böyle kendimi öne atabilme, daha güvende, pasifliğin tersi güçlü. Ben kendimi tanımadan önce hiç öz saygım yoktu, öz güvenim yoktu. Kendimi tanıdıktan sonra gücümün farkına vardım. Farkındalıklarım artınca tam tersi işte özgüven, öz saygı onların hepsi oldu.” “Her şey kontrolüm altında. Her şey yolunda tıklar tıklar. Hani sanki Allah olmasa da olur gibi. Sonra yoruluyorum, güçlü kalamıyorum, baş edemeyince kendimi güçsüz görüyorum. Orada şımarıyorum biliyorum ki devre dışı bıraktığım Allah’a gidersem beni affeder” “Bazen karşı taraf benim iyi niyetli olduğumu bildiği için sanki kullanılmış hissine kapılıyorum ve suistimale uğradığımı düşünüyorum. O yüzden de ilişkilerimi uzun sürdüremiyorum. Farkındalığımı arttığı için o sınırı artık çizebiliyorum. Çok pozitif olmamak lazım”	“Annemi pasif görüyorum. Hayatta çok güçlü bir anne değil. O zaman da güvensiz hissediyorum” “Bazen etkisiz görüyorum annemi” “Babam da öyleydi. İstedğim zaman devre dışı bırakabiliyordum. Annemi de bırakabiliyorum. Devre dışı bırakabiliyorsam pasiflerdir diye düşünüyorum”. “Kendimdeki bu pasifliği anneme de yansıtıyorum. Yani sanki annem pasif değil ama ben öyle görüyorum. Babamda da görüyordum. Zaten pasif değil, o etiketi de yapııştırıyorum kendimdeki şeyi. Sen kendine karşı kendini nasıl hissediyorsan karşındakini öğreniyorsun ya öyle mesela annemi güçsüz görüyorsam bu aslında belki benim güçsüzlüğüm, belki de annem güçsüz değil. Yani annemi bazen güçlü bazen pasif görüyorum”.	Pasiflik Yetersizlik duygusu Kaygı ve güvensizlik Mükemmeliyetçilik Güçsüzlük Paranoya ve kuşkuculuk

Tablo 4. Müheymin isminin 1.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumluluk)

- **Muheymin ile Kavi İsimleri Arasındaki Etkileşim**

Sözlükte “güçlü olmak, gücü yetmek, bir işi gerçekleştirmek için aklen ve bedenen yeterli olmak” anlamındaki kuvvet kökünden sıfat olup Allah’a nispet edildiğinde “her şeye gücü yeten” manasına gelir (Topaloğlu 2022: 25,68). Allah her türlü yorgunluktan, kusur ve füturdan, durgunluktan ve gevşeklikten münezzehtir. “Kudret” ise, bir şeyin irade ve ilim sıfatlarının takdiri ile ve bu ikisine uygun biçimde vücuda gelebilmesini sağlayan manadır. Kadir, kudret sahibidir (Gazzali 2022: 155). Yani Allah her türlü acizlikten münezzehtir. Zeccâc ve Bahaüddinzade’ye göre Kavî ismi, Kâdir isminden daha mübâlağalı bir manaya sahiptir. Zeccac bu farkı şu şekilde anlatmıştır; “Kavi, bir şeyi yapabilecek tam kudrete sahip olan kimsedir. ‘O bunu taşıyabilir’ diyorsunuz. Ama eğer ona bir niteliği eklerseniz, ‘O bunu taşıyabilecek kadar güçlüdür’ diyorsunuz” (Zeccac 1986: 54).

Ayrıca katılımcı kendi Tanrı tasavvurunu, benlik algısını ve ebeveyn algısını açıklarken, kontrol ve hakimiyetin, güç ile ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Katılımcı, her şeyi kontrol edebilmenin ancak maddi ve manevi anlamda çok güçlü olmakla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, katılımcının algılarında Muheymin isminin tecellilerinin Kadir ve Kavi isimlerinin tecellilerini içerdiği de söylenebilir. Zira İlâhi İsimler Teorisi’ne göre, Kadir ismi yönlendirici (önder) isimlerden biri olarak kabul edilir ve Kavî ismi de onun altında konumlanan isimlerden biridir.

Ayrıca, katılımcının algılarında (güçlü-pasif) teması dikkat çekmektedir. Katılımcının Tanrı’yı, kendisini ve ebeveynlerini hem güçlü hem de pasif biri olarak gömüştür. İlk bakışta çelişkili gibi görünen bu algıların, aslında Kavî isminin farklı yönleriyle açıklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü Kavi ismi, farklı boyutlara sahip bir isimdir;

İbn Arabi, Kavi isminin anlamını açıklarken Cami ismine dayanarak kuvvet ve zayıflığın her birinin Kavi ismine bağlı olduğunu vurgulamıştır. İbn Arabi şöyle der: “Bu bilgi iç içe girme ve tedahül bilgisindendir ve kuvvetin hükmünün varlığı olmasaydı böyle bir şey olamazdı. Çünkü zayıflık güçlü bir engeldir! Kuvvetin hükmünün zayıflığa nasıl işlediğine bakmalısın! Zayıflığı pekişip hareket edemez hale geldiğinde, kuvveti zayıflığa nispet eder ve onu zıddıyla nitelersin. Buradan Ebu Said el-Harraz’ın ‘Allah’ı neyle bildin?’ diye sorulduğunda verdiği şu cevabın anlamını öğrenirsin: ‘Allah’ı iki zıddı birleştirmesiyle bildim’. Sonra şu ayeti okumuştur: ‘*O Evveldir, Ahirdir, Zahirdir ve Batındır*’ (Hadid: 3/57). Kuvvet ile zayıflık güçlenirken daha güçlü olanla kuvvet zayıflar. En güçlü ile güçlü arasındaki fark, en yakın ile yakın arasındaki fark gibidir. En yakın olan yakın iken yakın olan en yakın değildir; en güçlü olan güçlü olsa bile güçlü olan herkes en güçlü değildir” (İbn Arabi 2017: 84). Aynı görüşleri destekleyen Konevi’ye göre, Kavi, sahip olduğu izzet ve zıtları birleştirmek gücüyle güçlü olandır. Ayrıca, zayıf olan hakkında ‘zayıflığı

güçlendi' ve 'ona karşı zayıflığı güçlendi' denilir. Zayıflık, harekete karşı güçlü bir engeldir. Böylece kuvvet, zayıflığa nispet edilmiş ve zıddıyla nitelenmiştir (Konevi 2014: 169-170).

Dolayısıyla, katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik algısında ve ebeveyn algısında gözlemlenen pasiflik ve güçlü olmak gibi çelişkili özellikler, aslında aynı ismin farklı tecellileri olarak anlaşılabilir. Bundan hareketle, güçlü olmak Kavi isminin sağlıklı yansıması; güçsüzlük ve pasiflik ise Kavi isminin patolojik yansıması olarak yorumlanabilir.

Ayrıca, Müheymin isminin Kadir ve Kavi isimlerini içermesi, İlahi isimler teorisinin “Bir ilahi isim, başka bir ilahi ismi içerebilir” kaidesinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu durum, İlahi isimlerin birbirleriyle olan derin bağlantısını ve çok katmanlı anlamlarını ortaya koymaktadır.

• Müheymin ile Mümin İsimleri Arasındaki Etkileşim

Sözlükte “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” anlamındaki emn (emân, emânet) kökünün “if’âl” kalıbından türeyen mü’min kelimesi “inanıp tasdik eden; başkalarının güvenli olmasını sağlayan, vaadine güvenilen” mânalarına gelir (Topaloğlu 2020: 31, 556). Yani Mümin isminin üç ana anlam içerdiği söylenebilir; güven içinde bulunan (güvende olan), başkalarına güveni sağlayan (güvenilen) ve şüphe duymadan tasdik edendir. İbn Arabî’ye göre, Mümin, dilediği kullarının nefsinde güven veren zattır. Mümin isminin tecellilerinden biri, sana güvenin senin tarafından sağlanabilmesi için bir güç verilmesine ihtiyaç duyduğunu hissetmendir (İbn Arabî 2017: 49). Ayrıca, Gazzalî’nin Mümin ismini şerh ederken onu Kavi ismiyle ilişkilendirdiği görülür. Bu anlamda Gazzalî şöyle der: “Şimdi düşmanlar tarafından aranan bir insan düşünelim: Tek başına, dar bir çember içindedir, zaafından dolayı da organları hareket edememektedir. Hareket etse bile silahı yoktur, silahı olsa dahi düşmanlarına karşı tek başına mukavemet edemez. Askerleri olduğu takdirde dahi bunların mağlup olup dağılmasından emin olmadığı gibi sığınacak bir kalesi de yok. Tam o sırada birisi çıkıyor, onu takviye edip güçlendiriyor, ona silahları, askerleri veriyor, etrafına sağlam bir kale inşa ediyor. Ona emniyet ve eman nimetini tattırıyor. İşte böyle olan kişinin, sözünü ettiğimiz kişi hakkında “mümin” diye isimlendirilmesi gayet yerinde olur” (Gazzalî 2022: 81).

Katılımcının “güç varsa güven var, güç güven demek, güçlü bir yapıda birisiysen o da güven, eğer karşıdaki kişiyi çok güçlüyse seversin. Güçlüyse güvendedim” ifadeleri, onun her şeyi kontrol etme arzusunun temelinde güvenlik ihtiyacının yattığını göstermektedir. Katılımcıya göre, güç olmadan gerçek bir güven duygusu oluşamaz. Bu anlayışla hem kendisini hem de çevresindekileri değerlendirirken "güç"ü bir araç, "güvenliği" ise ulaşılması gereken asıl hedef olarak görmüştür. Nitekim katılımcı, Allah’ın her şey üzerinde mutlak hâkimiyetini hissettiğinde kendisini tam bir uyum ve güven içinde hissettiğini ifade

etmiştir. Benzer şekilde, annesini güçlü olarak algıladığında da onun yanında kendini güvende hissetmiştir. Bu örnekler, katılımcı için kontrol ve gücün bir güvenlik kaynağı olduğunu; Müheymin ve Kavî isimlerinin, onun hayatında Mü'min isminin tecelli etmesine zemin hazırladığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca katılımcının “Güç varsa güven var, güven huzur demek” ifadesi, onun düşünce yapısında güç, güven ve huzur kavramlarının birbiriyle iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Kavî ve Mü'min isimlerinin birlikte tecelli etmesi, doğal bir şekilde Selâm isminin de ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Çünkü güç ve güvenlik birleştiğinde, bireyin iç dünyasında barış ve sükûnet hâkim olur. Bu durum İlahi isimler teorisinin “Bir ilahi isim başka bir ilahi ismin tecelli etmesine yol açabilir” ve “İlahi isimler birbiriyle irtibatlı ve iç içedir” kaidelerinin açık bir göstergesidir. Zira teoriye göre, bir İlahi ismin hükmü, başka bir İlahi ismin ortaya çıkmasının ön koşulu, tamamlayıcısı ya da dengeleyicisi olabilir. Bu, İlahi hikmetin insan psikolojisindeki derin tecellilerinden biridir. Çünkü insan, ancak İlahi isimlerin kendi içindeki dengesiyle olgunlaşır ve kemale ulaşır.

1.2 Rahim İsmi

a. Rahim İsminin Genel Anlam Çerçevesi

Sözlükte “merhamet etmek, severek ve acıyarak korumak” anlamındaki rahmet (ruhm, merhamet) kökünden türeyen rahmân kelimesi “şefkat ve merhamet eden, acıyan” demektir. Kelimenin kök mânasında “yufka yürekli olmak, acımak, birinin üzüntüsüne ortak olmak” gibi beşerî-duygusal unsurlar bulunduğundan Allah’a nisbet edildiğinde “sonsuz merhametiyle lutuf ve ihsanda bulunan” şeklinde anlam verilmiştir (Topaloğlu 2007). Rahim ismi ise, ahirette sadece müminlere acıyan, merhamet eden, bağışlayan; sıfatlarında ve isimlerinde her zaman rahmetiyle tecelli eden, mümin kullarına çalıştıklarının karşılığını rahmetiyle veren anlamlarına gelmektedir (İzgi 2023: 16).

b. Rahim İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Rahim	Sağlıklı	Patolojik
Merhamet etmek	Merhametli olma	Aşırı merhamet ve müsamaha
Şefkat göstermek	Acıtma ve affetme	Duygusal istismara açıklık

Tablo 5. Rahim İsminin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **Merhametli olma:** Kişi, başkalarının duygularına karşı duyarlıdır; acı çeken biri gördüğünde yardım etme arzusu duyar. Bu, içten gelen bir şefkattir.
- **Empati yeteneği:** Rahîm isminin yansımasıyla birey, başkasının iç dünyasını anlayabilir, duygularını paylaşabilir.
- **Koruyucu ve kollayıcı davranışlar:** Yakın çevresine, özellikle daha zayıf olanlara karşı koruyucu bir tavır geliştirir (örneğin çocuklara, yaşlılara veya hayvanlara karşı).
- **Affedicilik:** Kişi, kendisine zarar verilse bile kin tutmak yerine bağışlayıcı olmaya daha yatkındır

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Aşırı müsamaha ve sorumsuzluk:** Rahîm ismini "nasıl olsa Allah affeder" şeklinde yorumlayarak, kişinin **sorumsuzluk** ve **aşırı müsamaha** içine girmesi patolojik bir durumdur. Günah işlemeye devam etme, hata yapmaktan çekinmeme ve tövbeyi erteleme eğilimi görülebilir. Bu, dini sorumluluklardan kaçınma ve ahlaki değerlerde gevşeklik şeklinde tezahür edebilir.
- **Gerçekçi olmayan beklentiler:** Aile veya toplumun, ismin ilahi anlamı nedeniyle bireye "her zaman şefkatli ve anlayışlı" olmayı beklemesi, bireysel özgürlüklerle çatışabilir. Bu, dışsal doğrulama arayışına veya öfke yönetimi sorunlarına neden olabilir.
- **Suçluluk ve yetersizlik hissi:** Yeterince yardımcı olamadığını düşündüğünde yoğun suçluluk duyar; bu da depresif eğilimlere zemin hazırlar.
- **Duygusal istismara açıklık:** Sürekli anlayış gösteren, affeden bir kişi; manipülasyon, istismar ve duygusal sömürüye daha açık hale gelebilir.
- **Pasiflik ve irade zayıflığı:** Empati ve merhamet yanlış anlaşıldığında, kişi kendine yapılan kötülöklere karşı ses çıkaramaz, pasifleşir.
- **Sınır koyamama:** Merhameti nedeniyle hayır diyemez, sömürölmeye açık hale gelir. Bu, bağımlı ilişkiler geliştirmesine neden olabilir.
- **Kurtarıcı kompleksi:** Başkalarının sorunlarını sürekli çözmeye çalışma, kendini onların duygusal yükünü taşıma zorunluluğunda hissetme hali.

c. Rahim İsminin Katılımcının Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Yansıma
“Allah yumuşak ve Merhametli” “Cennet bana daha gerçekçi geliyor Allah kullarına onu yapmaz gibi çünkü biliyorum Allah çok merhametli. Cehennem gerçektir ama bazen diyorum gerçek değildir. Kur’an-ı Kerim’de de atılacağına dair ayetler var. Ama tehdit gibi bazen anneler yapar. Bu yüzden bazen yapamadıklarım olduğu zaman Allah affeder diyorum. Allah annelerden, annedeki merhametten daha çok merhametli. Hani bir günah işledikten sonra bana doğrudan bir bela gelmedi” “Ben şu zamana kadar hiç Allah’ın bana yardım etmeyeceğini düşünmedim. Beni yalnız bıraktığını düşünmüyorum. Allah sıkıştığımda yardım eden, destek veren, öyle tasavvur ediyorum.”	“Benim özümde merhamet var. Allah’ın merhametli yönünü kendimde görüyorum.” “Çocukları seven biriyim. Duygusalım. O kadar duygusaldım ki böyle bir toplumda olumsuz bir şey olduğunda ağlayabiliyordum.” “Ben güvenmeyi ve güvenilmeyi seven, samimi biriyim” “Allah’ın beni sevdiğine inanıyorum, beni yarattıysa beni seviyordur diye düşünüyorum. Sevdği kulu olduğumu düşünüyorum.” “Ben kendimi cehenneme yakıştıramıyorum, Allah yapmaz bunu, yakmaz bizi. Kimseye kötülük yapmıyorum diyorum. İbadetlerimi yapmaya çalışıyorum iyi olmaya çalışıyorum. Sanki hani dostsa, arkadaşsa iyi insanları yakmaz diye düşündüm”	Merhametli olma Empati yeteneği Affedicilik

Tablo 6. Rahim isminin 1.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik algısında ve ebeveyn algısında Rahim isminin tecellileri görülmektedir. Katılımcı Allah’ı yumuşak, merhametli, anne gibi tahdit eden ama yerine getirmeyen, merhametinden dolayı cehenneme atmayan, affeden, günah işlendiğinde doğrudan bela göndermeyen, annelerden daha merhametli, yardımcı ve yalnız bırakmayan, kulların kendisine bağlı olduğu, az tanınan, anne gibi ilk başta kızıp sonra affeden, ne kadar hata yaparsa yapsın ona sarılan ve kabul eden biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı kendisini merhametli, samimi, dost canlısı, güvenmeyi ve güvenilmeyi seven, herkese faydalı olmaya çalışan, kimseye kötülük yapmayan, çocukları seven, iyi olmaya ve ibadetlerini yapmaya çalışan, bazen çok merhametli bazen sert, insanların arasında yalnız hissedebilen ama Allah’ın yanında olduğuna inanan biri olarak algılamaktadır.

Bu tanımlamalarda Rahim isminin “merhamet eden, şefkat gösteren, acıyarak koruyan” anlamları belirgindir. Bu algılar da merhametli olma, empati yeteneği, affedicilik, kollayıcı davranışlar gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların Rahim isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun, benlik algısı ve ebeveyn algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Patolojik Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Cezalar, zebaniler vesaire sanki bana cennet tarafı daha gerçekçi geliyor. Yani sanki cehennem gerçekçi gibi değil. İçsel olarak bir anne olarak tasavvur ediyor olabilirim Allah’ı. Hani bazen anneler bak seni yakarım deyip yapmazlar merhametten ya da seni döverim der ama dövmez. Anne affediyor, ilk başta kızıyor, sonra affediyor. Ben ne kadar yanlış yapsam hep bana sarılıyor, hatalarımı kabul ediyor” “Allah beni yarattığına göre ben ona bağılıyım. O da bana bağlı. Ama tasavvur edemiyorum yani bağılılığını. O yüzden çok git gel yapıyorum aslında orada sabit kalmak istiyorum ama bağılı değilim. Demek ki Allah’ı her halde az tanıdığım içindir. Allah’ı tanımaya çalışsam daha seveceğim, seversem bağılılık da olur”	“Şöyle tasavvur edebilirim, şımarık. Şımarttığının farkındayım onu dizginlemem lazım. Dizginlersem Allah’ın yanında daha huzurlu olurum” “Bazen kendimi gereksiz hissediyorum. İnsanlara faydalı olmadığım, pasif olduğum zamanlarda en çok” “Dışarıdan çok merhametli ve dost canlısı görünüyorum ama o kadar değil. Bazen çok yumuşak, bazen çok sert.” “Büyük şeylerde karar vermem gerekirse o anda çok zorlanıyorum kararsız olduğum için. Sonrasında bir anda karar verebiliyorum” “Kendimi suçlayıcı tarafım çok fazla var. Acemi olduğumu da düşünüyorum. Bu zamana kadar keşke daha tecrübeli olsam”	“Bazen günlük hayatımda, anneme her şeyi danışıyorum, danışırım ama bazen hiç danışmıyorum, kendimce yapıyorum, sonra takıldığım yerde gidip anneme soruyorum, anne böyle böyle oldu, ne yapsam falan? Belki ilk başta kızıyor falan ama sonrasında beni manevi olarak sarmalıyor” “Annemle iletişimimiz vardı ama kaliteli bir iletişim yoktu. Kaliteli bir bağ yoktu. Çünkü biz 6 kardeşiz. Bizimle birebir bağ kuramadı. Köy hayatında yoğun bir tempoda yaşamış. Hani canım kızım deyip böyle sarılamıyor. Anne değil baba öyle. İşte dedim ki annesinden görmedi. O yüzden evet seviyor. Hatta bana bağı ve hatta bazen bağımlı olduğunu düşünüyorum sürekli beni arar, eder ama canım cicim demez. Tatlı sözler söylemez ciddi bir kadın ama beni sevdiğini bilirim. Babamla da bağımız kaliteli yönden ilerledi, şükürler olsun.”	Aşırı müsamaha ve sorumsuzluk Gerçekçi olmayan beklentiler Yetersizlik hissi Pasiflik

Tablo 7. Rahim isminin 1.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik algısında ve ebeveyn algısında patolojik psikolojik yansımalar da mevcuttur. Katılımcı **Allah’ı** cehenneme atmayan, anneler gibi tahdit eden ama yerine getirmeyen, merhametten cennet tarafı daha gerçek biri olarak tasavvur eder.

Aynı zamanda katılımcı **kendisini** şımarık bir kul ve çocuk gibi olan, pasif ve faydalı olamadığında gereksiz hissedene, cennet tarafına daha çok inanan, kendini cehenneme yakıştırmayan, Allah’a olan bağlılığını tam kavrayamayan, Allah’a bağlı olan ama bağlılığı sabit olamayan, Allah’ı tam tanımamış ama tanıdıkça onu daha çok sevecek ve ona olan bağlılığı daha kaliteli hale gelecek biri olarak tanımlamaktadır.

Bununla birlikte katılımcı **annesini** ciddi, annesinden sevgi görmemiş, çocuklarını seven ama sevgisini gösteremeyen ve tatlı sözler söylemeyen, kaliteli bir iletişimi ve bağı olmayan biri olarak algılamaktadır.

Bu algılar aşırı müsamaha ve sorumsuzluk, gerçekçi olmayan beklentiler, yetersizlik hissi, pasiflik ve duygusal istismar gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların Rahim isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumsuz olduğu görülebilir.

1.3 Mühiymen ve Rahim İsimlerinin Arasındaki Psikolojik Etkileşim

(Rahim Anne ve Müheymin Olmak İsteyen Çocuk)

Burada katılımcı Allah’ı ve ebeveynlerini devre dışı bırakılabilen, pasif, güçsüz, otoritesiz biri olarak tanımlarken; kendisini her şeyi yapabilme imkânına sahip biri olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle “yeterince Müheymin olmayan Allah ve ebeveyn karşısında Müheymin olmaya çalışan çocuk ve kul” tasavvuru ön plandadır. Ancak katılımcı yorulduğunda ve zorluklarla baş edemediğinde Allah’ı ve ebeveynini merhametli ve affeden bir anne gibi görürken: kendisini şımarık bir çocuk ve kul olarak tanımlamaktadır. Bu durumda, “Rahmin olan Allah ve anne karşısında rahmete ve yardıma muhtaç olan çocuk ve kul” tasavvuru devreye girmektedir. Katılımcı tekrar güçlendiğinde ise yeniden Mühaymin olmaya çalışmaktadır. Bu döngüde, katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik ve ebeveyn algılarında bu iki ismin (Müheymin ve Rahim) iç içe geçtiği görülmektedir. Bu durum da İlahi isimler teorisinin “isimler birbiriyle irtibatlı ve iç içedir” kaidesinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak tekrarlanan bu süreçte pasiflik, aşırı müsamaha ve affedicilik istismarı, aşırı kontrol etme eğilimi gibi yansımalar bulunmaktadır. Bu yansımaların Müheymin ve Rahim isimlerinin patolojik düzeydeki yansımaları arasında yer aldığı

söylenir. Dolayısıyla katılımcının Tanrı tasavvuru ve benlik algısında tekrarlanan bu sürecin sağlıklı olmadığı söylenebilir.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı
“Ben şımarık bir çocuğum ama otoriter bir anne baba olsa daha az şımarırsın. Otoriter olmayınca sanki güçsüz ama o aslında merhametten. Güçsüzlük diyorum ama bence merhametinden dolayı anneler böyle. Hani anne her şekilde seni affediyor. Kucak açmış gibi tabiri caizse, o her zaman orada. Hani pasiflik gibi, aslında bir dost her şekilde annem” “İstediğim zaman gidiyorum, geliyorum git gel yapıyorum. Aslında güzel bir şey. Her halükârda Allah’ın orada olduğunu bilmek güzel. Güvende hissediyorum. Ama bazen güzel bir şey değil. Bence bu yıpratıcı, yani saygısızlık. Yani bence anne baba tamam, ama Allah’ın öyle olmaması lazım” “Şımarttığının farkındayım, onu dizginlemem lazım. Dizginlersem Allah’ın yanında daha huzurlu olurum. Evet, huzurluyum oradayken ama bazen böyle bir nefis kabarıyor. Bir anda yapabiliyorum, edebiliyorum, niye yapmayayım, niye etmeyeyim diye teşebbüs ediyorum. Bir süre yapıyorum ama sonrasında takılıyorum, geri gidiyorum. Aslında o gidip gelmelerdeki şeyler hoşuma gitmiyor. Gidiyorum oradan tekrar şarj alıyorum, güçleniyorum. Tekrar şımarıyorum. Deşarj oluyorum, güçleniyorum. Güçlenince şımarıyorum, geliyorum. Burada o gücümü kullanıyorum. Mesela, bazı çocuklar, gençler var, anne babalarından zorla para alırlar, gelirler, harcarlar, tekrar para alırlar.” “Hani istediğin zaman bırak, istediğin zaman al. İstediğin zaman demek bir ceza mı görmem lazım acaba? Şımarık bir kullanış” “Elimden geleni yapıyorum. Ben faydalı olmaya çalışıyorum. Parayı ben kazanıyorum. Birikim yapacağım, güçlü olacağım, güzelliğim var. Her şeyi ben kendim yapabilirim gibi geliyor. Bazen her şeyi ben yapabilirim, güçlüyüm, yaparım, ederim düşüncesindeyim. Allah beni yaratmış her şeyi yapabilme zekâm var. Her şeyle bani donatmış. Her şey kontrolüm altında. O şeyi yapabiliyorum, edebiliyorum. Vesaire herkes yapıyor, her şey yolunda tıkr tıkr. Hani sanki Allah olmasa da olur gibi. Sonrasında bakıyorum orada bir yoruluyorum, yapamıyorum, geriliyorum. Sonrasında yine her zamanki gibi orada bekleyen devre dışı bıraktığım biri var. Evet, bir şeyler yapmaya çalışıyorum ve kendimce güçlü vesaire falan ama baş edemeyince hemen şımarık çocuk, anne de orada zaten. Orada şımarıyorum biliyorum ki gidersem Allah beni affeder. Bir bakıyorum, beceremiyorum, hatalar yapıyorum. Kendimi güçsüz görüyorum. O zaman dönüyorum.”		

Tablo 8. Mühiymin ile Rahim İsimlerinin, 1.Katılımcının Tanrı Tasavvuru, Benlik Algısı ve Ebeveyn Algısı Arasındaki Psikolojik Etkileşimi (Rahim Anne ve Müheymin olmak İsteyen Çocuk)

Özet

İsim	Yansıma Şekli	Tanrı Tasavvuru ile Benlik Algısı	Açıklama	Ortaya Çıkan İsim
1.Müheymin İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı Hâkim olan ve tahakküm sahibi olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de her şeyi kontrolü altında tutabilen biri olarak algılamıştır.	Kavi Mümin Selam
	Patolojik	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı bazı durumlarda pasif ve güçsüz biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de pasif ve güçsüz biri olarak algılamıştır.	
2.Rahim İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı merhametli biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de merhametli biri olarak algılamıştır.	Hayy Muhyi
	Patolojik	Uyumsuz	Katılımcı Tanrı'yı tehdit eden ama yerine getirmeyen bir anne gibi tasavvur ederken; kendisini de şımarık bir çocuk gibi algılamıştır.	
Müheymin ile Rahim isimleri	Katılımcı Kendini güçlü gördüğü dönemlerde Tanrı'yı pasif ve etkisiz olarak değerlendirmiş, kendisini her şeyi kontrol edebilen bir konumda (Müheymin rolünde) görmüştür. Ancak tükenmişlik yaşadığında bu algı tamamen değişmiş, Tanrı'yı şefkatli bir anne gibi (Rahîm) olarak tasavvur ederken, kendini çaresiz “şımarık” bir çocuk pozisyonuna koymuştur.			

Tablo 9. Özet (1.Katılımcı)

2. İkinci Katılımcı'nın (2.K) Analizi

2.1 Latif ismi

a. Latif İsminin Genel Anlam Çerçevesi

Latîf kelimesi “nazik ve yumuşak davranan, yumuşaklıkla muamele eden” demektir. Latîf Allah’ın isimlerinden biri olarak “fiillerini rıfk ile gerçekleştiren, kullarına iyilik ve merhamet eden, yaratılmışların ihtiyacını en ince noktasına kadar bilip sezilmez yollarla karşılayan, zâtı duyularla algılanamayan, en gizli ve ince hususları dahi bilen” anlamlarına gelmektedir (Topaloğlu 2003: 108). Aynı zamanda Latif, kullarına bilmedikleri yerden lütfeden ve ummadıkları yerden menfaatlerini hazırlayandır (Fahreddin er-Râzî 1323/1906: 185). Yine de Latif, akılların ve hayallerin ötesinde dar ve uzak kapılardan fayda ve menfaatleri uluşturan, şeyleri, zıtları suretinde gizleyendir (Zerruk 2007: 79). Dolayısıyla Latif ismi, yumuşak ve nazik olan, yumuşak davranan, ince olan, ayrıntılı ve ince işlerin bütün inceliklerini bilen ve yapan, bilinmedik ve beklenmedik yerlerden ihsanda bulunan ve zorluğu kolaylaştıran, hayır elde edilip şer defedilecek şeyleri kolaylaştıran ve hazırlayan, rahmetini gizli yollarla ve uzak kapılardan ulaştıran anlamlarını içerir.

b. Latif İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Latif	Sağlıklı	Patolojik
Yumuşak ve ince	İçsel incelik	Aşırı hassasiyet
Lütufkârlık	İncelikli iyilik yapma	Aşırı fedakârlık
Gizliden destek olma	Görünmeyen yardımlarda bulunma	Doğrudan iletişimde zorluk

Tablo 10. Latif İsminin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **İçsel incelik ve anlayış:** Kişi, başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını derin bir sezgiyle fark eder ve bunlara şefkatle yanıt verebilir.
- **Duygusal zarafet ve incelikli ifade:** Kişi duygularını kırmadan, yumuşak bir dille ifade eder; empati yeteneği gelişmiştir.

- **İncelikli merhamet ve yardım etme arzusu:** Yardımseverlik, başkasının onurunu zedelemekten yardım etme eğilimi. Kişi, yardım ederken büyük gösterişler yerine sessiz, sade ama etkili yöntemler tercih eder.
- **Nezaket ve zarafet:** Latif isminin en belirgin yansıması, bireyde **incelik, nezaket ve zarafet** geliştirmesidir. Bu kişiler, başkalarına karşı nazik, kibar ve anlayışlı olmayı benimserler.
- **Derin sezgi ve ruhsal hassasiyet:** Latif isminin tecellisine mazhar olan kişi, başkalarının duygusal hallerine karşı daha ince ruhlu ve hassas olabilir. Bu kişi, manevi derinlik, sezgi gücü, olayların arkasındaki anlamı hissetme kabiliyeti olur.
- **İncelikli düşünme:** kişi ince düşünceli olur ve küçük şeylerde büyük anlamlar bulabilir.
- **Yumuşak davranışlar:** kişi, kırmadan, incitmeden iletişim kurar; sözleri ve eylemleri başkalarına huzur verir.
- **İnce gözlem ve derin anlayış:** Karmaşık durumları ve duyguları yüzeysel değil, derinlikli ve çok boyutlu algılar.
- **Duygusal zekâ ve sabır:** kişi, duygusal zekâsı daha yüksek olur ve zor durumlarda sabırla yaklaşabilir.
- **Detaylara odaklanma ve derinlemesine anlama:** Latif isminin "en ince ayrıntıyı bilen" anlamı, sağlıklı düzeyde bireyde analitik düşünme ve detaylara dikkat etme yeteneğini geliştirir. Yüzeydeki görünüşün ötesine geçerek olayları ve insanları daha derinlemesine anlama çabası içinde olabilir. Bu, daha geniş bir perspektiften bakabilme yeteneği geliştirebilir ve daha bilgece kararlar almasını sağlayabilir. Bu, problem çözme ve ilişkilerde daha nitelikli çıkarımlar yapmasına yardımcı olur.
- **Öz farkındalık:** kişi, kendi duygularını ve düşüncelerini daha ince bir şekilde algılar. Bu da öz farkındalığı artırır ve kişinin kendini daha iyi tanımasına, duygularını sağlıklı bir şekilde yönetmesine yardımcı olur.
- **İçgörü:** Latif'in incelik ile ilişkilendirilen doğası, psikolojik iç görüyü artırabilir.
- **Manevi bilinç ve derinlik:** Latif ismi, görünenin ötesindeki ince manevi hakikatleri, ilahi hikmetleri ve güzellikleri fark etmeye yönlendirir. Kişi olayların ve varlıkların sadece zahiri (dış) yüzüne değil, batını (iç) anlamlarına da bakmaya başlar, manevi dünyası zenginleşir ve manevi büyüme arayışını güçlendirir.
- **Estetik duyarlılık:** "İncelik" ve "güzellik" anlamları, kişide estetik duyarlılığın gelişmesine yol açabilir. Sanata, doğaya ve güzelliğe karşı daha derin bir takdir hissi geliştirebilir, estetik zevklerin gelişmesine ve yaratıcı yönlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir.
- **İçsel dinginlik:** Her şeyin Allah'ın lütfu olduğunu ve O'nun her türlü inceliği bildiğini idrak etmek, kişide derin bir teslimiyet ve içsel dinginlik hali oluşturur. Bu, kişinin bilinmezlikler karşısında bile içsel bir sakinlik sağlayabilir.

- **Görünmeyen yardımları algılama:** Allah'ın en ince lütuflarını, küçük iyilikleri, beklenmedik güzellikleri fark etme yeteneği gelişir. Hayatta bazı şeylerin fark edilmeyen bir ilahi destekle kolaylaştığını hisseder. Bu da sürekli bir şükür ve minnet duygusunu besler.
- **İyimserlik ve pozitif bakış açısı:** Allah'ın umulmadık yerlerden rızıklandığına ve iyilikler ihsan ettiğine inanmak, kişide yaşamın zorlukları karşısında bile bir umut ve iyimserlik duygusu yaratır. Bu da stres ve kaygıyla başa çıkmada yardımcı olabilir
- **Lütuf ve ihsan sahibi olma:** Allah'ın kullarına lütfkâr olması gibi, bu ismin bilincinde olan kişiler de çevrelerine karşı cömert, yardımsever ve lütfkâr olmaya eğilimlidirler. Karşılık beklemeden iyilik yapma, başkalarının ihtiyaçlarını görme ve giderme arayışı içinde olabilirler.
- **Hoşgörü ve affedicilik:** Lütuf ve ihsan anlamı, kişinin hoşgörülü ve affedici olmasına katkıda bulunur. Hatalara karşı daha anlayışlı olabilir.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Aşırı hassasiyet ve kırılganlık:** Sağlıklı incelik, patolojik düzeyde aşırı hassasiyet ve kırılganlığa dönüşebilir. Kişi, en küçük eleştiriden veya olumsuzluktan dahi derinden etkilenebilir, sürekli alınma eğilimi gösterebilir, eleştirilere tahammül edemeyebilir ve sürekli incinmiş hissedebilir. Bu durum, sürekli bir mağduriyet hissi, ilişkilerde çatışmaya, sosyal fobi, anksiyete veya depresyon gibi sorunlara yol açabilir.
- **Aşırı detaycılık ve takıntı:** "En ince ayrıntıları bilme" algısı, aşırı detaycılığa, mükemmeliyetçiliğe ve takıntılı davranışlara neden olabilir. Kişi, gereksiz detaylara takılıp kalabilir, işlerini bitirmekte zorlanabilir ve bu durum işlevselliğini olumsuz etkileyebilir.
- **Yargılama:** Kişi, başkalarının en ince niyetlerini, gizli kusurlarını sürekli analiz etme ve bunlara göre sertçe yargılama eğilimi gelişebilir. Bu, insan ilişkilerini zedeler ve kişiyi yalnızlaştırabilir.
- **Pasif direniş, çekingenlik ve doğrudan iletişimde zorluk:** Latif'in ince yapısı, bireylerin doğrudan veya iddialı olmalarını zorlaştırabilir. Latif isminin "yumuşaklık" ve "incelik" anlamları, bazen pasifliğe, çekingenliğe ve kaçınmacı davranışlara evrilebilir. Naziklik vurgusu, çatışmalardan kaçınma eğilimine yol açabilir. Bu durum, bireylerin gerekli yüzleşmelerden kaçınmasına neden olabilir. Kişi, çatışmalardan kaçınmak adına kendini ifade etmekten çekinebilir, haklarını savunamayabilir veya kendi ihtiyaçlarını geri plana atabilir.
- **Sınır koyamama:** Başkalarını incitmekten korktuğu için duygularını bastırabilir, pasifleşebilir ve edilgen bir konumda kalabilir.
- **İçte biriktirme:** Açık iletişimden kaçınma ama içinde kırılmaları gizlice biriktirebilir.

- **Duygusal tükenmişlik:** incelik ve nazikliğe aşırı odaklanmadan kişi, başkalarının duygularına o kadar çok önem verebilir ki kendi ihtiyaçlarını ihmal edebilir veya duygusal olarak yorgunluk ve tükenmişlik hissedebilir
- **Tembellik ve sorumluluktan kaçınma:** Her şeyin Allah'ın lütfu olduğuna aşırı vurgu yapmak, kişinin kendi çaba ve sorumluluklarını göz ardı etmesine, yanlış bir tevekkül anlayışı gelişmesine ve pasif bir bekleyiş içine girmesine neden olabilir.
- **Bağımlılık ve beklenticilik:** Lütuf ve ihsan kavramının yanlış anlaşılması, kişinin sürekli olarak başkalarından veya ilahi güçten kurtarıcı bir lütuf beklemesine ve sorunları çözmek yerine dışarıdan bir müdahale beklemesine yol açabilir. Bu durum, bağımlılık eğilimini artırabilir ve kişisel gelişimini engelleyebilir.
- **Kararsızlık:** İncelik ve detaylara dikkat, bazen aşırı düşünmeye dönüşebilir. Kişi, her şeyi en ince ayrıntısına kadar değerlendirmek isterken karar vermekte zorlanabilir.
- **Manipülatif davranışlar:** “İnce yollarla hallederim” diye kişi, kendi "incelik" ve "zarafet" algısını kullanarak başkalarını duygusal olarak manipüle etmeye ve dolaylı yollardan hedeflerine ulaşmak yönelebilir. Mağdur rolü oynama, pasif-agresif davranışlar sergileme veya sürekli başkalarının onayını arama gibi eğilimler görülebilir.

c. Latif İsminin Katılımcının Tanrı Tasavvur ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Onun Cemil (güzel) olduğunu biliyorum. Son zamanlarda merhametli olduğunu gördüm. Allah'ın lütfunu etkileyici bir şekilde de gördüm. Sadece kendimde değil, başkalarında da görüyorum. Mesela, nişanlılığın bitmesi konusunda Latifti ve benimle duruyordu çünkü hiç görmeyeceğim bir şey ortaya çıktı. Tesadüfen her şey aniden ortaya çıktı. Normalde görmeyecektik ve devam edecektim. Latif olduğu için insana bir şeyler açığa çıkarır. O bana yardımcı olacak şeyleri gönderiyor. Beni hatırlıyor. Beni görüyor”	“İnsanları çok seviyorum. İnsanlara yardım etmeyi seviyorum. İnsanları bir araya getirmeyi genel olarak seviyorum. Çok sayıda insanla dışarı çıkmayı seviyorum. Özellikle birçok insanla tanışmayı seviyorum. Herkesin kim olduğunu, ne yaptığını ve kendini özel kılan şeylerin ne olduğunu bilmek isterim. Yardım etmeyi severim. Kendimi mevcut ve görünür hissetmeyi seviyorum ancak daha fazla dikkat çekmeyi sevmiyorum.”	Babam bizim için her şeyi yaptı. Bazen ifade yolu yanlış ya da daha iyi olabilirdi ama o bizim için endişeleniyor. Bunu son dönemde sıklıkla görüyorum.	Yardım etme arzusu İnce gözlem eğilimi Lütuf ve ihsan sahibi olma Görünmeyen yardımları algılama Dinginlik

Tablo 11. İsminin 2.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında Latif isminin tecellileri görülmektedir. Katılımcı **Allah'ı** Latif ve merhametli, lütfunu gösteren, yardımcı olacak şeyleri gönderen, kulunu gören, hatırlayan ve onunla duran, aniden ve beklenmedik bir şekilde normalde kulunun göremeyeceği gizli şeyleri ortaya çıkaran, ancak kendisine yaklaştırmaya çalışanların krizlerinin artmasındaki görünmeyen hikmeti gizleyen ve bazen lütfu anlaşılmayan biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı **kendisini** Allah'ın etrafındaki lütfunu gören ve hisseden, insanları seven, insanlarla tanışmayı ve bir araya gelmeyi seven, nazik davranan, yardımcı ve faydalı olmaya çalışan, görüştüğü insanlar ve onların ayırt edici özellikleri hakkında ince bilgi edinmekten hoşlanan, kendisine karşı yumuşak bir tavır sergilemeye çalışan, daha fazla dikkat çekmeden kendini görünür hissetmeyi seven biri olarak tanımlamaktadır.

Katılımcı **babasını** da anlaşılmayacak bir şekilde çocuklarına iyilik yapan ve menfaat sağlayan biri olarak algılamaktadır.

Katılımcının Allah tasavvurunda ve benlik algısında Latif isminin” yumuşak ve nazik olan, bilinmedik ve beklenmedik yerlerden ihsanda bulunan” anlamları öne çıkmaktadır. Bu algılar yardım etme arzusu, ince gözlem eğilimi, lütuf ve ihsan sahibi olma, görünmeyen yardımları algılama, dinginlik gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların Latif isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

2.2 Kayyum İsmi

a. Kayyum İsminin Genel Anlam Çerçevesi

Sözlükte “doğrulup ayakta durmak, devam ve sebat etmek, bir işin idaresini üzerine almak, gözetip korumak” anlamındaki kıyâm kökünden mübalağa ifade eden bir sıfat olup “her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, kâinatı idare eden” demektir (Topaloğlu 2022:108). Aynı zamanda, kalkmak; ayağa kalmak; dikilmek; yeniden dirilmek; yukarı doğru gitmek, çıkmak; başlamak ayakta durmak; olmak, var olmak; yer almak, bulunmak içine almak; sorumlu, mes’ul olmak; korumak gözetmek, kollamak; birinin ihtiyaçlarını karşılamak, ihtiyaç duyduğunda desteklemek gibi anlamları olan kvm kökünden türemiş bir isimdir (Cili 2019:192). Gazzali’ye göre, eğer varlıkta zatı kendi zatına kifayet eden, varlığının kıvamı bir başkasıyla olmayan, varlığının devamlılığı başka bir varlığı şart koşmayan bir varlık var ise, işte o mutlak manada kendisiyle kaim olur (Gazzali 2022:153). İbn Arabi’ye göre, kul, yerine getirmekle yükümlü olduğu

hususlarda, Cenâb-ı Allah'ın yardıma nail olmak amacıyla bu isme ihtiyacını hisseder (İbn Arabi 2017:123). Yeni de Kayyum, varoluş için başka herhangi bir şeye bağımlı olmayandır (Rex 2020: 114). Özetle Kayyum, Binefsihi kaim (kendi zatıyla kaimdir), gayrisini mukavvim (başkalarını ayakta tutandır) olup cemi mahlûkatın müdebbiri dâim ve bâki manasınadır (Sami 1971: 61). Dolayısıyla, Kayyum ismi, sorumlu olmak, mes'ul olmak, korumak gözetmek kollamak, ihtiyaçlara karşılamak, kifayet etmek ve bağlı olmamak, daim ve baki olmak gibi anlamlarını içermektedir.

b. Kayyum İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Kayyum	Sağlıklı	Patolojik
Kendisiyle kaim olmak (öz yeterlik)	Kendi ayakta durabilme	Aşırı bağımsızlık
Her şeyi ayakta tutmak (taşıyıcılık)	Sorumluluk sahibi	Aşırı müdahale
Süreklilik ve istikrar sağlamak	İstikrarlı olma	Katılık

Tablo 12. Kayyum İsminin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **Sorumluluk bilinci ve öz disiplin:** Birey, kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmeye ve öz disiplin geliştirmeye çalışır. Hayatındaki düzeni ve sürekliliği sağlayabilme gücü hisseder.
- **Kendi kendine yetebilme ve dayanıklılık:** kişi, dışsal destek olmadan da bir noktaya kadar ayakta kalabilir, bağımlı değil, bağlı ilişki kurar, olaylar karşısında kolayca yıkılmaz. Bu bireylerde içsel bir güç ve dayanıklılık hissi uyandırabilir. Bu, kişinin hayatın zorluklarıyla başa çıkma kapasitesini artırabilir.
- **Duruş sergileme:** Kişi, olaylar karşısında sarsılmaz bir iç duruş sergileyebilir. Kriz anlarında başkalarına da destek olabilecek bir “direklik” hali vardır.
- **İlişkisel kayyumluk:** “Varlığıyla ortamı ayakta tutan insan” olur. Aile, ekip ya da toplum içinde dengeleyici ve taşıyıcı bir roldedir.

- **Duygusal istikrar:** Her şeyi ayakta tutma fikri, bireylere duygusal bir denge sağlayabilir. Bu, duygusal dalgalanmalara karşı daha dirençli olmayı ve daha sakin, tutarlı bir ruh hali geliştirmeyi teşvik edebilir.
- **Varoluşsal güvenlik hissi:** "Her şeyi ayakta tutan" bir gücün varlığına inanmak, kişide temel bir güven duygusu oluşturur. Belirsizlik ve kaos karşısında "Kâinatın düzeni Kayyum tarafından korunuyor" düşüncesi, kaygıyı azaltır ve iç huzuru sağlar.
- **Minnettarlık:** Varlıkların devamlılığının ve düzeninin Kayyum olan Allah tarafından sağlandığını idrak etmek, bireyde derin bir minnettarlık ve şükran duygusu uyandırır. Her şeyin kendiliğinden var olmadığını ve bir yaratıcı tarafından ayakta tutulduğunu bilmek, yaşamın her anına şükürle yaklaşmayı sağlar.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Aşırı Bağımsızlık ve İzolasyon:** Kendine yeterliliğin abartılı bir şekilde içselleştirilmesi, bireylerin başkalarından yardım istemekten kaçınmasına neden olabilir. Bu durum, ihtiyaç duyulduğunda bile sosyal destekten uzak durmayı tercih etme eğilimine yol açabilir ve sağlıklı ilişkilerin oluşmasını engelleyebilir.
- **Bağımlılık ve yetersizlik hissi:** Birey, her şeyi Kayyum olana yükleyerek kendi yetersizliğini ve acizliğini aşırı derecede vurgulayabilir ve özgüven eksikliğine neden olabilir.
- **Kontrolçülük ve aşırı müdahale:** Her şeyi kendisinin ayakta tutması gerektiğini sanır, başkalarına güvenemez, görev delege edemez. "Ben olmazsam her şey yıkılır" düşüncesiyle tükenir. Ortamı sürekli kontrol etme ihtiyacı hisseder, başkalarının yapması gereken şeyleri de kendi üstlenir. Bu, ilişkilerde boğucu ve sınır ihlalcisi bir figür oluşturur.
- **Aşırı pasiflik ve sorumsuzluk:** Kişi, her şeyi tamamen Kayyum'a bırakarak kendi üzerine düşen sorumluluklardan kaçınabilir. Kişi, kendi çabasının önemsiz olduğunu düşünerek harekete geçmekten imtina edebilir, kendi iradesini ve eylemlilik hissini zayıflatabilir.
- **Katılaşmış direniş ve duygusuzluk:** Empati yerine sadece yapı ve istikrar arar.
- **Hayal kırıklığı:** Kayyum'un "sorumlu göstererek kötülüğü yok edeceğini" düşünerek dünyada ideal bir düzen beklemek, gerçek hayatta karşılaşılan adaletsizliklerle çatışmaya neden olabilir.

c. Kayyum İsminin Katılımcının Tanrı Tasavvur ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik algısında ve ebeveyn algısında Kayyum isminin tecellileri görülmektedir. Katılımcı Allah'ı var olan, kullarını gören, kulların işlerini hikmetiyle ve ilmiyle yöneten ve cennette sonsuz yaşamı veren biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı kendisini sorumluluk almayı seven, başarıya çok önem veren, sorumlu olan ve insanlara yardım etmeyi seven, çevresindekilerin sırtını dayayabileceği, bir şeye ihtiyaç duyulduğunda ilk adam atan ve hemen üstelenen, bir şey istendiğinde reddedemeyen, reddederse vicdan azabı duyan, hizmet sunan, aktif, görevlerini yerine getirdiğinde hayatın anlamını bulan, her zaman bir şeyler yapması gerektiğini hisseden, her şeyi bitirdiğinde kendinden memnun ve mutlu, başkalarına ihtiyaç duyulmaktan ve bağımlı olmaktan nefret eden, kendine dayanan, “başarılı olmalıyım” düşüncesinin baskısını hisseden, sorumlu olmazsa boşluk hisseden ve çöken, sorumlu olmaya alışkan, öğrenmeyi seven biri olarak tanımlamaktadır.

Aynı zamanda, katılımcı **babasını** sorumlu olan, ihtiyaçlarını karşılamak için her şeyi yapan, kendisini ve ailesini koruyan ve gözetten biri olarak algılamaktadır.

Katılımcının tüm bu algılarında Kayyum isminin “kendisiyle kaim olan, idare eden, koruyup gözetten, mesul ve sorumlu olan” anlamları belirgindir. Bunun yanı sıra, katılımcının cennette ebedi yaşama dair duyduğu korku ve orada yalnızca oturup bir şey yapılmayacağı düşüncesini algılamakta güçlük çekmesinin, Kayyum isminin daim ve baki yönlerine işaret ettiği söylenebilir. Bu algılar, sorumluluk bilinci ve öz disiplin, kendi kendine yetebilme, devamlılık gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların, Kayyum isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Biliyorum ki Rabbim var ve biliyorum ki Rabbim merhametlidir ve biliyorum ki Rabbim bizi görüyor. Onun Âlim olduğunu görüyorum. Yani o benden daha iyi biliyor. Ama neden yine de bu oluyor? Bu bir çelişki olabilir. Ama ben bunun arkasındaki hikmeti görmek istiyorum. Biliyorum ki her şeyin bir hikmeti var.” “Benim cennetle ilgili bir korkum var. Biraz garip bir konu olabilir, ama benim cennetle ya da sonsuzlukla ilgili bir korkum var”	“Öğrenmeyi seviyorum. Sorumluluk almayı seviyorum Başarıyı hissediyorum.” “Üniversiteye gitmeyi çok seviyordum çünkü bir şeyler yapıyordum ve bir şeyler sunuyordum, başarı, başarı, başarı. Mezun olduktan sonra çökmüştüm. Boşluk var, hiçbir şey yapmıyorum, alışkın değilim.” “Kendimi sorumlu hissediyorum, her zaman insanlara yardım etmeyi seviyorum.” “Sorumluluk konusunda belki ben güvenilen bir insanım. Örneğin, bir şeye ihtiyaç duyulduğunda mesela birinin bir şeyi düzenlemesi gerekiyor ben bunu yapıyorum, ben yapabilirim diyorum. Ben sorumlu bir insanım, bu yüzden bunu yapıyorum. Yani belki de ben sorumlu bir insan olduğumu görüyorum. Bu yüzden ailemden bir şey istendiğinde reddedemem, ya da reddetsem bile vicdan azabı çekerim. Ben bir şeyler yapan bir insanım, ben hizmet sunan bir insanım.” “Kendimi sorumlu ve görevleri yerine getirebilecek durumda gördüğümde hayatımın bir anlamı olduğunu hissediyorum. Her zaman bir şeyler yapmam gerektiğini hissediyorum. Her şeyi bitirdiğimde kendimden memnun oluyorum, mutlu oluyorum.” “Kendimi sorumlu ya da kendime güvenen biri olarak görmeseydim başkalarına bağımlı olurdu, bir şey yapmazdım, hiç ilgilenmezdim. Öyle bir insan olmak istemiyorum çünkü bağımlılıktan çok nefret ediyorum. Sadece kendine güven” “Kendimden memnun olmak için, mutlu olmak için başarılı olmalıyım ya da bir şey yapmalıyım, yani cennette oturup hiçbir şey yapmamak korkunç”	“Gerçekten babam bana her şeyi yapıyor. Belki yanlış bir şekilde ifade ediyor ve bu beni çok rahatsız ediyor. Eskiden neden böyle yaptığını anlamıyordum. Ben bir hata yapmadım, baba neden bunu söylüyorsun. Beni anlamadığını düşünüyordum. Ama sonunda, hayır bunu yapıyor çünkü benim için gerçekten korkuyor ve içten içe mutmain olamıyor. Bu yüzden benim için her şeyi yaptığını ve çabaladığını görüyorum. Şimdi bize daha yakın oldu.”	Sorumluluk bilinci Öz disiplin Kendi kendine yetebilme

Tablo 13. Kayyum İsmi'nin 2.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

• Kayyum ile Hay İsimlerinin Arasındaki Etkileşim

Katılımcının hayatının anlamını sorumluluk almaya ve görevlerini yerine getirmeye bağlaması; bu durumun da kendisini memnun ve mutlu etmesi, sorumlu olmazsa boşluk hissetmesi ve çökmesi; Kayyum ve Hay isimlerinin tecellileri olarak yorumlanabilir. Burada Kayyum isminin tecellisinin, Hay isminin tecelli etmesine yol açtığı ifade edilebilir. Ayrıca şunu belirtmek önemlidir ki, Kur'an'da sadece üç ayette geçen Kayyum ismi, her seferinde Hay isminin hemen yanında zikredilmiştir. Bunun sebebi hayat ile bilfiil var olmak arasındaki ilişkidir. Kayyum ismi her durumda Hay ismine eşlik eder (Demirli 2024: 202). Bu durum, İlahi isimler teorisinin “İlahi isimler birbiriyle irtibatlı ve iç içedir” kaidesinin bir göstergesidir.

Patolojik Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Neden falanca kişiye bir şey yapmıyor? Ya da neden bu şekilde imtihanlara maruz bırakıyor? Yani soru işaretleri, biliyorum ki Rabbim biliyor. Ama ben onun neden olduğunu düşünüyorum. İnsana neden böyle şeyler oluyor? Rabbimiz neden müdahale etmiyor?”	“Ben kendimi bu iki algıda görüyorum: Sorumluluk-umursamazlık” “Çok büyük bir baskı var, bir şey başarmam gerekiyor ve bu beni korkutuyor, başarılı olmam gerektiğini düşünüyorum. Hem Allah için hem de kendim için gerçekten bir şeyler yapmam gerekiyor. Belki korkunun ya da sorumluluğun boyutunu büyütüyorum.” “Hata yapmaktan çok korkardım şimdi de hala korkuyorum. Ama korku biraz azaldı. Bu yüzden korku tarafı beni birçok şey yapmaktan alıkoyuyor ya da belirli bir şeye başlamak” “Bazen kendime güvenimin olmadığını hissediyorum. Hata yapmaktan çok korktuğum zaman kendime değer veremiyordum ve bir şey yapamıyordum. Şimdi Elhamdülillah durum daha iyidir. Daha fazla özgüvenle denemeye başladım ve artık bir şeyler yapabildiğimi görüyorum Allah'a şükür.” “Bazen ciddiyetsiz oluyorum. Doğru ve yanlış bildiğim halde hata yapmakta ısrarlı oluyorum ve doğru olanı yapmak konusunda tembellik ediyorum.” “Dini sorumluluğumu anladığımı sanmıyorum. Yaşadığım süreç kendi hayatımdan sorumlu olduğumu hissediyorum ama dinime karşı aynı sorumluluğu hissetmiyorum. Güçlü bir motivasyonum yok, mesela Kur'an'ı çok okumak ya da gerektiği gibi namaz kılmak, dua	“Gerçekten baba bana her şeyi yapıyor. Belki yanlış bir şekilde ifade ediyor ve bu beni çok rahatsız ediyor. Eskiden neden böyle yaptığını anlamıyordum. Ben bir hata yapmadım baba neden bunu söylüyorsun. Beni anlamadığını düşünüyordum. Ama sonunda, hayır bunu yapıyor çünkü benim için gerçekten korkuyor ve içten içe mutmain olamıyor.”	Mükemmeliyetçilik Suçluluk duygusu Kontrolcülük Yetersizlik hissi Pasiflik

	etmek gibi. Belki yaklaşımdan korkuyorum. Yaklaşırsam ya da daha fazla bilirsem bana karşı bir hüccet (argüman) olacak diye” “Devamlılıkla konusunda bir sorunun olduğunu düşünüyorum. Eğer bir şeyle 100% ilgilenmiyorsam ya da zorunlu olduğunu hissetmiyorsam devam etmiyorum. Peki, neden tamamlamıyorum? Devamlılık sorunu mu var?” “Sonsuza kadar yaşama fikrini kavrayamıyorum, bu benim için çok korkutucu bir fikir. Sonra ne yapacağız? Yani sonsuza kadar yaşayacağım? Ve sonra sonsuza kadar yaşadıktan sonra ne olacak? Hep cennetten korktuğumu hatırlıyorum”		Sorumsuzluk Devamlılık sorunu
--	--	--	---

Tablo 14. Kayyum İsmi'nin 2.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında patolojik yansımalar da mevcuttur. Katılımcı, Allah'a yakınlaşanların krizleri arttığında bu krizlere müdahale etmeyen biri olarak tasavvur etmektedir. Bu durum Allah'ın onları korumadığı, gözetmediği, ihtiyaçlarını karşılamadığı veya onlara kifayet etmediği şeklinde yorumlanabilir. Sanki Allah bu kulların işlerini gidermekte sorumluymuş ancak onları bırakmış ve müdahale etmemiş gibi bir algı oluşmaktadır.

Aynı zamanda katılımcı **kendisini** hayatından sorumlu hissederken dine karşı aynı sorumluluğu hissetmeyen, dini sorumluluğu tam kavrayamayan, bazen ciddiyetsiz, doğru ve yanlış bildiği halde hata yapmakta ısrarcı ve doğru olanı yapmakta tembellik eden, Allah'ın ona lütfettiği gibi kendini rahatlatmaya ve yumuşak davranmaya çalışan ancak bu durumun umursamazlığa dönüştüğünü düşünen, hata yapmaktan çok korkan, bu korkunun onu bir şeye başlamaktan alıkoyan, bazen özgüveni düşük, geçmişte hata yapmaktan korktuğu için kendine değer verememiş ve bir şey yapamamışken şimdi daha iyi ve artık bir şeyler yapabildiğine inanan, devamlılıkla ilgili sorunları olan, bir şeye bütünüyle ilgisini çekmiyorsa devam edemeyen ve onu tamamlayamayan biri olarak algılamaktadır.

Bununla birlikte, katılımcı **babasını** onları korumak adına kontrolcü ve katı biri olarak tanımlamaktadır.

Bu algılar pasiflik, sorumsuzluk, mükemmeliyetçilik ve suçluluk duygusu, hayal kırıklığı, yetersizlik hissi, kontrolçülük gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların Kayyum isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

2.3 Kayyum ile Latif İsimlerinin Arasındaki Etkileşim

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı
Son zamanlarda İlâhi isimler konusunda bir derse katıldım. Orada merhameti verme veya esirgemenin iki şekilde olabileceği anlatılmıştı ama ben bunu bazen göremiyorum. Özellikle esirgeme merhametini hayatımızda pratik olarak anlayamıyorum. Mesela birinin çok fazla krizi var ve aynı zamanda Rabbine çok yakın, namaz kılıyor ve dua ediyor, ama krizleri bitmiyor. Bitmiyor, daha da artıyor, daha da, daha da artıyor. Peki neden?	Allah’ın bana lütfettiği gibi kendime bunu yapmaya çalışıyorum, yani diyorum ki kendime rahat ol, kendini rahatlat. Ama şöyle bir şey oluyor. Bazen bana normal, bir şey yapmam gerekmiyor dediğimde, bunun benden umursamazlık çıkardığını hissediyorum. Yani bilmiyorum bu umursamazlık mı? Çünkü ben her şeyi yapmam gerektiğini görüyorum, hayır aynı zamanda bazen kendime karşı nazik olmaya (lütfetmeye) çalışıyorum.	“Gerçekten baba bana her şeyi yapıyor. Belki yanlış bir şekilde ifade ediyor ve bu beni çok rahatsız ediyor. Eskiden neden böyle yaptığını anlamıyordum. Ben bir hata yapmadım baba neden bunu söylüyorsun. Beni anlamadığını düşünüyordum. Ama sonunda, hayır bunu yapıyor çünkü benim için gerçekten korkuyor ve içten içe mutmain olamıyor.”

Tablo 15. Kayyum ile Latif İsimlerinin, 2.Katılımcının Tanrı Tasavvuru, Benlik Algısı ve Ebeveyn Algısında Arasındaki Etkileşim (Kahhar ve Hafız İsimleri)

• Kahhar İsmi

Katılımcının bazı zamanlarda kendisine karşı sert (aşırı sorumluluk) ve yük veren bir tutum sergileyebilmesi; babasının ona menfaat sağlarken yumuşak tavrı göstermemesi; Allah’ın kendisine yaklaşmaya çalışan bazı kişilerin krizlerinin artmasını engellememesi, ‘baskı’ anlamına da işaret etmektedir. Kedinin bazı zamanlarda küçük görmesi ve ona sert davranması, zorunluluk düşüncesine karşı hassasiyet göstermesi, babasından hoş muamele görmemesi ve Allah’ın yakın kullarına artan belalar vermesi gibi algılar, ‘zorlamak’ ve ‘hakkından gelmek’ gibi anlamlara gelen Kahhar ismine işaret etmektedir. Dolayısıyla Kayyum isminin patolojik düzeyde tecellilerinin Kahhar isminin tecelli etmesine yol açtığı söylenebilir. Bu durum da İlâhi isimler teorisinin “Bir ilâhi isim başka bir ismin tecelli etmesine yol açabilir” ve “İlâhi isimler birbiriyle irtibatlı ve iç içedir” kaidelerinin bir göstergesidir.

Katılımcı, kendisine merhamet göstermek (Latîf) istemekte; ancak bu merhametin, sorumlu olduğu görevleri ihmal etmesine veya başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açabileceği endişesini taşımaktadır. Özellikle “umursamaz biri olma” korkusu, Kayyûm isminin patolojik yansıması olarak katılımcının iç dünyasında belirginleşmekte; bu da “başarılı olmalıyım. Allah benden bunu istiyor” düşüncesini sürekli ve baskın bir biçimde hissetmesine, görevleri olmadığı zamanlarda ise tam bir çöküş yaşamaya kadar varan, kendisine karşı sert ve yükleyici bir tutum sergilemesine (Kahhâr) neden olmaktadır. Bu nedenle, Kayyûm isminin patolojik yansıması ile Kahhâr isminin baskıcı etkisi, Latîf isminin sağlıklı bir şekilde tecelli etmesini, yani katılımcının kendisine şefkat göstermesini engellemiştir.

Başka bir deyişle, Kayyûm ve Kahrî isimlerinin aktif (etken) yönleri, Latîf isminin pasif (edilgen) yönü üzerinde galip gelmiştir. Bu durum, İlahî İsimler Teorisi'nin 'Bazı isimler diğerlerini sınırlayabilir; aralarında galip-mağlup, etki-teessür ilişkisi bulunabilir' kaidelerini açıkça yansıtmaktadır. Aynı zamanda, 'Her İlahî ismin hem aktif hem pasif yönleri vardır' ilkesi de bu örnek üzerinden somutlaşmaktadır.

Öte yandan, katılımcı ebeveyn algısında daha olgun bir bakış açısı geliştirmeye başladığını ifade etmektedir. Babasının zaman zaman sergilediği sert ve baskıcı tutumlara rağmen, bu davranışların ardında bir lütuf ve şefkat barındırabileceğini fark etmiştir. Katılımcının bu idraki, babasındaki Kahrî isminin (baskı), Kayyûm isminin (sorumluluk) ve Latîf isminin (şefkat) iç içe geçmiş bir biçimde tecelli ettiğini kavramasına olanak sağlamıştır. Bu anlamda, Celâl'e işaret eden Kahrî ismi ile Cemâl'e işaret eden Latîf isminin birlikte var olabileceğini görmesi, İlahî İsimler Teorisi'nin 'Zıt manalara sahip isimler bir arada tecelli edebilir' kaidesine doğrudan göndermede bulunmaktadır

- **Hafiz İsmi**

Hafiz ismi, "Korumak, görüp gözetmek, ihmalkâr ve gafil davranmayıp dikkatli ve basîretli bulunmak; anlayıp bellemek, ezberlemek" anlamlarındaki hıfz kökünden sıfat olup "koruyan, hiçbir şeyin kaybolmaması ve ihmal edilmemesi için gerekli tedbirleri alan" demektir. Hafiz, Allah'ın isimlerinden biri olarak "kâinatta zerre kadar bir şey bile gözetiminden uzak olmayan ve tabiatı dengede tutan" anlamına gelmektedir. Gazzâlî, Hafiz isminin mânâsının hâfıza nisbetle daha kapsamlı olduğunu ve süreklilik gösterdiğini belirtmektedir. Ona göre Hafiz, kâinatın varlığını sürdürme yanında tabiatın işleyişinde göze çarpan "zıtların dengede tutulması" gibi daha belirgin bir anlam taşımaktadır (Topaloğlu 1997: 15-116). Bununla birlikte, Hafiz, himaye eden, bakmak bakımlı tutan, iyi durumunu sürdüren ve bozulmamasını sağlayan anlamlarına gelmektedir (Cili 2019:145). Yine de Hafiz, yapılan işleri bütün tafsilatıyla tutan, her türlü afat ve beladan muhafaza eden demektir (Tatlısı 2024:108). Özetle Hafiz ismi; zarardan ve zilletten korumak, görüp gözetmek, ihmalkâr ve gafil davranmayıp dikkatli bulunmak, iyi durumu sürdürmek, yapılan işi bütün tafsilatıyla tutmak anlamlarına gelmektedir.

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında Kayyûm ve Latîf isimlerinin tecellilerinin Hafiz isminin tecelli etmesine yol açtığı ve zemin hazırladığı görülmektedir. Katılımcının kendisini hata yapmaktan koruma çabası, babasının ailesine karşı sorumluluk duygusu ile onları korumaya çalıştığını vurgulaması ve nişanlıyken Allah'ın onu gizli kötülükten muhafaza ettiğini fark etmesi, Hafiz isminin hem koruyucu (Kayyum) hem de kollayıcı (Latif) yönlerine işaret etmektedir.

Ayrıca, katılımcı üzerinde gözlemlenen aşırı sorumluluk bilinci, Kayyûm isminin patolojik yansımasına işaret etmektedir. Bu durum, katılımcının hayatın pek çok alanında sürekli her şeyden kendini sorumlu hissetme ve yük alma eğilimiyle kendini göstermektedir. Buna eşlik eden duygusal hassasiyet ise Latîf isminin patolojik yansımasına karşılık gelmektedir. Bu iki ismin patolojik düzeyde birleşimi, katılımcıda hata yapmaktan yoğun bir korkunun ve yüksek düzeyde mükemmeliyetçiliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Kayyûm ve Latîf isimlerinin patolojik tecellilerinin, Hafız isminin patolojik bir biçimde tecelli etmesine zemin hazırladığı söylenebilir.

Kayyum patolojik yansıması (Aşırı Sorumluluk Bilinci) + Latif patolojik yansıması (Hassasiyet): Hata Yapmaktan Aşırı Korku ve Mükemmeliyetçilik (Hafız patolojik yansıması)

Katılımcının “Hata yapmaktan çok korktuğum zaman kendime değer veremiyordum ve bir şey yapamıyordum. Öz güvenimin olmadığını hissediyorum” ifadesinde Hafız isminin yanı sıra Mümin isminin tecellileri de görülür. Bu duruma İbn Arabî’nin zayıflık kuvvete nispet edilebileceği konusunda Camî ismine dayanması gibi, güven ve korkunun da Mümin isminin farklı tecellileri olduğu söylenebilir. Zira korku, nihayetinde bir korunma ve güvenlik aracıdır. Bu nedenle insan, korkusuna inanır, ona güvenir ve onun aracılığıyla güvenlik arayışına girer. Dolayısıyla burada Hafız isminin, Mümin ismiyle doğrudan irtibatlı olduğu görülmektedir.

Özet;

İsim	Yansıma Şekli	Tanrı Tasavvuru ile Benlik Algısı	Açıklama	Ortaya Çıkan İsim
1.Latif İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı merhametli ve görünmeyen yardımları beklenmedik bir şekilde gönderen biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de insanlara yardımcı ve faydalı olmaya çalışan biri olarak algılamıştır.	
2.Kayyum İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı kulların işlerini hikmetiyle ve ilmiyle yöneten biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de sorumlu ve mesul biri olarak algılamıştır.	Hay Muhyi
	Patolojik	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı bazen kendisine yaklaşanların yaşadıkları krizlere müdahale etmeyen (pasif) biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini din ile ilgili sorumluluğu tam kavrayamayan, bazı işlerde ciddiyetsiz ve umursamaz (pasif) biri olarak algılamıştır.	
Latif ile Kayyum İsimleri	Kayyûm isminin patolojik yansıması (aşırı sorumluluk), Kakhâr isminin baskıcı yönüne (sert davranışlar) yol açmış ve Latîf isminin sağlıklı yansımasını (kendisine şefkat göstermek) engellemiştir. Bu etkileşimde galip gelen isimler Kayyûm ve Kakhâr, mağlup olan ise Latîf olmuştur.			Kahhar
	Kayyum isminin patolojik yansıması (Aşırı Sorumluluk Bilinci) + Latif isminin patolojik yansıması (Hassasiyet): Hata Yapmaktan Aşırı Korku ve Mükemmeliyetçilik (Hafiz isminin patolojik yansıması)			Hafiz

Tablo 16. Özet (2.Katılımcı)

3. Üçüncü Katılımcı'nın (3.K) Analizi

3.1 Kerim İsmi

a. Kerim İsminin Genel Anlam Çerçevesi

Sözlükte “cömert olmak, eli açık olmak, kıymetli, asil ve değerli olmak” anlamındaki kerem (kerâmet) kökünden türemiştir. Zeccâcî, Kerîm kelimesinin muhtevasını “cömert olan, övgüye lâyık vasıfları şahsında toplayan, cezayı gerektiren davranışları affedip suçluyu bağışlayan” şeklinde üç noktada özetlemiştir. Gazzâlî de kerîm ismine şu anlamları eklemiştir; “Kerîm, lütfunu umulanan ötesinde gerçekleştiren, kime ne kadar lütufta bulunduğu hesabını yapmayan, kendisine sığınanı yüzüstü bırakmayandır” (Topaloğlu 2022: 25,287). Kerim ismi de, Hakk'ın fazilet türlerinin hepsine sahip oluşunu ve nihayetsiz cömertliğini ifade eder (Cili 2019: 151). Yarattıklarına sonsuza dek destek verendir. Hayır çoktur ve devamlıdır. Bitmez tükenmez bağışları ile övülmeye değer en yüce olandır. O bütün noksanlıklardan uzaktır (Rex 2020: 87). Yeni de Kerim, ihsanı bol, karşılıksız veren, şerefli ve üstün olandır. Kerim isminin insandaki tecellisi; kişinin çevresindekilere karşı ikram sahibi olmasıdır. Rabbinin kendisine daha fazlasıyla vereceğini bilir. Sadece maddi ikramlar değil, manevi ikramlarda da bulunur. Bilgisini paylaşması, zor zamanlarda yardımcı olması, dertlerini dinlemesi, güler yüz göstermesi gibidir (İzgi 2023: 100). Bununla birlikte, bu kişi ferde veya cemiyete karşı, iyi bir iş yapmadığı zaman ferah olmaz. İyilik yapanların çok taciz edildiğini ama dayanması gerektiğini de bilir ve acizlik göstermez (Tatlisu 2024: 119). Bu kişi beklentisiz verir çünkü Kerim, layık olup olmadığına bakmadan vermek demektir. Cömertliklerin hepsi, Rahmandan ortaya çıkar (Demirli 2024: 256). Özetle Kerim ismi; “bolca, devamlı, karşılıksız, sebepsiz veren, asil, kıymetli, değerli, şerefli ve üstün olan, övgüye lâyık vasıfları şahsında toplayandır” anlamlarını taşımaktadır.

b. Kerim İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Kerim	Sağlıklı	Patolojik
Cömertlik	Paylaşım eğilimi	Aşırı fedakârlık ve kendini ihmal
Değerli ve şerefli	Özsaygı	Özsaygıda Aşırılık ve Narsisizm

Tablo 17. Kerim İsminin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **Cömertlik ve paylaşım eğilimi:** Kişi, maddi ve manevi olarak vermeye, eli açık olmaya, paylaşmaya ve başkalarına yardım etmeye güçlü bir içsel dürtü hissedebilir. Sadece maddi cömert olmayıp ikram, ilgi, zaman veya anlayış gibi soyut değerlerde de cömert olabilir. Bu, ona bir amaç ve tatmin duygusu verir. Bu davranış, sosyal ilişkilerde de güven ve dayanışma yaratır.
- **Affedicilik ve hoşgörü:** Kerim isminin affedici ve merhametli doğasından etkilenen bir kişi, başkalarının hatalarını bağışlamaya ve onlara şefkat göstermeye yatkın olabilir. Kişi, kendisine ve başkalarına karşı anlayışlı ve yumuşak huylu olmakla daha büyük bir affedicilik kapasitesi geliştirebilirler. Bu, kırgınlıkları serbest bırakarak duygusal iyi oluşa ve iç huzura katkıda bulunur. Bu özellik, kişiler arası ilişkilerde barış ve uzlaşmayı teşvik eder, duygusal yüklerden kurtulmayı kolaylaştırır.
- **Özsaygı ve değer:** Kerim isminin "soylu" ve "değerli" anlamları, kişinin kendine saygı duymasını, kendini değerli hissetmesini ve kendi kimliğini olumlu yönde şekillendirmesini destekler. Bu, kibir değil, kişinin doğuştan gelen değerini bilmesidir; bu da özsaygıya ve başkalarıyla saygılı ilişkilere yol açar. İnsanlara da, özellikle muhtaç, zayıf, haksızlığa uğramış olanlara değer verme, onların şeref ve haysiyetini koruma, incitmekten kaçınma.
- **Ahlaki ve sosyal kimlik:** Kerim ismi, taşıdığı olumlu anlamlarla bireye güçlü bir ahlaki ve sosyal kimlik kazandırabilir.
- **Empati ve şefkatli yaklaşım:** Kerim ismin barındığı ahlaki ve insani değerler, bireyin başkalarına karşı derin bir empati ve merhamet duygusu geliştirebilir. Bu, etrafındakilerin ihtiyaçlarını ve acılarını anlama ve hissetme yeteneğini içerir, destekleyici ve besleyici davranışlara yol açar. Bu kişilerde genellikle topluma karşı sorumlu, vicdanlı birey imajı gelişir.
- **Pozitif rol model beklentisi:** Aile veya çevre tarafından ismin taşıdığı değerlere vurgu yapıldığında, birey başkaları için örnek olma duygusu yaşayabilir. Bu, onun kendisinden daha yüksek standartlarda davranış sergilemesini teşvik edebilir.
- **İyimserlik, güven ve dayanıklılık:** İlahi cömertliğe inanma, zorluklarda iyimserlik ve güven geliştirebilir. Bu, zorluklar karşısında bile hayata daha dirençli ve umutlu bir bakış açısı sağlar ve çıkış yolu gösterir. Özellikle dindar bir ortamda büyüyen bireylerde, ilahi bir isimle tanışmak ve bu ismin manasını öğrenmek, ruhsal huzur ve anlam arayışına katkı sağlayabilir. Bu durum, manevi dayanıklılık ve stresle başa çıkma yetkinliğini artırabilir.
- **Minnettarlık ve takdir:** Kendi hayatlarındaki ilahi cömertliği (Kerim'i) fark etmek, alınan nimetlere karşı derin bir şükran duygusu yaratır. Bu, kıskançlık veya eksiklik hislerini azaltan bir kanaatkârlık ve memnuniyet zihniyeti geliştirir.
- **Yüksek içsel zenginlik hissi:** Kıtlık zihniyetinden uzaktır.

Patolojik Psikolojik Yanımlar

- **Aşırı fedakârlık ve kendini ihmal:** Kişi, cömertlikte sınır tanımayarak kendi ihtiyaçlarını göz ardı edebilir ve onun kapasitesinin ötesinde sürekli vermesine yol açan aşırı fedakârlık eğilimine yönelebilir. "Kerim olmalıyım" baskısıyla her istenileni yaparak kendini sömürtebilir. Bu durum, maddi ve manevi kaynakların tükenmesine, kişinin kendini bitkin ve tükenmiş hissetmesine yol açabilir. Kişi aşırı uyum sağlayarak kendini kurban edebilir. Bu durum, tükenmişlik, kırgınlık ve duygusal yorgunlukla sonuçlanabilir.
- **Sınır koymada zorluk:** "Cömert" veya "hoşgörülü" olma çabasıyla, kişi müsamahakâr davranışlarda bulunabilir; başkalarının sorumluluklarını üstlenebilir, istemeden başkalarının zararlı eylemlerini veya bağımlılıklarını, sağlıklı sınırlar koymayarak veya onları sorumlu tutmayarak sürdürmelerine izin verebilir. Aşırı affedici bir tutum, istismara açık hale gelme riskini artırır ve ilişkilerde dengesizlik yaratır. Kişi, hayır diyememe gibi davranışlarla pasifleşebilir.
- **Şehit kompleksi:** Bu durum bazen bir **şehit kompleksi** olarak ortaya çıkabilir; birey, başkaları için acı çekmek veya fedakârlık yapmak zorunda hisseder, genellikle bilinçaltında "cömertliği" için tanınma veya onay arar.
- **Özsaygıda aşırılık ve narsizm:** Kendini değerli görme duygusu abartıldığında, kişi başkalarını küçümseyebilir ve narsistik özellikler sergileyebilir. Kendini başkalarından üstün görerek ve minnet bekleyerek verdiği başa kakabilir. Bu, empati eksikliğine ve sosyal ilişkilerde kopukluklara yol açabilir.
- **Dışsal değerlendirmelere bağımlılık:** "Kerim" gibi olumlu anlamlı bir isimle özdeşleşen bireyler, çevresinden sürekli olumlu dönüşler almayı bekleyebilir ve dışsal onay arayışına girebilir.
- **Değersizlik hissini telafi etme:** Kişi, sürekli verme hâlinde olur ama bu özsaygıdan değil, değersizlik hissini telafi etme çabasından kaynaklanabilir. Çünkü Genellikle kabul görme ve sevilme ihtiyacı bu vericiliği besler.
- **Bağımlılık:** Sürekli verme arzusu, kişinin öz değerinin başkalarına verilmekle ve ihtiyaç duyulmakla aşırı derecede bağlantılı olduğu bağımlı ilişkilere yol açabilir, bu da sağlıklı kişilerarası dinamikler yaratır.
- **Kimlik çatışması ve bireysellikle uyum sorunu:** Başkalarının olumlu beklentileriyle uyum sağlamak için, birey kendi görüşünü bastırabilir ve özgün kişiliğini kaybedebilir.
- **Beklentilere bağlı stres ve anksiyete:** Kişi çerçevesinin yüksek beklentilerine karşı kendini yetersiz hissedebilir veya sürekli başkalarını memnun etme zorunluluğu duyabilir. Bu beklentilerin

baskısı, bireyin psikolojik dengesini olumsuz etkileyebilir. Beklentiler karşılanmayınca da derin hayal kırıklığı, öfke veya inanç krizi yaşanabilir.

- **İdeal bir karaktere sahip olma arzusu:** kişinin Kerim ismin taşıdığı değerlere aşırı önem vermesi, ona sürekli ideal bir karaktere sahip olma baskısı oluşturabilir. Aynı zamanda, Kerim isminin kibarlık ve zarafet boyutu aşırıya kaçarak maskeli bir benlik gelişimine neden olabilir
- **Ahlaki mükemmeliyetçilik ve kendine Sert Eleştiri:** Cömertlik ve yücelik gibi ideal özelliklerle özdeşleşen birey, küçük hatalarında kendine çok sert davranabilir.
- **Yaşamda karşılaşılan zorluklarla anlamlandırma güçlüğü:** "Cömert ve yardımsever bir kişinin zorluklarla karşılaştığında Allah'a karşı hayal kırıklığı, adaletle inanç kaybı gibi tepkilere dönüşebilir.
- **Maddi sorumsuzluk:** Kişisel mali sınırları göz önünde bulundurmadan aşırı derecede maddi cömert olma dürtüsü, sadece birey için değil, potansiyel olarak bağımlıları için de mali sorumsuzluğa ve zorluklara yol açabilir.
- **Pasif-agresif davranışlar ve içe atım:** "Kerimce" davranmak adına gerçek öfke, kırgınlık veya ihtiyaçlarını ifade edememe, bunları dolaylı yollarla (söylenme, erteleme, surat asma) gösterme.
- **Manevi manipülasyon ve suçluluk duygusu yüklem:** başkalarına verip ihsan ederek onları kontrol etme veya onlara aşırı suçluluk hissettirme.

c. Kerim İsminin katılımcının Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Katılımcı Allah'ı yakın, kalbini ona açabilen, konuşulabilen, zor dönemde kendisini anlayacak biri olarak tasavvur etmektedir. Kendisini de cömertliği başkalarını rahatlatmak, mutlu etmek ve onlarla ilgilenmek olarak tanımlayan, başkalarının ihtiyaçlarını giderdiğinde ve desteklediğinde rahatlayan, hafifleyen ve bu şekilde belayı engellemeye çalışan, başkalarının dertlerini dinleyen ve çözmeye çalışan, annelik hissi veren bir kişiliğe sahip biri olarak algılamaktadır. Bu durum, Kerim ismindeki manevi cömertliğe, empati ve şefkatli yaklaşım gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bununla birlikte, katılımcı Allah'ı "süper istasyon", yanında mevcut ve güvenilir biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda, katılımcı kendisini karamsar tabloları kıran, güvenli bir liman, Allah'ın kendisini desteklediği için eksik hissetmeyen ve sağlam bir zeminde olduğunu hisseden ve bu sebeple insanlara yardım edebilen biri olarak algılamaktadır.

Bu algılar katılımcının Allah'ı Kerim olarak görmesinin kendi benlik algısına nasıl yansıdığını ve bunun bir güven, iyimserlik, dayanıklılık duygusu, cömertlik, paylaşım eğilimi, şefkatli ve empati yaklaşımı

yarattığını göstermektedir. Ayrıca katılımcı Allah'ı övgüye layık biri olarak tasavvur ederken kendisini de başkalarının önünde güzel bir imaj ortaya koymayı seven biri olarak algılamaktadır. Bu algılar da Kerim isminin “şerefli ve değer” anlamlarına işaret etmektedir. Bahsedilen tüm bu yansımaların Kerim isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Allah tasavvurunun benlik algısıyla uyumlu olduğu görülebilir. Bu düzeyde katılımcı Allah'ı nasıl tasavvur ettiyse kendisini de aynı yaklaşımla algılamaktadır.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Allah'ı seviyorum ve daima O'nun cömert olduğunu hissediyorum. Cömert, yani O hissedilebilen bir dayanak ve sen kendini desteklenmiş hissediyorsun. Allah yardımcı ve Mu'in'dir” “Mesela, evlilik ilişkisi tamamen ilahi bir bağıştır. Hatta bekâr kızlarla bu konuda konuşuyordum, mutlu olduğum zamanlarda Allah'ın orada olduğunu hissediyorum, yani bu ilişkileri O yarattı.” “Dua ederken hep aklıma ilk gelen isimlerden "Kerîm" oluyor. Bu benim için kuşatıcı bir anlamı ifade ediyor” “Allah'ın cömert olduğu kısmı bana hâkim ama bazen başka durumları anlayamıyorum” “Her zaman dua ederken "Ey cömert, ey merhametli" diye başlıyorum”	“Allah'ın bana cömert olmasını seviyorum. Ben de insanlara cömert olmayı seviyorum. Sadece maddi değil cömertlik çaba ile de olur.” “Cömertlik kelimesi, birinin sana bir şeyler vermesi anlamına gelmez. Cömertlik yani birisi seni rahatlatıyor, seni mutlu ediyor ve seninle ilgileniyor. Her şeyde öyle” “Eğer birinin bir hastalığı varsa ve sen ona dua edersen ve yardım edersen ve onu rahatlatırsan, bu seni rahatlatır veya hafifletir. Bu aslında belanın sana gelmemesini sağlar.” “Hizmetle ve insanlarla da ilgim var.” “Allah benimle olduğu için desteklendiğimi hissediyorum. Eksik değilim. Sağlam bir zeminde olduğumu hissediyorum. İnsanlara yardım edebiliyorum.”	“Babam yurt dışında yaşıyordu ve kardeşlerine sürekli maddi destek sağlıyordu”	Cömertlik ve paylaşım eğilimi İyimserlik Empati ve şefkatli yaklaşım Dayanıklılık Güven

Tablo 18. Kerim İsmi'nin 3.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Patolojik Yansımalar

Katılımcının Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının bazı yönleri patolojik düzeyde yansımalar da barındırmaktadır. Katılımcı kendisini herkesi memnun etmek isteyen ve gününü başkaları için harcayan, parasını farkında olmadan harcayan, eksikleriyle yüzleşmekten hoşlanmayan, suçlanmaktan kaçan, çaba sarf ettiğinde eksik görülmekten çok incinen ve üzülen, insanların fikirlerinden aşırı etkilenen biri olarak algılamaktadır. Bu algılar, aşırı fedakârlık, sınır koymada zorluk, dışsal değerlendirmelere bağımlılık, ideal bir karaktere sahip olma arzusu, suçluluk duygusu, maddi sorumsuzluk gibi yansımalarla işaret etmektedir.

Bununla birlikte, katılımcı Allah'ı cömertliği bazı durumlarda kavranamayan, boşanmış bir kadının nafakasının yalnız bir yıl sürmesi gibi bazı hükümlerde adaleti anlaşılmayan ve Gazze'deki olaylarda hikmetini anlamak imkânsız biri olarak tasavvur etmektedir. Aynı zamanda katılımcı belirli bir zulme uğradıktan sonra birkaç yıl süren bir depresyona girip ölümü dilediğini ve bu dönemde Allah'ın cömertliğini, adaletini ve hikmetini sorguladığını ifade etmiştir. Bu durum, yaşamda karşılaşılan zorlukları anlamlandırma güçlüğüne işaret etmektedir. Katılımcı gibi cömert ve yardımsever bir kişinin zorluklarla karşılaştığında Allah'a karşı hayal kırıklığı ve adaletle inanç kaybı gibi tepkiler vermesi anlaşılabilir. Bahsedilen bu yansımaların Kerim isminin patolojik düzeydeki yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Allah tasavvurunun benlik algısıyla uyumsuz olduğu görülmektedir.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Kesinlikle Allah adildir. Ama Allah'ın adaleti benim için çok büyük bir soru işareti. Mesela, boşanmadan sonra bir yıl nafaka gibi hükümler geldiğinde, peki ya sonra nereye gidecek? Bu konu beni etkileniyor. Sosyal konulardaki bazı hükümler, biraz açıklanmaya ihtiyacım var veya hala anlayamadım. Ancak Allah'ın huzuruna çıkıp soracağım soruları bekliyorum ve Allah'ın bana cevap vermesini bekliyorum.” “Örneğin, insanlara çok kötü davranan biri var; ancak kendisi de kötü koşullarda yetişmişti. Rabbim böyle birini nasıl hesaba çekecek? Bu durumu anlamakta zorlanıyorum” “Allah gerçekten zulmü kendisine haram kıldı. Önemli olan insanlar. Neden insanlar insanlara böyle davranır, birbirini ezer. Ama yine de	Bir şeye çok emek verdiğimde ve karşımdaki kişi, “eksik yaptın” diye söylerse çok üzülürüm. Çok incitici çünkü sonuna kadar yapılması gerekeni yapmıştım. Bu nedenle, en büyük sorunum, yüzleşme. Çok zaman kaybediyorum. Eksikliklerimi biliyorum. Yüzleşmekten hoşlanmıyorum. Yapmam gereken bir işi geciktirdiğimde ya da eksik bıraktığımda kaçma ve yüzleşme eğilimim oluyor. Çünkü suçlanmayı sevmiyorum.”	“Annemin bakış açısından babamın davranışları tamamen adaletsizdi. Annem ve babamın kız kardeşleri arasındaki ilişkide bu tür konuşmalar sürekli sorunlara yol açtı”	İdeal bir karaktere sahip olma arzusu Suçluluk duygusu Aşırı fedakârlık, Sınır koymada zorluk Dışsal değerlendirmelere bağımlılık

Allah’ın onlara hak ettiklerini vereceğini söylüyorum.” “Hz. Musa ve Hızır gibi benim cevabım olmayan birkaç nokta var, ama genel olarak cevaplarım var. Örneğin Gazze’de olanlar, yani Ya Rabbi onlara bunların hepsi neden oluyor. Hızır konusu benim için biraz, kendimi onun yerine koymaya çalışıyorum. Anlayacağım ve öğreneceğim zamanı bekliyorum çünkü belki ben de sonradan anlarım” “Bana göre, adaletin tam anlamıyla sağlanması imkânsızdır”	“Herkesi memnun etmek istediğim için günümü parçalanmış gibi hissediyorum.” “Başkalarının hakkımdaki fikirleri beni çok etkiliyor. Objektif eleştirilere saygı duysam da bu yorumlar canımı acıtıyor” “Bazen paramı farkında olmadan harcıyordum ve bu, eşimin kızmasına neden oldu. Özellikle maddi sıkıntı yaşadığı dönemde. Sonra bunu düzeltmeye çalıştım.”	Maddi sorumsuzluk
--	--	--------------------------

Tablo 19. Kerim İsmi’nin 3.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)

3.2 Hadi ismi

a. Hadi İsmi’nin Genel Anlam Çerçevesi

Hadi, “yol gösteren, rehberlik eden, hayır ve mutluluk veren hidayet yolunu gösteren, muvaffak kılan ve muradına erdiren” demektir. Hadi isminin insandaki tecellisi; kişinin Allah’ın gösterdiği hidayet yolunda bulunma gayretindedir. Hidayet vesilesi olarak gönderilen Kur’an-ı Kerim ve peygamberin uyarılarını dikkate alır ve yaşantısında uygular. Hidayet üzere olan âlimler, salihler, Allah dostları ve hayırlı insanlarla beraber olmayı tercih eder. Kendisi de çevresindekilerin hidayetine, doğru yola girmelerine vesile olur. Hakka her zaman hürmet eder (İzgi 2023: 210; Tatlısı 2024: 250).

b. Hadi İsmi’nin Bazı Psikolojik Yansımaları

Hadi ismi, "doğru yolu gösteren", "rehberlik eden", "hidayet veren" anlamlarına gelir. Bu ismin, taşıyan kişi üzerinde hem olumlu (sağlıklı) hem de olumsuz (patolojik) psikolojik yansımaları olabilir. Hadi isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları, genellikle kişinin kendisini bir rehber ya da yol gösterici olarak algılamasıyla ilişkilidir. Hadi isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları ise, genellikle aşırı kontrolcü, dogmatik veya narsistik eğilimlerle ilişkili olur.

Hadi	Sağlıklı	Patolojik
Rehber	Yol gösterme	Aşırı rehberlik etme ihtiyacı

Tablo 20. Hadi İsminin Temel Anlamının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **İçsel rehberliğe açıklık:** Kişi kendi iç sesine, vicdanına ve yüksek değerlere kulak verebilir. Anlamlı kararlar alma kapasitesi gelişmiştir. Kendi kararlarına ve sezgilerine güvenme eğilimindedirler.
- **Anlam arayışı ve yön bulma yetisi:** Hayatın karmaşasında yönünü kaybetmeden değerlerine göre rota belirler. Belirsizlikte bile yolunu görebilir. Çünkü ilahi bir rehberin varlığına inanmak, bireyin yaşamına anlam ve amaç katar. Özellikle zor zamanlarda, bu inanç bireye destek sağlayarak kaygıyı azaltabilir ve dirençliliğini artırabilir.
- **Rehberlik etme yeteneği:** Başkalarına doğru yolu gösterebilecek bir bilgelik taşır. Zor durumda olanlara yol gösterici olabilir (terapist, öğretmen, danışman gibi).
- **Rehberlik alma açıklığı:** Ego engeline takılmadan danışabilir, öğrenmeye açık kalabilir. Manevî rehberlere ya da ilhama kulak verebilir. Doğru yolu bulma ve gösterme motivasyonu, kişinin sürekli öğrenmeye ve kendini geliştirmeye açık olmasını teşvik edebilir. Bilgi edinme ve deneyim kazanma arzusu yüksek olabilir.
- **Karakter gücü:** "rehberlik" rolü benimseyen kişinin kararlı, tutarlı ve cesur bir karakter yapısına sahip olmasını teşvik edebilir. Manevi bir misyon hissi, zorluklar karşısında sabırlı ve dayanıklı olma becerisini artırabilir.
- **Empati ve topluluk odaklılık:** Başkalarının ihtiyaçlarını anlama ve onlara yön verme konusunda doğal bir eğilim geliştirebilirler. Doğru yolu gösterme arzusu, başkalarına yardım etme ve onların sorunlarına çözüm bulma konusunda bir motivasyon oluşturabilir. Bu kişiler, çevrelerindeki insanların ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olabilir ve empati yetenekleri gelişmiş olabilir.
- **Bağlantı ve güven:** Hadi ismi, kişide manevi bir bağ, kendini korunmuş hissetme ve iç huzuru sağlayabilir; bireye kontrol edemediği durumlar karşısında güven ve teslimiyet hissi verebilir. Her şeyin bir plana göre ilerlediğine dair inanç, stresle başa çıkmayı kolaylaştırabilir.
- **Ahlaki ve davranışsal rehberlik:** Bu isim, bireye etik bir pusula sunar. Doğru ile yanlış ayırt etme konusunda rehberlik ederek, daha bilinçli ve sorumlu davranışlar sergilemesine katkıda bulunabilir.
- **Liderlik ve sorumluluk duygusu:** Hadi ismi, kişide başkalarına faydalı olma, iyi örnek teşkil etme ve doğru yolu gösterme konusunda içsel bir sorumluluk bilinci uyandırabilir. Hadi ismini taşıyan kişiler, doğal bir liderlik eğilimi gösterebilirler. Topluluk içinde yön gösterici, problem çözücü ve

karar alıcı roller üstlenmekten çekinmeyebilirler. Bu sorumluluk duygusu, onları daha disiplinli ve hedef odaklı olmaya iter.

- **Ruhsal büyüme ve ahlaki gelişim:** Hadi ismi, doğruluk, adalet, bilgelik ve etik davranış gibi değerleri benimsemeye ve içselleştirmeye teşvik edebilir. İlahi rehberliğe güvenmek, bireyin zorlukları bir öğrenme fırsatı olarak görmesini sağlayabilir. Bu da ruhsal olgunluğa ve kişisel gelişime yol açabilir.
- **Hedef odaklılık:** "Doğru yolu bulma/buldurma" anlamı, kişiyi hedeflerine odaklanmaya, kararlılığa ve hayatta bir yön belirlemeye motive edebilir.
- **Olumlu kimlik ve özgüven:** İsmi anlamının ("yol gösterici, doğru yola ileten") bilincinde olmak, kişide güçlü bir kimlik duygusu ve özgüven geliştirebilir. Kendini değerli ve anlamlı hissetmesini sağlayabilir.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Otoriter eğilimi ve kontrolcü davranışlar:** "Doğru yolu gösteren" olma arzusu, başkalarının hayatına aşırı müdahale etme ve onları kendi doğrularına göre yönlendirme eğilimine dönüşebilir; başkalarını yargılama veya "düzeltme" zorunluluğu hissedebilir; karşısındakinin içsel rehberliğini bastırır. Bu durum, ilişkilerde gerginlik ve çatışmalara yol açabilir.
- **Dogmatizm ve hoşgörüsüzlük:** Kendi doğrularına aşırı bağlılık, farklı düşünce ve yaklaşımlara karşı hoşgörüsüzlüğe neden olabilir. "Ben bilirim" tavrı, eleştiriye kapalı olma ve başkalarını dinlememe gibi olumsuz özelliklere yol açabilir.
- **Narsistik eğilimler:** Rehberlik rolünün abartılması, kişinin kendisini başkalarından üstün görmesine ve bir kurtarıcı edasıyla hareket etmesine neden olabilir. Bu durum, empati eksikliği ve başkalarının duygularını göz ardı etme gibi narsistik özelliklerin gelişimini tetikleyebilir.
- **Mükemmeliyetçilik ve eleştirelilik:** Kendinden ve başkalarından sürekli olarak "doğru" olanı yapmalarını beklemek, mükemmeliyetçiliğe ve hem kendine hem de başkalarına karşı aşırı eleştirel bir tutuma yol açabilir. Hatalar kabul etmekte zorlanıp kusursuzluk bekler. Bu da mutsuzluk ve tatminsizlikle sonuçlanabilir. Kişi, derin bir yetersizlik, suçluluk veya değersizlik duygusuna kapılabilir.
- **Doğruluğu tekeline alma:** Sadece kendi yolunu doğru kabul eder, farklı görüşlere karşı tahammülsüz olur.
- **Tükenmişlik:** "İlahi görev" algısı, kişinin anlam arayışını derinleştirebilir. Ancak bu görevin ağır bastığı durumlarda, tükenmişliğine yol açabilir.

- **Aşırı rehberlik etme ihtiyacı:** Kendisini her zaman başkalarına doğru yolu göstermesi gereken kişi olarak görür. Kendi iç sesiyle bağlantı kuramaz, sürekli dışarıdan bir yönlendirme bekler. Zorla yönlendirmeye çalışabilir.
- **Pasiflik:** Birey, her kararı ilahi rehberliğe bırakarak kendi sorumluluklarını ihmal edebilir. Bu, pasif bir tutuma ve işlevsellikte azalmaya neden olabilir.
- **Kararsızlık ve belirsizlik:** İlahi rehberliğe aşırı güven, bireyin kendi muhakeme yeteneğini kullanmaktan kaçınmasına yol açabilir. Sürekli bir işaret beklemek, gerçekçi çözümler üretmeyi zorlaştırabilir
- **Kimlik çatışması:** Hadi ismin taşıdığı dini beklentileriyle kişisel yaşam tarzı arasında çatışma yaşanabilir. Bireyin davranışları ismin taşıdığı dini değerlerle uyuşmazsa, içsel çatışma ve uyumsuzluk yaşayabilir.
- **Dini güven kaybı:** Eğer beklentilerle uyumlu sonuçlar alınamazsa (örneğin, yönlendirdiği kişilerin yanlış yola girmesi), bu durum kişide dinî inançlara karşı hayal kırıklığı veya şüphe uyandırabilir.

c. Hadi İsmi Katılımcının Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Allah’ın rızasına uygun bir çizgide yürümeye çalışıyorum. Basiretle Allah’a kulluk edenleri seviyorum.”	“Bir dönemde çok fazla ölmek istiyordum ama ona rağmen yapılması gerekenleri yapıyordum. O zaman Allah hakkındaki tasavvurum hayat veriyor.	“Babımın dini bağlılığında büyük bir etkisi vardı. Çünkü o çok dindar bir insandı ve bize her hafta mukabele yapardı evde.”	Liderlik ve sorumluluk duygusu
“Allah’tan hidayet istiyorum, doğru yolu göstermesini istiyorum ama acele etmeden. Biliyorum ki bazı dualarım şer olarak sonuçlanabilir”	Sanırım bu, benim temel itici gücüm. Bir şeye katkı sağlamaya, özellikle de öğrencilerimi Allah’a yaklaştırmaya çalışıyorum. Dünyanın da özellikle bu noktaya ihtiyacı olduğunu hissediyorum. Bu da bana hayatımda anlam ve motivasyon veriyor		Belirsizliklerde anlam bulma yeteneği
“Bazı durumlarda beni uyardığını hissediyorum. Ama bu uyarı sevgisinden kaynaklanıyor. Bu uyarıyı ya da cezayı dünyada bir arınma olarak görüyorum. Demek istediğim Allah yolunda bir şekilde ilerliyorum.”	“Bence hayatta kalmamın ya da devam etmemin temel motivasyonu, öğrencilerle çalışırken onlara yardımcı olmaya ve Allah’ı onlara göstermeye çalışmak. Dünyanın özellikle bu noktada bir ihtiyaç içinde olduğunu düşünmek, bana hem hayat için bir anlam hem de derin bir motivasyon		Güven hissi ve Allah’la manevi bağlantısı
“Kızlarımla geçirdiğim zorluklarda Allah’ı Hadi olarak görüyordum ve o dönemde Allah’ın beni yönlendirmesine ihtiyacım olduğunu hissettim. Çünkü bir süredir yolumu şaşırdım ama Allah’ın			Yön bulma yetisi
			Karakter gücü

benimle olduğunu hissettiğimde, bu bana biraz sabır duygusu verdi. Kendimi güçlüymüş gibi göstermeye çalışsam da aslında Allah’a karşı büyük bir ihtiyaç duyuyorum ve O’na sığınıyorum. Doğru olanı yapabilmem için ondan yardım istemiştım çünkü O yardımcı. Kızlarımla geçtiğim o olaydan sonra, arkadaşlarımla buluştuğumda onları alırdım arabaya. O sırada onlara soruyordum: ‘siz ne yapıyorsunuz çocuklarınızla? Çocuklarım neden beni kötü bir anne olarak görüyorlar?’ diye. Uzun bir süre herkesin ne dediğini toplayıp düşünmüştüm. Ama en sonunda, her şey Allah tarafından çözüldü. Artık tüm o klişe şeyler, yani o kalıplaşmış düşünceler bitti. Artık aramızdaki ilişki, yani aradaki bağ, yaptığımız diğer her şeyin önüne geçti. Bu da gerçekten Allah’ın bir nimeti (lütü)ydü. Hayatımın başında oldu ama ondan sonra onlarla olan düşünme tarzımı değiştirdi. Allah beni, onlarla kaliteli bir iletişim kurmaya yönlendirdi. En sonunda Allah halletti.”	veriyor. Bu his, Allah’ın benden istediği rolün bu olduğuna dair inancımın kaynaklanıyor. Bu da hayatın benim için bir tadı olmasını sağlıyor, yaşama isteği ve arzusu veriyor. Hayat, bu inançla benim için anlam kazanıyor.” “Bir dönemde haksızlığa uğradım. Bu haksızlığı kabullenmekte zorlandım; kendimi sadece aciz değil, aynı zamanda gereksiz biri gibi hissediyordum. O dönemde tek dayanağım, Allah’ın benimle olduğu inancıydı. Ayrıca aileme ve öğrencilerime karşı bir sorumluluğum olduğunu bilmek de beni ayakta tuttu. Çünkü bazı insanların yardıma ihtiyacı vardı ve ben onlara sahip çıkmaya çalıştım. Bu yardım onlara ulaştığında, hayatımın bir anlamı olduğunu hissettim. Böylece mutlak acizlik duygusundan yavaş yavaş çıkabildim”		Empati ve topluluk odaklılığı Rehberlik alma açıklığı
--	---	--	---

Tablo 21. Hadi İsminin 3.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik algısında ve ebeveyn algısında Hadi isminin tecelli görülmektedir. Katılımcı Allah’ı Hadi, yönlendiren, kulu şaşırdığında yanında olan ve sabır veren, doğru olanın yapılabilmesi için kendisine sığınılan ve ondan yardım istenilen, hidayetiyle ve lütfuyla sorunları çözen, çocuklarıyla ilişkisini geliştirmesi için yönlendiren, ondan hidayet istenilen biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı kendisini Allah’ın yönlendirmesine ihtiyacı olan, basiretle kulluk etmeyi seven, Allah yolunda ilerleyen, güçlü görünmeye çalışsa da aslında Allah’a muhtaç olan ve ondan hidayet isteyen, başkalarını Allah’a yaklaştırmaya çalışan, hayatın anlamını Allah’a davet etmekte ve insanlara yardım etmekte bulan, zor zamanlarda kendini Allah’ın davetçisi olarak görmesiyle motive olan, başkalarına Allah’ı gösterme rolünü ilahi bir görev olarak benimseyen, dünyanın Allah’a rehberlik edecek birine ihtiyacı olduğunu düşünen, insanlara hidayet yolunu göstermekle hayatın tadını bulan, insanlara doğru yolu gösterdiğinde gücü artan, haksızlığa uğradığında hissettiği çaresizlik ve yetersizlik duygusunu ancak

başkalarına yol gösterme ve yardım etme konusunda önemli bir rolü olduğuna inanarak aşabilmiş biri olarak algılanmaktadır.

Bununla birlikte, katılımcı babasını da dindar ve çocuklarını Allah'ı yaklaştırmaya çalışan biri olarak görmektedir.

Katılımcının bu algılarında Hadi isminin “rehberlik eden, doğru yolu gösteren, hidayete erdiren” anlamları belirgindir. Bu algılar da rehberlik alma açıklığı, güven hissi ve Allah'la manevi bağlantısı, yön bulma yetisi, karakter gücü, liderlik ve sorumluluk duygusu, empati ve topluluk odaklılığı, belirsizliklerde anlam bulma yeteneği gibi yansımalarla işaret etmektedir. Tüm bu yansımaların Hadi isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun, benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Çünkü katılımcı Allah'ı nasıl tasavvur ettiyse kendisini de aynı yaklaşımla algılamıştır.

Patolojik Yansımalar

Katılımcının benlik algısında ve ebeveyn algısında Hadi isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları da mevcuttur. Katılımcı kendisini Kur'an kursuna, spora ve derslere götüren, çocuklarından daha fazla şey isteyen, okulda başarılı olmalarını arzu eden, en iyi okulları aramak için dolaşan, “tatlı anne” olduğunu sanırken aslında çocuklarını “boğan” bir anne olduğunu keşfeden, çocuklarının kendisi dışardayken mutlu olmalarından derinden yaralanmış anne olarak algılanmaktadır.

Aynı zamanda katılımcı annesini, eşi yurt dışında çalıştığı için çocuklarını tek başına büyüten, yavrularını koruyan bir kedi gibi olan, onlar için en iyi seçimleri yapan, çok düşünen ve hesap yapan, gözlemci ve kontrolcü olan, çocuklarına dersler konusunda yardım eden ancak dersler dışında hiçbir şeyle meşgul olmalarını istemeyen, her şeyi mikroskop altına alan, çocuklarının dışarı çıkmalarını ve arkadaşlarıyla uzunca sohbet etmelerini engelleyen, sert ve sesi korkunç olan, çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeyen, elinden gelen her şeyi yapan ancak sağlıklı yetişme konusunda yetersiz bilgisi olan, eşinin ailesine adaletli olmayan bir şekilde hesapsız para veriyor diye sürekli eşiyle kavga eden bir anne olarak algılanmaktadır.

Katılımcının bu iki algısında (benlik ve ebeveyn) kontrolcü davranışlar, aşırı sorumluluk duygusu, otoriter eğilimi, mükemmeliyetçilik ve suçluluk duygusu gibi yansımalar bulunmaktadır. Bu yansımaların Hadi isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Ayrıca katılımcının Allah tasavvurunu anlatırken Allah'ın gözetken ve uyaran biri olduğundan bahsetmiş olması,

ancak O'nun aşırı müdahaleciliği ve gözlemlemesinden bahsetmemesi dikkat çekicidir. Burada katılımcının benlik algısının, ebeveyn algısıyla uyumlu, Tanrı tasavvuruyla ise uyumsuz olduğu söylenebilir.

Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
Hayatımda asla unutamayacağım olaylardan biri. Çocuklarım küçükken yaşandı ve ben o dönemde eğitim teorilerine çok önem veriyordum. Sonra bir gün dışarı çıkmam gerekiyordu, çocuklarımı evde bıraktım. Kapıyı kapatıp çıktım. Ama bir şeyi unuttuğumu hatırlayıp geri döndüm. Eve tekrar girince onları konuşurken duydum. Oyun oynuyorlardı. Biri diğerine dedi ki: “Çıktı gitti, off, bizi boğdu.” Bu sözlerin etkisiyle neredeyse bir yıl boyunca içimde bir acı yaşadım. Çünkü ben o "tatlı anne" modelini yaşıyordum. Kur'an kursuna götüren, spora götüren, derslere götüren, belki biraz daha fazla şey isteyen, okulda başarılı olmalarını isteyen bir anne. En iyi okulları aramak için dolaşan biriydim. Hep bir şeyler yapmaya çalışıyordum... Ama o “off, bizi boğdu” sözü, hayatımın başında beni çok derinden yaraladı.”	Sürekli gözetim altındaydık. Annemin üzerimize kapattığı kilit, benim gibi hareketli bir insan için zordu. Ama annem her şeyi mikroskop altına alırdı. Çok düşünür, hesaplar yapar. Bizimle yaşarken, yavrularını koruyan bir kedi gibiydi. Bizim için en iyi seçimleri yapardı. Elinden gelen her şeyi yaptı. Ama terbiye konusunda teorik bir bilgisi yoktu. Kontrolcüydü. Annemin bizimle geçirdiği zamanlar genelde derslerle ilgiliydi. Kaliteli zaman geçirdiğimizi hatırlamıyorum. O dönemde annemi çok sert görüyordum. Sesi ya da konuşması korkunç geliyordu. Gözlemciler gibiydi. Biraz kontrolcü bir karakterdi. Kontrol alanı genelde derslerdi. Ona göre dersler her şeydi.	Kontrolcü davranışlar Otoriter eğilim Mükemmeliyetçilik ve suçluluk duygusu Aşırı sorumluluk duygusu

Tablo 22. Hadi İsminin 3.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)

• Hadi ile Rakip İsimleri Arasındaki Etkileşim

Sözlükte “gözetlemek, kontrol etmek; beklemek, intizar etmek” anlamındaki rakb kökünden türeyen rakīb kelimesi “gözetleyip kontrol eden” demektir (Topaloğlu 2007: 34,431). Yani, Rakib bütün işleri murakabesi altında bulunduran ve her varlığı, her işi, her an gözetten ve koruyandır. Rakib isminin insandaki tecellisi; kişinin her halükârda Rabbinin koruması altında olduğunu bilmesi ve ona göre davranmasıdır. Çevresindekileri gözetir ve korur (İzgi 2023: 102). Çünkü Rakip, sürekli gözetip duran bir rasıt ve nazırdır (Tatlısu 2024: 120).

Katılımcının benlik ve ebeveyn algılarında gözlemlenen aşırı gözlemci, kontrolcü, otoriter eğilimler ile her şeyi mikroskop altına alma gibi tutumlar, Hâdî isminin patolojik düzeydeki tecellilerine işaret ettiği gibi “her an denetleyen, gözetleyen ve en küçük ayrıntıyı bile izleyen” anlamına gelen Rakib isminin

tecellilerine de göndermede bulunmaktadır. Ancak burada Rakîb ismi de denge kaybıyla birlikte sürekli kontrol eden ve hata arayan bir bakış açısına evrilmiştir. Başka bir ifadeyle, katılımcının benlik algısında ve ebeveyn algısında Hadi isminin patolojik düzeyde tecelli etmesinin, Rakip isminin tecelli etmesini sağladığı söylenebilir. Dolayısıyla, katılımcının Tanrı tasavvurunda, benlik algısında ve ebeveyn algısında Rakip isminin tecelli ettiğini de söylemek mümkündür. Bu durum, İlahi isimler teorisinin “Bir ilahi isim başka bir ilahi ismin tecelli etmesine yol açabilir” ve “bir ilahi isim başka bir ilahi ismi içerebilir” kaidelerinin açık bir göstergesidir.

3.3 Kerim İsmi ile Hadi İsmi Arasındaki Etkileşim

Mümin İsmi

Sözlükte “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” anlamındaki emn (emân, emânet) kökünün “if’âl” kalıbından türeyen mü’min kelimesi “inanıp tasdik eden; başkalarının güvenli olmasını sağlayan, vaadine güvenilen” mânalarına gelmektedir (Topaloğlu 2020: 31,556). Yani Mümin isminin üç ana anlam içerdiği söylenebilir; güven içinde bulunan (güvende olan), başkalarına güven sağlayan (güvenilen) ve şüphe duymadan tasdik eden.

Katılımcının Allah’ı cömert (Kerîm) ve bol veren; aynı zamanda yakın ve yol gösterici (Hâdî) bir varlık olarak tasavvur etmesi, O’na karşı derin bir güven duygusu geliştirmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, katılımcının kendisini de başkalarına karşı benzer bir pozisyonda konumlandığı görülmektedir. Başkalarına annelik yaparak manevi destek sunması ve onların sorunlarına çözüm bulmalarına rehberlik etmesi, onu çevresi için güvenilir bir liman hâline getirmiştir.

Dolayısıyla katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında iki yönlü bir güven teması ortaya çıkmaktadır: Allah tarafından güvende hisseden bir benlik ve başkalarına güven veren bir özne. Bu çift yönlü güven deneyimi, İlahi İsimler Teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, Kerîm isminin sağlıklı yansıması olan cömertlik ile Hâdî isminin sağlıklı yansıması olan rehberliğin bir araya gelerek, Mü’min isminin (güven veren ve güven içinde tutan) tecellisine zemin hazırladığı söylenebilir. Başka bir deyişle, Kerim ve Hadi isimlerinin aktif (etken) yönlerinin bir araya gelmelerinin, Mümin isminin tecelli etmesine yol açtığı söylenebilir. Bu durum, İlahi İsimler Teorisi’nin ‘İlahi isimler irtibatlı ve iç içedir’ ve ‘Her ismin aktif ve pasif yönleri vardır’ kaidelerine de doğrudan göndermede bulunmaktadır

Zira teoriye göre bir İlahi ismin tecellisi, başka bir İlahi ismin varlığını gerektirebilir, onu dengeleyebilir ya da onun ortaya çıkmasına imkân hazırlayabilir. Bu da İlahi hikmetin insan psikolojisindeki

ince tecellilerinden biridir. Çünkü insan, İlahi isimlerin kendi içindeki dengesiyle olgunlaşır ve kemale ulaşır.

Kerim sağlıklı yansıması (Cömertlik) + Hadi sağlıklı yansıması (Rehberlik): Güven (Mümin İsmi Sağlıklı Yansıması)

Kavi İsmi

Sözlükte “güçlü olmak, gücü yetmek, bir işi gerçekleştirmek için aklen ve bedenen yeterli olmak” anlamındaki kuvvet kökünden sıfat olup Allah’a nisbet edildiğinde “her şeye gücü yeten” mânasına gelmektedir (Topaloğlu 2022: 25, 68). Allah her türlü yorgunluktan, kusur ve füturdan, durgunluktan ve gevşeklikten münezzehtir. Zeccâc ve Bahaüddinzade’ye göre Kavî ismi, Kâdir isminden daha mübâlağalı bir manaya sahiptir. Zeccac bu farkı şu şekilde anlatmıştır; “Kavi, bir şeyi yapabilecek tam kudrete sahip olan kimsedir. ‘O bunu taşıyabilir’ diyorsunuz. Ama eğer ona bir niteliği eklerseniz, ‘O bunu taşıyabilecek kadar güçlüdür’ diyorsunuz” (Zeccac 1986: 54).

Katılımcı, Allah’ı cömertlikte sınır tanımayan (Kerîm) ve doğru yola iletme konusunda olağanüstü bir güce sahip olan (Hâdî) bir varlık olarak tasavvur etmiştir. Katılımcı, aynı zamanda kendisini genel anlamda güçlü bir birey olarak tanımlamıştır. Bu güç algısı, hem başkalarına bir dayanak olma arzusunda hem de bu gücü doğru ve yapıcı bir şekilde kullanma isteğinde kendini göstermektedir. Söz konusu güç algısı, özellikle haksızlık yaşadığı bir dönemde belirginleşmiştir. Bu süreçte katılımcı depresyona girmiş ve derin bir acizlik hissi yaşamıştır. Ancak insanlara yardım etme arzusu ve başkalarına Allah’ın yolunu gösterme isteği, onu bu acizlik duygusundan çıkararak yeniden güç kazanmasına vesile olmuştur.

Bu durum, Kerîm ve Hâdî isimlerinin aktif (etken) yönlerinin birleşerek, katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında Kavî isminin (güçlü olan) tecelli etmesine zemin hazırlamış olabilir. Bu durum, İlahi İsimler Teorisi’nin ‘İlahi isimler irtibatlı ve iç içedir’ ve ‘Her ismin aktif ve pasif yönleri vardır’ kaidelerine de doğrudan göndermede bulunmaktadır.

Ayrıca katılımcının, Allah’ın kudretini ve olağanüstü gücünü övgüyle anarken aynı zamanda kendisini de öven ifadelerle güçlü bir birey olarak tanımlaması, Kerîm isminin “şerefli ve değerli kılma” yönüyle Kavî isminin “dayanıklı ve güçlü olma” yönünün iç içe geçtiğini göstermektedir.

Zira İlahi İsimler Teorisi’ne göre bir ismin tecellisi, başka bir ismin varlığıyla mümkün olabilir; onu tamamlayabilir, dengeleyebilir ya da onun ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Bu, İlahi hikmetin insan psikolojisindeki ince ve bütünleyici yansımalarından biridir. Çünkü insan, İlahi isimlerin dengeli birlikteliğiyle olgunlaşır ve kemale ulaşır.

Kerim sağlıklı yansıması (Cömertlik ve Şerefli Olmak) + Hadi sağlıklı yansıması (Doğru Yolu Göstermek):
Dayanıklılık ve Güç (Kavi sağlıklı yansıması)

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı
“Allah, sorunları çözebilecek olağanüstü bir güçtür. Bu yüzden içimdeki bu his beni yatıştırıyor; sorunların çözüleceğine dair bir güven duyuyorum. Allah her şeye kadirdir, dünyada her şey aslında çok basittir. Çok küçükken dua ederdim, çünkü annemle babam arasında bazı sorunlar vardı. O zamanlar sık sık dua ediyordum. Elhamdülillah, bu benim için çok güzel bir şeydi; hayatımdaki birçok sorundan korunmamı sağladı. Allah’ın çok güçlü olduğunu derinden hissediyorum”	“Kendimi güçlü biri olarak görüyorum. Dışarıdan boyun eğmiş biri gibi görünebilirim ama aslında içimde büyük bir güç var—şiddetsiz bir güç. Olaylar sırasında dayanıklıyım, ama olay geçtikten sonra içsel olarak çöktüğüm olur. Yine de genelde kolay pes eden biri değilim. Ne istediğimi bilirim ve onu elde edebilirim; ama bunu düşünerek, konuşarak yapmayı tercih ederim. Çünkü hiçbir şeyi alt üst etmek, kırıp dökmek istemem”

Tablo 23. Hadi ile Kerim İsimlerinin 3.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki Etkileşim (Kavi İsmi)

Özet;

İsim	Yansıma Şekli	Tanrı Tasavvuru ile Benlik Algısı	Açıklama	Ortaya Çıkan İsim
1.Kerim İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı cömert ve şerefli biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de cömert ve şerefli biri olarak algılamıştır.	Hay Muhyi
	Patolojik	Uyumsuz	Katılımcı Tanrı'yı bazı durumlarda hak sahiplerinin korunmadığı ve haksızlıkların yaşandığı durumlarda adaletini anlayamadığı biri olarak tasavvur ederken; kendisini herkesi memnun etmek isteyen biri olarak algılamıştır.	
2.Hadi İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı doğru yolu gösteren biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de başkalarına rehberlik eden biri olarak algılamıştır.	Hay Muhyi
	Patolojik	Uyumsuz	Katılımcı Tanrı'yı rahmetiyle yol göstergeci olarak tasavvur ederken; kendisini eskiden aşırı müdahaleci bir anne olarak algılamıştır.	Rakip
Kerim ile Hadi İsimleri	Kerim isminin sağlıklı yansıması (Cömertlik) + Hadi isminin sağlıklı yansıması (Rehberlik): Güven (Mümin İsminin Sağlıklı Yansıması)			Mümin
	Kerim isminin sağlıklı yansıması (Cömertlik ve Şerefli Olmak) + Hadi isminin sağlıklı yansıması (Doğru Yolu Göstermek): Dayanıklılık ve Güç (Kavi isminin sağlıklı yansıması)			Kavi

Tablo 24. Özet (3.Katılımcı)

4. Dördüncü Katılımcı'nın (4.K) Analizi

4.1 Latif ismi

a. Latif İsminin Genel Anlam Çerçevesi

Latîf kelimesi “nazik ve yumuşak davranan, yumuşaklıkla muamele eden” demektir. Latîf Allah'ın isimlerinden biri olarak “fiillerini rıfk ile gerçekleştiren, kullarına iyilik ve merhamet eden, yaratılmışların ihtiyacını en ince noktasına kadar bilip sezilmez yollarla karşılayan, zâtı duyularla algılanamayan, en gizli ve ince hususları dahi bilen” anlamlarına gelmektedir (Topaloğlu 2003: 27, 108). Aynı zamanda Latif, kullarına bilmedikleri yerden lütfeden ve ummadıkları yerden menfaatlerini hazırlayandır (Fahreddin er-Râzî 1323/1906: 185). Latif, akılların ve hayallerin ötesinde dar ve uzak kapılardan fayda ve menfaatleri uluşturan, şeyleri zıtları suretinde gizleyendir (Zerruk 2007: 79). Dolayısıyla Latif ismi, yumuşak ve nazik olan, yumuşak davranan, ince olan, ayrıntılı ve ince işlerin bütün inceliklerini bilen ve yapan, bilinmedik ve beklenmedik yerlerden ihsanda bulunan ve zorluğu kolaylaştıran, hayır elde edilip şer defedilecek şeyleri kolaylaştıran ve hazırlayan, rahmetini gizli yollarla ve uzak kapılardan ulaştıran anlamlarını içermektedir.

b. Latif İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Latif	Sağlıklı	Patolojik
Yumuşak ve ince	İşsel incelik	Aşırı hassasiyet
Lütufkârlık	İncelikli iyilik yapma	Aşırı fedakârlık
Gizliden destek olma	Görünmeyen yardımlarda bulunma	Doğrudan iletişimde zorluk

Tablo 25. Latif İsminin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **İşsel incelik ve anlayış:** Kişi, başkalarının duygu ve ihtiyaçlarını derin bir sezgiyle fark eder ve bunlara şefkatle yanıt verebilir. Dolayısıyla,
- **Duygusal zarafet ve incelikli ifade:** Kişi duygularını kırmadan, yumuşak bir dille ifade eder; empati yeteneği gelişmiştir.

- **İncelikli merhamet ve yardım etme arzusu:** Yardımseverlik, başkasının onurunu zedelemekten yardım etme eğilimi. Kişi, yardım ederken büyük gösterişler yerine sessiz, sade ama etkili yöntemler tercih eder.
- **Nezaket ve zarafet:** Latif isminin en belirgin yansıması, bireyde incelik, nezaket ve zarafet geliştirmesidir. Bu kişiler, başkalarına karşı nazik, kibar ve anlayışlı olmayı benimserler.
- **Derin sezgi ve ruhsal hassasiyet:** Latif isminin tecellisine mazhar olan kişi, başkalarının duygusal hallerine karşı daha ince ruhlu ve hassas olabilir. Bu kişi, manevi derinlik, sezgi gücü, olayların arkasındaki anlamı hissetme kabiliyeti olur.
- **İncelikli düşünme:** kişi ince düşünceli olur ve küçük şeylerde büyük anlamlar bulabilir.
- **Yumuşak davranışlar:** kişi, kırmadan, incitmeden iletişim kurar; sözleri ve eylemleri başkalarına huzur verir.
- **İnce gözlem ve derin anlayış:** Karmaşık durumları ve duyguları yüzeysel değil, derinlikli ve çok boyutlu algılar.
- **Duygusal zekâ ve sabır:** kişi, duygusal zekâsı daha yüksek olur ve zor durumlarda sabırla yaklaşabilir.
- **Detaylara odaklanma ve derinlemesine anlama:** Latif isminin "en ince ayrıntıyı bilen" anlamı, sağlıklı düzeyde bireyde analitik düşünme ve detaylara dikkat etme yeteneğini geliştirir. Yüzeydeki görünüşün ötesine geçerek olayları ve insanları daha derinlemesine anlama çabası içinde olabilir. Bu, daha geniş bir perspektiften bakabilme yeteneği geliştirebilir ve daha bilgece kararlar almasını sağlayabilir. Bu, problem çözme ve ilişkilerde daha nitelikli çıkarımlar yapmasına yardımcı olur.
- **Öz farkındalık:** kişi, kendi duygularını ve düşüncelerini daha ince bir şekilde algılar. Bu da öz farkındalığı artırır ve kişinin kendini daha iyi tanımasına, duygularını sağlıklı bir şekilde yönetmesine yardımcı olur.
- **İçgörü:** Latif'in incelik ile ilişkilendirilen doğası, psikolojik iç görüyü artırabilir.
- **Manevi bilinç ve derinlik:** Latif ismi, görünenin ötesindeki ince manevi hakikatleri, ilahi hikmetleri ve güzellikleri fark etmeye yönlendirir. Kişi olayların ve varlıkların sadece zahiri (dış) yüzüne değil, batını (iç) anlamlarına da bakmaya başlar, manevi dünyası zenginleşir ve manevi büyüme arayışını güçlendirir.
- **Estetik duyarlılık:** "İncelik" ve "güzellik" anlamları, kişide estetik duyarlılığın gelişmesine yol açabilir. Sanata, doğaya ve güzelliğe karşı daha derin bir takdir hissi geliştirebilir, estetik zevklerin gelişmesine ve yaratıcı yönlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir.
- **İçsel dinginlik:** Her şeyin Allah'ın lütfu olduğunu ve O'nun her türlü inceliği bildiğini idrak etmek, kişide derin bir teslimiyet ve içsel dinginlik hali oluşturur. Bu, kişinin bilinmezlikler karşısında bile içsel bir sakinlik sağlayabilir.

- **Görünmeyen yardımları algılama:** Allah'ın en ince lütuflarını, küçük iyilikleri, beklenmedik güzellikleri fark etme yeteneği gelişir. Hayatta bazı şeylerin fark edilmeyen bir ilahi destekle kolaylaştığını hisseder. Bu da sürekli bir şükür ve minnet duygusunu besler.
- **İyimserlik ve pozitif bakış açısı:** Allah'ın umulmadık yerlerden rızıklandığına ve iyilikler ihsan ettiğine inanmak, kişide yaşamın zorlukları karşısında bile bir umut ve iyimserlik duygusu yaratır. Bu da stres ve kaygıyla başa çıkmada yardımcı olabilir
- **Lütuf ve ihsan sahibi olma:** Allah'ın kullarına lütfkâr olması gibi, bu ismin bilincinde olan kişiler de çevrelerine karşı cömert, yardımsever ve lütfkâr olmaya eğilimlidirler. Karşılık beklemeden iyilik yapma, başkalarının ihtiyaçlarını görme ve giderme arayışı içinde olabilirler.
- **Hoşgörü ve affedicilik:** Lütuf ve ihsan anlamı, kişinin hoşgörülü ve affedici olmasına katkıda bulunur. Hatalara karşı daha anlayışlı olabilir.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Aşırı hassasiyet ve kırılganlık:** Sağlıklı incelik, patolojik düzeyde aşırı hassasiyet ve kırılganlığa dönüşebilir. Kişi, en küçük eleştiriden veya olumsuzluktan dahi derinden etkilenebilir, sürekli alınma eğilimi gösterebilir, eleştirilere tahammül edemeyebilir ve sürekli incinmiş hissedebilir. Bu durum, sürekli bir mağduriyet hissi, ilişkilerde çatışmaya, sosyal fobi, anksiyete veya depresyon gibi sorunlara yol açabilir.
- **Aşırı detaycılık ve takıntı:** "En ince ayrıntıları bilme" algısı, aşırı detaycılığa, mükemmeliyetçiliğe ve takıntılı davranışlara neden olabilir. Kişi, gereksiz detaylara takılıp kalabilir, işlerini bitirmekte zorlanabilir ve bu durum işlevselliğini olumsuz etkileyebilir.
- **Yargılama:** Kişi, başkalarının en ince niyetlerini, gizli kusurlarını sürekli analiz etme ve bunlara göre sertçe yargılama eğilimi gelişebilir. Bu, insan ilişkilerini zedeler ve kişiyi yalnızlaştırabilir.
- **Pasif direniş, çekingenlik ve doğrudan iletişimde zorluk:** Latif'in ince yapısı, bireylerin doğrudan veya iddialı olmalarını zorlaştırabilir. Latif isminin "yumuşaklık" ve "incelik" anlamları, bazen pasifliğe, çekingenliğe ve kaçınmacı davranışlara evrilebilir. Naziklik vurgusu, çatışmalardan kaçınma eğilimine yol açabilir. Bu durum, bireylerin gerekli yüzleşmelerden kaçınmasına neden olabilir. Kişi, çatışmalardan kaçınmak adına kendini ifade etmekten çekinebilir, haklarını savunamayabilir veya kendi ihtiyaçlarını geri plana atabilir.
- **Sınır koyamama:** Başkalarını incitmekten korktuğu için duygularını bastırabilir, pasifleşebilir ve edilgen bir konumda kalabilir.
- **İçte biriktirme:** Açık iletişimden kaçınma ama içinde kırılmaları gizlice biriktirebilir.

- **Duygusal tükenmişlik:** incelik ve nazikliğe aşırı odaklanmadan kişi, başkalarının duygularına o kadar çok önem verebilir ki kendi ihtiyaçlarını ihmal edebilir veya duygusal olarak yorgunluk ve tükenmişlik hissedebilir
- **Tembellik ve sorumluluktan kaçınma:** Her şeyin Allah'ın lütfu olduğuna aşırı vurgu yapmak, kişinin kendi çaba ve sorumluluklarını göz ardı etmesine, yanlış bir tevekkül anlayışı gelişmesine ve pasif bir bekleyiş içine girmesine neden olabilir.
- **Bağımlılık ve beklenticilik:** Lütuf ve ihsan kavramının yanlış anlaşılması, kişinin sürekli olarak başkalarından veya ilahi güçten kurtarıcı bir lütuf beklemesine ve sorunları çözmek yerine dışarıdan bir müdahale beklemesine yol açabilir. Bu durum, bağımlılık eğilimini artırabilir ve kişisel gelişimini engelleyebilir.
- **Kararsızlık:** İncelik ve detaylara dikkat, bazen aşırı düşünmeye dönüşebilir. Kişi, her şeyi en ince ayrıntısına kadar değerlendirmek isterken karar vermekte zorlanabilir.
- **Manipülatif davranışlar:** “İnce yollarla hallederim” diye kişi, kendi "incelik" ve "zarafet" algısını kullanarak başkalarını duygusal olarak manipüle etmeye ve dolaylı yollardan hedeflerine ulaşmak yönelebilir. Mağdur rolü oynama, pasif-agresif davranışlar sergileme veya sürekli başkalarının onayını arama gibi eğilimler görülebilir.

d. Latif İsminin Katılımcının Tanrı Tasavvur ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında Latif isminin tecellileri görülmektedir. Katılımcı **Allah'ı** Rahman ve Rahim, Latif, dost, yakın, konuşulabilen, yakın olduğu kişiye bereket veren, anne ve babadan daha merhametli olan, kuluna asla kıymayan, kul fark etmese bile yakınlığını ve merhametini gösteren, kuluna en iyisini seçebilen ve takdir eden, insan ne kadar günah işlese de bağışlayıcı ve merhametli olan, beklenmedik lütfunu evlilik yoluyla bahşeden, hatta Gazze'deki olaylarda bile merhametli biri olarak tasavvur etmektedir.

Aynı zamanda katılımcı **kendisini** yardımcı, sakın, iyilik yapmayı seven, sosyal ortamlarda dikkat çeken, neşeli, spontane ve insanlara açık olan, Allah'ın Rahman olduğu gibi kendisi de başkalarına ihsan etmeye çalışan, eski hatalarından utanan ancak Allah'ın affedeceğine güvenen ve O'na sığınan, evlendikten sonra Allah'ın lütfunu keşfeden biri olarak algılamaktadır.

Katılımcının tasavvur ve algısında Latif isminin “iyilik yapan ve merhamet eden, bilinmedik ve beklenmedik yerlerden lütfeden” anlamları belirgindir. Bu algılar, lütuf ve ihsan sahibi olma, affedicilik ve merhamet, görünmeyen yardımları algılama, iyimserlik ve pozitif bakış, içsel dinginlik gibi yansımalara da

işaret etmektedir. Bu yansımaların, Latif isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Yansıma
“Allah Rahman ve Rahimdir. Bazen onu yakın bir dost gibi hissediyorum. Sanki onunla normal bir şekilde konuşabiliyorum. Bu his en sık karşılaştığım şey. Yani onu hep yakın ve Latif (şefkatli) hissediyorum.” “Annem-babam bana ne kadar şefkatliyse, Allah'ın daha merhametli olduğunu biliyorum. Ben her zaman Allah'ın merhametiyle annem ve babamın merhameti arasında bir bağ kurarım. Annem ve babam, ne yaparsam yapayım, asla, asla bana kıyamazlar. Bu yüzden hep şöyle hissederim: Allah'ın bana olan merhameti, anne ve babamdan bile daha fazla. Eski hatalarımı affettiğinden eminim” “Evlilik sonrası Allah'ın rahmetini hissettim. Geçmişe baktığımda, fark etmediğim anlarda bile O'nun yanımda olduğunu anlıyorum.” “İbadetlerim az olsa da, Allah'a hep yakın hissediyorum. Dürüst olmak gerekirse, sanki karşımda biri varmış gibi O'nunla konuşabiliyorum. Ama ibadetler konusunda çok eksikim.” “Genel olarak, Allah'a yakın olduğumda hayatımda bir bereket hissediyorum. Ama ibadetlerimi aksattığımda, her şey karmaşıklaşıyor. Sabah namazını kaçırınca, gün boyu huzursuz oluyorum. Allah'la ilişkim sağlam olduğunda ise zihnim berraklaşıyor.”	Duygusal, insanlara iyilik yapmayı seven biriyim. İnsanlara yardım etmeyi severim. İnsanlara yardım etmek bana iyi geliyor.” “Şahsen en emin olduğum özelliğim sakinliğim” “Belki merhamet konusunda benzerlik vardır. Allah "Rahman" olduğu gibi ben de insanlara yardım etmeye çalışıyorum.” “Neşeli ve insanlara açık biriyim. Allah'a inancım tam. Kaderime razıyım.” “Sosyal ortamlarda varlığımla dikkat çektiğimi düşünüyorum”	Lütuf ve ihsan sahibi olma Dinginlik Affedicilik ve merhamet İyimserlik ve pozitif bakış Görünmeyen yardımları algılama,

Tablo 26. Latif İsmi'nin 4.Katılımcının Tanrı Tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

• Latif ile Afvü İsimleri Arasındaki Etkileşim

Katılımcının, **Allah'ı** merhametli ve affeden; kendisini de Allah'ın affedeceğine güvenen, özellikle geçmişteki hataları konusunda O'na tövbe eden ve insanlara merhamet eden biri olarak tanımlaması, Rahman ve Afvü isimlerinin tecellilerine de işaret etmektedir. Ayrıca, İlâhi isimler teorisine göre her ilâhi ismin Rahman isminden bir payı vardır ve tüm isimler Rahman isminin altında yer alır. Dolayısıyla Latif ve Afvü isimlerinin Rahman isminin altında yer aldığı düşünülebilir. Latif ve Afvü isimlerinin bu şekilde birlikte tecelli etmesi, İlâhi isimler teorisinin “ilâhi isimler birbiriyle irtibatlı ve iç içedir” kaidesinin bir göstergesidir.

Patolojik Yansımalar

Katılımcının benlik algısında patolojik düzeyde yansımalar da bulunmaktadır. Katılımcı evlilik öncesi kendisini kolay etkilenen, duygusal ve zayıf, çok hassas ve ufacık bir sözden bile üzülebilen, zayıf karakteri nedeniyle hatalar yapan, kendini savunamayan, az direnebilen, her şeye odaklanan ancak bir sorunla karşılaştığında başka hiçbir şeye odaklanamayan, hatalarını tekrarlayan, küçük sorunları bile çözemeyen, çok zayıf, üzgün, başarısız biri olarak algılamıştır.

Evlilik sonrası ise katılımcı kendisini şu şekilde tanımlamıştır: Geçmişteki hatalarını unutmayan, kendisine güvenmeyen, hayal kurmaktan çekinen, geçmişinin geleceğini etkilemesinden korkan, olumsuzluklarını insanlara göstermeyen, bir sorun olduğunda geri çekilmeyi tercih eden, bildiği şeylere bağlı kalan, insanlarla iletişimi kısa ve yüzeysel olan, hayatında bir şey başaramadığını hisseden ancak yine de Allah'a tevekkül eden ve sebeplere sarılan, kendisine olumsuz bakan ve nadiren olumlu düşünen, kendini eleştiren, yetersiz ve güçsüz gören, bir şeyi değiştiremeyeceğini düşünen, anne olarak başarısız hisseden, eğitilmiş ve kültürlü kadınların anneliğe ondan daha layık olduğunu düşünen, çocuklarının terbiyesini Allah'a havale eden, hakkındaki düşüncelerini dışardan alan, güzel hissetmeyen, olumsuzluklara odaklanan, insanların değerlendirmelerinden çok etkilenen, insanlar onu güzel görse bile kendi eksiklerine odaklanan, bazı şeylere bağlı kalmakta zorlanan, Allah'ın Latif olmasından dolayı tembel ve hareketsiz, zamanını boşa harcayan, düzenli bir programı olmayan, gergin, aynı döngüde sıkışan, stresini atmak için sosyalleşen biri olarak tanımlamaktadır.

Bu algılar, aşırı hassasiyet ve kırgınlık, aşırı detaycılık ve takıntı, pasif direnç ve çekingenlik, içte biriktirme, yargılama, mükemmeliyetçilik ve suçluluk duygusu, duygusal tükenmişlik, tembellik, bağımlılık, sorumluluktan kaçınma, kararsızlık gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların, Latif isminin patolojik düzeydeki yansımaları arsında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumsuz olduğu görülebilmektedir.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
Allah hakkındaki düşüncelerim hep olumlu, kendim hakkındakiler ise çoğunlukla olumsuz	“Eskiden çok hassastım. Bir laf bile üzüyordu beni. Hatta çevremdekiler şakacı olduğum için taş kalpli sanıyorlardı ve bana laf atıyorlardı. Çok üzüliyordum. Ama artık onları dinlemiyorum. Şimdi daha iyiyim.” “Eskiden her şey dağılıyordu. Yaptığım hataların çoğu zayıf karakterliydim. Kendimi savunamıyordum. Bir şey dayatıldığında direnmiyordum. Şimdi ise bazı durumlarda kendimi cesur hissediyorum” “Eskiden her şeye odaklanıyordum. Bir sorunla karşılaştığımda başka hiçbir şeye odaklanamıyordum. Şimdi eskisinden daha iyiyim” “Eskiden hep aynı hataları yapardım. En ufak sorunlar bile çözülemiyordum. Her şey kötüydü. Zayıf, üzgün, başarısız. Evlilik, hayatımı değiştirdi.” “Allah'ın bana karşı ne kadar şefkatli olduğunu düşündükçe, bazen tembelleşiyorum. Sanki bu lütuf beni hareketsiz bırakıyor” “Ben genelde çabuk etkileniyorum. Bazı şeylere bağlı kalmakta zorlanıyorum” “Kendime bakışım. Genelde olumsuz. Kendim hakkında nadiren olumlu düşünüyorum. Kendimi hep eleştiriyorum. Kendimi yetersiz görüyorum. Zamanımı boşa harcıyorum. Kendimi güçsüz hissediyorum. Bir şeyi değiştiremeyeceğimi düşünüyorum. Geçmişteki hatalarım hep aklımda. Başarırsam yine bozulur diye korkuyorum. Hayal kurmaktan bile çekiniyorum. Geçmişin geleceği etkilemesinden korkuyorum.” “Evde hep gerginim. Aynı döngüde sıkışmış gibiyim. Hayatımda bir boşluk var. Düzenli bir programım olsa her şey yoluna girerdi. Ama sosyal medyada vakit öldürüyorum. Yapmam gerekenleri yetiştiremeyince stres oluyorum. Stresimi atmak için sürekli dışarı çıkıyorum. Sosyalleşmek biraz rahatlatıyor beni.” “Bir sorun olduğunda geri çekilmeyi tercih ediyorum. Bildiğim şeylere bağlı kalıyorum. İnsanlarla iletişimim kısa ve yüzeysel.” “Hayatımda bir şey başaramadığımı hissediyorum. Bazen kendimi anne olarak başarısız buluyorum ve 'Allah'ım, neden bana beş çocuk verdin?' diye sorguluyorum. Diğer anneler gibi değilim, çocuklarımla ders bile çalışmıyorum. Başkalarının anne olmaya benden daha layık olduğunu düşünüyorum. Mesela, 35 yaşında çok kültürlü ve eğitilmiş bir tanıdığım var ama çocuğu yok. Aslında annelik yapmaya o benden daha layık. Ancak, 'Allah'ın hikmeti var' diyorum. Artık Allah'a dua ediyorum ki, çocuklarımı	“Babamla daha mesafeli bir ilişkim var, annemle ise biraz daha iyiyim. Annem sade ve mütevazı biridir; ne fazla ne eksik. Babam çok katı, her konuda sert. İlişkilerde sınırları zorlar ve beni hep korkuturdu”	Aşırı hassasiyet Kırgınlık Aşırı detaycılık ve takıntı Duygusal tükenmişlik Tembellik Bağımlılık Pasif direnç ve yargılama Sorumluluktan kaçınma Çekingenlik Mükemmeliyetçilik ve suçluluk duygusu İçte biriktirme

	O terbiye etsin, onlara öğretsin. Yani işimi Allah'a havale ediyor, O'na tevekkül ediyor ve sebeplere sarılıyorum.” “Kendim hakkındaki düşüncelerim genellikle dışarıdan geliyor. Kendimi nadiren güzel görüyorum ve hep olumsuzluklara odaklanıyorum. Daha önce birisi bana 'Sende tek güzel olan şey yüzün' demişti; o günden beri yüzüme bile bakamıyorum. Bazen insanlar güzel yanlarımı görseler de ben sadece eksiklerimi görüyorum. İnsanlara kötü yanımı da göstermiyorum. Yani olumsuzluklarımı kimseye belli etmiyorum”		
--	---	--	--

Tablo 27. Latif İsminin 4.Katılımcının Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)

• Latif ve Hafid/ Kâbız İsimleri Arasındaki Etkileşim

Hafid, sözlükte “aşağıya indirmek, alçaltmak, küçültmek, değerini azaltmak” anlamına gelen hafd kökünden türemiş olup “aşağıya indiren, alçaltan, değerini azaltan” anlamına gelmektedir (Topaloğlu 1997: 15,73). Yani Hafid, derecesini manevi anlamda yukarıdan aşağıya düşürendir. Sahip olunan vaziyetin eksi yönde alçalmasını ve çoktan aza inmesini ifade eder. Böylece eldeki makam ve seviye düşer (Rex 2020: 57). İbn Berrecan’a göre İzzet ve zillet nefislerde ve hâllerde gerçekleşir; alçaltma ve yükseltme ise makam ve mevkilerde meydana gelir (İbn Berrecan 2010: 213).

Kâbız ise, sözlükte “almak, sıkıca tutmak, avucunda tutmak, yakalamak, daraltmak, sıkmak” manalarındaki kabz kökünden türemiş olup, Allah’a nispet edildiğinde “daraltan, sıkı” anlamında kullanılmaktadır. İnsanın iç sıkıntısı, stres, ıstırap ve huzursuzluk Kabız isminin hükümlerindendir (Topaloğlu 2001: 24,26; Tatlısı 2024: 72).

Katılımcının kendisini yetersiz, pasif, suçlu, tembel, hareketsiz, kararsız, sorumsuz ve güçsüz gibi, ince yapılı karakterine atfedilen bazı niteliklerle tanımlaması; benlik algısının düşmesine (Hafid) ve yaşamında sürekli bir içsel gerginlik deneyimlemesine (Kâbız) neden olmuştur. Katılımcı, bu içsel zorlanmalarla başa çıkabilmek için sosyal ortamlarda vakit geçirme ve internette oyalanma gibi kaçma ve oyalanma davranışlarına yönelmeyi tercih etmiştir (Bâsıt). Tabir caizse, Basıt isminin psikolojik yansıması katılımcının geliştirdiği bir savunma mekanizması haline gelmiştir.

Bu bağlamda, Latif isminin patolojik yansımalarının, Hafid ve Kâbız isimlerinin baskın şekilde tecelli etmesine; buna karşılık Bâsıt isminin telafi edici bir yönle sürece dâhil olmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Bu durum, İlâhi isimler teorisinin “Bir ilâhi isim başka bir ilâhi ismin tecelli etmesine yol açabilir” ve “bir ilâhi isim başka bir ilâhi ismi içerebilir” kaidelerinin açık bir göstergesidir.

4.2 Hadi İsmi

a. Hadi İsminin Genel Anlam Çerçevesi:

Hadi, “yol gösteren, rehberlik eden, hayır ve mutluluk veren hidayet yolunu gösteren, muvaffak kılan ve muradına erdiren” demektir. Hadi isminin insandaki tecellisi; kişinin Allah’ın gösterdiği hidayet yolunda bulunma gayretidir. Hidayet vesilesi olarak gönderilen Kur’an-ı Kerim ve peygamberin uyarılarını dikkate alır ve yaşantısında uygular. Hidayet üzere olan âlimler, salihler, Allah dostları ve hayırlı insanlarla beraber olmayı tercih eder. Kendisi de çevresindekilerin hidayetine, doğru yola girmelerine vesile olur. Hakka her zaman hürmet eder (İzgi 2023: 210; Tatlısı 2024: 250).

b. Hadi İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Hadi ismi, "doğru yolu gösteren", "rehberlik eden", "hidayet veren" anlamlarına gelir. Bu ismin, taşıyan kişi üzerinde hem olumlu (sağlıklı) hem de olumsuz (patolojik) psikolojik yansımaları olabilir. Hadi isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları, genellikle kişinin kendisini bir rehber ya da yol gösterici olarak algılamasıyla ilişkilidir. Hadi isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları ise genellikle aşırı kontrolcü, dogmatik veya narsistik eğilimlerle ilişkilidir.

Hadi	Sağlıklı	Patolojik
Rehber	Yol gösterme	Aşırı rehberlik olma ihtiyacı

Tablo 28. Hadi İsminin Temel Anlamının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- İçsel rehberliğe açıklık:** Kişi kendi iç sesine, vicdanına ve yüksek değerlere kulak verebilir. Anlamlı kararlar alma kapasitesi gelişmiştir. Kendi kararlarına ve sezgilerine güvenme eğilimindedirler.
- Anlam arayışı ve yön bulma yetisi:** Hayatın karmaşasında yönünü kaybetmeden değerlerine göre rota belirler. Belirsizlikte bile yolunu görebilir. Çünkü ilahi bir rehberin varlığına inanmak, bireyin yaşamına anlam ve amaç katar. Özellikle zor zamanlarda, bu inanç bireye destek sağlayarak kaygıyı azaltabilir ve dirençliliğini artırabilir.

- **Rehberlik etme yeteneği:** Başkalarına doğru yolu gösterebilecek bir bilgelik taşır. Zor durumda olanlara yol gösterici olabilir (terapist, ğretmen, danışman gibi).
- **Rehberlik alma açıklığı:** Ego engeline takılmadan danışabilir, öğrenmeye açık kalabilir. Manevı rehberlere ya da ilhama kulak verebilir. Doğru yolu bulma ve gösterme motivasyonu, kişinin sürekli öğrenmeye ve kendini geliştirmeye açık olmasını teşvik edebilir. Bilgi edinme ve deneyim kazanma arzusu yüksek olabilir.
- **Karakter gücü:** "rehberlik" rolü benimseyen kişinin kararlı, tutarlı ve cesur bir karakter yapısına sahip olmasını teşvik edebilir. Manevi bir misyon hissi, zorluklar karşısında sabırlı ve dayanıklı olma becerisini artırabilir.
- **Empati ve topluluk odaklılık:** Başkalarının ihtiyaçlarını anlama ve onlara yön verme konusunda doğal bir eğilim geliştirebilirler. Doğru yolu gösterme arzusu, başkalarına yardım etme ve onların sorunlarına çözüm bulma konusunda bir motivasyon oluşturabilir. Bu kişiler, çevrelerindeki insanların ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olabilir ve empati yetenekleri gelişmiş olabilir.
- **Bağlantı ve güven:** Hadi ismi, kişide manevi bir bağ, kendini korunmuş hissetme ve iç huzuru sağlayabilir; bireye kontrol edemediği durumlar karşısında güven ve teslimiyet hissi verebilir. Her şeyin bir plana göre ilerlediğine dair inanç, stresle başa çıkmayı kolaylaştırabilir.
- **Ahlaki ve davranışsal rehberlik:** Bu isim, bireye etik bir pusula sunar. Doğru ile yanlışı ayırt etme konusunda rehberlik ederek, daha bilinçli ve sorumlu davranışlar sergilemesine katkıda bulunabilir.
- **Liderlik ve sorumluluk duygusu:** Hadi ismi, kişide başkalarına faydalı olma, iyi örnek teşkil etme ve doğru yolu gösterme konusunda içsel bir sorumluluk bilinci uyandırabilir. Hadi ismini taşıyan kişiler, doğal bir liderlik eğilimi gösterebilirler. Topluluk içinde yn gösterici, problem çözücü ve karar alıcı roller üstlenmekten ekinmeyebilirler. Bu sorumluluk duygusu, onları daha disiplinli ve hedef odaklı olmaya iter.
- **Ruhsal büyüme ve ahlaki gelişim:** Hadi ismi, doğruluk, adalet, bilgelik ve etik davranış gibi değerleri benimsemeye ve içselleştirmeye teşvik edebilir. İlahi rehberliğe güvenmek, bireyin zorlukları bir öğrenme fırsatı olarak görmesini sağlayabilir. Bu da ruhsal olgunluğa ve kişisel gelişime yol açabilir.
- **Hedef odaklılık:** "Doğru yolu bulma/buldurma" anlamı, kişiyi hedeflerine odaklanmaya, kararlılığa ve hayatta bir yön belirlemeye motive edebilir.
- **Olumlu kimlik ve zgven:** İsmi anlamının ("yol gösterici, doğru yola ileten") bilincinde olmak, kişide güçlü bir kimlik duygusu ve zgven geliştirebilir. Kendini değerli ve anlamlı hissetmesini sağlayabilir.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Otoriter eğilimi ve kontrolcü davranışlar:** "Doğru yolu gösteren" olma arzusu, başkalarının hayatına aşırı müdahale etme ve onları kendi doğrularına göre yönlendirme eğilimine dönüşebilir; başkalarını yargılama veya "düzeltme" zorunluluğu hissedebilir; karşısındakinin içsel rehberliğini bastırır. Bu durum, ilişkilerde gerginlik ve çatışmalara yol açabilir.
- **Dogmatizm ve hoşgörüsüzlük:** Kendi doğrularına aşırı bağlılık, farklı düşünce ve yaklaşımlara karşı hoşgörüsüzlüğe neden olabilir. "Ben bilirim" tavrı, eleştiriye kapalı olma ve başkalarını dinlememe gibi olumsuz özelliklere yol açabilir.
- **Narsistik eğilimler:** Rehberlik rolünün abartılması, kişinin kendisini başkalarından üstün görmesine ve bir kurtarıcı edasıyla hareket etmesine neden olabilir. Bu durum, empati eksikliği ve başkalarının duygularını göz ardı etme gibi narsistik özelliklerin gelişimini tetikleyebilir.
- **Mükemmeliyetçilik ve eleştirelilik:** Kendinden ve başkalarından sürekli olarak "doğru" olanı yapmalarını beklemek, mükemmeliyetçiliğe ve hem kendine hem de başkalarına karşı aşırı eleştirel bir tutuma yol açabilir. Hatalar kabul etmekte zorlanıp kusursuzluk bekler. Bu da mutsuzluk ve tatminsizlikle sonuçlanabilir. Kişi, derin bir yetersizlik, suçluluk veya değersizlik duygusuna kapılabilir.
- **Doğruluğu tekeline alma:** Sadece kendi yolunu doğru kabul eder, farklı görüşlere karşı tahammülsüz olur.
- **Tükenmişlik:** "İlahi görev" algısı, kişinin anlam arayışını derinleştirebilir. Ancak bu görevin ağır bastığı durumlarda, tükenmişliğine yol açabilir.
- **Aşırı rehberlik etme ihtiyacı:** Kendisini her zaman başkalarına doğru yolu göstermesi gereken kişi olarak görür. Kendi iç sesiyle bağlantı kuramaz, sürekli dışarıdan bir yönlendirme bekler. Zorla yönlendirmeye çalışabilir.
- **Pasiflik:** Birey, her kararı ilahi rehberliğe bırakarak kendi sorumluluklarını ihmal edebilir. Bu, pasif bir tutuma ve işlevsellikte azalmaya neden olabilir.
- **Kararsızlık ve belirsizlik:** İlahi rehberliğe aşırı güven, bireyin kendi muhakeme yeteneğini kullanmaktan kaçınmasına yol açabilir. Sürekli bir işaret beklemek, gerçekçi çözümler üretmeyi zorlaştırabilir.
- **Kimlik çatışması:** Hadi ismin taşıdığı dini beklentileriyle kişisel yaşam tarzı arasında çatışma yaşanabilir. Bireyin davranışları ismin taşıdığı dini değerlerle uyuşmazsa, içsel çatışma ve uyumsuzluk) yaşayabilir.
- **Dini güven kaybı:** Eğer beklentilerle uyumlu sonuçlar alınamazsa (örneğin, yönlendirdiği kişilerin yanlış yola girmesi), bu durum kişide dinî inançlara karşı hayal kırıklığı veya şüphe uyandırabilir.

c. Hadi İsmi Katılımcının Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Yansıma
“Hayatımın her detayında Allah’ın varlığını hissediyorum. Biz Allah’ın kullarıyız. Hayatım O’na bağlı, boşlukta sürüklenmiyorum. Ne yapacağımı şaşırılmış, amaçsız bir halde değilim. "Neden yaratıldım, nereye gidiyorum?" diyebiliyorum. Ne kadar hata yapsak, günaha girsek, eksik kalsak da dönülecek bir liman var. Dünya daraldığında intiharı falan düşünmüyorum. Çünkü Allah’la aramızda kopmayan bir bağ var. O, bizi her beladan çıkarmaya yardım ediyor. Çıkamazsak bile sabır ve rıza imdadımıza yetişiyor.” “Bazen geçmişte yaşadığım bazı olayları sorguluyorum. Sebebini bulamasam da “bu olay bir ders içindi” ya da "Allah’ın hikmeti" diyorum. Anlamasam bile inanıyorum ki her şeyde bir hayır var.” “Mesela Gazze’de olanlar beni çok sarstı. "Allah neden buna izin veriyor?" diye sorgulamıştım. Ama sonra düşündüm: Tarihte daha kötü olaylar oldu. Allah’ın adaleti er veya geç tecelli edecek. Yani, daha önce "Bu insanlar neden bu kadar acı çekiyor?" diye üzülüyordum. Sonra şehitlerin ölüm anında acı hissetmediklerini öğrenince rahatladım. Allah’ın rahmetine güveniyorum.” “Bazen bir duada çok ısrarcı oluyorum, ama kabul edilmeyince, "Bu benim için daha hayırlıdır" diyorum. Ancak bazen bunu anlamakta zorlanıyorum. Sonra Allah’ın her şeyi en iyi şekilde seçtiğini hatırlıyorum. Olaylar O’nun planladığı gibi ilerliyor. Yine de bazen bir adaletsizlik gördüğümde "Allah nerede?" diye sorguladığım oluyor. Sonra düşünüyorum: Evren belirli bir düzende işliyor. Her zalim bir gün cezasını bulacak. Bazen sadece razı göstermek gerekiyor. Her şeyi anlamak zorunda değiliz. Bir yandan hayal kırıklığı hissetsem de sonra kendimi, "Bu Allah’ın bana seçtiği en hayırlısı" diye ikna ediyorum. Olan biteni kabulleniyorum. Olumsuz düşüncelere izin vermemeye çalışıyorum.”	Evlilik Öncesi Dönem: “Evlilik öncesinde Allah’la aramda bir bağ yoktu, uzaktım. Ancak hayatımdaki dönüm noktalarından biri evliliğim oldu çünkü eşim dındardı, ben ise tam tersiydim. Onun sayesinde dine ısındım. Evliliğimizin başlangıcında eşim çok katıydı, adeta beni boğuyordu. Şükür atlattık bunu da.” “Evlilik öncesi hayata küskündüm. "Allah nerede?" diye sorguluyordum. Hatta küçükken intiharı bile düşündüm. O dönem karmaşık bir zihin halim vardı. Öfke patlamalarım olurdu ama içime atardım.” Evlilik Sonrası Dönem: “Evlilik sonrası artık net bir bakışım oldu. Allah’ın varlığını ve hikmetini anladım. "Neden yaratıldık?", "Neden hesap vereceğiz?" gibi soruların cevaplarını buldum. Kabullendim. Dünya kâfir için cennet, mümin için imtihandır. Ama çocukken daha çok isyan ederdim.” “Allah’a yakın olmam bana anlam katıyor. Çocuklar soru sorduğunda onlara dini konuları anlatıyorum. Bu özellikle ruh halimi olumlu etkiliyor. Çocuklarıma dini bir şeyler öğrettiğimde kendimi başarılı hissediyorum. Zaten hayatıma anlam katan şey yeni şeyler öğrenmek ve öğretmek. Ama rutin bir gün geçirdiğimde hiçbir şey yapmamış gibi hissediyorum. Öğrenmeyi ve öğretmeyi seven, hırslı ama aynı zamanda tembel biriyim. Toplumu değiştirmek için bir katkım olsun isterdim”	Rehberlik alma açıklığı Anlam arayışı ve yön bulma Bağlantı ve güven Sorumluluk duygusu Kişisel gelişim ve büyüme

Tablo 29. Hadi İsmi Katılımcının Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Allah tasavvurunda ve benlik algısında Hadi isminin tecellileri görülmektedir. Katılımcı Allah'ı hidayet veren ve kurtaran, çok hata yapılsa, günaha girilse veya eksik kalınsa bile dönülecek liman, hiçbir şekilde bağılılığı koparılmayan, kullarının her beladan çıkmalarına yardım eden, yaptığı her şeyde hikmet ve hayır olan, dünyayı bir imtihan yeri kılan, varlığını her detayda hissettiren ve insanların yaratılmalarının ve hesap vermelerinin gayesini öğreten biri olarak tasavvur etmektedir.

Katılımcı, hayatındaki önemli bir dönüm noktasının dindar bir adamla evlenmek olduğunu belirtmiştir. Bu nokta, Allah'ın ona hidayet vermesinde temel bir rol oynamıştır. Bu nedenle, katılımcının kendisi hakkındaki tanımlamaları iki döneme ayrılmıştır: evlilik öncesi (hidayete ulaşmadan önce) ve evlilik sonrası (hidayete ulaştıktan sonra).

Evlilik Öncesi Dönem: Boşluk ve Sorgulama: Katılımcı kendisinin hidayete ermeden önceki halini şu şekilde tanımlamıştır: Evlilik öncesinde hayata küsmüş ve Allah'ın nerede olduğunu sorgulayan, öfke patlamaları yaşayan ancak bunları içine atan, çocukken isyankâr, daraldığında intihar etmeyi düşünen, boşlukta sürüklenen, ne yapacağını şaşırılmış ve amaçsız bir halde olan biri.

Evlilik Sonrası Dönem: Hidayet ve Anlam Bulma: Katılımcı kendisini hidayete erdikten sonra ise şöyle tanımlamıştır: Evlilik sonrası Allah'ı tanıyan, hayatının her detayında Allah'ın varlığını hisseden, Allah'la olan bağılılığını hiçbir şekilde koparmayan, hayatını Allah'a bağlayan, Allah'ın varlığını ve hikmetini anlamış, neden yaratıldığını ve neden hesap vereceğini net bir şekilde anlayan, Allah'la ilgili sorularının cevaplarını bulup kabul eden, dünyanın müminin bir imtihan yeri olduğunu artık kavrayan, eskiden yaşadığı olayları sorgulasa da artık onlardan ders çıkarmaya çalışan ve onlarda hikmet ve hayrının olduğuna inanan, neden yaratıldığını ve nereye gideceğini bilen, artık boşlukta sürüklenmeyen, ne yapacağını şaşırılmış amaçsız bir halde olmayan, ne kadar hata yapsa, günaha girse, eksik kalsa Allah'ı dönülecek bir liman olarak gören, öğrenmeyi ve öğretmeyi seven, hayatının anlamını yeni bir şey öğrenmekte ve çocuklarına dini öğretmekte bulan, çocuklarına dini öğretirken psikolojik durumu iyi olan biri.

Katılımcının hem Allah tasavvurunda hem de benlik algısında Hadi isminin “doğru yol gösterme, hidayet erdirmeye, rehberlik etme” anlamları belirgindir. Bu algılar, rehberlik alma açıklığı, anlam arayışı ve yön bulma, bağlantı ve güven, sorumluluk duygusu, olumlu kimlik duygusu, kişisel gelişim ve büyüme gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların, Hadi isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun, benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Patolojik Yansımalar

Benlik Algısı	Yansıma
“Hayatımda hiçbir karar vermedim. Sanki Allah her şeyi seçiyor. Ya eşim yönlendiriyor ya da Allah'ın takdiri işliyor. Özellikle zor durumlarda. "Allah'ım, sen benim için en iyisini seç" diyerek işi O'na havale ediyorum”	Kararsızlık Rehberliğe ihtiyaç duyma
“İslami eğitim almak istiyorum. Ama üniversiteyi bile bitiremedim. İnsanlar sorunca utanıyorum.”	Mükemmeliyetçilik
“Bazen eksiklikleri kendimde arıyorum. “Belki ben yeterince iyi değilim” diyorum. Allah'la konuşurken hep yakın hissediyorum ama ibadetlerde eksik kalınca belki bu yüzden dualarım kabul edilmiyor diyorum.”	Pasiflik

Tablo 30. Hadi İsmi'nin 4.Katılımcının Benlik Algısında Patolojik Yansımaları (Uyuumsuzluk)

Katılımcının benlik algısında ayrıca patolojik yansımalar da mevcuttur. Katılımcı kendisini din eğitimi almak isteyen ancak lisans yapmadığı için utanç duyan, hiçbir kararı kendisi almayan, her şeyi Allah'ın en iyisini seçeceğine güvenerek O'na havale eden ve işlerini Allah'ın takdirine ve eşinin yönlendirmesine bırakan, ibadetlerini aksattığında duasının kabul edilmeyeceğini düşünen ve hayatının karmaşık olduğu hisseden, Allah'la olan ilişkisi sağlam olduğunda zihnini berrak hisseden, sürekli eksiklerini arayan ve kendini yetersiz hisseden biri olarak tanımlamaktadır.

Bu algılar mükemmeliyetçilik, aşırı rehberliğe ihtiyaç duyuma, pasiflik, kararsızlık, kimlik çatışması gibi yansımalarla işaret etmektedir. Bu yansımaların Hadi isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumsuz olduğu görülmektedir.

4.3 Latif İsmi ile Hadi İsmi Arasındaki Etkileşim

Ayrıca, katılımcının kendisini hayatta hiçbir karar almayan biri olarak tanımlaması, Latif ve Hâdî isimlerinin patolojik düzeydeki psikolojik yansımalarına işaret ediyor olabilir. Bu durumun, katılımcının hem aşırı rehberlik ihtiyacından hem de çekingen ve ince yapısından kaynaklandığı düşünülebilir. Latif ve Hâdî isimlerinin pasif (edilgen) yönlerinin bir araya gelmesi, kararsızlık duygusunun derinleşmesine neden olmuş olabilir. Bu durum, İlâhi İsimler Teorisi'nin 'İlâhi isimler irtibatlı ve iç içedir' ve 'Her ismin aktif ve pasif yönleri vardır' kaidelerine de doğrudan göndermede bulunmaktadır.

Özet;

İsim	Yansıma Şekli	Tanrı Tasavvuru ile Benlik Algısı	Açıklama	Ortaya Çıkan İsim
1.Latif İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı merhametli ve şefkatli biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de insanlara yardım eden biri olarak algılamıştır.	Afiv
	Patolojik	Uyumsuz	Katılımcı Tanrı'yı her şeye yeterli biri olarak tasavvur ederken; kendisini aşırı hassas, kırgın, güçsüz ve yetersiz biri olarak algılamıştır.	Hafid Kabız
2.Hadi İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı doğru yolu gösteren biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de çocuklarına rehberlik eden ve öğretmeyi seven biri olarak algılamıştır.	Hayy Muhyi
	Patolojik	Uyumsuz	Katılımcı Tanrı'yı rahmetiyle yol göstergeci olarak tasavvur ederken; kendisini Allah'ın en iyisini seçeceğine güvenerek hayatında hiçbir karar alamayan biri olarak algılamıştır.	
Latif ile Hadi İsimleri	Latif isminin patolojik yansıması (Çekingen) + Hadi isminin patolojik yansıması (Aşırı Rehberlik İhtiyacı): Karasızlık			

Tablo 31. Özet (4.Katılımcı)

5. Beşinci Katılımcı'nın (5.K) Analizi

5.1 Bedi/Mussavir İsimleri:

a. Bedi/Mussavir İsimlerin Genel Anlam Çerçevesi:

Sözlükte “önceki bir örneği ve benzeri bulunmayan bir şeyi ortaya koymak, bir şeyi ilk olarak yapmak, eşsiz ve emsalsiz olmak” gibi manalar taşıyan bed’/ibdâ kökünden türeyen bedî, Allah’ın bir ismi olarak “benzeri ve örneği bulunmayan; bir şeyi ilk ve emsalsiz olarak yaratan” manalarına gelmektedir. Başta Gazzâlî olmak üzere bazı âlimler Bedi ismini “eşi, benzeri bulunmayan varlık” diye açıklamışlardır. İsim bu anlamıyla sınırlı olarak yaratılmış varlıklar hakkında da kullanılabilir; ilim, kültür ve sanat gibi alanlarda ön plana çıkan ve çarpıcı yenilikler ortaya koyan insanlar da Bedî diye nitelendirilebilmektedir. Bedi ismi diğer isimlere oranla daha fazla estetik anlam boyutu taşır. Allah, insanı ve kâinatı hayranlık uyandıracak düzeyde güzel yaratmıştır. Bu itibarla, Bedi ismindeki anlam Allah’ın muhteşem yaratma sanatını ve dolayısıyla cemal vasfını da yansıtır. Nitekim bütün kâinat özünde ilâhî bir güzellik taşır. Başka bir ifadeyle, âlemdaki bütün güzellikler ilâhî cemâlin birer yansımasıdır. İbn Arabî’nin ifadesiyle, âlem bizâtihi güzel olan Allah’ın muhteşem yaratma sanatını yansıtan bir aynadır (Öztürk 1992: 5, 319-320). Dolayısıyla her insanın her zerrenin yaratılışı başlı başına bir “bedia”dır. İşte kâinat baştanbaşa böyle bir bedialarla, acibelerle doludur. Fakat onu görmek için düşünmeyi ve her şeye dikkatle bakmayı adet edinmek iktiza eder (Tatlısu 2024: 254). Allah’ın yarattığı her bir mahlûk eşsiz bir şaheserdir ve hayranlık uyandırıcı özelliklere sahiptir. Bu nedenle eşsiz eserleri üreten, yaptığı işin kıymetini gören, üretim işi ile uğraşan ve benzersiz ürenler yetiştiren kişilerin üzerine bu isim tecelli eder. Kendileri bile hayrete düşerler (Rex 2020: 153). Ayrıca, bu ismin hükümleri hayal mertebesinde zuhur eder. Çünkü bu kuvvetin özelliği, anlamları “ibda etmek” ve onları suretlendirmektir (Demirli 2024: 213). Bu anlamda Bedi isminin, Mussavir ismiyle ilişkilendirildiği ve iki ismin birbiriyle iç içe geçtiği görülebilir. Yani Bedi ismi, Mussavir ismiyle birlikte düşünüldüğünde, her iki ismin de yaratımın estetik ve biçimsel boyutlarını ifade eden, birbirini tamamlayan niteliklere sahip olduğu anlaşılır.

Musavvir ismi, “şekillendirmek, resmini yapmak, tasvir etmek” gibi anlamlara gelen svr kökünden türetmiştir (Cili 2019: 241). Yine de Musavvir “şekil ve özellik veren” demektir. Haşr suresinin son ayetindeki Halik, Bari, Musavvir isimleri aynı konuda ve iç içe manalar dizisini meydana getirir. Dolayısıyla, yaratmanın nihaî kademesini teşkil eden Musavvir ismi mahlûkun fizikî ve ruhî portresini belirleyip “halk eylemini sona erdiren” anlamını ifade etmektedir (Topaloğlu 2020: 31,241). Tüm canlıları kendi özelliğinde ve şeklinde yaratan Allah’ın bu ismi, insanların farklılıklarını fark etmeleri için bir yol göstericidir (İlgi 2023: 42). Mussavir aşamasında formlar, desenler, renkler ve güzellik düzenlenip şekillendirilir, tarz görüntüsü ortaya çıkar. Allah yarattığı her varlığa ayrı bir şekil, suret ve kendine has

özellikler vererek tasvir etmiştir. Suret vermek, yaratıkları birbirinden ayırt edebilmek için gereklidir. Bu suretin hem maddi hem de manevi şekli vardır. Tasarım bir sanattır. Allah'ın tasarımı ise en büyük sanattır (Rex 2020: 34). Bununla birlikte, Mussavir ismi hayalle ilgilidir. İnsan zihninde tahayyül eder, sonra suret giydiren ve bir şeyi var eder (Demirli 2024: 171). Dolayısıyla, bu ismin kapsamına anlamların tasavvuru ve zihinde canlandırılması da girer.

b. Bedi/Mussavir İsimlerinin Bazı psikolojik Yansımaları

Bedi	Sağlıklı	Patolojik
Eşsiz olmak	Bireysellik	Benmerkezcilik
Hayranlık uyandıran güzellik yaratma	Yaratıcılık	Estetikte mükemmeliyetçilik

Tablo 32. Bedi İsmi'nin Temel Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımalar

- **Yaratıcılık ve yenilikçilik:** Bedi'nin enerjisi, bireyin güçlü bir yaratıcı potansiyele sahip olmasını sağlar. Kişi, özgün fikirler üretme, benzersiz bakış açıları geliştirme, yeni projeler başlatma, yenilikçi çözümler geliştirme ve alışlagelmiş kalıpların dışına çıkma konusunda yetkin olabilir.
- **Detaycılık ve estetik duygusu:** Bedi ve Mussavir'in enerjisi, bireyin güzel ayrıntılara dikkat etme, özgün sanat ve tasarıma yönelme ve estetik bir bakış açısına sahip olma yeteneğini artırır.
- **Hayranlık duygusu:** Tabiatın, insan vücudunun ve evrenin eşsiz güzelliği karşısında derin bir hayranlık duygusu geliştirir. Etrafındaki eşsiz yaratılış harikalarını görmek, kişide de sürekli bir hayret ve öğrenme merakı uyandırır.
- **Duygulara şekil verme:** Mussavir ve Bedi enerjileriyle kişi, sanat, beden deli, yazı gibi yollarla duygularını görünür kılar. Bununla birlikte, birey içsel dünyasını ifade ederek duygusal iyileşmeye başvurabilir.
- **Kişisel gelişim:** Mussavir enerjisi, kişinin kendini yeniden şekillendirme arzusunu teşvik edebilir. Bedi de, kişinin kendi bireyselliğini ve özgün potansiyelini keşfetmeye ve özgün bir kişilik geliştirmeye çeker. Terapi ve sanatsal çalışmalar yoluyla birey deneyimlerini dönüştürerek daha güçlü bir benlik inşa edebilir.

- **Esneklik ve yeniden başlama cesareti:** Bedi enerjisi, değişimi bir fırsat olarak görme ve gerektiğinde yeniden başlama cesaretiyle bireylere dayanıklılık kazandırır. Bu anlamda birey, yeniden doğuş duygusunu deneyimleyebilir.
- **Düzen ve organizasyon:** Bu kişiler, karmaşık görevlere yapı kazandırabilen, düzenli ve metodik bir yaklaşım sergiler.
- **Kendine özgü başa çıkma yolları:** sürekli olarak kendi yolunu ve tarzını oluşturma gayretindedir.
- **Özgürlük arayışı:** kişi, benzersizliğini ve bireyselliğini ancak özgür bir ortamda tam olarak ifade edebilir. Bu nedenle, kuralsız değil ama kuralları aşan bir özgürlük ister.

Patolojik Psikolojik Yansımalar

- **Benmerkezcilik:** “Ben eşsizim” algısıyla narsistik eğilim gelişebilir. Bireyin kendini aşırı derecede farklı görmesine yol açabilir.
- **Ait olamama:** Aşırı özgünlük çabası sosyal uyumu bozabilir.
- **Kendini yalnız ve kimseye benzemeyen biri olarak hissetme:** “kimse beni veya acılarımı anlayamaz” düşüncesiyle yalnızlaşma.
- **Devam edememe sorunu:** Yeni şeyler başlatmada başarılı olsalar da, bu kişiler projelerini tamamlamakta zorlanabilir. Sürekli yenilik arayışı, aceleci olmalarına ve hızlı sonuçlara ulaşma isteklerine neden olabilir.
- **Gelenek ve düzen karşıtlığı:** Aşırı uçlarda, mevcut normları, sistemleri ve hatta dini kuralları tamamen reddedebilirler. Sınırsız özgürlük yaşamak isterler ve hiçbir sınır tanımadan yalnızca kendi fikirlerinin değerli olduğuna inanarak kaos yaratabilirler.
- **Estetikte mükemmeliyetçilik:** “Kusursuz olmalı” takıntısı kaygı doğurabilir.
- **Acıyı özel bir kimlik hâline getirme:** kişi zorlukları aşamayıp yaşadığı acıyı sanata dönüştürerek onu kendi özgünlüğünün bir parçası haline gelir.

c. Bedi/Mussavir İsimlerinin Katılımcının Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Sağlıklı Yansımalar

Allah-Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Yansıma
“Mesela bir Tanrı varsa, tanrı bu arada, estetiği çok seviyor. Dünyayı mesela çok estetik yaratmış. İnsan beynini çok estetik yaratmış. Kadının bedenini çok estetik yaratmış. Gerçekten yani çok estetik. Ve insanın zihni o kadar estetik ki sanatsal eserler ortaya çıkarabiliyor. Bu kadar estetik varken keşke yaşamı da, acıları da daha estetik bir şekilde yaşatabilseydi. Böyle bir şey olsaydı. Her şeyin daha estetik olduğu bir Allah isterdim.” “Eğer bir Allah varsa işte estetiği çok seviyor, estetik bir görüşü var. Ben de öyleyim ve beni zaten öyle gördüğü için böyle estetik yarattı gibi.” “Allah’taki Cemal yönünü biraz görüyorum. Biraz. Hiç yok diyemem ama yetersiz. Ama buradaki Tanrı tasavvurunda da cemal sıfatı daha önde bilgeliği, pozitif sıfatlar, estetik mesela daha önde” “İslami perspektiften bakarsak Allah her an yaratım halindedir yani hani Allah’ın birer küçük	“Güzel olan her şeyi seviyorum. Sahne sanatlarını, tiyatro halini seven birisiyim. Sanatçıların oluşturduğu bir kolektif vardı, ona katıldım. Dans müziği vardı, Kapadokya’da ona katıldım. Keşiflerimi artırmaya başladım. Hikâye anlatımcının farklı farklı programları vardı, onlara katıldım. Orada kendimi keşfetmeye başladım. Çünkü potansiyelimi görmeye başladım. Çok büyük kalabalıkların karşısına çıkıp çok güzel masallar anlatmaya başladım ve çok güzel geri dönüşler aldım. Sonra birkaç senarist arkadaşla başka bir çalışma yaptık falan. Sanatla bir şekilde öyle veya böyle hemen hemen her gün temas etme isteği var içimde. Bu bir mecburiyet gibi değil. İçimden gelen bir istek ve herhangi bir şekilde bunu her gün ya da yapıyorum yani. Bu bana sanırım yeryüzünde en iyi gelen şey. Bu bağlamda şiirleri, şarkıları, dansı, dans etmeyi, tiyatro izlemeyi, sahne performanslarını, işte görsel sanatları, estetik olan hemen hemen her şeyi incelemeyi seviyorum. Temas etmeyi seviyorum yani. Hatta yine bununla birlikte insanlar da bence birer sanat eseri. Kendim de ve diğerleri de. O yüzden insanlarla tanışmak da benim için bir yerde sanatla temas etmek gibi. Çünkü her birimiz farklıyız.” “Belli bir yaşa kadar hep mantıkçı yaşadım, mantıkçı baktım, mantıkçı düşündüm, davrandım. Şimdi ise daha hayal duygu düşüncü dünyasına girdim girdim.” “Bana hayatı anlamlı kılan şey hayatın içerisindeki görebildiğimiz veya göremediğimiz güzellikler, estetik şeyler, estetik duygular, estetik ilişkiler, görsel estetik. Kendi içimde bir şenlik, bir neşe ile yaşamı sürdürebilmek ve güzellikleri görüp yayabilmek, benim hayatımın anlamı bu olabilir.” “Ben üretmeyi çok seven birisiyim. Dünyada güzel şeyler yapmayı, üretmeyi, çalışmayı, görmeyi çok seven birisiyim. Sanatsal olsun olmasın. O yüzden hatta ben sanat terapisti olup bunun içinde hikâye anlatıcılığı ve bedeni kullanmak istiyorum, dansı kullanmak istiyorum mesela. Çalışkan birisiyim. Çalışmayı, üretmeyi seviyorum.” “Kadın olmakla da alakalı meseleler vardı ve ben beden keşfine başladıktan sonra kendi kadınlığımı da kabul etmeye başladım. Ergenliğimden beri çok ağır sancılar yaşayan bir kadınam. Her ay hastanelik oldum ve iki iğne yemeden duramazdım. Ama kadınlığımı kabul ettikten ve keşfettikten sonra sancılarım kesildi ve standart herhangi bir insanın sancılarına dönüştü. Çok farklı dönüşümler yaşadım. Sonra bedenle ilgili somatik deneyimlere başladım.” “Mücadele ettiğimde ve vazgeçemediğimde kırılmama rağmen onaylanmamama rağmen mücadeleme devam ettiğimde kendime daha yakın hissediyorum çünkü kendi hakkımızı savunduğumu görüyorum. Ormandaki savaşçı bir kadın olarak görüyorum kendimi. Ama bir yandan da tabii kendime böyle bir üzüme ya da acıma duygusu da hissediyorum. Yani herkes benim kadar mücadele etmek zorunda kalmıyor. Ancak kendimi cesur ve yaşamı keşfetmeye dair enerjisi olan birisi olarak görüyorum. Meraklı ve zor isteyen, az ile ve kolay olanla ve genel kabul görmüş şeylerle yetinmeyen.”	Yaratıcılık Hayranlık ve estetik duygusu Cesaret ve özgürlük

nüveleri olduğumuz için küçük sıfatlarına sahip olduğumuz için her an aslında biz de yaratım halindeyiz. Hem üretiyoruz her an, her anda imaj olarak da, duygu olarak da, düşünce olarak da üretim halindeyiz, yaratım halindeyiz. Yani bir kişiyle yüz defa görüşürsün, her yüz görüşünde farklı şeyler hissedersin. Aynı bu nasıl dönüşüyorsa benim de ona karşı olan duygu, düşünce ve inancım da sürekli bir değişik dönüşüm içerisinde.” “Allah tasarısı var çünkü Allah aslında yarattıklarına üretme sıfatı veriyor. Dünyada güzel şeyler yapmayı, üretmeyi... Bu da tanrısal bir şey ve böyle bir Allah olabilir bence. Bence yakışırsa böyle bir Allah olmak yakışır diye düşünüyorum. Böyle bir Allah düşüncesi daha güzel. Yaratma olarak verdiyse, üretme olarak verdi demektir.” “Bir şekilde kendimi güncellememi, yenilememi sağlayacak bir Tanrı olduğunu düşünüyorum”	“Kendime bakışım ve görüş biçimim bence daha güzel bir yerden olduğu için toplum ve aile içerisinde birçok anlamda reddedilmeme rağmen ya da onaylanmamama rağmen hala dik durabiliyorum ve fikirlerimi ifade edebiliyorum. O yüzden de bulunduğum ortamlarda daha dik bir duruş, kendime saygılı bir duruş sergiliyorum. Kendime saygı duyuyorum yani aslında. Toplumda duruşum farklı, aile içerisinde duruşum farklı. Yani onaylanma ihtiyacım karşılayamamama rağmen kendimi güzel bir yerden görebildiğim için dik durabilmeye devam edebiliyorum. Kendimi ifade edebilmeye devam edebiliyorum ve biliyorsun kendine bakışın nasılsa insanların sana bakışı da buna göre oluyor. Buna göre sınırlarına riayet ediyorlar, dikkat ediyorlar, saygı duyuyorlar” “Ben tercihen okumadım İlahiyatı. Normalde o zamanki düşüncemde bir Anadolu lisesine gidip, ondan sonra bir şekilde eczacılık okuyup, yurt dışında eğitime devam etmek gibi bir şey vardı. Aynı zamanda da sanatsal çalışmalar yapmak. Bir şekilde hep engellendim. Çünkü onaylanma ihtiyacı yoğun olan bir çocuktum. Onaylanmak için her zaman benim istediğim bu, ama tamam sizin istediğinizi yapıyorum diye devam ettim. Sonradan ben onların onaylamadığı şeyleri yapmaya başladığım da anladım ki ben onların hep onayladığı şeyleri yaptım. Şimdilik doğruya yakın şeyi ya da kendi doğrusunu bulmak isteyen birisi olarak görüyorum. Sonrada kendi potansiyelim ne, işte potansiyelimi nasıl gerçekleştirebilirim, ben ne istiyorum ve neler yapabilirim, hem severek yapabileceğim hem para kazanabileceğim şeyler neler gibi sorularla kendi yolculuğunu biraz öğrenmelisin yani.” “Özgün birisi olduğumu düşünüyorum ve bunun sebeplerinden en önemlisi zihnimi özgür bırakmaya çalışıyorum. Bir çaba gösteriyorum bunun için. Çünkü bu bilmediğim bir şeydi ve deneyimliyorum, esnetmeye çalışıyorum. Bedenimle de bu anlamda ilgileniyorum. Bedenimin neler yapabileceğini görmek, bedenimi keşfetmek, bedenim üzerinden bir özgürlük algısı yaratmak. Bunları da deneyimledikçe sanırım kendim daha da özgünleşiyorum. Yani kendim oluyorum. Bir nevi üzerimdeki o ölü toprağını atıyorum ve içimden tabii ki de özgün olan o bireyselliğim çıkıyor. Başkalarına benzemek istememe. Kibirli bir yerden değil, kendi olma çabasıyla alakalı. Konuşurken çok kaygı gütmekten konuşmak, fikir özgürlüğü anlamında yani. Duygularımı açıkça ifade edebilmek. Sonra birçok şeyi deneyimlemeye açık olmam ve buna cesaret ediyor olmam da özgün kılıyor beni.” “Kendisini tanımaya çalışan birisiyim. Kendime mesai harcıyorum. Hatta bu yüzden uzun süre terapi de aldım. Kendimi gerçekleştirmeye de önem veriyorum. Ama bu gelişim basit anlamda kişisel gelişim değil. Daha tabiatımın açtığı alanda bir şeyleri keşfedip, fark edip geliştirmek. Başkalarına benzemek istememek. Kibirli bir yerden değil, kendi olma çabasıyla alakalı. Eşik kelimesini kullanmayı çok seviyorum. Yaşam içerisinde yüzüne çarpan bir olay olur. Bir şey yaşarsın ve o olayı yaşadından sonra artık sen eski sen değilsin. Evet, yine sensindir. Tamamen değişmek diye bir şey söz konusu değil ama dönüşmüşsündür. Benim hayatımda da çok eşik oldu.”	Özgün potansiyeller keşfetme Özgünlük ve bireysellik Özgün bir kişilik geliştirme çabası
--	--	---

	“Bedenimdeki şeyleri, ruhumdaki şeyleri, Zihnimdeki şeyleri, bazen korkutucu şeyleri bile seviyorum. Ve bu şeylerle, benim dışımda kalan eşya ile kurduğum temastaki sevgiyi çok seviyorum. Yani farklı bir seviş biçimim olduğunu düşünüyorum. Koşulsuz kabul dediğimiz şeyi galiba yapabiliyorum. Bu da bana kendimi çok iyi ve farklı ve özgün hissettiriyor. Ve 100 tane insan koy ve oraya beni de koy, farklı kılan sanırım budur. Çünkü şunu da çok iyi biliyorum ki çoğumuzun yapamadığı bir şey bu. Seviş biçimim ve etrafa bakışım beni bence daha özgün kılıyor”	
--	--	--

Tablo 33. Bedi/Mussavir İsimlerinin 5.Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcının Allah tasavvurunda ve benlik algısında Bedi ve Mussavir isimlerinin birbiriyle iç içe biçimde tecelli ettiği görülmektedir. Bedi/Mussavir isimleri güzellik yaratmak, estetik eserler üretmek, eşi ve örneği olmamak, hayranlık uyandıracak şeylerle uğraşmak, suretlerle ilgilenmek, yaratıcı ve yenilikçi olmak anlamları ile doğrudan ilişkilidir. Katılımcı Allah’ı-Tanrı’yı yüksek enerji ve kolektif şuura sahip olan, estetiği seven, dünyayı, insan beynini ve zihnini, kadın bedenini çok estetik yaratan, kullarına üretme sıfatı veren, acıları hariç her şeyi estetik yaratan, kullarının kendilerini güncellemelerini ve yenilemelerini sağlayan biri olarak tasavvur etmektedir.

Bununla birlikte, katılımcı kendini güzel olan her şeyi seven, sanatları seven, estetik olan her şeyi incelemeyi seven, her gün sanatla temas etmek isteyen, kendi içinde bir şenlik ve neşe ile yaşamı sürdürmek isteyen, sanat terapisti olup hikâye anlatıcılığı ve bedeni kullanmayı amaçlayan, çalışkan ve üretmeyi seven, güzel şeyleri yapmayı, üretmeyi ve görmeyi seven, beden ve somatik deneyimlerle ilgilenen, kendini güzel bir yerden gören, hayal, duygu, düşünce dünyasına giren biri olarak algılamaktadır. Bu durum, katılımcının Allah’ı-Tanrısını ve kendisini idrak etmesinde yaratıcılık, hayranlık ve estetik duygusuna işaret eder. Aynı zamanda Bedi isminin içerdiği “eşi, benzeri ve örneği olmamak” anlamı özgünlük ve bireysellik kavramları ile ilişkilidir. Katılımcı kendini özgün olan, bireyselliğini öne çıkaran, başkalarına benzemek istemeyen, kendine dönen, kendi olmaya çalışan, onaylanmaya ihtiyaç duyan, kendi doğrusunu bulmak isteyen, kendi yolculuğunu öğrenmeye çalışan, dik duran ve özgürce fikirlerini ifade edebilen, kendine saygılı duruş sergileyen biri olarak algılamaktadır. Bu algılar da Bedi ismindeki özgün ve bireysel olma özelliğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, katılımcının kendini potansiyellerini arayan, keşfetme lezzetini yaşayan, kendini tanımaya ve geliştirmeye çalışan biri olarak görmesi onun özgün potansiyelini keşfetme ve özgün bir kişilik geliştirme çabasını yansıtmaktadır. Ayrıca kendisini fikir özgürlüğe sahip olan, bedeni üzerinde özgürlük algısı yaratmaya çalışan, hayatında farklı şeyler denedikçe özgünleşen, savaşçı ve mücadele eden, hakkını savunan, cesur ve yaşamı keşfetmeye dair enerjisi olan biri olarak tanımlaması, bireyselliğini ortaya koymak için ihtiyaç duyduğu cesaret ve özgürlüğe işaret etmektedir. Tüm bu özelliklerin, Bedi/Mussavir isimlerinin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının

Allah-Tanrı tasavvuru ve benlik algısının uyumlu olduğu gör÷lmektedir. Bu düzeyde katılımcı Allah'ı-Tanrı'yı nasıl tasavvur ediyorsa kendisini de aynı yaklaşımla algılamıştır.

Patolojik Yansımalar

Katılımcının benlik algısının bazı yönleri patolojik düzeyde yansımalar da içermektedir. Kendisini çok yalnız, başkalarından önce kendine merkezlenen, tüm ilişkilerini sorgulayarak keşfetme lezzetini yaşayan biri olarak algılaması benmerkezciliğe ve ait olmama duygusuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, kendisini tüm sınırlarını yıkıp tekrardan örmeye çalışan, tüm öğretileri sorgulayan, Allah tarafından verildiğine inanılmış senaryoyu atıp kendi hayat senaryosunu tek başına yazmak isteyen biri olarak görmesi, mevcut normları, sistemleri ve dini kuralları reddetme eğilimini ortaya koymaktadır. Ayrıca, kendisini aceleci, hızlı sonuca ulaşmak isteyen, acısını sanata bağlayan, acı çekmekten zevk alan biri olarak tanımlaması, acıyı özel bir kimlik hâline getirdiğini göstermektedir. Tüm bu özelliklerin de, Bedi ve Mussavir isimlerinin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Allah-Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasında bir uyumsuzluk göze çarpmaktadır. Katılımcı benliğini ve bireyselliğini öne çıkardığı halde, Allah'ın varlığını sorgulamış ve hatta reddetmiştir. Dolayısıyla katılımcının Allah-Tanrı tasavvuru ve benlik algısı, Bedî ve Musavvir isimlerinin hem sağlıklı hem de patolojik düzeydeki psikolojik yansımalarını içermektedir. Yaratıcılık, estetik duyarlılık ve özgünlük gibi olumlu özelliklerin yanı sıra, aşırı bireyselleşme, normları reddetme ve acıyı kimikleştirme gibi patolojik eğilimler de gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, Bedi ve Mussavir isimlerinin birlikte tecelli etmeleri, İlâhi isimler teorisinin “ilâhi isimler irtibatlı ve iç içedir” ve “bir ilâhi isim başka bir ilâhi ismi içerebilir” kaidelerinin bir göstergesidir.

Allah-Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Yansıma
“Dindar bir aileden geliyorum. Hatta Seyyid soyundan geliyorum. Babam medrese mezunu, ben ilahiyat mezunuyum. Yani her anlamda bilginin ortasındayım. Fakat yaşamın getirdiği şeylerle, yaşadığım imtihanlarla, zorluklarla birlikte bende Allah'a karşı olan duygu ve düşüneler sürekli değişti ve dönüştü. Bazen inanmadığımı hissettiğim zamanlar oldu. Bazen bunu inkâr etmek istemediğim zamanlar oldu. Allah varsa temellendirerek inanmak istiyorum, İman zayıflanan ve güçlenen bir şeydir. Belki bazen de askıda kalır. Yani ne güçlenir ne zayıflar, askıda kalır belki, bilmiyorum. Ben de bunu kendi hayatımda tecrübe ederek öğreniyorum” “Bu değişen dönüşen eski Allah tasavvuru, sanki bir tiyatrocunun eline alıp o metnini oynaması gibi bir şey. O zaman da bana o metin verilmişti ve ben ona inandım. Ve oynadım ve baktım ki aslında öyle değil. Benim o sahnede oynamamam gerekiyor. Aslında doğru metin değil, doğru senaryo değil. Sonra o senaryoyu attım. Dedim ki bu senaryo benim değil. Ben bu sahnenin oyuncusuyum demektir. Onu keşfettim. Ama kolay olmadı ve hala da olmuyor. Çünkü bunların hepsi bir süreç.” “Şimdideki Tanrı tasavvurum şunu diyor, sen bir şekilde kendine dön. Bana sürekli kendi yolundan şaşma kendi yolunu bul diyen bir şey getiriyor. Toprağın bilmem kaç kat altında su varsa ya da bir yerde su birikimi varsa uzar uzar uzar oraya gider oradan suyu çeker, bulur. Yani kendi yolunu bulur. O yüzden çok farklı yere giden ağaç köklerini bulabilirsin. Ya da bir ormanda işte bir ağaç hastalandığı zaman ormanın kökleri bir şekilde boğuşur ve birbirlerine su aktarımı yaparlar vesaire. Çünkü bunu yapmazlarsa hastalıktan ölebilirler ya da susuzluktan ölebilirler. Yani o Tanrı'nın ya da doğanın bilgeliğiyle yapıyor. İşte benim için de buradaki o Tanrı da bilge bir Tanrı ve bu bilge Tanrı dünyaya gönderdiği bu insanların nasıl doğaya bilgeliğiyle bunu kime yaptırıyorsa bu imtihanlarla, zorluklarla, kötü enerjilerle dolu dünyada ya da belki şeytanlarla ölüp dolu dünyada kendi yolunu bulmasını istiyor. Bilge bir Tanrı, ışık saçan bir Tanrı ve yoluma fener tutuyor. Yani biraz daha eşlikçi bir Tanrı gibi. Eşlikçi, bilge, yönlendiren ama bu yönlendirmelerini biraz da natürel	“Ben kendimi kısıtlayan taklitçi dönemimden çıkıp da kendimi rahat bıraktım ve artık özgün birisi olduğumu düşünüyorum. Basmakalıp olan şeyleri reddediyor olmam da özgün kılıyor. Sınırlarımı baştan aşağı yıkıp tekrardan örüyor olmam da özgün kılıyor. Konuşurken çok kaygı gütmekten konuşmak, fikir özgürlüğü anlamında yani. Duygularını açıkça ifade edebilmek. Sonra birçok şeyi deneyimlemeye açık olmam ve buna cesaret ediyor olmam da özgün kılıyor beni. Yemin ediyorum yani tüm bu anlattıklarımı yaşarken beni herhangi bir köşede ağlarken görebilirsiniz. Eskiden çok dışarıya, güçlü bir şey sergilerdim. Çünkü gücün duygularını göstermemek ve bastırmak olduğunu sanırdım. Sonra bunun öyle olmadığını anlayınca, yani beni metroda yürürken ya da ofiste ağlarken görebilirsiniz. Vücudumun ağlayarak sağlıklı bulunmasına izin veriyorum. Yani öyle olması gerekiyor. Utanmıyorum mesela. Utanmazlığım da bence beni özgün kılıyor. Birçok şeyden utanmıyorum ve vazgeçmiyorum.” “İçimdeki en sabit, annemle öğretileri derler ya bizi de böyle, en güvende öğretileri bile sorgulayacak cesaretle görüyorum kendimi. Bunun hem zor hem de lezzetli bir şey olduğunu söyleyebilirim. Gerçekten zor bir şey. Çünkü birçok kayba da sebep oluyor. Ama aynı zamanda da tadından yenmeyen bir şey olduğunu düşünüyorum. Anlamlı bir şey.” “Bazen çok aceleci, hızlı sonuca ulaşmak isteyen birisiyim. Yavaşlamayı ve sakin olmayı daha yeni yeni öğreniyorum. Mesela çok ilginçtir yavaş yürüyemem. Hatta yavaş yürümek için denemeler yapıyorum. Ama çok başarılı olduğumu söyleyemem. Hayatı	Benmerkezcilik Mevcut normları, sistemleri ve dini kuralları reddetme eğilimi

şekilde, akışta yapan bir Tanrı. Allah'taki gibi dikte eden, emreden, ceza ve ödülle değil de daha çok farklı dengeyle, farklı işaretlerle ve hislerle yapan bir tanrı gibi.” “Tanrı’nın adını koymuyorum. Kendi içimde bir formum var ve bunun sürekli yerini değiştiriyorum. Benim bir odam var mesela. Masam belki duygularımı ifade ediyor. Sandalye belki içimdeki o Allah inancını ifade ediyor. Ve ben o odadaki her şeyin yerini değiştirmek istiyorum ve değiştiriyorum. Hangisi nerede daha güzel duruyorsa onu bulayım. Her şeyin yerinde olduğuna emin olmak istiyorum. Çünkü bir tane hayatım var. Ve olmayan bir şeye inanarak geçirmek istemiyorum. Eğer olan bir şey varsa da doğru şekilde olsun. Eğer bunun bir doğrusu yoksa da en azından çabaladım” “Ben de dedim ki, hikâyeler çok kıymetli, çok önemli hayatta. Ben de hikâyeye hazır bir eğitimle katılmak istedim fark ettim yani. Çünkü Kur'an'daki kıssalar da benim çok ilgimi çekmişti. Bununla alakalı da ileride çalışma yapmıştım hatta. Franken'deki kıssalarla alakalı. Ve bu kıssalar bana kolektif bir şuur olduğunu da gösteriyor. Çünkü bir bakıyorsun Macaristan'da anlatılan masallarla, hikâyeyle Türkiye'nin Adalıköyü'nde Kürtçe anlatılan masal aynı eşitlere sahip. Demek kolektif bir şey var. Tanrısal bir şey var falan. Bu, beni onayladı.” “Kendimin eğer varsa bir üst akılla, bir Tanrıyla, bir Allah'la, bir duayla ilişkisini sorguluyorum ve keşfediyorum. Aslında ben bu inanç sorgulamalarıyla birlikte daha bol keşifli bir hayata döndüğünü düşünüyorum. Çok basit şeylerle büyük şeyler keşfetmeye başladım. Ve keşfetmenin lezzeti çok farklı. O yüzden şu an hem varsa bir Allah, buna karşı bir kırgınlık hem de var olan o gücü keşfetmenin lezzetini yaşıyorum diyebilirim”	da hızlı yaşıyorum. Ve aslında daha da yavaşlamam gerektiğini biliyorum.” “Eskiden sürekli acı çekmekten zevk alırdım. Hatta özellikle depresif şarkılar dinleyip depresif bir ortam yaratıp o acının içerisinde kendini konumlandırıp acının lezzetine varırdım. Lezzet alırdım, haz alırdım yani. Ama bunun insanı dibe daha çok götürdüğünü ve yaşamdan uzaklaştırdığını düşünüyorum yani. Yoksa acı evet hala lezzetli. Bu yüzden de zaten şiirleri çok severim. Kemani belli bir dönem çalmam ve özellikle dinlememin de sebebi budur. Hani kemanda biraz daha ağıtlı bir şey vardır. İran filmlerini de bu yüzden çok sever ve izlerdim. Yaşamın hep hüznü ve acı yanını görürdüm yani. Şimdi ise biraz daha tam tersi olduğunu söyleyemem fakat daha dengeli olduğunu söyleyebilirim” “Mücadeleci, yalnız, Gerçekten yalnız ve çok fazla zorlukla mücadele eden, etmek zorunda kalmış olan, ediyor olan birisi olarak görüyorum kendimi.” “Ben yalnız kaldığım zaman kimse gelip sırtımı sıvazlayıp, "Aa evet, sen böyle böyle yaptın." Ya da Allah da yani “bu misyonu çok güzel yürüttün. Şimdi işte ben de sana destek olacağım." Bunu göremedim. O yüzden davranışlarıma yansıyan şey kendime dönmek oldu. Daha kendime merkezlenmek, kendime yatırım yapmak, başkalarından önce aslında kendi hakkımı önemsemek, hakkımı yedirmemek.”	Acıyı özel bir kimlik hâline getirme eğilimi Ait olmama duygusu Aşırı bireyselleşme
--	---	--

Tablo 34. Bedi/Mussavir İsimlerinin 5.Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)

5.2 Veli İsmi:

b. Veli ismin Genel Anlam Çerçevesi

Katılımcının Tanrı tasavvuru, benlik ve ebeveyn algısında Veli isminin tecellileri de görülmektedir. Sözlükte “bir şeye çok yakın olmak, bir kimseyle yan yana bulunmak” anlamındaki vely ile “birinin işini üstlenmek; bir ülkeyi yönetmek; yardım etmek, sevmek” manalarındaki velâyet (vilâyet) kökünden türeyen Veli “yardımcı, dost” demektir. Razi, kulun Veli isminden nasibinin Allah ile müşterek dostluğunun devamını sağlamak için kendisine düşen görevi yerine getirmesi olduğunu belirtir (Topaloğlu 2013). Veli ismi de, Yakın olmak, birinin veya bir şeyin yakınında, yanında olmak; bir şeye bitişik olmak; birini veya bir şeyi izlemek; bir şeye sınır olmak; birine dost olmak; bir şeyi idare etmek; bir şeyden sorumlu olmak gibi anlamlara gelen v-l-y kökünden türemiş bir isimdir (Cili 2019: 182). Ek olarak, velâyetin aslı sevgidir; çünkü sevgi olmadan velâyet olmaz. Aynı şekilde düşmanlığın aslı da nefrettir (Alaşker 2008: 125). Özetle Veli ismi, dostluk, yakınlık, yan yana olmak, sevmek, yardım etmek, sorumlu olmak anlamlarını içermektedir. Bu anlamların hepsi katılımcının Tanrı tasavvuru, benlik ve ebeveyn algısında bulunmaktadır.

c. Veli İsminin Bazı Psikolojik Yansımaları

Veli ismi, “yakın olan, dost olan, koruyup gözeten, destekleyen” anlamına gelir. Psikolojik olarak bu isim hem bireyin iç dünyasında hem de Tanrısıyla ve başkalarıyla ilişkilerinde güven, aidiyet ve rehberlik gibi temel duygularla ilgilidir.

Veli	Sağlıklı	Patolojik
Yakın ve dost	Güvenli bağlar kurabilme	Aşırı bağımlılık
Sahip çıkan, kollayan	Aidiyet	Aşırı sahiplenme
Destekleyici	Dayanıklılık	Pasiflik
Rehber ve yol gösterici	Rehberlik	Aşırı sorumluluk

Tablo 35. Veli İsminin Anlamlarının Sağlıklı ve Patolojik Düzeydeki Psikolojik Yansımaları

Sağlıklı Psikolojik Yansımaları

- **Güvenlik hissi:** Veli ismi, kişinin hayatında bir dayanak noktası olduğuna dair bir inanç geliştirmesine yardımcı olabilir. Kişi, hayatta yalnız olmadığına, güvenilir bir figür tarafından gözetildiğine ve her şeyin üstün bir bilgelik ve koruma altında olduğuna inanır. Neticede Veli, bir tür içsel güvenlik ve emniyet duygusu kazandırır.
- **Bağ kurabilme yetisi:** Bu isim altında, kişi, hem bir başka Veli tarafından gözetilir ve desteklenir hem de başkalarına da destek, dost ve rehber olabilir.
- **Aidiyet ve bağlılık:** kişinin hayatında bir Veli'nin var olması, ona geri dönebileceği, yaklaşabileceği ve bağ kurabileceği birinin olduğunu hissettirir. Bu da aidiyet hissetmesine katkıda bulunabilir ve kişinin derin ilişkiler kurma yeteneğine güvenmesine sağlar ve yalnızlık duygusunu azaltır.
- **Rehberlik:** Veli ismi, bireyin ilahi rehberliğe açık olmasına da işaret eder.
- **Sorumluluk bilinci:** Bu isme sahip bireyler, kendini başkalarının refahı için sorumlu hissetme eğilimi gösterebilir. Bu anlamda, birey daha yüksek bir misyon veya ahlaki değerler sistemiyle özdeşleştirebilir. Aynı zamanda, sorumluluğun ne demek olduğunu, kendisinden sorumlu olan Veli'nin yaptıklarını görünce öğrenir.
- **Empati ve koruma duygusu:** Veli'nin yardım eden ve koruyan anlamına odaklanmak, kişinin başkalarına karşı daha empatik ve yardımsever olmasına ilham verebilir. Aynı zamanda kişinin bir Veli tarafından desteklendiğini ve korunduğu hissetmesi onun ilişkilerine yansyarak topluluk ve dayanışma duygusunu güçlendirebilir. Empati, fedakârlık ve topluluk içinde yardımseverlik gibi olumlu özellikler de gelişebilir.
- **Dayanıklılık ve direnç:** Bu ismin taşıdığı "kuvvetli koruyucu" imgesi, bireyin zorluklar karşısında dayanıklı ve kararlı olmasını destekleyebilir.
- **Teslimiyet ve huzur:** Veli'nin koruyuculuğuna sığınmak, kişinin hayatın akışına daha fazla teslim olmasına ve iç huzuru bulmasına yardımcı olabilir. Hayatı kontrol etmeye çalışmak yerine, akışa ve ilahi plana güven duyma hali gelişir.

Patolojik Psikolojik Yansımaları

- **Aşırı sorumluluk duygusu:** "Koruyucu" rolüne fazla odaklanmak, bireyi kendi ihtiyaçlarını ihmal edecek kadar başkalarına bağımlı hale getirebilir. Bu da sıkıntıya veya psikolojik tükenmişliğe yol açabilir.
- **Kimlik çatışması veya uyumsuzluk:** Veli isminden idealize edilmiş özelliklerle gerçek kişilik arasında uyumsuzluk yaşanabilir. Örneğin: Birey kendini "korumacı" olarak görmeyebilir ama çevresi ondan bu tür davranışlar bekleyebilir. Bu durum kimlik bunalımına ve baskı oluşmasına yol açabilir.
- **Narsisistik eğilimler:** kişi, kendisine Veli rolünü üstlenebilir ve bu durum başkalarına karşı empati eksikliğine dönüşebilir.
- **Gerçekçi olmayan beklentiler:** Bir Veli'den sürekli ve koşulsuz bir koruma ve yardım beklentisi içinde olmak, hayatta karşılaşılan zorluklar ve acılar karşısında hayal kırıklığına, öfkeye ve inanç krizine yol açabilir.
- **Aşırı bağımlılık ve pasiflik:** "Veli" isminin koruyucu ve yardımcı yönünü abartılı bir şekilde algılamak, kişinin kendi sorumluluklarından kaçmasına ve Veli'yi suçlamasına yol açabilir. Bu durumda kişi bir yetişkinin sorumluluklarından çok, sürekli korunması gereken bir çocuk gibi davranabilir.
- **Suçluluk ve değersizlik duyguları:** Karşılaşılan zorluklar veya başarısızlıklar "değersizim, sevilmeyen biriyim" şeklinde yorumlanabilir. Bu durum kişinin terk edilmiş hissetmesine veya kendini suçlamasına yol açabilir. Bu, depresyon ve düşük benlik saygısını tetikleyebilir.
- **Kırgınlık ve kırgınlık:** kişinin hayatında bir Veli'ye ihtiyaç duyduğunu hissettiğinde fakat bu rolü hakkıyla yerine getiren kimse olmadığında, Tanrı'ya isyan etmesine ve çevresine karşı kın duymasına neden olabilir.

d. Veli İsminin Katılımcının Allah-Tanrı Tasavvuru ve Benlik Algısı Üzerindeki Etkisi

Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda belirgin farklılıklar ve çeşitlikler bulunmaktadır. Katılımcının yaşadığı travma ve zorlukların öncesinde ve sonrasında Allah tasavvuru değişim göstermiştir. Bu zorlukların ardından depresyona giren katılımcının eski "Allah" tasavvuru sarsılmıştır. Bunun neticesinde katılımcı iyileşme çabasıyla eski "Allah" tasavvurunu tamamen reddederek yeni bir "Tanrı" tasavvuru geliştirmeye başlamıştır. Katılımcı, henüz doğasını tam olarak bilmediği farklı bir Tanrı tasavvuru yaratarak eski Allah tasavvurunda bulduğu sıkıntıları ve yaşadığı hayal kırıklıklarını telafi etmeye

çalışmıştır. Ancak dikkat çekici olan, katılımcının hem Allah tasavvurunda hem de Tanrı tasavvurunda Veli isminin tecelli etmesidir. Ancak bu tecellilerin bazıları sağlıklı düzeydeyken bazıları patolojik düzeydedir.

Katılımcının zorluklar öncesi dönemdeki Allah tasavvurunda Veli ismin tecelli ettiği görülmektedir. Ayrıca yaşanan zorlukların sonrasında katılımcının Allah tasavvurunda önemli bir değişim meydana gelmiş ve bu yeni tasavvur, ebeveyn algısı ile zıtlıklar göstermeye başlamıştır. Her ikisinde (Allah tasavvuru ve ebeveyn algısı) katılımcının derin hayal kırıklığı ve kırgınlık duyguları belirgindir. Katılımcının ebeveyn algısı incelendiğinde, Veli isminin taşıdığı anlamları (koruyuculuk, rehberlik, şefkat, destek vb.) her iki ebeveynde ve onlarla kurduğu ilişkide somut olarak deneyimlemeye ihtiyaç duyduğu ancak bu ihtiyacının yeterince karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Bu eksiklik, katılımcının zorluklar sonrasında Allah tasavvuruna da yansımıştır. Katılımcı, bu durumu telafi etmek için önce kendisine Veli rolünü yüklemiş, daha sonra ise ebeveynlerinde bulamadığı ideal Veli niteliklerini taşıyan yeni bir Tanrı tasavvuru geliştirmeye başlamıştır. Bu nedenle, katılımcının bu süreçteki benlik algısında ve Tanrı tasavvurunda Veli ismin tecelli ettiği gözlemlenmektedir. Ayrıca kayda değer bir diğer husus, katılımcı zorluklar öncesi dönemde başkalarına ve topluma karşı kendisinden bir “Veli” rolü beklendiğini düşünerek bir süre bu rolü benimsemiştir. Bu durum katılımcının yaşadığı zorlukların öncesinde ve sonrasında kendi benlik algısında Veli isminin tecelli ettiğini göstermektedir. Ancak katılımcı bu rolü zorlukların öncesinde başkalarına yönelik olarak, sonrasında ise kendisine yönelik olarak üstlenmiştir.

Sağlıklı Yansımalar

Allah Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
Zorluklar Öncesi Dönemi: “Dindar bir ailede doğmak, Müslüman bir birey olarak büyümek, sonra ilahiyat okumak (ama tercihen okumadım). Bu tarz teorik eğitimlerden geçmek, insanda belli bir Allah tasavvuru yaratıyor. Tabi o esnada da eşlikler yaşıyorsun, hayatında ağır şeyler yaşıyorsun ama sağlam oturmuş bir Allah tasavvuru olduğu için o zamanlarda sarsılmıyor. Kuşatıcı, şefkatli, seni asla yalnız	Zorluklar Öncesi Dönemi: “Zihnimdeki eski Allah tasavvuru aslında diğer insanlarla kurduğum ilişkilerde daha merhameti ve şefkatli olmama sebep oluyordu. Ve daha amaçlılık olarak ifade edebilirim. Birisini toparlamak, ona her anlamda destek olmak, sevgi ihtiyacını gidermek. Yani dilindeki o Allah tasavvuru bana daha merhametli olmayı, diğer insanlara karşı daha şekerli olmayı. Onlara kibirli bir yerden değil, daha eş bir yerden eşlikçi olmayı yani. Buna itiyordu aslında.”	“Babam iyi bir dindardı. Medrese mezunu bir adamdı ve kadınların haklarını her zaman öncelerdi. Altı tane çocuğu var. Dört kız, iki erkek. Her zaman kız çocuklarını öncelerdi. Ki Türkiye'nin doğu bölgesinden bir aileyiz. Normalde erkekler çok kıymetlidir. Ona rağmen babam önce kızlara öncelik verirdi. Hatta vasiyetinde de bunu	Güvenlik hissi ve aidiyet duygusunu

bırakmayacak, işte her zorluğunda sana bir şekilde, farklı formda da olsa o şekilde veya bu şekilde biri el uzatacak, işte bir şekilde seni destekleyecek çünkü sen de onun için yaşıyorsun”	“İlahiyatçı olduğum için de sadece Kur’an-ı Kerim öğretimi değil, yani ortaokul öğrencilerden tıp, lise, üniversite ve mahalledeki teyzelerle dair olmak üzere hemen hemen her yaş grubuyla bu anlamda mesela temasa geçmişim. Çünkü Allah'ın varlığı düşüncesi, hani O'nun hizmet eden bir müridi gibi hissettiriyordu. O bilinci yükliyordu, misyon yükliyordu aslında.”	belirtmiş. Böyle çok gerçekten merhametliydi”
---	---	--

Tablo 36. Veli İsmi'nin 5.Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Sağlıklı Yansımaları (Uyumluluk)

Katılımcı yaşadığı zorlukların öncesinde Allah'ı kuşatıcı, şefkatli, yalnız bırakmayan, her zorlukta bir şekilde el uzatan ve destekleyen biri olarak görmektedir. Aynı zamanda bu süreçte kendini Allah'a hizmet eden bir mürit, şefkatli, destekleyici, eşlikçi, merhametli biri olarak algılamaktadır. Bunun yanında babasını, dindar, medrese mezunu, koruyucu, ahlakı öğreten ve merhametli biri olarak tanımlamaktadır.

Bütün bu tanımlamalar bu katılımcının yaşadığı zorlukların öncesindeki Allah tasavvuru, benlik ve ebeveyn algısında Veli isminin “dost, yardımcı ve koruyucu” anlamlarına işaret etmektedir. Bu durum onun o dönemdeki güvenlik hissi ve aidiyet duygusunu yansıtmaktadır. Bunun da Veli isminin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir. Burada katılımcının Allah tasavvurunun, benlik algısı ve ebeveyn algısı ile uyumlu olduğu da söylenebilir. Bu düzeyde, katılımcı Allah nasıl tasavvur ettiyse kendisini de aynı yaklaşımla algılamıştır.

Patolojik Yansımalar

Allah-Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı	Ebeveyn Algısı	Yansıma
“Benim için Tanrı başka, Allah başka. Ben sürekli o ayrımı yapıyorum. Benim için çünkü ikisinin de yeri ayrı.” “Mezun olduktan sonra iş, aile ve sosyal hayatımda yüzüme çarpan gerçekler oldu. Bir ara belli bir oranda özgürlüğüm kısıtlandı diye bir süreç yaşadım. Ağır şeyler yaşadım. Neredeyse travma oldu diyebilirim. Bunların her biri yaşandığında kendime dönmem gerektiğini anladım. Sanki içimdeki sürekli tık tık tık bana bak, bana bak, artık bana dön diyormuş gibi. Kendi potansiyelini artık keşfet ya da fark et önce. Çünkü her bir zorlukta o düşündüğüm Allah tasavvurumu bulamıyorum. Bende böyle bir tasavvur var ama çalışmıyor bu yani. Yaşamımda çalışan bir şey değildir, çok pasif kalıyor. Uyuşmuyor bir şeyler. Sonra ben kendimi keşfetmeye başladım” “Kendime en çok herhangi bir Tanrı tasavvuruyla eşleşmiş, yakın teması tespit ettiğim yer doğa. Bir ağacın altı olabilir. Bunun adı evren olabilir, kolektif şuur olabilir, Allah olabilir, bunun adı başka bir şey söyleyebilir, o yüksek akıl neyse artık ya da yüksek enerji, güç, ben mesela doğayla ve ağaçlarla, bitkilerle, yüksek enerjiyi hissediyorum ama bunun adının ne olduğunu önemsemiyorum. Önemli değil adının ne olduğu. Şu anki Tanrı, evren ya da artık neyse adı, bence	“Allah'a hizmet etmek isteyen birisiydim. Benim gibi işte bu tarz ailelerde, bilinçli ailelerde doğup büyümüş, bilinçli çocukların bir şekilde Allah'a hizmet etmesi gerektiğine inanıyor. Çok kendi hayatımda çalışıp zengin olacak birisi olmayacağım, ilimle, irfanla uğraşıp insanlara veren birisi olacağım diyordum. Sanki Allah beni diğer kullarına da destekçi olarak göndermiş gibi nasıl peygamberleri gönderiyorsa yeryüzüne doğru yayması için aynı zamanda benim gibi bu bilgiye erişmiş eğitimini almış kişilerin bir nevi küçük peygamberler gibi ya da küçük tasavvuf ehli insanlar gibi elçi gibi, bir şekilde bir yerde doğruyu, hakikati anlatmalı ve yaymalı ve bunu isteyen bir Allah tasavvuru vardı. Diğer insanlara bilinçli olduğum için hizmet etmemi isteyen, işte onları kucaklamamı, onlara bir şeyleri öğretmemi isteyen bir Allah. Tabii ki de hayatımı anlamlandırırken kendi zihnimde bu vardı. Biliyorsan sorumlusun. Allah senden bunu bekliyor. Yani şu an bende yok ama geçmişte başkasının yaptığı bir günahıtan benim de mesul olduğum inancı bile vardı zihnimde. Ben ona doğruluğu ve güzeli anlatmakla yükümlüyüm. Bir kere aynı masayı paylaştık ya da bir kere denk geldik. Ben artık ondan mesulüm. İşte bu hayatta hep adım atarken de nefes alırken de konuşurken de Allah için yapardım. Dolayısıyla gerçekten de hayatı anlamlandırdığımda çok ciddi bir etkisi, katkısı oluyordu.	“Annesinin yanında büyüyen bir çocuk değilim. Dışarıda büyüyen bir çocuğum bir yerde. Anneyle babam benim için dede ve nene gibiydi. Erken yaştan itibaren zaten evden ayrıldım. Liseden itibaren yatılı okudum. Zaten onların yaşı da sanki dedem ve nenem gibi bir yaş. Genç bir anne babam yok yani. O yüzden onlarla olan iletişim daha böyle hani sevgiye dayalı ve daha basit düzeyde. Hem yaşlılar çünkü. Çok aktif bir anne baba rolü yoktu. Hala da zaten. Daha çok aile yönlendirmesiyle lise, üniversite gibi tercihlerde bulunmuş birisiyim. Yani istediği şeyleri ilk gençlik çağında özellikle yaşayamamış birisiyim.” “Annem çok merhametli ama merhametini gösteremeyen, şefkatini, sevgisini çok ifade etmeyi bilmeyen bir kadın. Yani Annem görüp görebileceğiniz en hanımefendi kadınlardan birisi. Ama çok gariban bir kadın. Kendi hakkını savunamayan, sessiz, herhangi bir problem çıkmasın diye susan, haksızlıklara susan, hakkını yediren ve hatta çocuklarına da hakkını yedirsınler diye öğütte bulunacak hale gelen kaçınan birisi. Hala da duygu ve düşüncelerini çok ifade edemeyen birisi. Çünkü öğrenmemiş, bilmiyor. Hatta bu yüzden guatr rahatsızlığı var ve bilirsin guatr hastalığı için şey derler, kadın hastalığı derler. Dertlerini içine atan, konuşamayan kadınların hastalığı gibi bir şey var. Hormonları etkiliyor çünkü bu.	Aşırı sorumluluk duygusu Gerçekçi olmayan beklentiler

beni doğayla uyumlu ve doğayla frekans uyumu içerisinde iletişim kurabilecek bir kabiliyette konumlandığını düşünüyorum. Hatta spiritüel anlamda da destekleyici bir Tanrı olabileceğini düşünüyorum. O yüzden Allah'la böyle bir savaşım olduğunu söyleyebilirim. Hem ona inanmak istiyorum hem de inanmak için bazen bir neden, somut bir neden bulamıyorum. Hayatımda görebileceğimiz, gerçekliğini hissedebileceğim bir el arıyorum. Ayette de geçiyor ya, Allah'ın eli onların üzerindedir. O eli arıyorum bazen. Çok somut bir şekilde onun elini görmek istiyorum. Merhameti çok somut bir şekilde görmek istiyorum. İçim bunu istiyor. Ama hayatımda görev olarak bunu çok görebildiğimi, söyleyemem. Belki de ben göremiyorum. Bilmiyorum. O yüzden biraz çalkantılı bir ilişkimiz var”. “O kadar büyük acı yaşadım ki sorgulamanın hakkım olduğuna inandım ve sorguladım. Ve dedim yani, sen beni sevmiyorsun ve ben de beni sevmen için kendimden fazla ödün vermiştim. Beni neden sevmedi? ne yaptım da beni sevmedi diye sorduğum çok oluyor, eğer varsa diye. Madem O anlatıldığı gibi, kutsal kitapta geçtiği gibi bir Allah, o zaman bana neden merhametle davranmasın? eğer oradaysan ve beni görüyorsan Allah, bak hani, bana yardım edebilirsin. O zaman sana kırgınım. Çünkü ben senin istediğin doğruluğu yaşamak için	Benim tasarrufumdaki Allah bana o misyonu yüklemişti yani. Ama şimdilik tasavvurum. Eğer bana öyle bir misyon yüklediye bile çok yersiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü benliği bırakıp da o misyonu yüklenmenin sağlıklı bir şey olduğunu düşünmüyorum. Yaşam yeterince zor. O yüzden şimdiki Allah tasavvurum bence beni daha bağımsız olmamı, kendi hayatımı kendi başıma kurtarmamı isteyen. Yaşam mücadelesini kendim vermeye çalışıyorum. Zaten önceden de bir başkasına dayanmıyordum fakat Allah'a dayanıyordum. Şimdisi o kadar dayanabileceğim bir Allah değil de daha bağımsız bir Allah varmış. Sonra tasavvurum değişti. Demek ki benim öğrendiğim gibi değilmiş. Hatta tam tersi, birden yalnız bırakılmış, hatta ihanete uğramış biri gibi hissettiğimi söyleyebilirim. Çünkü ona güveniyorsun ve bütün hayatının belki %70'ini onun misyonuyla yaşayarak yaşıyorsun. Bu yolda kendinden hep ödün veriyorsun. Ama başına bir kötülük geliyor ve yardım alamıyorsun. Öyle bir kötülük geliyor ki ailem de yardım edemiyor mesela. Böyle bir imtihan yaşadım yani. O yüzden orada büyük bir kırılma yaşadım ve davranışlarımda da değişme oldu.” “Kendime saygı duyuyorum, kendimi seviyorum. Kendime sarılıyorum, kendimi kucaklıyorum, kendim için ağlıyorum, kendim için gülüyorum, kendim için mücadele ediyorum ve bulunduğum hayatta da günlük ilişkilerimde de bir şekilde bu bana yansıyor ve karşı tarafa da geçiyor. O	Boğazla da ilintili. Konuşmak eylemi de biliyorsun boğazla ilintili. Onda da bu hastalık var mesela. Bu yüzden diyorum ki annem dünya iyisi ama gerçekten yeterli bir kadın değil. O güçlü duramadığı için mesela kızları da evliliklerinde yaşadığı problemlerde mesela güçlü duramıyorlar. Çünkü arkalarında güçlü duran bir anneleri yok. O yüzden annemi böyle nitelendirebilirim. Melek gibi bir kadın ama yetersiz bir kadın. Hakları koruma konusunda, düşüncelerini, duygularını ifade etme konusunda çok yetersiz bir kadın. Tabii bunda birçok etkisi var. 14 yaşında vesaire evleniyor. Ve çok zor bir aileye gelin gidiyor. O zamanın aile yapısındaki problemleri halletmek için hep susmayı öğreniyor. Susmayı ve bir şeyleri kendisi idare etmeyi öğreniyor ve tek bildiği şey bu. O yüzden biz kızlarına da hep bunu öğütleyip bunu yaptırmaya çalışıyor. Ama bu da en büyük hatalardan birisi şu an için.” “Babamın bazı pasif yanları vardı ama bunun dışında gerçekten iyi bir baba ve iyi bir aile lideriydi. Özellikle Türk toplumuna nazaran iyi bir baba profilinin olduğunu söyleyebilirim. Fakat yeterli değildi. Ahlaki öğretiler anlamında da, koruyuculuk anlamında da iyiydi. Ama tabii ki özellikle ergenlik döneminde onun kusurları benim çok gözümü batıyordu. Aile içerisinde daha adil olup geleceğe dair bizi daha iyi eğitebilirdi diye düşünüyorum. Geleceği çok umursamıyordu. Çünkü malda	Kimlik çatışması veya uyumsuzluk Suçluluk ve değersizlik duyguları
---	--	---	--

çok fazla efor sarfetmişken, bunun kırgınlığını yaşadım ve gerçekten de ağır bir depresyona girdim. Çaresiz kaldığım zamanlarda Allah'a seslendim de uzun vadede de olsa bulamadım. Demek ki benim kalkıp kendimi kurtarmam lazım. Demek ki benim bana ait eforumu, gücümü önce kendime harcamam lazım. Şanslıyım ki bunu biraz daha keşfe dönüştürdüm” “Tanrı tasavvurunda daha bilmediğim bir Tanrı. O yüzden onu o kadar suçlayamıyorum. Ve ben ona o kadar emek vermedim. Hatta belki yeni tanıştım. O yüzden aynı sorumluluğu tutmuyorum. Onun da beni o kadar sorumlu tuttuğunu düşünmüyorum. Çünkü o daha şefkatli ve kendi yolunu bul diye bana ışık tutan bir yerde. O yüzden ona karşı kırgınlığım yok”	yüzden belki ilişkilerim gerçekten belli bir oranda kaliteli ve güzel ilişkiler” “Kendimle iletişimim de artık daha üst noktada. O yüzden bu bana biraz güven, hatta birazdan daha fazla güven sağlıyor. Zorluk kaldırmıyor. Hala birçok şeyi umursuyorum. Ama umursamama rağmen yola devam etmek ve ayakta kalabilmek” “Evrenle, doğayla daha iyi bir iletişimim oldu. Tanrı’yla iletişim kurabilme yollarını bulabildiğimi söyleyebilirim. Eğer bir mesaj iletiyorsa mesajlarını alabilen frekansı daha tutan biriyim.” “İnsanlarla kurduğum iletişim biçimi ve onlarla kurduğum bağ temelinde bir sevgiyi barındırıyor. Yani aslında insanları ve yaşamı bir anlamda da seviyorum. Tüm depresifliğime rağmen. Ve yaşamın içindeki diğer şeyleri de seviyorum. Bana hayatı anlamlı kılan şey sevgi bağları olabilir”	mülkte çok gözü olmayan birisi olduğu için, dünyaya çok önem vermediği için o anlamda bize biraz daha eksi olarak yansıdı. Bu anlamda mesela öfke duyduğum dönemler de oldu yani. Bu yüzden bazı pasif yanları vardı” “Babam zaten bir dokuz ay önce vefat etti. Her zaman iyi bir bağım oldu onlarla. Yani onlarla olan ilişkim bir şekilde dengede gidebiliyor. Annemle de şu anda da gayet iyi bir iletişimim var. Son zamanlarda işte böyle bir 25 yaş üstü dönem için söyleyeyim babamla bağım daha da kuvvetlendi. Daha da farklı bir yere taşındı. Birbirimize enerji verir ve iyi anlaşırdık onunla. Çünkü farkındalık oluşuyor ve onun da aslında anne baba olmadan önce bir insan olduğunu ve onun da kusurları olabildiğini fark edince çok daha farklı bir yerden bağ kurabiliyorsun.”	Kırgınlık ve kırgınlık
--	--	--	-------------------------------

Tablo 37. Veli İsminin 5.Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda, Benlik Algısında ve Ebeveyn Algısında Patolojik Yansımaları (Uyumsuzluk)

Katılımcı yaşadığı zorlukların öncesinde kendini, bilinçli, kendini yok sayan, başkalarının sevgi ihtiyacını gideren, bilincinden dolayı başkalarına öğüt vermek ve günahlarını düzeltmekle sorumlu gören biri olarak da görmektedir. Bu durum katılımcının Veli ismindeki “koruyucu ve dost” rolünü üstelenerek aşırı bir sorumluluk duygusu taşıdığını göstermektedir. Kendi ihtiyaçlarını ihmal ederek başkalarına bağımlı hale gelen katılımcıda bu tutum onun psikolojik tükenmişliğine yol açmıştır. Katılımcı küçük yaşta evden ayrırlıp okula gönderilmiş ve kendi ebeveynlerinin yanında büyümemiştir. Katılımcı ebeveynlerini, yaşlı olan, dede nene gibi olan, aktif bir anne baba rolünü üstelenemeyen biri olarak algılamıştır. Bu durum katılımcının ebeveyn yoluyla Veli ismindeki “dost ve gözeten” rolünü içselleştiremediğini göstermektedir. Katılımcının topluma karşı aynı rolün kendisinden beklenmesi ancak bunu ebeveyn aracılığıyla

içselleştirememiş olması, onda kimlik çatışmasına yol açmıştır. Bunun da Veli isminin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları arasında yer aldığı söylenebilir.

Özetle, katılımcının yaşadığı zorluklar öncesi dönemde Allah tasavvurunda ve benlik algısında Veli isminin hem sağlıklı hem de patolojik düzeyde tecelli ettiği söylenebilir. Katılımcı, Allah'ı artık pasif, mesafeli ve sorumluluklarını yerine getirmeyen bir varlık olarak algılamaya başlamıştır. Bu yeni tasavvurda Allah; duyarsız, ulaşılmaz, merhameti sorgulanabilir, tutarsız ve cezalandırıcı özellikler taşımaktadır. Aynı şekilde, katılımcının ebeveyn algısında da benzer olumsuz özellikler belirginleşmiştir. Annesini güçsüz, ifade beceriksizliği olan ve koruyucu olmayan; babasını ise pasif, ilgisiz ve gelecek planlaması yapmayan biri olarak değerlendirmiştir.

Zorluklar sonrası dönemde ise katılımcının Allah tasavvurunda radikal bir değişim meydana gelmiştir. Katılımcı, Allah'ı artık pasif, bir köşeye çekilip izleyen, varlığının ne işe yaradığı sorgulanan, sorumluluklarını yerine getiremeyen, mesafeli, uzak, bilinmez, karakteri belli olmayan, önemsemeyen, kucak açmayan, sevgisi sorgulanan, seslenildiğinde bulunmayan, duymayan, yalnız bırakan, anne gibi ondan çok şey beklenen, merhameti sorgulanan bir baba figürüne sahip olan, merhameti somut bir şekilde görünmeyen, merhametini her anda hissettirmeyen, merhametle değil acımasızca öğreten, üstten bakan, sadece istediği zamanlarda sevgisini ve şefkatini gösteren, küçük molalar ve fırsatlar veren sonra tekrar imtihanlar ve kötülükler dünyasına yollayan, zorlayıcı, cezalandırıcı, zor imtihanlarla yol gösteren, yanlış cevap verildiğinde doğruyu bulmak için gerekli bilgileri göndermeyen, dengesiz ikircikli bir yapıya sahip, hem seven hem döven, ona inanmak için somut bir neden bulunmayan biri olarak görüyordu.

Katılımcının Allah tasavvurundaki bu dönüşüm, onun ebeveyn algılarıyla paralellik göstermektedir. Katılımcı annesini gariban bir kadın, yetersiz, hakkını yediren, çocuklarının haklarını savunmayan, çocuklarının arkasında güçlü durmayan, merhametini göstermeyen, şefkatini ve sevgisini ifade etmeyen, düşüncelerini ve duygularını ifade edemeyen, kaçınan, konuşmayan, sessiz, dertlerini içine atan biri olarak algılıyordu. Katılımcı babasını da yetersiz, pasif, geleceği umursamayan, malda mülkte gözü olmayan, dünyaya önem vermeyen, geleceğe dair çocuklarını eğitmediği için adil olmayan biri olarak tanımlıyordu. Katılımcı ebeveynlerinin merhametini sorguladığı gibi, Allah'ın merhametini de sorgulamaktadır. Annesinin sessizliği ile Allah'ın dualara cevapsızlığı, annesinin çocuk haklarını korumaması ile Allah'ın sorumluluklarını yerine getirmemesi, babasının eğitim eksikliği ile Allah'ın rehberlik yetersizliği arasında paralellik kurmaktadır. Bu durum, katılımcının zorluklar sonrasında ebeveyn algılarını Allah tasavvuruna yansıttığını göstermektedir.

Burada katılımcı hem ebeveynlerinde hem de Allah tasavvurunda aktif koruyucu rolünün eksikliğini hissetmektedir. Katılımcı babasından ve annesinden aktif bir baba-anne rolü bulamadığı gibi

Allah'ın varlığının ne işe yaradığını da sorgulamıştır. Katılımcı annesini ve babasını pasif olarak gördüğü gibi Allah'ı da pasif görmüştür. Anne ve babasının merhametini, ilgisini ve sorumluluklarını sorguladığı gibi, Allah'ın merhametini, yardımını ve rehberliğini de sorgulamıştır. Annesini sessiz, sevgisini ifade etmeyen ve çocuklarının haklarını korumayan biri olarak görmesi, Allah'ı da duaya cevap vermeyen, sorumluluklarını yerine getirmeyen bir varlık olarak algılamasına yol açmıştır. Benzer şekilde, babasının kendisini geleceğe hazırlamadığını düşünmesi, Allah'ı da gerekli bilgi ve desteği sağlamayan bir otorite figürü olarak görmesine neden olmuştur. Bu durum katılımcının ebeveyn algısının Allah tasavvuruna nasıl yansıdığını açıkça göstermektedir. Katılımcının hem Allah tasavvuru ve hem de ebeveyn algısında Veli isminin içerdiği "koruyucu, destekleyici, dost, sorumlu" rollerinin derinden sarsıldığı ve tüm o rolleri sorguladığı görülmektedir. Katılımcı bu rollerin işlevsiz olduğunu düşünerek kendisini, dayanıksız, yalnız bırakılan, seilmeyen, ihanete uğramış ve kırılmış biri olarak tanımlamıştır. Bu algı, onun suçluluk, değersizlik, terk edilmişlik ve öfke gibi yoğun duygular yaşamasına yol açmıştır. Sonuç olarak, katılımcı Allah'a isyan etmiş ve çevresine karşı büyük bir öfke biriktirmiştir. Tüm bu yaşantılar, "Veli" isminin psikolojik yansımalarının patolojik düzeyde tezahür ettiğini göstermektedir.

Katılımcı yaşadığı zorluklar sonrasında terapi sürecine girmiş ve bu süreçte önemli bir içsel dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşümün temelinde, ebeveyn algısında eksik kalan Veli isminin niteliklerini telafi etme çabası yatmaktadır. Katılımcı, bu eksikliği gidermek için öncelikle kendisine Veli rolünü yüklemiş, ardından ebeveynlerinde bulamadığı ideal Veli özelliklerini taşıyan yeni bir Tanrı tasavvuru geliştirmiştir. Katılımcı bu sürecin ardından kendini, kendine babalık, annelik ya da tanrılık yapan, anne, baba ve Allah onu korumuyorken kendini koruyan, kendisine ilk dayanak noktası olan, kendine karşı yapılan haksızlık karşısında dik duran, kendine saygı duyan, kendini seven, kendine sarılan, kendini kucaklayan, kendi için ağlayan, kendi için gülen, kendi için mücadele eden, içinde kendi elini tutan, kendisiyle temas üst noktada olup güven sağlayan, Tanrının mesajlarını alabilen biri olarak görmektedir. Bu durum bir yandan Veli isminin koruyucu ve dost rollerinin sağladığı güvenlik hissi, empati duygusu, direnç ve dayanıklılığı gösterirken diğer yandan aşırı benmerkezci eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, Veli isminin psikolojik yansımalarının hem sağlıklı hem de patolojik düzeyde bir arada bulunduğunu göstermektedir. Katılımcının terapi sonrası geliştirdiği bu yeni yaklaşım, bir yandan güçlenme ve öz şefkat gibi olumlu özellikler içermekteyken, diğer yandan aşırı bireyselleşme ve benmerkezcilik gibi potansiyel sorun alanlarını da barındırmaktadır. Dolayısıyla katılımcının zorluklar sonrası dönemindeki bu yeni benlik algısı ile Allah tasavvuru arasında belirgin bir uyumsuzluk olduğu görülmektedir.

Katılımcı ayrıca doğasını tam henüz bilemediği yeni bir Tanrı'yı şöyle tasavvur etmektedir: Dişil bir tanrı, doğa ya da enerji, destekleyici, kucaklayıcı, göğsünde dinlendiren, sarmalayan, yaraları saran, dinleyen, iletişim kurabilen, onunla temas etme yolları bulunabilen, yakın, düz, karakteri belli, bilge, bir

matematiğe sahip olan, doğru yolu bulmak için ışık tutan, işaret ve sembol çıkaran, kolayca yol gösteren. Katılımcı son zamanlarda hem annesiyle hem babasıyla iyi bir iletişiminin olduğunu belirtmiş; babasını iyi bir baba profiline sahip; annesini kadınların en iyisi biri olarak tanımlamıştır. Bu değişim, katılımcının geliştirdiği yeni Tanrı tasavvuruyla paralellik göstermektedir. Burada da katılımcının Tanrı tasavvurunda ve ebeveyn algısında Veli ismin tecelli ettiği görülmektedir.

- **Veli İsmi ile Cebbar İsmi Arasındaki İlişki**

Tanrı Tasavvuru
“Tanrı karar verebilmem için karşıma bir işaret, bir sembol çıkarabilir. Zorlukta da karar vermem gerektiğinde de kapısını çaldığımda zaten yol orada diye gösteren bir Tanrı. Buradaki Allah ise yani o yolu göstermek için beni kırk sudan atlatıp kırk kapıdan kırk bir imtihandan geçirip en son böyle işte tamam öldün bittin. Ama Tanrı daha yardımcı, daha yakın, daha düz, belirli, kendi karakteri belli bir tanrı yani. Ama buradaki Allah'ın karakterinden emin değilim” “Tanrı tasavvuru olarak düşünürsem çok daha kucaklayıcı, bilge ve amaç, dışıl bir Tanrı ya da enerji tasavvuru geliyor bana. Onu öyle hissediyorum. Daha seni sarmalayan, yaralarını saran, seni dinleyen, seni göğsünde dinlendiren, o göğsü benim için o yemyeşil çayırlar yani aslında baktığım zaman. Ben o ceviz ağacına dokunduğum zaman hissettiğim o doku benim için belki Tanrı'nın derisi olabilir ya da doğanın derisi olabilir, temas kurabiliyorum. O yüzden benim için böyle kişileştirmeye de geçebiliyor Tanrı olarak düşündüğüm. Ama Allah olarak düşünürsem, o anlarda Allah bana sanki daha üstten bakan ve sadece istediği zamanlarda sana sevgisini ve şefkatini gösteren işte hayatta böyle bazen 3-5 dakikada doğada tatlı anlar yaşatıp, hadi tekrar seni imtihana, kötülükler dünyasına yolluyorum diyen bir Allah gibi geliyor. Sadece bana küçük molalar fırsatı veren bir Allah olarak geliyor”

Tablo 38. Veli ile Cebbar İsimlerinin 5. Katılımcının Allah-Tanrı Tasavvurunda Arasındaki İlişkisi

Cebbar ismi, zorlayan; dilediğine kayıtsız şartsız yaptırmaya gücü yeten, icabar eden ve zorla iş gördüren manasına da gelir (Rex 2020: 25: Tatlısu 2024: 48). Çünkü icbar, ikrah (zorunda bırakma) anlamındadır. Allah, yaratıklarını -ister istesinler ister istemesinler, dilediğine mecbur kılandır (Razi 1906: 150).

Katılımcının Allah tasavvurunda, O'nu zorlayıcı, üstten bakan, sadece istediği zamanlarda sevgisini ve şefkatini gösteren; kısa ve tatlı anlar yaşattıktan sonra insanı zorlu imtihanlara ve kötülüklerle dolu bir dünyaya gönderen; dinlenme fırsatı tanımayan ve küçük molaları dahi sınırlı veren; doğru yolu göstermek için kulunu kırk sudan geçiren, kırk kapıdan ve kırk bir imtihandan sürükleyerek ancak kişinin tükenip yok olduğu noktada yardım eden; isyankâr kulları ise sadece bereketsizliğe terk eden biri olarak tasavvur etmesi, Veli isminin patolojik yansımalarına işaret ettiği gibi aynı zamanda Cebbâr ismine de göndermede

bulunmaktadır. Dolayısıyla, Veli ismin patolojik yansımalarının, Cebbar isminin tecelli etmesine yol açtığı düşünülebilir. Tabir caizse, katılımcının Allah'ı “zorlayıcı Veli” olarak tanımlar ve bu tasavvur, katılımcının kızdığı ancak üzerinde baskınlık kurduğunu hissettiği bir “Veli” figürü ile ilişkili olabilir. Bu durum, İlâhi isimler teorisinin “Bir ilâhi isim başka bir ilâhi ismin tecelli etmesine yol açabilir” ve “bir ilâhi isim başka bir ilâhi ismi içerebilir” kaidelerinin açık bir göstergesidir.

- **Veli İsmi ile Zü'l-Celal ve'l-ikram İsmi Arasındaki İlişki**

Sözlükte “azamet sahibi ve yüce olmak” anlamındaki celâl ile “cömert ve merhametli, asil ve şerefli olmak” manasındaki keremden türeyen ikrâm kelimelerinin başına zû (sahip) getirilmesiyle meydana gelen bir terkip olup “azamet ve kerem sahibi” demektir (Topaloğlu 2013: 44,515). Ayrıca Esma Hüsna'da Celil ve Kerim isimlerinin ayrı ayrı zikredildiği halde iki ismin tek bir terkiplerle (birleşik şekilde) gelmesi de dikkat çekicidir. Azamet, heybet ve yüce bildiren Celâl ile lütuf, ihsan ve kerem ifade eden İkrâm kelimelerinin bir araya getirilmesinin hikmeti, Allah'ın her iki sıfatı tek bir yapı içinde birleştirdiğini vurgulamaktır.

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı
“Bazen benim için baba metaforu çok kullanılır Allah için. Hakikaten ona dönüşebiliyor. Bazen kızgın bir baba gibi. İşte bak sen benim istediğim kurallara uymadın. O zaman ben de seni büyük imtihanlarla sınıyorum diyen bir baba gibi ya da ben seni yalnız bırakıyorum ya da işte bereketsiz bırakıyorum diyen bir baba gibi bazen görünüyor. Bazen işte çok şefkatli, ne yaparsan yap kucak açan bir babaymış gibi görünüyor. Ama neticede şuna varıyorum, çok ikircikli bir yapısı varmış gibi. Tabiri caizse dengesiz bir yapısı varmış gibi. Hem severim hem döverim derler ya. Sanki hem seven hem döven bir Allah varmış gibi hissediyorum çoğunluğuma. O yüzden duygusal olarak da bu bizi toksik bir yere getiriyor”	“Çok arada bir yerdeyim. O yüzden hem öfke var içimde hem sevgi var. Bazen sevgi ve öfkenin karışımı bir şey yaşıyorum. Allah'a karşı eğer varsa bir kırılma var. Eğer varsan, bunu söylüyorum hatta yazıyorum da, diyorum ki Allah'ım eğer varsan, sana karşı çok kırgınım. İnsan sevdiği ve inandığı kişiye karşı bir kırgınlık yaşar”

Tablo 39. Veli ile Zü'l-Celal ve'l-ikram İsimlerinin 5. Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi

Katılımcı, Allah'ı bir baba figürü gibi; hem seven hem cezalandıran, dengesiz ve ikircikli bir yapıya sahip, bazen şefkatli bazen de zorlayıcı biri olarak tasavvur etmektedir. Bu tasavvur karşısında kendisini

hem öfke hem de sevgi duyan; iki uç arasında gidip gelen, arada kalmış biri olarak tanımlar. Katılımcı, bu deneyimin kendisini “toksik” bir ruh hâline sürüklediğini ve içsel dengesini bozduğunu ifade etmektedir.

Bu durum, katılımcının Zü’l-Celâl ve’l-İkrâm ismini içselleştirme sürecinde bir çelişki yaşadığını göstermektedir. Çünkü bu isim, celâl (heybet, kudret, sertlik) ve ikram (ihسان, merhamet, yumuşaklık) gibi zıt niteliklerin birlikte taşındığı bir isimdir. Oysa katılımcı bu iki niteliği ayrı ayrı değerlendirmiş; ikram yönünü kabullenmiş, ancak celâl yönünü reddetmiştir. Başka bir deyişle, katılımcı "ikrama sahip bir Veli" arzularken, "celâle sahip bir Veli"yi inkâr etmiştir. Bu durum, İlahi İsimler Teorisi’nin “Bir isim başka bir ismi içerebilir” kaidelerinin açık bir göstergesidir.

Bu parçalanmış algı, onun hem ilahi isimle kurduğu ilişkide hem de Allah tasavvurunda ve benlik algısında bir dengesizlik doğurmuştur. Böylece katılımcı, ilahi yakınlığı yalnızca merhamet ve yumuşaklık üzerinden inşa etmeye çalışmış; bu da onu, ilahi bütünlüğü taşıyan bir isimle sahih bir ilişki kurmakta zorlamıştır.

- **Veli İsmi ile Batın/Zahir İsimleri Arasındaki İlişki**

Bâtın kelimesi, “gizli olmak; bilmek, bir şeyin iç yüzüne ve bir kimsenin sırlarına vâkıf olmak” manalarına gelir. Batn karşıtı olan Zahir kelimesinin ise, “açık ve âşikâr olmak” anlamları vardır (Topaloğlu 1992: 5,187).

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı
“İmtihan dünyasında bu şekilde değil başka bir versiyonda yaratmasını isterdim. Merhametini her anında hissettiğim, ondan kaçtığım da bile beni döndüren, kendisine çeviren bir Allah olmasını isterdim. Bana bir şeyleri öğretmek istiyorsa da insan dünyasında eşlikleri bu kadar acımasızca değil, daha bir annenin ve babanın öğretmesi gibi, bir yerden öğretebilmesini isterdim. Yanlış cevap verdiğimde doğruyu bulmam için bana gerekli doneleri, bilgileri gönderen bir Allah isterdim. Sevgiyi arttırmak istediğim zaman beni daha çok destekleyecekti. Bu kadar mesafeli olsun istemezdim. Çünkü çok bilinmez, çok gizemli. Yani buradaki gizem işe yarayan bir gizem değil. Kullarını yalnız bırakan çok bocalatan bir gizem. Eğer varsa bence Allah’ın insanlarla daha fazla yakın olması, kendini daha çok anlatması gerekir. Eğer dünyadaki bu kötülük, iyilik	“Belirsizlikleri elbette her insan gibi sevmeyen birisiyim. Bunu kabul etmeye çalışıyorum.” “Henüz kendi potansiyelini gerçekleştirmemiş birisi olduğunu düşünüyorum. Ve son bir 7-8 yıldır da kendi potansiyelini gerçekleştirmek için üstün çaba sarf eden birisi olarak görüyorum kendimi.” “Keşif sözünü çok seviyorum. Onu da keşfediyorum. Kendimi keşfediyorum. Yaşamımı keşfediyorum. Muhtemelen de keşfediyor halde öleceğim. Ve hiçbir şeyden tamamen emin olmadan öleceğimi de biliyorum yani.”

devresinde iyiliğin artmasını istiyorsa, iyilik elçilerinin çok olmasını istiyorsa, iyiliğe bir adım atanı on defa onaylaması, yüz defa desteklenmesi lazım. Yani annenden çok şey beklersin.” “Çünkü tasavvurumda baktım ki benim inandığım, hayal ettiğim gibi yok. Çünkü yaşantıma bakıyorum asla öyle değil. Somut olarak temellendiremiyorum”	“Bir şeyleri denedikçe kendime bakışım değişiyor. Öğreniyorum, kendimi öğreniyorum, kendimi tanıyorum. Ve kendime görüş biçimim değişiyor. Çünkü bakıyorum, kendim bu durumda ne yapıyor, bunu yapıyorum, kendime bakışım değişiyor, kendime güvenim değişiyor, karakterime bakış açım değişiyor, kendime önem verişim bile değişiyor.”
---	---

Tablo 40. Veli ile Batın/Zahir İsimlerinin 5. Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi

Katılımcı Allah’ı gizli, mesafeli, gizemli ve bilinmez bir varlık olarak tasavvur etmesi, Batın isminin tecellilerine de işaret etmektedir. Bu bağlamda katılımcının Allah’ı “bilinmez Veli” olarak tasavvur ettiği söylenebilir. Bu tasavvur, katılımcının Allah’a karşı uzaklık ve ulaşamama hissi yaşamasına neden olmuştur. Zira katılımcının Allah tasavvurunda Veli ismi üzerinden şekillenen bir yakınlık arzusu, aynı zamanda Bâtın isminin taşıdığı gizlilik ve ulaşılmazlık niteliğini de içermektedir. Bu durum, İlâhi isimler teorisinin “bir ilâhi isim başka bir ilâhi ismi içerebilir” kaidesinin de açık bir göstergesidir.

Katılımcının annesini, duygularını ifade edemeyen, problemler karşısında susan ve içe kapanan biri olarak tanımlaması, onun çocukluk döneminde duygusal olarak görünme, duyulma ve onaylama ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını düşündürmektedir. Bu deneyim, katılımcının Allah tasavvuruna da yansımış ve Allah’ı da gizli, mesafeli ve ulaşılmaz bir figür olarak tasavvur etmesine neden olmuştur.

Bu bağlamda, katılımcı dıştan gelen ilâhi yakınlığı (Veli) tam anlamıyla hissedemediği için, bu ihtiyacı kendi içinde karşılamaya çalışmış; yani Allah’ın yerine kendisine bir içsel Veli rolü atfetmiştir. Kendi potansiyelini keşfetme, anlamlandırma ve açığa çıkarma arzusu da bu içsel rehberliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, onun hem içe yönelmesini hem de kendi içinde bir Veli figürü geliştirerek eksik kalan bu görünme arzusunu telafi etmeye çalışmasını açıklayabilir.

Katılımcı bu süreçte, içinde saklı olduğuna inandığı yönleri keşfetmeye çalışmış (Bâtın) ve bu gizli yönleri dışa yansıtma (Zâhir) çabası içine girmiştir. Böylece, Allah’ta ulaşamadığı Bâtın–Zâhir bütünlüğünü, kendi içinde kurmaya çalışmıştır.

Ancak bu süreçte duygusal bir kopukluk da yaşanmıştır: Katılımcı Allah’ı yalnızca gizemli ve mesafeli bir varlık olarak gördüğü için, ilâhi rehberliği tam anlamıyla içselleştirememiştir. Bu da hem kendisine yüklenen içsel Veli rolünü ağırlaştırmış, hem de kişiyi yalnızlık, yorgunluk ve tükenmişlik gibi psikolojik zorluklara açık hâle getirmiştir.

- Veli İsmi ile Mukkadim/Muhhir İsimleri Arasındaki İlişki

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı
“Çünkü İslam topraklarında şöyle bir şey vardır, kendinden geçmek ya da işte İsar dediğimiz bir şey var, kendinden önce kardeşini düşünmek. Kendini öncelermeyeceksin. Önce onu doyuracaksın, önce onun işini, gücünü, her şeyini düşüneceksin, onun maneviyatını düşüneceksin. Sonra kendini düşüneceksin diye bir şey var ve ben öyle büyütüldüm”	“Onlara biraz daha hizmeti tutkuyla, diğer kişileri öncelermek, sonra ilişkilerde her zaman iyi yaklaşımı benimsemek çünkü Allah'ın istediği şekilde. Merhameti temellendirmek böyle yansıyordu. O kırılmalardan sonra hala insanlara karşı öyleyim. Hala saf kaynaklıyım, hala merhametliyim, hala onların faydalarını ve yararlarını gözetirim. Tek bir fark var. Önce kendi farkımı gözetiyorum. Önce kendi plan programımı önemsiyorum. Sonra alma-verme dengesine bakmaya başladım. Benim de haklarım var ve ben kendi haklarımı savunmazsam kimse benim haklarımı savunmayacak. Ben bu yaşamda kendime bir hayat inşa etmezsem kimse gelip de Allah rızası için bana bir yaşam inşa etmeyecek. O yüzden kişilere karşı davranışında da mesela sağlıklı bir şekilde önce kendimi öncelermek, sonra onları görmek gibi bir kıvama geldiğini söyleyebilirim.”

Tablo 41. Veli ile Mukkadim/Muhhir İsimlerinin 5. Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi

Mukkadim “önce gelmek, öne almak, öne geçirmek, öne çıkarmak, ileri geçirmek” gibi anlamlara gelen k-d-m kökünden türemiş bir isimdir (Cili 2019: 199). Kişinin öne geçme çabası ve önde olma arzusu Mukkadim isminin tecellilerindendir (İzgi 2023: 158). Çünkü Allah insanı halifesi olarak yaratmakla onu tüm varlıklardan ileri geçirmiş (Rex 2020: 125). Bu nedenle, insanın öne çıkma isteği doğaldır.

Öte yandan, Muhhir “geciktirmek, ertelemek, tehir etmek, öteye almak, geriye almak, arkaya bırakmak, geri koymak, geriye bırakmak” gibi anlamlara gelen a-h-r kökünden türemiş bir isimdir (Cili 2019: 201). Muhhir isminin geciktirici özelliği hayrın ortaya çıkması için gereklidir. Kötülüklerin insanlardan uzak olması, sağlıksız düşüncelerin ve alışkanlıkların geride bırakılması, Muhhir isminin tecellilerindendir (Rex 2020: 126). İnsanın da bazı konularda kendisini veya başkalarını öne çıkarması, bazı hususlarda ise geri çekilmesi ve geride kalması hem Mukkadim hem de Muhhir isimlerinin hayatındaki yansımalarıdır (İbn Arabi 2017: 131).

Katılımcı, Allah'ı kendi benliğini yok saymasını, başkalarını öncelermesini ve hizmet etmesini isteyen bir varlık olarak tasavvur etmiştir. Bu tasavvur, katılımcının uzun süre kendi ihtiyaçlarını arka plana atmasına ve başkalarının beklentilerine göre yaşamasına neden olmuştur.

Ancak yaşadığı zorluklar ve içsel kırılmalar sonrasında, katılımcı bu anlayışın tersine bir yönelime girerek kendisini öncelermeye, ihtiyaç ve sınırlarını fark etmeye başlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde,

başkalarına atfettiği “Veli” rolünden çıkarak, bu rolü kendi benliğine yöneltmiş ve kendisine içsel bir Veli gibi yaklaşmayı öğrenmiştir.

Burada dikkat çekici olan, bu içsel dönüşüm sürecinde Veli isminin merkezde yer alsa da sürecin asıl itici gücünün (dinamiğinin) Mukaddim ve Muahhir isimlerinin tecellileriyle şekillenmiş olmasıdır. Yani katılımcı, kendisini öncelikle (Mukaddim) ve başkalarını arka plana alma (Muahhir) yönünde bir dengeleme gerçekleştirmiştir. Bu ilahi isimler, katılımcının psikolojik yapısında Veli rolünü yeniden konumlandırmasına ve yönünü değiştirmesine imkân tanımıştır. Ancak katılımcının bu süreçte yalnızca başkalarını değil, Allah’ın isteklerini ve inancını geriye itmiştir. Bu durum, İlahi İsimler Teorisi’nin “Bir ilahi isim başka bir ilahi ismi içerebilir” kaidesinin de açık bir göstergesidir. Çünkü burada Veli ismi hem Mukaddim hem de Muahhir isimlerinin etkisiyle yeni bir biçimde tecelli etmiştir.

- **Veli İsmi ile Kabız/Basıt İsimleri Arasındaki İlişki**

Basıt, “Yaymak, genişletmek, uzatmak” anlamındaki bast kökünden sıfat kuruluşunda bir isim olup Allah’a nisbet edildiğinde “rızkı genişleten, lutuf ve keremini esirgemeyen; ruhları bedenlerine yayan” mânalarına gelir (Topaloğlu 1992: 5,101).

Kabız ise, sözlükte “almak, sıkıca tutmak, avucunda tutmak, yakalamak, daraltmak, sıkıkmak” manalarındaki kabz kökünden türemiş olup Allah’a nispet edildiğinde “daraltan, sıkıkan” anlamında kullanılır. İnsanın iç sıkıntısı, stres, ızdırap ve huzursuzluk Kabız isminin hükümlerindendir (Topaloğlu 2001: 24,26: Tatlısı 2024: 72).

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı
“Önceki Allah tasavvurum beni biraz daha farkında olmasam da, kısıtlayan, sınırlandıran, kendi içimde bocalamama daha da sebep olan, depresifliğimi daha da arttıran, acı çekerek, çile çekerek cenneti kazanabileceğim bir Allah tasavvuruydu. Cezalandıran, cezalandırdıktan sonra övünüveren, hem seven hem de cezalandıran bir Allah tasavvuruydu.”	“Karakter olarak da daha çok mükemmeliyetçi bir yapısı olan sabit fikirli, titiz depresif, sonra herhangi bir olayın daha çok önce olumsuz yanını gören birisiydim. Daha sonradan kendimi hem fikir anlamında hem zihin anlamında hem de duygu anlamında esnetebildiğimi düşünüyorum. Bireysel konularda daha rahatladım. Hayatımın ilk zamanlarında bir misyonum vardı. Ama şimdi bir misyonum yok. Kendimi özellikle misyonsuz bırakmaya çalışıyorum. Mutlu olmak gibi bir misyon yüklemiyorum kendime mesela.”

Tablo 42. Veli ile Kabız/Basıt İsimlerinin 5. Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki İlişkisi

Katılımcı, Allah'ı kısıtlayan, sınırlandıran, bocalamasına neden olan, depresifliğini artıran ve ancak acı ve çile yoluyla cennet kazanılabileceğini öğreten bir varlık olarak tasavvur etmektedir. Bu tasavvur, katılımcının iç dünyasında sıkışmışlık duygularını pekiştirmiştir. Katılımcı, bu anlayışa karşı öfke ve kırgınlık hissettiğini ifade etmekte; kendisini ise mükemmeliyetçi, titiz, sabit fikirli ve depresif bir yapıya sahip, çoğunlukla da olumsuz yönlerini gören biri olarak tanımlamaktadır. Ancak zamanla, bu katı yapıyı esnetmeye çalıştığını ve özellikle bireysel konularda daha esnek ve rahatlatıcı bir yaklaşım geliştirdiğini belirtmiştir. Bu süreç, İlahi İsimler bağlamında Kabız (sıkıştıran, daraltan) ve Basıt (açan, ferahlatan) isimlerinin tecellilerine işaret etmektedir. Katılımcı, başta Allah'ı "sıkıştıran bir Veli" gibi tasavvur etmiş; buna karşılık olarak kendi içinde "rahatlatan bir Veli" rolü geliştirmiştir. Bu dönüşüm, İlahi İsimler Teorisi'nin hem "Bir ilahi isim başka bir ilahi ismi içerebilir", hem de "İnsanın tüm duyguları ve mizaçları ilahi isimlere dayanır" kaidelerinin açık bir göstergesidir. Katılımcının psikolojik süreci, Kabız'ın baskısıyla oluşan daralma, içsel dünyasında Basıt'ın telafi edici etkisiyle yeniden dengelenmiştir.

5.3 Veli ile Bedi/Mussavir İsimleri Arasındaki Etkileşim

(Kayyum İsmi)

Tanrı Tasavvuru	Benlik Algısı
"Allah'a karşı, sanki karşımda bir baba figürü varmış gibi onun varlığını sorguladığım, varlığının ne işe yaradığını sorguladığım, bana merhamet edip etmediğini sorguladığım, bana kucak açıp açmadığını sorguladığım zamanlar oluyor. Tanrı dünyayı ve insanları yaratıp bir köşeye çekildi ve onları izliyor. Bu seferde istemsizce sanki böyle bir Allah varmış gibi bir düşünceye kapılıyorum. Pasif bir Allah varmış gibi. Bana anlatıldığı kadar güçlü ya da beni önemseyen bana kucak açan biri değil, sanki beni yaratıp o imtihan arenasına sahnesine bırakıp izlemeye koyulmuş bir Allah'a dönüşüyor ve hatta orada O'nun sevgisini sorguladığım zamanlar oluyor. Dayanaksız hissediyorum. İnanmanın da bir ihtiyaç olduğunu düşünenler var ama bu ihtiyacı Allah ile bazen karşılayamayabiliyorum. O yüzden duygusal olarak ona karşı bazen çok gözlerim dolu dolu ağlıyorum. Neden beni duymuyorsun ya da neden elini uzatmıyorsun diye. Bazen de diyorum ki sana ihtiyacım yok. Yani, bahsettiğim yıkılmalardan sonra işte Allah var mı yok mu, belki de hiç yoktu valla, işte belki de ben hep yalnızdım ve	"Kadınlığımı kabul etmeme sürecimin sebebi de İslam'daki kadının arzu edilmesi meselesi. İşte bir erkek bana bakıp beni arzularsa ben günahkâr olduğumu düşündüğüm için dik duramazdım, postürüm bozulmuştu. O yüzden hep erkek olsam keşke diye aklımdan bir geçtiği oldu." "Kendi içimde kendi elimi tuttuğumda o zaman kendime çok yakın duruyorum. Ve artı olarak herhangi bir haksızlık karşısında özellikle kendime yapılan haksızlık karşısında dik durabildiğimde zor ama dik durabildiğimde o zaman da kendime çok yakın hissediyorum kendimi. Bir nevi bir babamın çocuğunu koruması gibi ben de kendime bir babalık, annelik ya da bir tanrılık yapıyorum da orada annem, babam ya da

herkes inandığı için onun var olduğunu sandım. Bazen yoksun dediğim zaman daha da rahatlatıcı olabiliyor. Çünkü var olduğunda ona güvenmem gerekiyor ve güven görmüyorum. Varsayarsan sorumlulukları var. Neden yapmıyorsun?” “Cezalandıran bir Allah istemezdim. Tabii ki de yapılan kötülüklerin karşılıklı olmasını isterim ama başta kötülüğün zaten ölmüş olmasını, böyle bir şey yaratmasını isterim. Çünkü gerçekten bu problemi ben bir çözüm bulamıyorum. Ben mesela ilk gençlik çağlarımda depresyona girme sebeplerimden birisi şuydu, yeryüzünde çok fazla kötülük var, çok fazla istismara uğrayan, açlığa bırakılan çocuk var ve ben onlara yetişemiyorum. Yemiyordum. Bütün çabamı ona gösteriyordum ama ben yetemiyorum. Ama sorumlu olduğunu söyleniyor. Yeryüzündeki her bir toplumdaki sorumlu olduğunu söyleniyor. Ya da işte bir Müslüman kardeşimin bir problemi varsa benim de bununla mesul olduğum söyleniyor.” “Açıkkası hayatımda yaşadığım her bir olayda Allah’ın tasavvurunu tekrar tekrar sorguluyorum. Yakın zamanda da birçok şeyi yaşadım ve hala Allah’ın bende nasıl bir şey ifade ettiği, nasıl bir duygu, düşünce yarattığına hala sorgular haldeyim. Ama şu an için bir cevap vermem gerekiyorsa, inanmak istediğim ve ilk söylemek istediğim çok merhametli ve güçlü olduğu. Ama bu konuda da çok da tabii emin değilim. Sadece ilk bende uyananlar ve yıllar sonra hala bende kalan şeyler bunlar.”	Tanrı beni korumuyorken ben kendimi koruyormuşum gibi hissediyorum.” “Dedim ki, sen hep başkalarını düşündün. İslami bir Müslüman olarak hep başkalarının iyiliğini, dünyanın iyiliğini, dünyada eğitimi ve iyiliği artırmak üzere tüm ömrünü harcadın. Ama senin başına böyle bir şey geldiği zaman kimseyi bulamadın. Demek ki kendine merkezlenmelisin dedim kendime. Çünkü dedim kendimi kendimden başka kimse kurtaramaz. Sadece kendime dayanabiliyorum. Diğer dayanak noktalarının zaten gerçek olmadığını, real olmadığını, çok sanal olduğunu ya da onaylanmaya yönelik olduğunu gördüm çünkü. Kendimi ancak kendim kurtarabilirim. Kendime ancak kendim bir hayat inşa edebilirim. Kendime en iyi kendim gelebilirim.”
---	--

Tablo 43. Veli ile Bedi/Mussavir İsimlerinin 5. Katılımcının Allah-Tanrı tasavvurunda ve Benlik Algısında Arasındaki Etkileşimi (Kayyum İsmi)

Sözlükte “doğrulup ayakta durmak, devam ve sebat etmek, bir işin idaresini üzerine almak, gözetip korumak” anlamındaki kıyâm kökünden mübalağa ifade eden bir sıfat olup, “her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, kâinatı idare eden” demektir (Topaloğlu 2022: 108). Aynı zamanda, kalkmak; ayağa kalmak; dikilmek; yeniden dirilmek; yukarı doğru gitmek, çıkmak; başlamak ayakta durmak; olmak, var olmak; yer almak, bulunmak içine almak; sorumlu, mes’ul olmak; korumak, gözetmek, kollamak; birinin ihtiyaçlarını karşılamak, ihtiyaç duyduğunda desteklemek gibi anlamları olan kvm kökünden türemiş bir isimdir (Cili 2019: 192). Gazzali’ye göre, eğer varlıkta zatı kendi zatına kifayet eden, varlığının kıvamı bir başkasıyla olmayan, varlığının devamlılığı başka bir varlığı şart koşmayan bir varlık var ise, işte o mutlak manada kendisiyle kaim olur (Gazzali 2022: 153). İbn Arabi’ye göre, kul, yerine getirmekle yükümlü olduğu hususlarda, Cenâb-ı Allah’ın yardımı nail olmak amacıyla bu isme ihtiyacını hisseder (İbn Arabi 2017: 123). Kayyum, varoluş için başka herhangi bir şeye bağımlı olmayandır (Rex 2020: 114). Özetle Kayyum,

binefsihi kaim (kendi zatıyla kaim), gayrısını mukavvim (başkalarını ayakta tutan) olup, cemi mahlûkâtın müdebbiri, dâim ve bâki manasınadır (Sami 1971: 61). Dolayısıyla Kayyum ismi, kendi kedine yetmek, ayakta tutmak, sorumlu olmak, mes’ul olmak, korumak, gözetmek, kollamak, ihtiyaçları karşılamak, kifayet etmek ve bağlı olmamak, daim ve baki olmak gibi anlamları içermektedir.

Katılımcının kendi sorumluluğunu tam olarak üstelenmesi, kendini koruması, kimseye muhtaç olmadan kendisine yetme istemesi, hakkını savunup dik durmaya çalışması, Veli isminin tecellilerine işaret ederken Kayyum isminin tecellilerine de gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla Veli ismin tecellilerinin Kayyum isminin tecelli etmesine yol açtığı söylenebilir. Bu durum, İlahi isimler teorisinin “Bir ilahi isim başka bir ilahi ismin tecelli etmesine yol açabilir” ve “bir ilahi isim başka bir ilahi ismi içerebilir” kaidelerinin bir göstergesidir.

Aynı zamanda, katılımcının kendisini “kendisine tek dayanak noktası ve tek kurtarıcı” olarak tanımlaması, Veli ve Bedi/Musavvir isimlerinin patolojik düzeydeki psikolojik yansımalarına işaret ediyor olabilir. Bu durumun, hem katılımcının “aşırı” özgünleşme arayışından hem de kendini “aşırı” şekilde kollama arzusundan kaynaklandığı düşünülebilir. Veli ve Bedi/Musavvir isimlerinin aktif (etken) yönlerinin bir araya gelmesi, benmerkezcilik eğiliminin derinleşmesine neden olmuş olabilir. Aynı zamanda katılımcının kendisine karşı daha fazla “Kayyum” olma ve aşırı sorumluluk hissinin derinleşmesine de yol açmış olabilir. Bu durum, izolasyon, yalnızlık ve tükenmişlik gibi sonuçlara varabilir. Bu değerlendirme, İlahi İsimler Teorisi’nin 'Her ismin aktif ve pasif yönleri vardır' ve “Her iki isimden doğan iki yönlü bir isim vardır” kaidelerine de doğrudan göndermede bulunmaktadır.

Özet;

İsim	Yansıma Şekli	Allah Tasavvuru ile Benlik Algısı	Tanrı Tasavvuru ile Benlik Algısı	Açıklama	Ortaya Çıkan İsim
1.Bedi/ Mussavir İsimleri	Sağlıklı	Uyumlu	Uyumlu	Katılımcı Tanrı'yı ve (eğer varsa Allah'ı) güzelliği yaratan ve estetiği seven biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de estetik ve güzel olan her şeyi seven ve sanat üretmeye çalışan biri olarak algılamıştır.	Hayy Muhyi
	Patolojik	Uyumsuz	Uyumlu	Katılımcı Allah'ı kendi benliğini yok etmek isteyen; Tanrı'yı ise kendi özgünlüğünü ve yolunu keşfetmesini isteyen biri olarak tasavvur ederken; kendisini özgünlüğünü ve bireyselliğini keşfetme uğruna tüm sınırları yıkan biri olarak algılamıştır.	
2.Veli İsmi	Sağlıklı (Zorluklar Öncesi)	Uyumlu	-----	Katılımcı Allah'ı kuşatıcı, şefkatli, yalnız bırakmayan ve destekleyen biri olarak tasavvur ettiği gibi; kendisini de çevresindekilere karşı bir dost ve koruyucu biri olarak algılamıştır.	
	Patolojik (Zorluklar Sonrası)	Uyumsuz	Uyumlu	Katılımcı Allah'ı pasif, yalnız bırakan, zorlayıcı, bilinmez ve ulaşılması güç biri olarak; Tanrı'yı ise dost, kollayıcı, destekleyen ve kolayca yol gösteren biri olarak tasavvur ederken; kendisini Allah tarafından dayanaksız ve güçsüz bırakılan ancak kendisine "koruyucu ve kollayıcı" rolünü üstlenen ve yeni Tanrı'yla temas kurabilen biri olarak algılamıştır.	Cebbar Zü'l-Celal ve'l-ikram Batın Zahir Mukkadim Muhhir Kabız Basıt
Bedi/ Mussavir ile Veli İsimleri	Bedi isminin patolojik yansıması (Aşırı Özgünlük Takıntısı) + Veli isminin patolojik yansıması (Aşırı Kollamak): Kayyum isminin patolojik yansıması (Aşırı Kendi Kendine Yeterlilik)				Kayyum

Tablo 44. Özet (5.Katılımcı)

Katılımcıların sağlıklı ve patolojik düzeydeki ilahi isimlerle ilişkilendirilen Tanrı tasavvurları ile benlik algıları arasındaki uyum ve uyumsuzluklar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Katılımcı	İsim	Yansıma Şekli	Tanrı Tasavvuru ile Benlik Algısı	Ortaya Çıkan İsim
1.K	1.Müheymin İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Kavi - Mümin Selam
		Patolojik	Uyumlu	
	2.Rahim İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Hay Muhyi
		Patolojik	Uyumsuz	
	Müheymin ile Rahim isimleri	Rahim anne ve Müheymin olmak isteyen çocuk		
2.K	1.Latif İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	
	2.Kayyum İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Hayy Muhyi
		Patolojik	Uyumlu	
	Latif ile Kayyum İsimleri	Kayyûm patolojik yansıması (aşırı sorumluluk), Kakhâr isminin baskıcı yönüne (sert davranışlar) yol açmış ve Latîf isminin sağlıklı yansımasını (kendisine şefkat göstermek) engellemiştir. Bu etkileşimde galip gelen isimler Kayyûm ve Kakhâr, mağlup olan ise Latîf olmuştur.		Kahhar
		Kayyum patolojik yansıması (aşırı sorumluluk bilinci) + Latif patolojik yansıması (hassasiyet): Hata yapmaktan aşırı korku ve mükemmeliyetçilik (Hafiz patolojik yansıması)		Hafiz
	1.Kerim İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Hay- Muhyi
		Patolojik	Uyumsuz	
	2.Hadi İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Hay -Muhyi
		Patolojik	Uyumsuz	Rakip

3.K	Kerim ile Hadi İsimleri	Kerim sağlıklı yansıması (cömertlik) + Hadi sağlıklı yansıması (rehberlik): Güven (Mümin sağlıklı yansıması)		Mümin	
		Kerim sağlıklı yansıması (cömertlik ve şerefli olmak) + Hadi sağlıklı yansıması (doğru yolu göstermek): Dayanıklılık ve güç (Kavi sağlıklı yansıması)		Kavi	
4.K	1.Latif İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Aföv	
		Patolojik	Uyumsuz	Hafid-Kabız	
	2.Hadi İsmi	Sağlıklı	Uyumlu	Hay-Muhyi	
		Patolojik	Uyumsuz		
	Larif ile Hadi İsimleri	Latif patolojik yansıması (çekingen) + Hadi patolojik yansıması (aşırı rehberlik ihtiyacı): Aşırı karasızlık			
5.K	1.Bedi/Mussavir İsimleri	Sağlıklı	(Allah) Uyumlu	(Tanrı) Uyumlu	Hay-Muhyi
		Patolojik	Uyumsuz	Uyumlu	
	2.Veli İsmi	Sağlıklı (Zorluklar Öncesi)	Uyumlu	-----	
		Patolojik (Zorluklar Sonrası)	Uyumsuz	Uyumlu	Cebbar Zü'l-Celal ve'l-ikram Batın -Zahir Mukkadim -Muhhir Kabız -Basıt
	Bedi/Mussavir ile Veli İsimleri	Bedi patolojik yansıması (aşırı özgünlük takıntısı) + Veli patolojik yansıması (kendisini aşırı kollamak): Kayyum patolojik yansıması (aşırı kendi kendine yeterlilik)		Kayyum	

Tablo 45. Tüm Katılımcıların Analizlerinin Özeti

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tanrı tasavvuru ve benlik algısı, gerek psikolojinin ve gerekse din psikolojisinin önemli konuları arasında yer almaktadır. Bu iki kavram müstakil olarak her iki alanda pek çok araştırmanın konusu olsa da, bu kavramlar arasındaki ilişkiye dair araştırmalar oldukça sınırlıdır. Diğer yandan bu kavramların teolojide de önemli bir inceleme alanı olduğu görülmektedir. Hem “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı” hadis-i şerifinde ve hem de diğer semavi dinlerin metinlerinde “Sonra Tanrı şöyle dedi: insanı kendi suretimizde yaratalım” ifadesinin yer alması, Tanrı tasavvurunun insan psikolojisini anlamak açısından taşıdığı önemi ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu ifadeler, insanın hem Tanrı’yı tasavvur etmesi hem de kendini algılaması arasında derin bir bağ olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca bu kutsal metinlerin “suret” kelimesine verdiği önem açıktır. Ancak İslam’ı bu konuda özgün kılan, bu “suret”i açıklayan sağlam bir anlayış sunmasıdır. Bu anlayış, İlahi isimler teorisi ile somutluk kazanmıştır. Bu bağlamda, araştırmada, bu teoriden yola çıkılarak İlahi isimlerin psikolojik yansımalarına önem verilmiştir. Araştırmada ilahi isimlerin Tanrı tasavvuru ve benlik algısı üzerindeki etkisinin incelenmesi temel problem olarak belirlenmiş; psikolojik açıdan ilahi isimlerin yansımalarının farklı bireysel faktörler ve nedenlerle sağlıklı veya patolojik düzeyde bağlantılı olabileceği varsayılarak bu doğrultuda yetişkin kadınların Tanrı tasavvuru, benlik ve ebeveyn algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamlı bir literatür taramasıyla başlamıştır. Bu taramada ilahi isimler teorisi ile ilgili çalışmalar ve eserler derinlemesine incelenmiştir. Çalışmanın teorik bölümünde, Tanrı tasavvuru, benlik algısı, İlahi isimler teorisi ve yetişkinlik dönemi ile ilgili olarak elde edilen bilgiler sunulmuştur. Tanrı tasavvuru ve benlik algısı konusunu derinlemesine ele alan çalışmalar incelendiğinde, bu alanda öne çıkan en seçkin araştırmacının Rizzuto olduğu görülmüştür. Literatürde yer alan diğer çalışmaların ise büyük ölçüde Rizzuto’nun sunduğu bulgulara dayandığı veya bu bulgular etrafında şekillendiği dikkat çekmiştir. Araştırmanın uygulama bölümünde ise yetişkin kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerin dökümü yapılmış, katılımcıların Tanrı tasavvurları ile benlik ve ebeveyn algılarına dair ifadeleri özetlenmiştir. Elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. Çalışmada yetişkin kadınların Tanrı tasavvurlarının benlik algıları ile uyumlu olup olmadığı, bu iki algı arasındaki benzerliklerin hangi ilahi isimlere işaret ettiği ve işaret edilen bu isimlerin onların Tanrı tasavvuru ile benlik algısı üzerindeki psikolojik etkilerinin ne olduğu araştırılmıştır. Bu bağlamda, araştırmada ayrıca Rizzuto’nun ulaştığı bulgular İlahi İsimler Teorisi’nin kaideleri ile ilişkilendirilmeye, Tanrı tasavvuru ve benlik algısına dair vardığı sonuçlar İlahi İsimler

Teorisi'nin temel kaideleriyle açıklanmaya ve söz konusu teorik çerçevenin onun bulgularına arka plan ve köken açısından anlamlı bir derinlik kazandırabileceği gösterilmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İlahi isimler teorisindeki “özel Rab” ve “özel yön” kavramları, her bireyin kendine özgü birkaç ilahi isme dayandığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada her bir katılımcının Tanrı tasavvurunun ve kendisi hakkındaki algılarının hangi ilahi isimlerle örtüştüğü belirlenmeye çalışılmıştır. Her katılımcı için iki temel isim öne çıkmıştır: 1. Katılımcı için Müheymin ve Rahîm; 2. Katılımcı için Latif ve Kayyum; 3. Katılımcı için Kerîm ve Hadi; 4. Katılımcı için Latif ve Hadi ve 5. Katılımcı için Bedi/Musavvir ve Velî isimleri belirlenmiştir. Ulaşılan bu netice, İlahi isimlerin çeşitliliğinden dolayı Tanrı tasavvuru ve benlik algısının çok boyutlu/biçimli olduklarının bir göstergesidir. Aynı zamanda bu iki tasavvur ve benlik algısı arasında belirgin bir benzerlik bulunduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede, Tanrı tasavvuru ve benlik algısının sadece merhamet (olumlu) ve ceza (olumsuz) gibi boyutlarla sınırlı olmayıp, aralarında derin ve dinamik etkileşimlerin bulunduğu neticesine ulaşılmıştır.

Tanrı tasavvuru ve benlik algısı arasındaki benzerliklerin kimi zaman bulunup kimi zaman bulunmamasının nedenini anlamak için ise her bir ismin psikolojik yansımalarının derinlemesine düşünülmesine ihtiyaç duyulmuş, bu bağlamda şu sonuçlara varılmıştır:

İnsanın üzerinde her an ilahi isimler tecelli etse de bireysel psikolojik faktörler nedeniyle bu isimler ya sağlıklı ya da patolojik bir biçimde ortaya çıkabilir. Bu durum ilahi isimlerin özünden ziyade, bu isimlerin taşıdığı “anlamların” ve “niteliklerin” bireydeki “yansıma şekilleri” ile ilgilidir. Zira her birey, ilahi isimlerin anlamlarını kendi algı dünyasına göre yorumlar ve içselleştirir. Bu kişisel içselleştirme, o isimlerin bireydeki tezahür şeklini doğrudan belirler. Tüm katılımcı yetişkin kadınlarda, ilahi isimlerin sağlıklı düzeydeki psikolojik yansımaları hem Tanrı tasavvurlarında hem de benlik algılarında bulunduğu, Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. Bu düzeyde, tüm katılımcılar Tanrı'yı nasıl tasavvur ettilerse, kendilerini de aynı yaklaşımla algılamışlardır.

Bir ilahi ismin katılımcıda sağlıklı bir şekilde tecelli etmesi suretiyle Tanrı tasavvurunun ve benlik algısının uyumlu hale geldiği durumlarda, bu ismin doğrudan Hayy ve Muhyi isimleriyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda katılımcıların hayatlarına ilişkin bir anlam buldukları ve bunun da zorlukların üstesinden gelmelerini kolaylaştırdığı görülmüştür. Tüm katılımcılar sağlıklı şekilde tecelli eden ismin sıfatları kendilerinde belirginleştğinde hayatın gerçek anlamını bulduklarını ve geleceklerine dair umut beslediklerini ifade etmişlerdir.

İlahi isimlerin patolojik düzeyde psikolojik yansımaları olduğunda ise farklılıklar ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Dört katılımcıda, yedi ilahi isim ile ilişkilendirilen Tanrı tasavvurunun benlik algısıyla

uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Yani bu düzeyde katılımcıların Tanrı hakkındaki tasavvurları, kendileri hakkındaki algılarından farklılık göstermiştir. Ancak iki katılımcıda, iki ilahi ismin patolojik düzeydeki yansımaları ile ilişkilendirilen Tanrı tasavvurunun, benlik algısıyla uyumlu olduğu görülmüştür. Bu iki katılımcı Tanrı'yı olumsuz bir şekilde tasavvur ettiği gibi kendilerini de aynı olumsuz yaklaşımla algılamıştır. Öte yandan, 5. Katılımcıda iki ilahi ismin patolojik düzeydeki yansımaları ile ilişkilendirilen benlik algısının, Allah tasavvuru ile uyumsuz; ancak zihninde oluşturduğu Tanrı tasavvuru ile uyumlu olduğu gözlemlenmiştir. Bu düzeyde katılımcı Allah'a atfettiği olumsuz niteliklerin tersini, henüz mahiyetini tam olarak bilmediği ancak zihinsel bir model olarak oluşturduğu Tanrı'ya atfetmiştir. Böylece, kendi iç dünyasına daha uygun düşen bir Tanrı tasavvuru geliştirmiştir. Diğer taraftan üç katılımcıda (1.K, 2.K, 5.K) patolojik düzeydeki ebeveyn algısının, Tanrı tasavvurlarıyla tam olarak uyumlu olduğu anlaşılmıştır. Bu katılımcıların ebeveynlerine atfettikleri olumsuz niteliklerin aynısını Tanrı'ya da atfettikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların bazılarının Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında bir ilahi ismin sağlıklı düzeyde tecelli etmesinin, başka bir ilahi ismin tecelli etmesine yol açtığı belirlenmiştir. Bunun tam tersi olarak, bazı katılımcıların Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında bir ilahi ismin patolojik düzeyde tecelli etmesinin de farklı bir ilahi ismin ortaya çıkmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Başka bir deyişle, bir ilahi ismin tecellilerinin başka bir ilahi ismi içerebileceği de görülmüştür.

Katılımcıların Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında bir ilahi ismin sağlıklı düzeyde tecelli etmesinin Mü'min, Selam ve Kavi gibi isimlerin tecelli etmesine yol açtığı anlaşılmıştır. Katılımcıların bu durumda hem Tanrı'ya hem de kendilerine yönelik sağlıklı ve uyumlu bakış açılarının güven, huzur ve dayanıklılık hissetmelerine neden olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında bir ilahi ismin patolojik düzeyde tecelli etmesinin ise Cebbar, Kabız, Hafid, Rakip, Kahhar gibi isimlerin ortaya çıkmasına neden olduğu anlaşılmış; bu durumda katılımcıların Tanrı'ya ve kendilerine yönelik patolojik ve uyumsuz bakış açılarının suçluluk duygusu, yetersizlik ve güçsüzlük gibi olumsuz duygulara yol açtığı tespit edilmiştir.

Çalışmada, katılımcıların Tanrı tasavvuru ve benlik algılarında dile getirdikleri bazı niteliklerin, iki İlahi ismin psikolojik yansımaları arasındaki etkileşimle şekillendiği de tespit edilmiştir. İki ilahi ismin sağlıklı düzeyde bir araya gelmesi, üçüncü bir ilahi ismin tecellisine zemin hazırlayabilmekte ya da mevcut niteliklerin derinleşmesini sağlayabilmektedir. Bu durumda, katılımcının Tanrı'ya ya da kendisine atfettiği özellikler sadece pekişmekle kalmamakta, aynı zamanda daha zengin ve çok boyutlu bir hâl almaktadır. Aynı durum, patolojik düzeydeki etkileşimlerde de geçerlidir. Bu kez bireyin Tanrı tasavvurunda ve benlik algısında çelişkili, baskın veya bozucu nitelikler ortaya çıkabilmektedir.

Çalışmada yer alan bir katılımcının (3.K), Tanrı tasavvuru ve benlik algısı bağlamında, Kerîm ve Hâdî isimlerinin sağlıklı düzeyde etkileşim içinde olduğu görülmüştür. Bu etkileşim, yalnızca Mü'min ve Kavî isimlerinin güvenlik ve dayanıklılık gibi sağlıklı yansımalarının ortaya çıkmasına değil; aynı zamanda bu niteliklerin daha derin ve çok yönlü yaşanmasına da imkân tanımıştır. Katılımcının içsel güven ve güç hissi sadece kendisiyle sınırlı kalmamış, çevresine de yansiyarak onu başkaları için güvenilir bir liman ve dayanak noktası hâline getirmiştir. Buna karşılık, diğer dört katılımcının Tanrı tasavvuru ve benlik algısında yer alan iki ilahi ismin etkileşimi, çoğunlukla patolojik düzeyde gerçekleşmiştir. Her iki ismin patolojik yansımalarının aynı anda ortaya çıkması, ya üçüncü bir ismin patolojik düzeyde tecelli etmesine ya da mevcut yansımaların aşırılaşmasına neden olmuştur. Bu durum, kararsızlık, mükemmeliyetçilik, hata yapmaktan aşırı korku, kontrol etme eğilimi ve benmerkezcilik gibi yansımaların iki farklı isimden gelen etkilerle birleşerek derinleşmesine yol açmıştır. Ayrıca bu dört katılımcıdan birinde (2.K), bir ilahi ismin patolojik düzeydeki yansımasının, diğer bir ilahi ismin sağlıklı düzeydeki yansımasının önünü kestiği gözlemlenmiştir. Örneğin, Kayyûm isminin patolojik düzeydeki tecellisi olan aşırı sorumluluk bilinci, Latîf isminin sağlıklı yansıması olan kendine şefkat gösterme becerisini bastırmıştır. Diğer bir katılımcıda (1.K), iki ilahi ismin (Müheymin ve Rahîm) patolojik düzeydeki yansımaları arasındaki psikolojik etkileşimin etkisinin, anne-çocuk şeklinde Tanrı ile aralarında döngüsel bir ilişki yarattığı görülmüştür. Tüm bu etkileşimlerin, katılımcıların benlik algılarındaki kırılganlıkların artmasına ve Tanrı tasavvurlarıyla olan uyumsuzluğun derinleşmesine neden olduğu gözlemlenmiştir.

5. Katılımcıda Tanrı tasavvurunun ve Ebeveyn algısının oluşumunda Veli isminin belirleyici bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Katılımcının ebeveyn algısında Veli ismin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları, Allah tasavvuru üzerine de benzer biçimde etkili olmuştur. Katılımcının babasından ve annesinden aktif bir ebeveyn rolü görmemesi, Veli rolünü sağlıklı bir şekilde içselleştirmesine engel olmuştur. Sevgi, onaylama, koruma, destek ve yol gösterme gibi Veli isminin sağlıklı yansımalarını yeterince deneyimlemediğinde Allah'tan da bu yansımaların eksik kaldığını hissetmiştir. Bu eksiklik, katılımcının kendisini 'sevilmeyen' ve 'yalnız bırakılmış' biri olarak algılamasına neden olmuştur. Katılımcı, Veli rolünün eksikliği karşısında biriktirdiği öfke ve acının yanı sıra yaşadığı travma ve zorlukların sonucunda; Allah'ı yok saymaya, anne ve babasının benimsedikleri dini sınırları reddetmeye, kendisi Veli rolünü üstlenmeye ve kendisine bu rolü verebilecek bir Tanrı arayışına yönelmiştir. Veli isminin psikolojik yansımalarına doğrudan bağlı olan bu sürecin, katılımcının hem Allah-Tanrı tasavvurunda hem de benlik algısında derin dinamiklere yol açtığı görülmüştür. Bu bağlamda, Veli ismiyle birlikte tecelli eden diğer İlâhi isimlerin, katılımcının zihninde Veli figürünün nasıl şekillendiğinde belirleyici olduğu görülmüştür. Katılımcının Tanrı tasavvurunda Veli isminin Batın, Cebbâr, Kâbız, Mukaddim, Muahhir ve Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm isimleriyle birlikte algılandığı dikkate alındığında, onun zihninde 'bilinmeyen Veli', 'zorlayıcı Veli', 'daraltan Veli', 'kullarının kendi benliklerini geri planda tutarak başkalarını öncelemelerini isteyen

Veli' ve 'hem seven hem cezalandıran ikirciklik bir yapıya sahip Veli' imgesinin şekillendiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık, benlik algısında Veli isminin Zâhir, Bâsıt, Mukaddim ve Muahhir isimleriyle birlikte algılandığı; böylece kendisine yönelik olarak 'rahatlatan Veli', 'kendini önceleyen ve başkalarını ikinci plana atan Veli' ve 'potansiyelini ortaya koymaya çalışan Veli' gibi daha telafi edici bir Veli figürü geliştirdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, Veli isminin Tanrı tasavvuru, benlik algısı ve ebeveyn algısı üzerindeki psikolojik rolü konusunda hâlâ çok fazla araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

5. Katılımcıda ayrıca Zahir, Basıt, Mukkadim ve Muhhir isimlerinin tecellilerinin bir “telafi rolü” oynadığı görülmüş; 4. Katılımcıda da benzer bir durum dikkat çekmiştir. Katılımcının kendisini yetersiz, pasif ve güçsüz olarak tanımlaması; ince yapılı (Latîf) karakter özelliklerinden kaynaklandığı düşünülen bazı nitelikler, benlik algısının düşmesine (Hafid) ve yaşamında sürekli bir içsel gerginlik (Kâbız) yaşamasına neden olmuştur. Katılımcının bu içsel zorlanmalarla başa çıkmak amacıyla kaçma ve oyalanma gibi davranışlara (Bâsıt) yöneldiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, bu iki katılımcıda bazı ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının, diğer bazı isimlerin patolojik düzeydeki etkilerine karşı bir tepki ya da savunma mekanizması olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle, bireyler belirli psikolojik baskılar karşısında, bazı İlâhi isimlerin yansımalarını koruyucu ya da dengeleyici biçimde deneyimleyebilmektedir. Bu bağlamda, İlâhi isimlerin yansımalarının yalnızca bir tecelli biçimi olarak değil, aynı zamanda bir savunma stratejisi olarak da işlev görebileceği düşünülmektedir. İlâhi isimlerin psikolojik yansımalarının savunma mekanizmaları perspektifinden incelenmesi ise derinlemesine araştırılması gereken özgün ve değerli bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Görüşmeler sırasında katılımcıların öz farkındalık düzeylerinin, Tanrı tasavvuru ile benlik algısı arasındaki uyum ya da uyumsuzlukların belirlenmesinde önemli bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Özellikle 5. Katılımcının yüksek öz farkındalığı ve kendini ifade etme becerisi, yalnızca bu uyum ve çelişkilerin daha açık bir şekilde ortaya konmasını değil; aynı zamanda Tanrı tasavvuru ve benlik algısıyla ilişkilendirilebilecek daha fazla ilâhi ismin tespit edilmesini mümkün kılmıştır. Diğer katılımcılarda ortaya çıkan iki temel ismin en fazla dört ilâhi isimle ilişkilendirilebildiği halde, 5. Katılımcı özelinde öne çıkan iki temel ismin, on farklı ilâhi isimle ilişkilendirilerek çok katmanlı dinamiklerinin incelenmesine olanak sağladığı görülmüştür. Bu durum, katılımcının iç dünyasında ilâhi isimlerin daha fazla etkileşim hâlinde olmasına ve bu etkileşimlerin daha derinlemesine analizine imkân tanımıştır.

Katılımcıların gelişim süreçlerinde yaşadıkları evlilik, nişanlılık, travma, depresyon, haksızlığa uğrama ve zorluklar gibi dönüm noktalarının; Tanrı tasavvurlarının ve benlik algılarının değişiminde belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmıştır. Bu değişimle birlikte, Tanrı tasavvuru ve benlik algısıyla ilişkilendirilen İlâhi isimlerin psikolojik yansımalarında da bir “dönüşüm” yaşandığı dikkati çekmektedir. Bu dönüşüm, bazı durumlarda sağlıklı yönelimler şeklinde olurken, bazı durumlarda ise patolojik

yansımaları doğru evrilmiştir. Çalışmada, iki katılımcıda evlilik (4.K) ve nişanlılık (2.K) gibi olumlu gelişimsel deneyimlerle birlikte Kerîm, Latîf ve Hâdî isimlerinin tecellileri ön plana çıkmış; bu isimlerin sağlıklı psikolojik yansımaları, katılımcıların Tanrı'ya ve kendilerine dair daha olumlu bir bakış açısı geliştirmelerine zemin hazırlamıştır.

Buna karşılık iki katılımcıda (3.K ve 5.K) travma, depresyon, haksızlığa uğrama ve zorluklarla geçen dönemlerin ardından Tanrı tasavvurları ve benlik algılarıyla ilişkilendirilen isimlerde bir sorgulama süreci başlamış; bu süreçte daha önce sağlıklı düzeyde tecelli eden Kerîm, Velî ve Latîf gibi isimlerin patolojik yansımalarına yönelim gözlemlenmiştir. Bu durum, katılımcıların Allah'ın cömertliği, sevgisi, lütfu ve koruyuculuğuna dair inançlarında belirsizlikler yaşamasına neden olmuş; benlik algılarında da güçsüzlük, yetersizlik ve yalnızlık gibi olumsuz nitelikleri daha baskın hale getirmiştir. Dolayısıyla, bireyin hayatındaki dönüm noktalarının ilahi isimlerin psikolojik yansımaları üzerinde dönüştürücü bir etkisinin bulunduğu ve bu etkinin hem Tanrı tasavvuru hem de benlik algısı açısından anlamlı sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Bu durum, İlahi isimler teorisinin “İlahi isimler hallere tabidir” kaidesine işaret etmektedir. Bu bağlamda, yaşamsal kırılma anlarının İlahi isimlerin sağlıklı ya da patolojik düzeyde tecelli etmesine nasıl zemin hazırladığı ve bu dönüm noktalarının ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının "dönüşümü" üzerindeki etkileri, derinlemesine araştırılması gereken önemli konular olarak öne çıkmaktadır.

Ulaşılan bütün bu sonuçlar doğrultusunda din psikolojisi, psikoloji ve teoloji araştırmacılarına, terapistlere ve manevi danışmanlara aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Bu çalışmanın bulguları, yetişkin kadın katılımcılarla sınırlıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, Tanrı tasavvuru, benlik algısı ve ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının erkekler, çocuklar ve ergenlerle de incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının bireyin gelişim süreciyle ilişkilendirilmesi; katılımcıların yaşamlarının farklı evrelerinde öne çıkan isimlerin ve bu isimlerin yansımalarının araştırılması açısından önemli bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu yansımaların izleri çocukluktan yetişkinliğe kadar izlenebilir ve yıllar içinde geçirdikleri dönüşüm detaylı biçimde incelenebilir. Böylelikle, ilahi isimlerin tecellilerinin insanın Tanrı tasavvuru ve benlik algısı üzerindeki etkileri gelişimsel bir perspektifle daha derinlemesine anlaşılabilir.

Ayrıca, 3. ve 4. Katılımcıların Tanrı tasavvurları ve benlik algılarında Hâdî isminin tecellileri gözlemlenmiş olsa da her iki katılımcıda bu ismin farklı şekillerde yansıdığı dikkat çekmiştir. 3. Katılımcı Hâdî ismini etkin (aktif) bir biçimde tecrübe etmiş ve rehberlik etme rolünü üstlenmişken; 4. Katılımcı ise edilgen (pasif) bir biçimde bu isme muhatap olmuş ve rehberliğe ihtiyaç duyan bir konumda kalmıştır. Bu durum, İlahi İsimler Teorisi'nde yer alan “Her İlahi ismin aktif ve pasif yönleri vardır” kaidesine doğrudan bir gönderme niteliğindedir. Ancak bu çalışmada zaman kısıtlaması nedeniyle, İlahi isimlerin psikolojik yansımaları değerlendirilirken bu ayrım sistematik biçimde ele alınamamıştır. Oysa bu iki katılımcı

örneğinde görüldüğü üzere, aynı ismin etkin ve edilgen yönleri bir arada düşünülerek analiz edilseydi, Hâdî isminin psikolojik yansımaları daha derinlemesine kavranabilirdi. Bu bağlamda, ileride yapılacak araştırmalarda İlahi isimlerin psikolojik yansımalarının aktif (etken) ve pasif (edilgen) yönlerinin ayrı ayrı incelenmesi, teorisinin uygulamadaki karşılıklarını daha iyi anlamak açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

Öte yandan, katılımcılarda öne çıkan İlahi isimleri tespit edebilmek amacıyla, isimlerin anlamlarını açıklayan klasik eserler ve Kur’ân-ı Kerîm’deki bağlam içi kullanımları incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde, her bir ismin genel kapsamının katılımcıların farklı algı boyutlarında çeşitli biçimlerde tecelli edebileceği anlaşılmıştır. Örneğin, “yardım etme” algısı, birçok İlahi isme işaret edebilse de; 2. ve 4. Katılımcıların Tanrı tasavvurlarında bu yardımın gizli, beklenmedik ve zarif bir biçimde gerçekleştiğine vurgu yapılmıştır. Bu sebeple, özellikle Latîf ismi tercih edilmiştir. Benzer şekilde, 2. Katılımcının sorumluluk temasına sıkça atıfta bulunmasının yanı sıra, devamlılık sorununa ve cennette sonsuz yaşama dair korkusuna dikkat çekmesi, Kayyûm isminin seçilmesini gerekli kılmıştır. Çünkü Kayyûm ismi, devamlılık ve sürekli ayakta tutma anlamları ile ilişkilidir. Aynı şekilde, 1. Katılımcının Allah’ı ‘Hâkim’ olarak nitelendirmesine rağmen benlik algısında kontrol etme eğiliminin ön planda olması, bu nitelikler Hâkim isminden çok Müheymin ismiyle daha tutarlı bir şekilde bağ kurulmasını mümkün kılmıştır. Çünkü her iki algıda bulunan Müheymin isminin anlamı, Hâkim isminin anlamını içermektedir. Ayrıca, katılımcıların benlik algılarında dile getirdikleri olumsuz nitelikler yüzeyde birbirine benzer görünse de bu niteliklerin farklı kökenlerden beslendiği tespit edilmiştir. Örneğin, hem 2. hem de 3. Katılımcıda mükemmeliyetçilik eğilimi gözlemlenmiştir. Ancak 2. Katılımcıdaki mükemmeliyetçilik, aşırı sorumluluk bilinciyle (Kayyûm); 3. Katılımcıdaki ise herkese karşı aşırı cömert olma isteğiyle (Kerîm) bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Tüm bu gözlemler, isimlerin tespit edilmesinde yalnızca dıştan görünen davranışlara değil; bu davranışların anlam bağlamlarına ve duygusal kaynaklarına da dikkat edilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu bağlamda yapılan detaylı çözümlemelerin, İlahi isimlerin daha isabetli bir şekilde ilişkilendirilmesine katkı sunduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının belirlenmesi ve Tanrı tasavvuru ve benlik algısıyla ilişkilendirilmesi sürecinde sistematik bir metodolojinin geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Ulaşılan sonuçlar, İlahi isimler teorisinin temel kaideleriyle doğrudan ilişkilidir. Külli ve Cüzi isimlerin olması, ilahi isimlerin irtibatlı ve iç içe olması, bir ilahi ismin başka bir ilahi ismi içerebilmesi, bir ilahi ismin başka bir ilahi ismin tecelli etmesine yol açabilmesi, her iki isimden doğan iki yönlü bir ismin olması, insanın bütün fiilleri, düşünceleri, duyguları ve mizaçlarının ilahi isimlere dayanması ve her ilahi ismin hakikatının “aktif” veya “pasif” mana verebilmesi bu ilişkiye örnek olarak gösterilebilir. Bu temel kaidelerin, ilahi isimlerin tecellileri arasındaki psikolojik dinamiklerin anlaşılmasına yardımcı olabileceği gözlemlenmiştir. Ayrıca, gelecekte yapılacak çalışmalarda Tanrı tasavvuru ve benlik algısı üzerinde, bu

çalışmada ele alınmayan diğer İlahi İsimler teorisi kaidelerinin etkisi de araştırılabilir. Böylece, farklı kaidelerin bireyin Tanrı tasavvuru ve benlik algısı üzerindeki yapısal ve dinamik etkileri daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilir.

Bu çalışma kapsamında yapılan literatür taraması sırasında, yabancı kaynaklarda Tanrı tasavvurunun psikoterapi bağlamında ele alındığı el kitaplarına rastlanmıştır. Özellikle bu alandaki bazı çalışmalarda Tanrı tasavvuru; bağlanma stilleri, dinamik psikoterapi, hümanist psikoloji, nöropsikoloji, anlatı (narrative) terapisi ve grup terapisi gibi farklı psikolojik yaklaşımlarla ilişkilendirilmiş ve hem teolojik hem de psikolojik açıdan ele alınmıştır. Buna karşılık, Türkiye’de Tanrı tasavvurunun benzer yaklaşımlarla bütünleştirilerek işlendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Bu durum, özellikle ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının ve İlahi İsimler Teorisi’nin çeşitli psikoterapi yaklaşımlarıyla bağdaştırılarak ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu konular üzerine daha fazla ve daha derin çalışmalar yapıldığında, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı alanında psikoterapide kullanılabilecek nitelikte bir el kitabının oluşturulması mümkün olabilir.

İlahi İsimler Teorisi’nde yer alan kaidelerin psikolojik dinamiklerinin araştırılması gerektiği de düşünülmektedir. Bu kaidelerin yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda çeşitli psikoterapi yaklaşımları ile ilişkilendirilme imkânı araştırılabilir. Örneğin; “Tüm ilahi isimlerin tecellileri sürekli yenilir” kaidesi ile Gestalt terapideki “şimdi ve burada” ilkesi; “İnsanın tüm düşünceleri, duyguları, mizaçları ve davranışları ilahi isimlere dayanır” kaidesi ile Bilişsel Davranışçı terapi, Duygu Odaklı terapi ve Diyalektik Davranış terapi; “insan ilahi isimler arasında hüküm verebilen varlıktır” kaidesi ile Kabul ve Kararlılık terapisi; “Zıt manalara sahip olan isimler beraber tecelli edebilir” kaidesi ile, Jung’un bireyleşme süreci, olgunlaşma ve içsel çelişkileri bütünleştirme anlayışı; “Her ismin zahiri ve batını vardır” kaidesi ile bilinç ve bilinçdışı süreçleri; “bir hiyerarşi şeklinde isimler arasında derecelenme ve üstünlük vardır” kaidesi ile Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi; “Tüm İlahi sıfatlar potansiyel olarak insanda vardır” kaidesi ile Winnicott’ın “gerçek benlik” ve “sahte benlik” kavramları; “İnsan bedeni üzerine ilahi isimler tecelli eder” kaidesi ile Beden psikoterapisi ve “İlahi isimler aracılığı ile yolculuk yapılır” kaidesi ile kendini gerçekleştirme süreçleri ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla, tüm bu kaideler somutlaştırılarak insan psikolojisini nasıl etkilediği ve bu etkilerin "psikolojik dönüşüm" süreçlerinde nasıl bir rol oynadığı detaylı bir biçimde araştırılabilir.

Psikolojik hastalıkların (örneğin; depresyon, travma, kaygı bozuklukları, bipolar bozukluk) İlahi isimlerin bazı yansımalarıyla ilişkili olabileceği de değerlendirilmeye açıktır. Örneğin, Kabız, Basit, Hafid, Müzil ve Kadir gibi isimlerin patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları bazı semptomlarla bağlantılı olarak araştırılabilir. Bu isimlerin bireydeki yansımaları; duygusal daralma, bastırılmışlık, yetersizlik, değersizlik, kontrol kaybı veya zayıflık gibi semptomların altında yatan yapısal dinamikleri anlamaya yardımcı olabilir.

Bu bağlamda, her bir psikolojik rahatsızlık özelinde Tanrı tasavvuru ve benlik algısı ayrı ayrı da araştırılabilir.

İlahi isimlerin psikolojik yansımalarının Enneagram, MBTI ve Beş Faktör gibi farklı kişilik kuramlarıyla ilişkilendirilerek incelenmesi; bu kuramların İlahi İsimler perspektifinden yeniden okunmasına imkân tanıyacak nitelikte bir çalışmanın yapılabileceği düşünülmektedir. Böyle bir yaklaşım, hem teorik düzeyde kişilik yapısına dair yeni açılımlar sunabilir hem de pratik alanda psikososyal çözümlemelere katkı sağlayabilir. Bununla birlikte, ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının, İlahi İsimler Teorisi'nde yer alan külli kaidelerle birlikte ele alınması durumunda; bu temeller üzerine dayalı, özgün bir kişilik tipi kuramının geliştirilmesi de mümkün olabilir. Böyle bir kuram hem bireyin psikolojik yapısını hem de Tanrı tasavvuru ve benlik algısını birlikte değerlendiren çok katmanlı bir yaklaşım sunabilir.

İbn Arabî'ye göre İlahi isimler, hükümlerinin zuhur biçimine göre ikiye ayrılır: Tecelli eden isimler ve gayb olan isimler. Tecelli eden isimler, etkileri ve hükümleri açıkça gözlemlenebilen isimlerdir; gayb olan isimler ise hükümleri gizli kalan, görünüşte fark edilmeyen isimlerdir. Bu çalışmada, katılımcıların Tanrı tasavvuru ve benlik algısında görünür etkileri bulunan, yani tecelli eden isimlerin psikolojik yansımaları analiz edilmeye çalışılmıştır. Elbette bu çalışma, doğruları kadar eksikleri de içinde barındırabilecek bir tecrübedir. Ancak İlahi isimlerin psikolojik yansımaları ve kaidelerinin dinamikleri üzerine derinlemesine anlayış geliştirebilmek için, daha kapsamlı metodolojilere ve bu alanda atılacak cesur adımlara ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu noktada araştırmacılara düşen ciddi bir sorumluluk söz konusudur ve bu konu hem Allah'ı tanımak hem de bireyin kendisini ve kendi suretini tanıması açısından en kıymetli konulardan biri olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu çalışmada ilahi isimler teorisinden yola çıkılarak ilahi isimlerin sağlıklı ve patolojik düzeydeki psikolojik yansımaları incelenmiş ve bu amaçla katılımcıların Tanrı tasavvuru ve benlik algısı kavramlarına yükledikleri anlamlar analiz edilerek derinlikli değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, Tanrı tasavvuru, benlik algısı, ilahi isimler teorisi ve ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının birlikte çalışıldığı araştırmaların sınırlı olması nedeniyle, ulaşılan sonuçların başka araştırma sonuçlarıyla mukayese edilebilmesi imkânı sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla, ilahi isimler teorisinden hareketle Tanrı tasavvuru ile benlik algısını bir arada inceleyen ve ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının önemini vurgulayan bu araştırmanın literatürde bir boşluğu dolduracağı ve özgün araştırma konusuyla farklılaşacağı düşünülmektedir. Elde edilen sonuçların İlahi isimler teorisi, Tanrı tasavvuru ve benlik algısı konularında yapılacak sonraki çalışmalara ön ayak olması ve katkı sağlaması beklenmektedir. Araştırma ile ilahi isimlerin psikolojik yansımalarının ve bu yansımaları şekillendiren bireysel faktörlerin daha detaylı bir şekilde araştırılması gerektiği de anlaşılmıştır.

Araştırmanın, Din Psikolojisi başta olmak üzere Psikoloji, Tasavvuf ve Manevi Danışmanlık gibi alanlara faydalı olacağı, bu konuyu ele alacak olan sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı, geleneksel İslam psikolojisi teorilerinin modern psikoloji alanında yer edinmesine ve zenginleşmesine kapı aralayacağı düşünülmekte; psikolog ve psikoterapistlerin dindar danışanlarının bilinçlerini artırmalarına ve kendilerini keşfetmelerine yardımcı olmak için kullanabilecekleri yeni bir yöntem sağlayacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA:

- Alaşker, O. S. (2008), *Şerhu İbn Kayyim li-Esma-i Allah-i El-hüsna*, Amman: Daru Elnafeis.
- Alkış, A. (2010), “Vahdet-i Vücut Ariflerine Göre Eimme-i Seba (Ümmehat-ı Esma) İmamül-Eimme Ve Cenab-ı Hakk’ın Sırsız İsimleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/31: 233-259.
- Ayten, A., Köse, A. (2020), *Din Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Basett, J. F., Williams, J. E. (2003), “Protestants’ Images Of Self, God, And Satan As Seen In Adjective Check List Descriptions”, *The International Journal For The Psychology of Religion*, 13/2: 123-135.
- Bedirhan, M. (2023), “Savaşın Metafiziği ve Şiddetin Kökenine Dair”, *Sabah Ülkesi*, 74 :64-69.
- Benson, P., Bernard Spilka, B. (1973), “God Image As A Function Of Self-Esteem And Locus Of Control ”, *Journal For The Scientific Study Of Religion*, 12/3:2297-310.
- Boylan, G. M. (1988), *Self-Image/God-Image: A Study Of Recovery From Addiction*, Yüksek Lisans Tezi, Institute Of Transpersonal Of Psychology.
- Breuninger, M. (2016), *God Image, Self-Efficacy, And Religious Coping: An Analysis Of Their Relationship In College Student And Prison Sample*, Doktora Tezi, Baylor University.
- Cecero, J. J., Marmon, T. S., Beitel, M., Hutz, A., Jones, C. (2004), “Images of Mother, Self, and God As Predictors of Dysphoria in Non-Clinical Samples”, *Personality And Individual Differences*, 36: 1660-1680, doi:10.1016/j.paid.2003.06.013.
- Chittick, W. (2023), *Nakşu’l- Fusus: İbnül-Arabi ’nin Kendi Fusus ’l-Hikem Özeti* (1. Baskı), (Çev. T. Koç), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cili, A. (2019), *Hakikat-i Muhammediyye*, (Çev. M. Bedirhan), Nefes Yayınları.
- Demirli, E. (2003), *Sadreddin Konevi ’de Marifet ve Vücut*, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirli, E. (2024), *Esma-i Hüsnâ Allah ’ı İsimleriyle Tanımak*, İstanbul: Fikriyat Yayınları.
- Demirli, E., (2015), “İlahi İsimlerin Mütakabiliyeti Üzerinden Farklılıkları Anlamak: Alemde İrtibatsız Bir Şey Yoktur”, *Sabah Ülkesi*, 42: 10-13.
- El-Kayseri, D. (2023), *Fusus ’l-Hikem ’e Giriş (Mukaddimat)*, (Çev. T. Koç), İstanbul: İz Yayıncılık.

- Enci, Y. (2023), *Anne Baba Tutumları ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkide Bağlanma Stillerinin Aracı Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Eppig, E. C. (2000), *God-Image And Self-Image In Conversion Testimonies Of Ex-Slave Women*, Doktora Tezi, Washington, The Catholic University Of America.
- Erikson, E. (2022), *İnsanın 8 Evresi* (6.Basım), İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Gazali (2005), *Esmâü'l Hüsnâ Şerhi* (1. Baskı), (Çev. M. Ferhat), Ferhat Yayınları.
- Gazzali (2022), *En Güzel İsimler* (2. Baskı), (Çev. A. C. Köksal), İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Golke, J. (1994), *Images Of God In Abused And Nonabused College Students*, Yüksek Lisans Tezi, Drake University.
- Greenway, A. P., Lisa C. Milne, L. C., Clarke, V. (2003), "Personality Variables, Self-Esteem And Depression And An Individual's Perception Of God", *Mental Health, Religion & Culture*, 6:1, 45-58, DOI: 10.1080/1867467021000029381.
- Güler, Ö. (2007), *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik algısı ve Günahkârlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hacıkeleşoğlu, H. (2022), *Ebeveyn Algısı, Kişilik ve Tanrı Tasavvuru* (1. Baskı), İstanbul: Çamlıca Yay.
- Harber, G. S. (2005), *God Image, Self-Image And Length Of The Abstinence Among Active Members Of Alcoholics Anonymous*, Doktora Tezi, Capella University.
- Hayta, A. (2020), *Bağlanma Kuramı ile Allah Tasavvuru*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Hodges, S. D., Sharp, C. A., Gibson, N. J. S., Tipsord, J. M. (2012), "Nearer My God To Thee: Self-God Overlap And Believers' Relationships With God", *Self and Identity*, 12:3, 337-356, DOI: 10.1080/15298868.2012.674212.
- İbn Arabi, (2002-2012), *Fütuhât-ı Mekkiyye 2-18*, (Çev. E. Demirli), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- İbn Arabi, (2017), *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Mânâlarının Keşfi*, (Çev. R. Biçer), İstanbul: Ehil Yay.
- İbn Arabi, (2018), *Fusus El-Hikem*, (Çev. E. Balıcı), İstanbul: Kopernik Kitap.
- İzgi, M. (2023), *Esmâ Terapi*, İstanbul: Mihenk Kitap Yediveren Yayınları.
- John J. McGovern, J. J. (2003), *The Relationship Between Spirituality, Perception Of God And Self-Esteem In Substance Abusing Individuals With AIDS*, Doktora Tezi, New York University.

- Karaçelik, M. (2023), *Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısının Toplumsal Cinsiyet Roller, Anne-baba Tutumları ve Tanrı Algısı ile İlişkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kartal, A. (2008), *İlahi İsimler Teorisi: Allah-İnsan İlişkisi*, İstanbul: Hayy Kitap.
- Keklik, N. (1977), *Sadreddin Konevi Felsefesinde Allah-Kâinat ve İnsan*, İstanbul: Çığır Yayınları.
- Kellogg, L. M. (2021), *Self-Esteem, God Image, And Their Effect On The Relationship Between Attachment To Significant Persons And Attachment To God*, Doktora Tezi, New Orleans Baptist Theological Seminary.
- Kirk, C. C. (2001), *African-American Women Confront An Uncaring God: Transforming God Images And Self-Images*, Doktora Tezi, Emory University.
- Koç, A. (2011), *Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Tasavvuru, Benlik Algısı ve Öfke Yaşantısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konevi, S. (2014), *Esma-i Hüsnâ Şerhi*, (Çev. E. Demirli), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Konuk, A. A. (2004), *Tedbirat-ı İlahiyye Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Konuk, A. A. (2020-2021), *Fususul-Hikem Tercüme ve Şerhi 1-4*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Kuşeyri, A. (2012), *Onun Güzel İsimleri*, (Çev. C. Caduk), İstanbul: İlk Harf Yayınevi.
- Lewis, S. (2012), “What is Man? Or, The Image Of God”, *Journal of Dispensational Theology*, 13-26.
- Lunden, J. C. (2005), *God-Image Through The Lens Of Self: Does Personality Predict God-image?*, Doktora Tezi, California, Regent University.
- Mackenna, C. (2002), “Self Images And God Images”, *British Journal of Psychotherapy*, 325-338.
- Marcellino, E. (2015), “Graced Under Fire: Internalized Homonegativity, Self-Concept And Images Of God In Gay And Lesbian Individuals”, *Journal of Pastoral Theology*, 7:1, 43-61, DOI: 10.1179/jpt.1997.7.1.005.
- Mehmedoğlu, A. U. (1999), *Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mehmedoğlu, A. U. (2011), *Tanrıyı Tasavvur Etmek* (1. Baskı), İstanbul: Çamlıca Yayınları.

- Mehmedoğlu, A. U., Aygün, A. (2006), “James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Mehmedoğlu, Y. (2014), “İnsanın Zat-i İlahiye Teveccühünde/Yöneliminde Bir İmkân Olarak Vech-i Has Kavrayışı”, Yaşar, H. (Ed), *II Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri*. 6-8 Ekim, Konya: Konya Bera Otel: 167-171.
- Moriarty, G. L., Hoffman, L. (2007), *God Image Handbook for Spiritual Counseling and Psychotherapy: Research, Theory and Practice*, The Haworth Pastoral Press.
- Musakhanov, O. (2016), *Afîfüddin Tilimsani'nin İlahi İsimler Nazariyesi ve Meani'l-Esmai'l-İlahiyye Adlı Eserinin Tahkiki*, Doktora Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Musakhanov, O. (2021), “İlahi İsimler Teorisi”, Türker, Ö. (Ed.), *İslam Düşüncesinde Teoriler*, İstanbul: Ketebe Yayınları: 1120-1135.
- Oktay, M. (2021), *Üniversite Gençliğinde Tanrı Tasavvurları ile Kişilik Özellikleri İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onur, B. (1995), *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, B (2019), *Tanrı Algısı Kişilik İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Rize, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, M. (1992), “Bedî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 5:319.
- Öztürk, Ö. (2023), “İbn Arabî’de İlahi İsimlerin Derecelenmesi Ve Muhyi-yi Gülşeni’nin Konuya Dair İki Risalesi”, *Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2/2: 229-250, DOI: 10.32739/ustad.2023.4.50.
- Paulin-Campbell, A. (2010), “The Spiritual Exercises of St Ignatius and Shifts in Images of God and Self: The Experience of Two South African Women”, *Journal for The Scientific Study of The Religion*, 23: 173-197.
- Peterson, A. O. (2005), *The Dynamic God Image: Psychoanalytic Object Relational, Developmental And Jungian Theories Of God Image And Their Implications For Psychotherapy*, Doktora Tezi, San Francisco, California Institute of Integral Studies.
- Rakipoğlu, N. (2022), “Öznel Tanrı Tasavvurlarının Kaynağı Olarak Sabit Aynalar: İstidat ve İlah İsimler Bağıntısı Üzerine Metapsolojik Bir İnceleme”, *Din ve Felsefe Araştırmaları*, 5/1: 5-36.

- Razi, F. (1323/1906), *Levâmi 'u'l-Beyyinât*, Mısır: El-Metbaa El-şarkiye.
- Rex, L. (2020), *Allah'ın İsimleri Bizde Nasıl Tecelli Eder?*, İstanbul: Kitapyurdu Yayıncılık.
- Rizzuto, A. (1979), *The Birth Of The Living God: A Psychoanalytic Study*, Chicago: University Of Chicago Press.
- Rizzuto, A. (1980), "The Psychological Foundation Of Belief In God", Brusselmans, C. (Ed.), *Toward Moral and Religious Maturity*, Amerika: Silver Burdett Company: 115-135.
- Roberts, C. W. (1989), "Imagining God: Who Is Created In Whose Image?", *Review of Religious Research*, 30/4: 375-386.
- Robison, J. F. (1996), *Images Of God, Parents And Self In Substance Abuse Recovery*, Doktora Tezi, Los Angeles, University Of California.
- Sami, A. (1971), *Vesiletü'l Kübra Şerhi Esmâi'l Hüsnâ*, (Çev. M. Ş. Erol), İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Söner, O. (2019), *Ergenlerde Benlik Tasarımı ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Sosyal Medya Beğenilmeme Korkuları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Stalsett, G., Engebald, L. G., Austad, A. (2010), "The Persecuting God And The Crucified Self: The Case Of Olav And The Transformation Of His Pathological Self-Image", *Pragmatic Case Studies in Psychotherapy*, 6/2: 49-100.
- Sula, E. (2023), *Tanrı Tasavvuru ve Benlik Saygısı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma (Ortaokul Öğrencileri Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Rize, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Şen, M. E. (2014), "Konevi'ye Göre Hak Teâla İle Yaratıklar Arasında Özel Bağlantı", Yaşar, H. (Ed), *II Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri. 6-8 Ekim*, Konya: Konya Bera Otel: 222-225.
- Şirin, B. (2021), *Ergenlerin Problem Çözme Becerileri ile Benlik İmgesi Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tatlısu, A. O. (2024), *Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi* (14. Baskı), İstanbul: Kapı Yayınları.

- Toopchi, Y., Cesli, R. R., JanBozorgi, M. (2023), "Predicting Ego Strength Based On God Image, God Concept, Self-Image and Self Concept", *Journal of Positive Psychology Research*, 9/34: 1-20, doi: 10.22108/PPLS.2023.136073.2385.
- Topaloğlu, B. (1992), "Basıt", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 5:101.
- Topaloğlu, B. (1992), "Batın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 5:187.
- Topaloğlu, B. (1997), "Hadî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 15:9.
- Topaloğlu, B. (1997), "Hafîd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 15:73.
- Topaloğlu, B. (1997), "Hafîz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 15:116.
- Topaloğlu, B. (2001), "Kabîz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 24:26.
- Topaloğlu, B. (2003), "Latîf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27:108.
- Topaloğlu, B. (2007), "Rahman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34:415.
- Topaloğlu, B. (2007), "Rakîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34:431.
- Topaloğlu, B. (2013), "Velî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43:24.
- Topaloğlu, B. (2020), "Mussavîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31:241.
- Topaloğlu, B. (2020), "Mü'mîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31:556.
- Topaloğlu, B. (2020), "Müheymin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31:516.
- Topaloğlu, B. (2022), "Kavî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25:68.
- Topaloğlu, B. (2022), "Kayyum", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25:108.
- Topaloğlu, B. (2022), "Kerîm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25:287.
- Zeccac, E. (1986), *Tefsîru esmâillâhi'l-hüsnâ*, Dîmaşk: Dârü Elma'mun Lilturas.
- Zerruk, (2007), *Şerh Asma' Allah Al-husna*, Beyrut: Dar Al-kotob Al-ilmiyah.

EKLER

EK-1: KATILIMCILARININ GÖRÜŞME FORMU

MÜLAKAT TARİHİ VE SAATİ:

MÜLAKAT YERİ:

MÜLKATİ YAPAN KİŞİ:

A) KİŞİSEL SORULAR

1- Yaşınız?

2- Medeni Haliniz?: () Evli () Bekâr ().....

3- Eğitim Durumunuz?: () Üniversite () Lisansüstü () Doktora

4- Ekonomik durumunuz? () Çok iyi () İyi () Orta () Ortanın Altı () Zayıf

5- Mesleğiniz:.....

6- Din eğitimi aldınız mı? () Evet () Hayır

7- Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz?

() Çok dindar () Dindar () Biraz dindar () Dindar değil () Dine ilgisiz

Alıntı yapma izni:

Ben burada bu çalışmaya ilişkin araştırmada mülakatımdan alıntılar yapılmasını kabul ediyorum. Mülakat metninin isimsiz tutulacağından ve ifadelerimin alıntılanmasında kimliğimin kesinlikle belirtilmeyeceğinden haberdarım.

Mülakatı Kabul Eden Kişinin Adı Soyadı

İmza- Tarih

B) MÜLAKAT SORULARI:

1. TANRI TASAVVURU:

- 1.1. Allah'ı nasıl tasavvur ediyorsunuz? (canlandıran imajı - özellikler ve sıfatlar)?
- 1.2. Allah hakkında hissettiklerinizle bildiklerinizin arasında bir fark var mıdır?
- 1.3. Allah tasavvurunuzu kişisel, içsel, duygusal ve davranışsal olarak nasıl tecrübe ettiğinizi anlatır mısınız?
- 1.4. Allah tasavvurunuz günlük hayatınıza nasıl yansıyor? Diğer kişilere, ilişkilere ve iletişiminize nasıl yansıyor?
- 1.5. En çok kendinizi ne zaman ve nerede Tanrıya yakın ve kâinatla uyum içerisinde buluyorsunuz? O anlarda Allah tasavvurunuzu anlatır mısınız?
- 1.6 Allah tasavvurunuzun yaşadığınız hayatı anlamlandırmanıza katkısı oluyor mu? Dünya görüşünüze nasıl yansıyor?
- 1.7. Allah hakkında kendi tasavvurunuzun zamanla değiştiğini hissediyor musunuz?
- 1.8. Hayatınızı göz önüne alarak, en önemli ana bölümlerini belirleyiniz. Özellikle hangi önemli olaylar bu dönemde sizin için belirleyici bir dönüm noktası olmuştur? Bu olaylarda Allah tasavvurunuz neydi?
- 1.9. Hayatınızda, bunalıma girdiğinizde ya da acı çektiğinizde, derin bir yanılgıya düşmüşlük hissi ya da hayatın anlamsız olduğunu düşündüğünüz anlar oldu mu?
- 1.10. Önemli bir karar vermek istediğinizde Allah'ı nasıl tasavvur ediyorsunuz? Çözmek zorunda kaldığınız bir problem olduğunda Allah tasavvurunuz nasıl oluyor?
- 1.11. Allah tasavvurunuzda değiştirebileceğiniz bir şey olsaydı en çok neyi değiştirmek isterdiniz?
- 1.12. Allah hakkında aklınıza gelen ama onu söylemeyi çekindiniz bir tasavvur oldu mu?
- 1.13. Allah hakkından tasavvurunuzun beğendiğiniz tarafları nelerdir?

2. BENLİK ALGISI:

- 2.1. Kendinizi tanıtır mısınız? Şu anki durumunuzu dikkate alarak anne ve babanızla ilişkilerinizi tarif eder misiniz?
- 2.2. Hayatınızın bir anlamı olduğunu düşünüyor musunuz? Hayatı size anlamlı kılan şey nedir?
- 2.3. Kendinizi nasıl görüyorsunuz? (Sizi özgün kılan şeyler nelerdir?)
- 2.4. Allah sizi nasıl görüyor olabilir?
- 2.5. Kendinize bakış açınızı kişisel, içsel, duygusal ve davranışsal olarak nasıl tecrübe ettiğinizi anlatır mısınız?
- 2.6. Kendinizi nasıl gördüğünüz günlük hayatınıza yansıyor mu? Diğer kişilere, ilişkilere ve iletişiminize nasıl yansıyor?
- 2.7. En çok kendinizi ne zaman ve nerede kendinize yakın ve kâinatla uyum içerisinde buluyorsunuz? O anlarda kendinizi nasıl görüyorsunuz?
- 2.8. Kendinize bakış açınızın yaşadığınız hayatı anlamlandırmanıza katkısı oluyor mu? Dünya görüşünüze nasıl yansıyor?
- 2.9. Kendinize bakış açınızın zamanla değiştiğini hissediyor musunuz?
- 2.10. Hayatınızı göz önüne alarak, en önemli ana bölümlerini belirleyiniz. Özellikle hangi önemli olaylar bu dönemde sizin için belirleyici bir dönüm noktası olmuştur? Bu olaylarda kendinizi nasıl görüyordunuz?
- 2.11. Önemli bir karar vermek istediğinizde kendinize nasıl bakıyorsunuz? Çözmek zorunda kaldığınız bir problem olduğunda kendinizi nasıl görüyorsunuz?
- 2.12. Kendinize bakış açınızda değiştirebileceğiniz bir şey olsaydı en çok neyi değiştirmek isterdiniz?
- 2.13. kendiniz hakkında aklınıza gelen ama onu söylemeyi çekindiğiniz bir görüş oldu mu?
- 2.14. Kendinize bakış açınızın beğendiğiniz tarafları nelerdir?
- 2.15. Allah hakkında özel tasavvurunuz, kendinizi nasıl gördüğünüzü etkiliyor mu?
- 2.16. Allah tasavvurunuzun ve Kendinize bakış açınızın arasında herhangi bir benzerlik ya da farklılık gözlemlediniz mi?